Marin Preda

Marin Preda

CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÂNTENI

Vol. 1

PARTEA ÎNTÂIA.

I.

Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător. Vorbesc de moartea naturală, care adesea e o dulce ispită. Înainte de a fi depus aici în această celulă, din care nu voi mai ieşi decât pentru a intra într-o captivitate perpetuă, în plimbările mele solitare pe la marginea oraşului, pe poteci, uitându-mă în jos şi privind pământul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu, la început de dragoste pentru el, pământul negru, tăcut, liniştit, apoi de atracţie, de dorinţă, un fel de melancolie, de nostalgie blândă, de a mă culca pe el şi a rămâne acolo întins pentru totdeauna. Ceea ce şi făceam, stând cu ochii spre cer, până ce adormeam. Mă trezeam copleşit de un adânc sentiment de regret: de ce m-am mai trezit?

Dar moartea violentă, sinuciderea, la care eşti împins de către oameni? Tandra nepăsare faţă de lume te poate stăpâni într-adevăr numai când te simţi străin de propria-ţi fiinţă, dar când, dimpotrivă, ai conştiinţa că ea este totul? Şi ştii cu certitudine că acest totul nu va mai fi liber niciodată? Închisoarea pe viaţă! Oricât m-aşi strădui, mi-este cu neputinţă să-mi imaginez că, odată verdictul pronunţat, voi putea adresa lumii un tandru adio nepăsător.

Am mai avut de a face cu anchetele şi justiţia şi am mai fost condamnat, dar nu pe viaţă şi nu fără speranţa de a ieşi

curând. Nu fusese chiar curând, dar nici prea târziu ca să nu pot uita. Acum însă descopăr cu groază că ei, cei care mă interogau, erau liberi (şi asta se vedea din pofta cu care îmi consemnau depoziţia, acele infame gesturi ale fiinţei animalice care se simte trăind fără oprelişti, gestul cu care aplicau o ştampilă, răsfoitul hârtiilor, mâncatul unui sendvici, înghiorţăitul unui pahar cu apă, scârţâitul scaunului sub trupul voinic, ancorat bine în realitate, uitatul pe fereastră, căscatul, râgâitul, gândul la muierea tânără pe care o vor strânge în braţe la noapte), iar eu nu voi mai fi niciodată ca ei, toate gesturile mele vor fi sau îmi vor reaminti că sunt condamnat să nu mai fiu liber până la moarte…

Ştiu însă că există pentru mine o scăpare: să fac să retrăiască în sufletul meu dulcea dorinţă de a intra în pământ, să retrăiască apoi marea mea dragoste pentru ea, suferinţele îndurate şi apoi puterea exaltării de a muri. Prietenul meu, fostul judecător, m-a sfătuit să scriu pe larg cum s-au petrecut lucrurile, şi să-i dau lui, care mi-e avocat, mărturisirea, s-o aibă pentru ultima înfăţişare la proces. Nu ştiu la ce-i mai poate folosi avocatului, dar îmi face bine mie. Scriind, simt că trăiesc şi într-adevăr gândul morţii inevitabile îşi diminuează puterea de a-mi îngrozi conştiinţa, care îmi şopteşte: mii de oameni mor pe pământ chiar în aceste clipe, oameni umili, dar şi oameni mari; nu se poate spune că n-ai trăit din plin treizeci şi cinci de ani, alţii au murit mult mai tineri, nu trebuie să accepţi să trăieşti oricum…

Poate că mărturia aceasta va apărea odată, împreună cu eseul meu Era ticăloşilor şi voi trăi astfel şi prin cei care mă vor citi, nu numai, asemeni tuturor, prin fetiţa mea, deci mai mult, fiindcă familiile se sting şi ele, uneori atât de repede încât se justifică pe deplin existenţa acelor artişti care se lasă devoraţi de demonul creaţiei şi nu mai au timp, sau nu-i mai interesează să se lase ispitiţi de perpetuarea fiinţei lor efemere, posedaţi de ideea durabilităţii ei în spirit. Căci

cultura e o formă de viaţă, prin care o colectivitate umană îşi exprimă forţa creatoare. Tatăl meu, fost monteur de avioane, avea, în mod straniu, o aversiune faţă de cultură şi mai ales faţă da scriitori, al căror statut social actual îl scotea din sărite. „Ce rost au ăştia?”, zicea. Adică ce rost are să acorzi un statut social unor inşi a căror activitate nu e strict necesară? Nu citea nimic, în afară de studii tehnice despre avioane, meseria lui, care de altfel îl pasiona. I-am vorbit într-o zi despre Eminescu, cu o pasiune ca şi a lui, şi atunci a rânjit cinic: „Ce Eminescu?! Eminescu e mort!”' Vroia să spună că el va asambla avioane în eternitate, ceea ce nu s-a confirmat, fiindcă astăzi asamblează tractoare, sugerând adică o mentalitate foarte curentă, a unei civilizaţii tehniciste, care se putea lipsi fără pagubă de poeţi. „Aşa ne putem lipsi de multe, i-am răspuns. Ce rămâne din activitatea voastră după ce muriţi? O grămadă de fiare. În timp ce Eminescu nu va muri niciodată, când îl citesc simt că e printre noi, aievea.” „Ba e mort de-a binelea, îngropat în cimitir.” Puteam atunci să accept această gândire a lui ca pe ceva straniu, venea parcă din altă planetă şi adolescentul din mine o resimţea ca pe un şoc: era o enigmă a acestor timpuri. Simţeam că în alcătuirea intimă a fiinţei mele exista o lege şi în a lui nu, şi cum putea trăi fără această lege, sau ce lege îl călăuzea?

Dar iată-mă atingând, chiar şi pe un plan secund, miezul existenţei mele şi, ca întotdeauna la cei loviţi, gândul mi se întoarce înapoi, la vremea inocenţei pierdute, când am săvârşit prima infamie…

II.

Am fost un adolescent dur şi turbulent, dar rău conştient nu i-am făcut pe atunci decât mamei, fiindcă pentru duritatea mea am fost pedepsit (fără să mai spun că violenţa gândirii îmi era respinsă, nu întotdeauna uşor, e adevărat, dar pătrundea greu în suflete şi când pătrundea apărea ura împotriva mea, aversiunea instinctivă de apărare). Fetele mă ocoleau, adică nu se îndrăgosteau de

mine, nu ştiam pe atunci de ce, pentru că nu eram urât, tocmai de aceea, pentru această duritate de care nu eram conştient, iar turbulenţa era socotită de cei înţelepţi proprie vârstei şi rareori îmi atrăgea vreo pedeapsă prea gravă. Eram chemat în cancelariile şcolilor prin care am trecut, moralizat cu grijă şi persuasiune, fiindcă eram un elev bine pregătit şi reînviam în conştiinţa pedagogilor mei principii care cu cei buni (consideraţi că toţi ar fi fost buni!) erau pe stinse.

Tinereţea e o trufie, rareori o valoare. Cel puţin în cazul meu. Trufia mi-a apărut în conştiinţă într-o zi când am citit în Platon următoarea afirmaţie: „Dacă moartea ar fi sfârşitul a tot, cei mai în câştig ar fi ticăloşii, moartea i-ar elibera şi de trup şi de suflet şi de păcate… şi tăcerea care s-ar lăsa peste mormintele lor ar fi egală cu a celor care au fost virtuoşi”. Citatul e exact până la punctele de suspensie, restul e o adăugire a mea de acum, dar şi de atunci, când am închis cartea şi am gândit cu neasemuit orgoliu: „Ei bine, Platon, moartea nu e sfârşitul a tot? Adică ce mai urmează? Întrucât virtuoşii ar avea alt destin final decât al ticăloşilor?” Aici e cazul să adaug” că, deşi aveam pe atunci abia şaisprezece ani, îmi pierdusem de mult credinţa în Dumnezeu şi în viaţa viitoare, nu prin vreun proces dramatic, ci pe nesimţite, prin lipsa simplă de credinţă a altora, care spuneau de pildă, la un pahar, cu veselie, sau fără vreo zguduire: ai murit, te mănâncă viermii… sau: sufletul nu se duce nici în rai, nici în iad, fiindcă nu s-a întors nimeni de-acolo să ne spună cum e. Să zicem că două mii de ani credinţa Nazarineanului ne-a cutremurat conştiinţele, şi încă ni le mai cutremură (pe a mamei mele într-un fel adânc, o să mă opresc curând asupra acestui lucru), dar ce îl determină pe Platon să creadă că moartea nu e sfârşitul a tot? Hadesul şi Câmpiile Elizee erau nişte simple mituri şi apoi cine să coboare acolo şi să le dea sânge să bea acelor jalnice umbre şi în acest fel să poată să mai reînvie în ei viaţa, cum povesteşte Homer? Aveam pe

atunci în şcoală un subdirector cam brutal, profesor de gimnastică, singurul care mă umilea prin pedepsele pe care mi le aplica, prin stupiditatea lui sigură de sine, dispreţul agresiv faţă de lecturile mele din afara programei şcolare; îmi răscolea cărţile în pupitru, le silabisea titlul cu scârbă şi le scutura de coperţi ca şi când s-ar fi aşteptat să pice din ele fotografii pornografice (am acum un moment de falsă memorie, parcă au mai trăit şi alţii o astfel de scenă, parcă am citit-o undeva) şi mă ameninţa cu eliminarea din toate şcolile dacă mai citeam astfel de… astfel de… şi de indignare nu-şi găsea cuvintele şi îmi arunca pe jos cărţile, stârnind în mine o astfel de ură încât nici la maturitate nu m-am eliberat de ea. Am spus în clasă, după ce dădusem de pasajul lui Platon, „dacă e să fim nemuritori împreună cu domnul Latcu (era numele subdirectorului), dacă adică şi sufletul lui e nemuritor, prefer să ne mănânce viermii pe amândoi şi nemurirea să înceteze”. Am fost chemat în cancelarie de părintele Dobre, profesorul nostru de religie. M-a mustrat cu blândeţe (fusesem, bineînţeles, turnat). „Cum, băiete, tu nu crezi că sufletul e nemuritor?” „Nu cred, părinte!” „Rău trebuie să fi trăit tu în cei şapte ani de acasă! a exclamat el cu sinceră compătimire. Mama şi tata nu te-au învăţat să te închini?” „Ba m-au învăţat, i-am răspuns, am trăit bine în cei şapte ani şi mama se închină ori de câte ori se aşează şi se scoală de la masă.” „Atunci cum, fiule? Cum ai ajuns tu să… Ce sunt părinţii tăi?” a schimbat el vorba, nevoind parcă să reformuleze lipsa mea de credinţă, care era poate doar o bravadă şi nu trebuia să fiu judecat aspru. I-am răspuns că tatăl meu e monteur la uzina de asamblat avioane şi mama casnică şi că sunt singurul lor băiat… „Aha, zice, te-au cam răsfăţat, aşa se întâmplă… o să vezi tu cum o s-o păţeşti când o să te faci mai mare, cum o să-ţi aduci aminte de Dumnezeu şi o să te rogi…” Am vrut să-i răspund că asta n-o să se întâmple, dar mi-am dat seama, adică am gândit că părintele nu e un fanatic nici al ideii de divinitate, nici al vreunei alte idei şi că

n-avea rost să-mi pierd vremea cu el. „Bine, părinte”, i-am răspuns şi am ieşit rânjind…

În loc să fiu neliniştit, turmentat ca un erou dostoievskian că dacă Dumnezeu nu există totul ne este permis, dimpotrivă, simţeam o jubilaţiune liniştită că sunt liber de credinţă şi nici un imbold de a săvârşi ceva nepermis nu mă ispitea. Mai târziu, citind filosofi care aveau trufia de a demonstra existenţa lui Dumnezeu pe cale raţională, ba chiar de a pune oarecare ordine în viaţa noastră afectivă, precum Mendeleev în elemente, mă pufnea râsul: cum să demonstrez ceea ce nu se poate demonstra? Omul e astăzi pedepsit pentru curiozitatea lui de a fi dorit să descopere tainele universului şi avea dreptate scriitorul rus care îşi pierduse credinţa, că ar dori să fie o cârnăţăreasă grasă care se duce duminica la biserică şi aprinde cu evlavie o lumânare sub icoana lui Cristos. Cred şi eu. Pentru că nu mai ştia ce să facă singur şi gol într-un univers de catran, pitit pe o planetă pe care n-o preţuia, o planetă de vis în care gazele din jurul ei fac să apară o lumină într-adevăr divină dar reală, fizică, şi un cer albastru care naşte în inimile noastre un elan nedefinit, sentimentul eternităţii fără religie, fără evaziune mistică. Dar asta s-a întâmplat ca urmare a primului şoc al unor mari spirite cu universul depopulat de zei. Asupra mea şocul n-a mai avut nici un efect şi nu invidiam nici pe departe pe cârnăţăreasă în chestiune, existentă şi azi pe ici, pe colo…

Aici însă revin asupra mamei. Şi ea aprindea o lumânare sub icoana Maicii Domnului, fără să fie o cârnăţăreasă grasă.

III.

Învăţase şi ea la liceu (făcuse câteva clase, dar, lucru frecvent pe atunci, părinţii n-o mai putuseră ţine) că pământul e rotund, că e o planetă care se învârteşte în jurul soarelui şi că distanţa dintre pământ şi cea mai apropiată stea… da' nu, aceste lucruri n-o turburau deloc, n-avea sentimentul că sunt adevărate, erau simple lecţii, care

trebuiseră să fie învăţate, în timp ce Dumnezeu era real, nu fusese învăţat, ci se născuse cu el în suflet… Cum? Tot aşa de simplu cum nu se născuse în mine; cuvintele „dacă dă Dumnezeu” sau „dacă ne-ajută Dumnezeu” sau „s-a supărat Dumnezeu pe noi”, rostite în casă, auzite şi pe stradă şi confirmate solemn în biserică, prinseseră în ea rădăcini adânci, în timp ce la mine nu prinseseră, fuseseră spulberate de primul gând care îmi venise într-o zi când mă întrebasem asupra locului propriu-zis unde putea să stea Dumnezeu. Răspunsul că stătea „în ceruri” mă făcuse să dau capul pe spate şi să izbucnesc într-un râs sarcastic. Care ceruri? Existau mai multe? Eu aflasem că era unul singur, de câteva sute de kilometri înălţime, după care urma întunericul. Unde stătea deci Dumnezeu, unde erau raiul şi iadul, în Sirius, în Vega? Sau poate mai departe? În Dostoievski un personaj ironizează pe altul care îl suspecta că ar crede în acel Dumnezeu cu barbă şi în acel iad cu tavan în care dracii înfig furca în tine şi te ţintuiesc cu ea de acest tavan. În primul rând chiar cuvântul furcă ar naşte nedumeriri. Furca are o coadă de lemn şi vârfurile cu trei braţe de metal. Ei bine, de unde luau dracii lemn şi cine le turna fierul? Iadul nefiind plasat pe pământ, unde puteau fi făcute furcile? Nici Dante nu se turbură de aceste detalii în Infernul lui. Dostoievski are aerul să spună că aceste întrebări sunt naive, e vorba de un cu totul alt Dumnezeu. Care? Nu se putea ca mama să nu fi ştiut că fulgerele şi tunetele din timpul unei revărsări a cerului aveau o cauză precisă, totuşi, înspăimântată, se închina când geamurile casei noastre erau zgâlţâite de suflul trăsnetelor apropiate. În acelaşi timp ştia că există o lume invizibilă de fiinţe care ne puteau îmbolnăvi. Se scula dimineaţa de tot, în plină iarnă, şi deschidea toate geamurile odăii în care dormeam şi la întrebarea furioasă a tatei: „ce te-a apucat?” răspundea decisă: „să iasă microbii”. În acelaşi timp eu venisem pe lume ca „un dar al lui Dumnezeu”.

Casa din care fusese peţită era plină de fetele unui funcţionar de la primărie, ea fiind cea mai mare şi, deşi avea surori mai mici şi mai frumoase, monteurul de avioane se lăsase prins în complotul subtil al familiei funcţionarului. Când se ducea în vizite, surorile ei îl primeau prost îmbrăcate şi pieptănate, tăcute şi absente, în timp ce numai sora lor mai mare arăta elegantă, servind ea la masă musafirul, vorbind numai ea, şi încă cum, ca să se arate apoi după măritiş că nu-i plăcea nici să se îmbrace aşa de bine şi nici să vorbească atât de mult ca în acele vizite ale tatălui meu. Dorinţa unei fete de a se mărita poate să fie atât de vie, să pornească adică atât de mult din adâncul fiinţei ei, încât poate să pară şi în cele din urmă să fie chiar îndrăgostită. Furios dar şi amuzat de slăbiciunea lui, în fond încântat şi nepăsător, tata nu înceta s-o înţepe chiar şi după ce eu mă făcusem mare: „fă, într-o zi tot te trimit eu acasă şi o divorţez pe sora ta mai mică şi mă însor cu ea”. Această soră, măritată cu un mototol, era cu adevărat îndrăgostită de tata. Când venea în vizite la noi, deşi o însoţea bărbatul, sub adăpostul rudeniei îl pupa pe tata şi îl strângea în braţe şi îl trăgea de păr prinsă de o veselie atât de mare încât ai fi zis chiar că e o stricată, dacă spre sfârşitul vizitei n-ar fi apărut pe chipul ei un fel de tristeţe gravă şi resemnată. Asta e, părea să spună, nu ne măritǎm cu cine vrem, puteam eu să fiu nevasta acestui om, dar atunci cine ar mai fi luat-o pe surioara mea mai mare? Tata se simţea bine cu această dragoste a cumnatei, dar nu se lăsa ispitit să-i răspundă, cum auzea că se întâmplă în alte case. Îi ajungeau, se pare, acele clipe când mama, încă în casa părinţilor ei, îl întâmpina plină de viaţă şi de afecţiune. Afecţiunea rămăsese, dar strălucirea ei de atunci se potolise. Într-un fel, îi lăsa lui libertatea de bărbat, putea face ce vrea, să-i dea doar atâţia bani cât avea el chef, să lipsească de-acasă, să întârzie în bodegi la aperitive cu prietenii, să n-o îmbrace luxos, să n-o scoată în lume… Ce bărbat putea părăsi o astfel de femeie? Dar care erau

bucuriile ei în această viaţă? Cum, dar nu erau puţine! Când spăla, de pildă, cu capul aplecat în cazan (o găseam adesea astfel venind de la şcoală) mama arăta atât de liniştită şi de frumoasă încât acest spălat mi se părea un ritual misterios şi nu trudă umilitoare. Mica noastră casă cu grădiniţă mi se părea un colţ al paradisului şi totdeauna se întâmpla s-o găsesc aplecată asupra a ceva; ştia să insufle viaţă lucrurilor. Toată copilăria mea am băut cafea cu lapte dintr-o frumoasă ceaşcă de porţelan, cu flori roşii şi albastre. Mişcările mâinilor mamei, când mi-o punea înainte, erau atât de încetinite şi îmi sugerau atât de curios sentimentul că această ceaşcă nu e un simplu obiect care putea fi schimbat, încât fără să ştiu de ce (fiindcă mama nu-mi spunea nimic) impulsurile mele de copil se armonizau şi-mi beam cafeaua aplecat cu grijă asupra mesei. Nu obiectul mi se părea de preţ, ci sufletul mamei împrăştiat în lucruri. Această ceaşcă există, cred, şi astăzi, deşi mama a murit… Nu toţi oamenii se simt bine într-o implicare în viaţa obiectelor create de mâini umane destoinice care le făcuseră, pe cât era mama în a le feri, în a-şi păstra bogăţia sufletului având grijă să n-o risipească de desordinea pe care ar crea-o eliminând un lucru din viaţa ei, de care sunt legate clipe de preţ, ziua când l-a cumpărat, când era poate fericită, când afară era poate primăvară, când vocile oamenilor, zgomotul străzii, zborul vrăbiilor aveau în ea un ecou magic, mâna bărbatului care o strângea pe-a ei îi dădea un fior subţire, adânc, diafan… Mama a murit lăsând în şifonier o scurteică de catifea din tinereţe, mai durabilă decât viaţa ei… Poate că starea de spirit a generaţiilor se schimbă? Oricum, se cristalizează diferit, din amalgamul de pasiuni care o domină. Se va vedea chiar la mine, de timpuriu.

IV.

Tatăl meu nu se gândi s-o gonească pe mama nici după ce anii trecând ea nu-i dărui copii. Mama nu se nelinişti şi nici nu se duse la doctor, ci la biserică. Femeie tânără, stătea

printre babe şi lungă vreme îngenuncheată în faţa icoanei Maicii Domnului, cu gândul îndreptat spre ea, cea preacurată care, fecioară fiind, născuse prin sfântul duh. Sfânt sau nu, avusese cu el un copil, putea deci s-o roage, şi e de închipuit ce se întâmplă cu mama când nu mult după aceea rămase însărcinată. Fără să devină bigotă agresivă, cum erau atâtea altele, i se deslegă totuşi limba şi păstrându-şi secretul sufletului, adică nedorind să convertească pe nimeni spre lumea de miracole a credinţei, începu să interpreteze timid, dar cu hotărâre nenorocirile altora ca fiind o consecinţă a grelelor păcate pe care le săvârşiseră în viaţă, ei sau înaintaşii lor, mergând înapoi până la nouă neamuri şi care nu întârziau să-şi ceară „răsplata”. „Cine te-ar auzi vorbind, îi spunea atunci tatăl meu, ar crede că neamurile tale de-acum şi cele nouă din urmă au fost nişte sfinţi!” Tata nu era sarcastic şi nici ispitit să facă speculaţii de acest fel, dar ceva nu-i plăcea din spusele mamei. „Ceea ce spui tu, continua el, e de o prostie nemaiauzită. Ai tăcut atâţia ani ca să înceapă mintea ta să cadă în doaga babelor. Ia vezi! Mie nu-mi trebuie babă în casă…”

Şi începea să-şi repete vechile ameninţări, voalate acum, fiindcă eram mare şi nu trebuia să aud eu, dar destul de clare ca să le înţeleg. „îmbracă-te şi tu mai bine, continua, mai du-te şi tu la coafor, dă-ţi cu pudră şi cu ruj şi mai lasă biserica.” Mama avea destul humor ca să surâdă de furia lui, îi spunea „e numai gura de tine!”; nu-i urma sfatul decât în parte, îşi mai cumpăra câte-o rochie, dar sprâncenele ei erau subţiri de la natură şi bine arcuite, părul şi-l spăla şi-şi făcea singură un coc la ceafă, iar chipul alb n-avea nevoie de pudră şi buzele frumoase, care mă sărutau şi îmi şopteau cuvinte de alint, rămâneau aşa cum i le ştiam şi cum i le vedeam de-aproape, curate, puţin deschise parcă de extaz când mă pieptăna, înainte de a pleca la şcoală şi seara când mă culca şi mă închina, stând umilă, adesea în genunchi în faţa mea ca în faţa unei zeităţi care în mod

bizar îi şi semăna la trăsături, copilul ei şi în acelaşi timp „al lui Dumnezeu”…

Să fi avut treizeci şi şapte de ani mama, sau poate treizeci şi opt, când între ea şi tata se întâmplă ceva. Sau abia atunci ghiceam eu că între ei se întâmplase ceva încă mai demult. Veneam toţi de la o nuntă, la începutul unei toamne, eram licean în marele nostru oraş de provincie, aveam paisprezece ani şi am înţeles bine scena care a avut loc acasă, noaptea târziu, trezindu-mă din somn. Casa noastră avea o odaie mare în care dormeam toţi trei, fiecare în patul lui, o sufragerie şi o bucătărie şi o odaie mai mică, cu lucruri bune în ea, un fel de salon unde tata îşi bea cafeaua, citea ziarul şi primeam musafiri. De obicei adormeam toţi îndată ce stingeam lumina. De astă dată însă am simţit că tata se foia în aşternut, am aţipit şi m-a trezit scârţâitul podelei: tata se sculase şi stătea pe marginea patului, parcă la pândă. Eram mare, mi-am dat seama ce aştepta: să audă dacă dorm eu. Mi-am făcut respiraţia simţită poate chiar mai tare decât trebuia şi atunci l-am văzut că se ridică, se apropie de patul mamei şi se culcă alături. Nimic altceva, s-a culcat chiar întors cu spatele. Tăcerea s-a aşternut o vreme asupra casei. Şi deodată mama s-a trezit şi i-am auzit glasul parcă înspăimântat: „Ce e cu tine aici? Ei, ce e cu tine?” Tata nu i-a răspuns, părea adormit buştean (poate chiar adormise, băuse la nuntă, totuşi ceva îmi spunea că nu dormea nicidecum) şi atunci, indignată, vocea mamei a revenit: „Ce cauţi aici? Scoală-te şi du-te în patul tău! Ce înseamnă asta?” Aşteptam să aud cuvintele (nu ştiam de unde le auzisem, oricum niciodată de la ei): E copilul aici! Sau: nu ţi-e ruşine de copil? Dar mama, spre uimirea mea, nu le pronunţă. Deci nu din pricina mea nu trebuia să vie el în patul ei. Îl zgâlţâi: „Pleacă de-aici!”, cu un fel de oroare înspăimântată că s-ar fi putut ca el să nu plece şi atunci ce se va întâmpla cu ea? Tata scoase un fel de mârâit, tuşi, se mişcă şi tăcu mai departe. Şi atunci mama pronunţă cuvântul „ruşine”, dar nu cu înţelesul pe care îl aşteptam

eu: „Nu ţi-e ruşine, om bătrân?!”. Astfel îi zise. Am încetat să mai respir, atât de tare m-au uluit aceste cuvinte. Cum om bătrân? Tata nu era nicidecum om bătrân, era subţirel şi tânăr, abia trecuse de patruzeci de ani, avea părul negru, pasul elastic şi era sănătos, aperitivele lui erau inocente, nu-l văzusem niciodată beat, sau oftând, sau văitându-se, cum fac oamenii care simt cum începe să-i apese greutatea anilor şi începe să le piară gustul pentru muncă. Dimpotrivă, el îşi iubea din ce în ce mai mult avioanele lui şi pleca şi se întorcea voios de la uzină. Dar mama? Ea se considera bătrână?! Pentru mine era neschimbată, obrazul ei n-avea zbârcituri, privirea îi era vie, gura la fel de fragedă şi plină de căldură când mă săruta ca şi atunci când eram mic, nu lâncedă şi cu ceva de iască, aşa cum era a altor doamne sau rubedenii care ne vizitau. Oricum glasul ei mi se părea straniu, străin, al unei străine, parcă nu mai era mama, soţia tatălui meu, ci o femeie într-adevăr necunoscută de noi doi, căci, deşi nu-i prinsesem, sau mai bine zis nu-i surprinsesem niciodată făcând sau numai dorind să facă dragoste, cum auzisem că se întâmpla în alte familii, bănuiam că asta se întâmpla totuşi în lipsa mea sigură de acasă, când plecam pe la rude sau la vreun coleg… Dar iată că nu! De când oare? Şi de ce? Desigur, după petrecerea de la nuntă, fusesem eu gata să gândesc, tatăl meu uitase sau crezuse că nu-l puteam auzi şi se dusese în patul ei. Dar ceea ce îi spunea ea mă făcea să înţeleg limpede că încă mai demult mama… şi se părea chiar, din surpriza pe care i-o simţisem în glas, că între ei doi acest lucru se limpezise odată şi el acceptase acest lucru nefiresc… Mi-am reluat răsuflarea, în timp ce, cu ochii deschişi şi cu auzul încordat, aşteptam să văd sfârşitul. Tata s-a ridicat în cele din urmă şi a rămas vreme îndelungată pe marginea patului. Apoi cu mişcări într-adevăr de om bătrân s-a întors în patul lui şi şi-a aprins o ţigare. „Cine ştie, mi-am spus, poate că într-adevăr sunt bătrâni amândoi şi mama are dreptate…” Aşa am gândit în clipele acelea, dar

dimineaţa, când i-am văzut pe amândoi, acest gând s-a spulberat. Nu eram dintre acei copii care nu observă treptele vârstei şi confundă, adică nu fac nici o deosebire între o femeie de treizeci şi opt de ani şi una de şaizeci. La liceu aveam o femeie de serviciu de vreo cincizeci şi mă uitam (adică se uitau şi alţii) cu un fel de ameţeală la trupul ei încă tânăr, aplecat asupra coridoarelor pe care le spăla. Şi odată când am prins-o singură am încetinit paşii s-o văd mai bine; a întors capul şi s-a uitat la mine cu un surâs de complicitate şi, ca din întâmplare, m-a atins cu şoldul… Mi-am văzut de drum cu fruntea sus, dar surâsul şi atingerea ei m-au făcut să înţeleg că muierea dracului ar fi vrut să facă dragoste cu mine… Avea viaţă în trupul ei şi am auzit mai târziu că unii dintre colegii mai mari ştiau unde stă…

V.

Azi pot să spun cu certitudine că nu mulţi ani după întâmplarea din acea noapte s-a petrecut cu mine o schimbare. Curios, m-am pomenit urmărind viaţa tatălui meu. Căuta el altă femeie? Lipsea nopţile de-acasă? Sau se ducea undeva unde nu putea fi găsit? Nicidecum, la ora unu ieşea de la uzină, şi de la liceu treceam pe la bodega lui preferată unde îşi lua aperitivul cu prietenii. Veneam împreună acasă, luam masa, urma tabietul cu cafeaua şi răsfoitul ziarului, dormea o oră, apoi se îmbrăca şi la ora cinci era din nou printre avioanele lui, după care la opt şi jumătate seara se întorcea acasă. Duminicile sau sărbătorile mergeam în vizite, cu mama, sau primeam la noi… Vreo urmă de regret, de melancolie pe chipul lui? Niciuna.

Tocmai în perioada aceea începea să crească în mine trufia de care am pomenit. Mama a început să-mi devină străină şi în acelaşi timp glasul meu spart şi orgolios de adolescent care îl dispreţuia pe Platon a început să se audă tare în casă. „Şi tu ce crezi, mamă, am spus odată pe neaşteptate, că după moarte o să ajungi în rai?” Ea rămase o clipă nemişcată când mă auzi prima dată pronunţând în faţa ei

asemenea cuvinte, tata se uită şi el la mine, dar cu altă privire, amestecată, ar fi trebuit să-mi dea una peste bot, dar se abţinu. Totuşi spuse nehotărât: „Nu ţi-e ruşine, măgarule, să vorbeşti aşa cu maică-ta?” „Sigur, am spus, vechea istorie, nu ţi-e ruşine, măgarule! Întâi că măgarul e un animal simpatic, trimiterea noastră în regnul animalier nu ştiu de ce i-ar jigni pe unii. Chiar dacă mi-ai spune porcule! nu m-ar deranja. Nu-l gâdilăm noi pe burtă toată ziua şi îl mângâiem? Rămâne cuvântul ruşine. De ce mi-ar fi ruşine?” „Cum de ce, mi-a răspuns tata, te-a făcut, te-a şters la cur, astea sunt vorbe la un băiat bine crescut?” „Ei na! am exclamat batjocoritor, simţindu-i slăbiciunea, parcă aici e vorba de bună creştere…” „Dar despre ce e vorba?” „E vorba despre religie.” „Şi ce-ai tu cu religia?” „Am! Religia slăbeşte forţa vitală a oamenilor.”

Atât am spus atunci şi m-am ridicat de la masă ameţit, ca şi când aş fi băut o sticlă cu vin. Nu-mi dădeam seama cum se copsese în mintea mea ideea că religia slăbeşte forţa vitală a oamenilor, de la ce pornise, fiindcă preotul nostru care slujea în biserica din cartier era un om foarte vital, bea şi mânca zdravăn şi o istovise pe coana preoteasă făcând-o să nască o puzderie de copii. Poate părintele îşi făcuse din slujirea lui Dumnezeu doar o meserie? Adică n-ar avea credinţă? Ce vroisem să spun? Şi pe urmă ştiam că religia nu slăbise nicidecum forţa vitală a oamenilor. Cruciadele, inchiziţia, războaiele religioase în general arătau dimpotrivă o imensă forţă vitală. Puterea papilor, excomunicările lor, care puteau speria şi distruge un rege care venea să se umilească zadarnic la Canossa, nu însemnau nicidecum slăbiciune fiindcă se sprijineau pe credinţa oamenilor. Papii n-aveau armate puternice, deşi s-a întâmplat să şi aibă, dar puterea lor era în altă parte… Era adevărat, se întâmpla ca unii prinţi sau regi să prindă câte-un papă mai slab şi să-l lovească peste obraz cu mănuşa de fier, sau să-l silească să părăsească Vaticanul şi să-şi mute reşedinţa la Avignon. Oricum, să dai ordin să fie ars pe rug

un om, zis eretic, cine ai mai avea astăzi curajul s-o facă? Poate vrusesem să spun că creştinismul a degenerat şi cu el şi forţa vitală a celor care mai credeau în Dumnezeu? Nu, gândul meu era obscur, numai starea de spirit mi-era mai clară: prinsesem aversiune faţă de mama şi nici pentru tata nu mai aveam respectul din copilărie.

Credincioşii însă nu resimt primul şoc când li se da o lovitură. Mama nu se supără pe mine. Dar aversiunea mea era abia la început. Într-o seară, când mă închina ca de obicei înainte de a adormi, îi dădui una peste mâna cu care făcea crucea. Gestul violent n-o descumpăni şi nici nu mă spuse tatei. Continuă să se închine singură, se lăsă în genunchi în faţa icoanei din odaie, sub care ardea veşnic o candelă cu untdelemn, şi rămase astfel cu capul plecat spre pământ vreme îndelungată. „Da, i-am şoptit, roagă-te pentru mine, că o să-mi vie mie credinţa de o să pot muta munţii din loc. Mai bine te-ai ruga pentru tine, fiindcă cine nu ştie ce e păcatul nu înseamnă că e un sfânt, ci un neputincios, nu-l săvârşeşte fiindcă nu e în stare, nu fiindcă are credinţă puternică… Apoi întru târziu: Sfântul apostol Pavel întâi i-a căsăpit pe creştini şi pe urmă a trecut în fruntea lor şi a început să le trimită plicticoasele lui epistole către corinteni şi efeseni. Era ceva de capul lui, şi-a dat seama că turma umană pornise irezistibil într-o direcţie şi că risca să nu mai poată gusta şi el din puterea pe care cezarii începuseră să n-o mai aibă asupra oamenilor.”

Nu mi-a răspuns decât după câteva luni, cu o tristeţe posomorâtă, dar cu toate puterile adunate în ea şi reduse la esenţa credinţei, şi nu la idei despre credinţă. „Daca o să mă duc în rai sau în iad, eu nu ştiu, un singur lucru ştiu, pe care tu nu-l înţelegi acuma, zăpăcit cum eşti de învăţătură, că Isus a îndurat calvarul pentru păcatele noastre.” Eram numai noi doi acasă şi mă prinsese bine, uitasem de câtva timp s-o mai chinuiesc, citeam ceva frumos, Les miserables, tocmai îl terminasem în acele zile şi simţeam nevoia să recitesc începutul, care mi se păruse cam plicticos, sărisem,

dar pe parcursul lecturii îmi dădusem seama că era cheia de boltă a acestei epopei şi eram la scena în care simpaticul Myriel, un juste, se descurcă formidabil când poliţia îi aduce acasă pe Jean Valjean, ocnaşul pe care cu o seară înainte îl pusese la masa lui; vrusese să-l omoare în timpul nopţii şi în cele din urmă doar îl jefuise şi fugise dimineaţa cu argintăria în traistă. Cum, exclamă acest om drept, dar nu le-a furat, eu i le-am dăruit şi încă ceva, iată, a uitat să ia şi sfeşnicele, şi zicând acestea s-a întors din prag, a revenit cu preţioasele obiecte de rugăciune şi i le-a vârât în desagă. Zâmbeam. Îmbătrânind, gândeam, unii oameni se agaţă de lucruri, dar alţii se desprind. Myriel, pesemne, făcea parte din această a doua categorie. Dar era posibilă şi interpretarea pozitivă, asta era frumos, alte fapte ale lui îndreptăţeau tocmai această capacitate a prelatului de a fi inspirat, dotat cu o intuiţie adâncă a abisurilor umane. El trăia în lumină, pe care o şi răspândea. Credinţa era ceva secundar. Mama, văzându-mă zâmbind, se învârtea pe lângă mine şi, prins de un elan, dar râzând, i-am povestit scena şi i-am tradus şi pasajul de şoc. „Şi tu de ce râzi?” m-a întrebat. „Aşa, i-am răspuns, e scris frumos. Omul ăsta avea să-l salveze în acest fel pe ocnaş, nu numai de lanţurile în care urmau să-l pună oamenii pentru tot restul vieţii, ci şi de cele în care firea, instinctele lui bestiale îi înlănţuiseră sufletul.” „Aşa a făcut şi Isus”, mi-a răspuns ea şi după o tăcere şi-a continuat gândul ei că nu ştie dacă o să ajungă în rai sau în iad, dar ştie cu certitudine că Nazarineanul s-a lăsat răstignit pentru păcatele noastre.

Am sărit din pat. „Care păcate, marnă, i-am strigat în faţă, ce păcate ai făcut tu? Ce înţelegi tu prin păcat? Trebuie să-mi spui, fiindcă trebuie să ştii, altfel nu ţi-ar fi atât de frică să-l faci! Ai omorât pe cineva, sau ai vrut să-l omori? Ţi-ai omorât bărbatul ca să trăieşti cu altul? Ce eşti tu, Clitemnestra, care l-a înjunghiat pe Agamemnon în baie, ca pe o vită, ajutată de iubitul ei, după ce i-a aruncat o plasă în cap şi a înroşit baia cu sângele lui? Trezeşte-te şi răspunde-

mi, sau dacă nu poţi acum, începe prin a te gândi şi într-o zi, tot gândindu-te, o să poţi să-ţi răspunzi şi să-mi spui şi mie…”

Am început să mă plimb prin odaie, să mă uit afară pe geam, să mă întorc, să mă uit iar. Mama împăturea ceva, un cearceaf, cu mişcări care nu se mai sfârşeau, cu bărbia în piept, posomorâtă şi mâhnită. N-avea de gând să-mi răspundă şi mi-am reluat strigătele. „Ce e păcatul, mamă, spune-mi şi mie, dar să nu vorbeşti de decalog: să nu furi, să nu minţi, astea le ştiu. Tu nu minţi şi nici nu furi şi nici nu-ţi nesocoteşti părinţii. O fi păcatul originar? Izgonirea din rai? Simţi că ai fost pedepsită fiindcă ai muşcat din măr? De-aia nu crâcneşti tu şi munceşti de dimineaţa şi până seara, ca să-ţi câştigi pâinea cu sudoarea frunţii, cum a zis Dumnezeu când v-a prins că aţi mâncat din pomul cunoştinţii binelui şi răului? Şi eu îţi spun ţie că e mai bine că aţi mâncat din acel pom, abia atunci aţi devenit fiinţe vii, ce dracu era de făcut în Eden de dimineaţa şi până seara? Fără noi Dumnezeu s-ar plictisi, aşa se mai distrează şi el văzând cum unii îl înjură, alţii ucid, alţii se îmbată ca porcii şi grohăiesc… Crezi că îi pedepseşte pe cei care îl sfidează? Sau crezi că îi ocroteşte pe cei care îl iubesc? Am optsprezece ani, dar am văzut destule ca să-mi dau seama că Dumnezeu, dacă există, nu răsplăteşte şi nu prigoneşte pe nimeni, ne lasă liberi şi în faţa virtuţii şi în a păcatului şi numai tâmpitul de Iov a putut să creadă că «Dumnezeu i-a dat, Dumnezeu i-a luat şi să-i fie numele binecuvântat». Dumnezeu nu i-a dat şi nu i-a luat nimic, aici e toată chestia şi ticăloşii înţeleg mai bine legile ascunse ale acestei lumi şi sunt mai simpatici decât virtuoşii, ceea ce explică atracţia pe care o simte toată lumea pentru ei. N-ai băgat de seamă? Când se adună câţiva inşi la un loc despre cine vorbesc cu admiraţie? Despre un ticălos! Cel mai iubit elev de la noi din clasă e un pungaş, fiindcă e vesel, ştie ce e băutura (şi i-a învăţat şi pe alţii), fumează, se culcă cu fetele, e omul subdirectorului, turnător, e simpatizat de

profesori (mulţi din ei nici nu-l ascultă la lecţii şi când îl ascultă şi o încurcă îl ajută cu bunăvoinţă, îi pun întrebări care conţin în ele şi răspunsul), n-are griji în ceea ce priveşte viitorul, o să-şi ia toate examenele şi o să ajungă departe. El a înţeles că blestemul cu câştigarea pâinii prin sudoarea frunţii e o invenţie şi că în viaţă orice ocupaţie e bună, cu condiţia să nu se transforme în muncă… Sunt singurul sau printre cei puţini care nu-l admiră şi în ceea ce mă priveşte i-aş sparge ţeasta! Fiindcă cei ca el ne vor călări, acum şi totdeauna…”

M-am oprit, îmi pierdusem şirul. Uitasem că aşteptam un răspuns de la mama. Ce era păcatul? Ea trebuia să ştie, să cunoască această temere subterană, care făcea să existe pe lume virtuoşi sau doritori de virtute. „Ei, am repetat, îmi spui şi mie ce este păcatul? Înţeleg că nu poţi să-l spui pe-al tău, dar ce înseamnă, în general, a păcătui?!” „Eşti un copil, zise ea, o să afli singur ce e.”

Ştiu de pe acum, sunt în număr de şapte, numite păcate capitale, invidia, zgârcenia, desfrâul, pofta, furia, lenea, înşelătoria şi altele de acest gen şi care n-au nici un haz dacă le iei în serios şi, dimpotrivă, ne distrează când vedem ce formă îmbracă de la un individ la altul. Am râs de m-am prăpădit când am citit prima oară Hagi-Tudose al lui Delavrancea, care zicea că să se taie coada pisicii că e prea lungă, până intra ea în casă se făcea frig şi trebuia să cheltuiască cu un lemn mai mult ca să se facă iarăşi cald… Ce tâmpenie! Şi pofta? Ei na, mare păcat capital. Avem noi un coleg, Camburu, care a mâncat într-o zi toată tabla cu alviţă a unui alviţar şi de poftă a uitat că n-are cu ce plăti. A intrat alviţarul în curte după el şi Camburu, ca să scape, s-a urcat până sus pe stâlpul pavilionului de străjerie, pe care ridicam noi în fiecare dimineaţă drapelul. Eram în pauza cea mare şi ne-am strâns toţi să ne uităm. A venit subdirectorul. Ce e asta, domnilor? I s-a povestit. Camburule, dă-te jos de-acolo, a strigat subdirectorul. Nu mă dau, striga ăla cu burta plină de alviţă şi uite aşa se

clătina stâlpul cu el. Bine dar… a zis subdirectorul cu un humor pe care nu-l are, nu te dai, dar… Adică avea să alunece singur, că nu putea să stea mult, gras cum era, şi într-adevăr, începuse să alunece, ţipând de groază că nu se mai putea ţine. Când a ajuns jos, subdirectorul zice, plătiţi-i, domnilor, alviţă, acestui ticălos, şi noi, râzând, în fond încântaţi de spectacolul oferit de Camburu, am băgat mâinile în buzunare şi l-am scăpat de alviţar. În ce priveşte lenea, să nu mai vorbim. Noi avem în literatură numai povestiri grosolane pentru copii, cu posmagii de care leneşul întreba, când i s-au oferit pe gratis de către o cucoană, dacă sunt muiaţi şi a preferat să se lase spânzurat decât să şi-i înmoaie singur. În realitate, dacă eşti sănătos, lenea e o mare dulceaţă şi e un produs natural al amintirii paradisului. De ce s-o considerăm păcat capital?” „Leneş mai poţi să fii, mi-a răspuns mama, lenea trece, dar să nu fii puturos. Ştii tu cum se zice: pute pământul după el.” „Da, am convenit, asta e scârbos”. Şi curiozitatea mea de a afla ce păcat o urmărea pe mama s-a stins pentru un timp.

A fost o zi bună pentru ea. Îi citisem din Les miserables, avusesem un surâs, retorica mea era de copii, exemplele mele inocente.

VI.

Se însenină şi reveni seara asupra patului meu, continuă să mă închine şi eu o lăsai. Curând însă îi dădui o lovitură care o răni adânc. Nici nu ştiu dacă această rană s-a mai închis vreodată în sufletul ei. Astăzi sunt înclinat să cred că nu, fiindcă abia acum, în liniştea celulei mele, îmi dau seama cu adevărat că în sufletul ei cuvântul păcat însemna tot ceea ce era impur, murdar, abject, fără să fi bănuit vreodată că putem săvârşi ceva abject rămânând curaţi, dacă, bineînţeles, curaţi suntem şi, dimpotrivă, putem fi puri în faptele noastre şi murdari în noi înşine. Mişcarea sufletului ei, faţă de acest amestec dintre bine şi rău, pe care nu-l ghicea că poate coexista într-un om, avea ceva spectaculos, aş zice fatal, cum a fost hotărârea ei, a cărei

cauză n-am descifrat-o şi n-o înţeleg bine nici acum, de a înceta, încă tânără, să-şi mai primească bărbatul în pat. Nimic n-a clintit-o şi nici nu i-au ajuns vreodată la ureche şoaptele care ar fi făcut-o să afle că în cele din urmă tata, fără s-o părăsească şi să înceteze să ţină la ea, îşi găsise totuşi o altă muiere cu care trăia. Pe vremea aceea însă tata se pare că se resemnase cu acest gând, sugerat de ea, că adică era bătrân şi că ciclul lui se încheiase, şi el fu acela prin care primi ea lovitura. Nu-l cruţai nici pe el în reacţia mea, care fu de o mare violenţă, dar el suferi mai puţin, nefiind prăpăstios în gândire, deşi era la fel de curat ca şi mama. (N-o luase el de soţie fiindcă îl mişcase mai mult dorinţa ei de a se mărita, decât dragostea, deşi îi plăcuse mai mult una din surorile ei mai mici?) Trebuie să reamintesc, înainte de a povesti ce s-a întâmplat, că încă de pe atunci, de la optsprezece ani, băgasem de seamă că fetele mă ocolesc. Erau foarte înţepate când încercam să le fac curte, pur şi simplu îmi întorceau spatele, ca să fie vesele cu alţii şi mă trezeam într-un grup singur, vorbind fără să fiu auzit de nimeni. Schimbam grupul, istoria se repeta. Asta se petrecea când ne plimbam sau când făceam acele mici excursii pe la marginea oraşului şi prin pădure. Eram treaz, nu mă pierdeam în psihologia de grup să nu-mi pese sau să nu-mi dau seama că un cuvânt de-al meu nu stârnea nici o reacţie şi să mă mulţumesc să fiu vesel fiindcă erau ei, să rămân adică un simplu figurant. Tăceam. Şi atunci se observa şi în mod stupid eram luat la vale, se râdea în mod neglijent de izolarea mea, care era opera lor… Mă înfuriam, nu mai ţineam seama că erau şi fete cu noi şi le spuneam la toţi că sunt nişte imbecili; deveneam astfel de prisos şi incomod. Desigur că nu mai aşteptam să fiu evitat şi renunţam dinainte să mai ies când mi se propuneau astfel de plimbări. În reuniunile închise, la aşa-zisele ceaiuri, se petrecea acelaşi lucru. Într-o zi totuşi mă îndrăgostii de Paula, o fată care îmi arunca din când în când câte-o privire şi începui să trec prin cartierul ei aproape

zilnic, cu un băţ în mână (din pricina câinilor!). Cu acest băţ făceam să se audă prezenţa mea în cartier, lăsându-l să alunece pe grilajele porţilor şi, fireşte, stârnind câinii. Dar Paula nu se arăta. Un an de zile a durat această dragoste a mea neîmpărtăşită, pe urmă am renunţat. Mai târziu (desigur, mult mai târziu!) ea însăşi mi-a povestit. Însurat fiind, de aceste vizite ale mele şi râdea şi acum de faptul că foloseam acel băţ ca să-mi anunţ prezenţa. Aşadar mă vedea. „Şi tu, idioato, i-am spus, de ce nu ieşeai, dacă îţi dădeai seama că pentru tine veneam?" „Pentru mine, a exclamat ea surprinsă. De unde să ştiu eu că veneai pentru mine?" Şi mi-a spus acest lucru cu aceeaşi neînţelegere pe care o avea şi atunci, deşi acum era o eminenţă în pedagogie, făcuse carieră în această direcţie. Dar tot idioată rămăsese. Astfel am început să mă interesez de altfel de grupuri, de altfel de băieţi şi fete, grupuri pe care până atunci le dispreţuisem. Nu se interesau ei de filosofie şi cultură, cum să spun, nici ceea ce învăţau în mod obligatoriu nu se lipea de ei. Asta era ceva uimitor şi absolut, fie că erau băieţi de la ţară, fie că erau din oraşul nostru. Rămâneau aşa cum îi făcuse mă-sa, greu de explicat cum, dacă ar fi să-i idealizez puţin şi să spun cum i-ar fi plăcut lui Rousseau, rămăseseră adică oameni naturali, cu fondul primar nealterat. În minte, cultura născuse trufie, ei erau nişte animale. Cu tot ceea ce au animalele în bine şi în rău, frumuseţea corpului pe care le-o dădea tinereţea, mugetul când apărea dorinţa, iar constrângerile, adică învăţătura şi câteva noţiuni morale elementare, le acceptau fără probleme, cum acceptă boul jugul. Aici trebuie spus că grupurile în care eşuasem înainte aveau o aură. Pentru a fi scurt aş putea să spun că respectul lor faţă de valori semăna cu al preotului cinstit, care, dacă s-a hotărât să trăiască oficiind în biserică şi să primească pentru asta bani, măcar să creadă în Dumnezeu, chiar dacă nu total în el însuşi, dar cel puţin în faţa oamenilor, şi să nu-şi dea în petic niciodată. E un pas spre virtute, prin imitaţie, cum îi

spune Hamlet mamei sale păcătoase, îndemnând-o să înceapă prin a nu se mai duce în patul regelui, chiar dacă dorinţele nu pot fi încă domolite în conştiinţă.

Apropierea mea de cei pe care îi dispreţuisem mai înainte se făcu, aş putea zice, prin telepatie: adică de îndată ce în sinea mea încetai să-i mai dispreţuiesc, fără să fi vorbit vreodată cu vreunul din ei. Veniră ei la mine atât de spontan şi cu atâta căldură încât inima îmi bătu. Nu erau din clasa mea, ci dintr-a opta. Mesagerul fu un oarecare Asanache care într-o recreaţie se apropie de mine, mă apucă pe după umeri şi îmi şopti: „Petrini, îmi spuse, nu vrei să vii diseară undeva să ne distrăm şi noi?… Mai lasă cărţile… Ştii ce spune Goethe, o privire în cărţi şi două în viaţă… Zău! Ai să vezi ce plăcut o să fie!” Şi chipul lui exprima atâta sinceritate în dorinţa lui de a mă face să mă simt bine, încât surâsei şi o emoţie puternică mă cuprinse… „Cine mai vine?” îl întrebai. „Szekely!”, zise el mirat, ca şi când ar fi trebuit să ştiu. „Şi mai cine?” „Pretorian!” exclamă el, ai fi zis cu un patetism cu suflu calm, cunoscutul Pretorian, adică, auzi, cine altul, vedeta şcolii la fotbal, supranumit Puloş (fiindcă în meciurile noastre cu liceul unguresc, Pretorian, în chiloţi, se împiedica pe extremă, când fugea, de propriul lui organ procreativ şi noi strigam: hai Puloş! hai Puloş!) şi în plus băiat plin de viaţă, cu toate că mediocru la învăţătură. Era regăţean, taică-său, un om cu stare, proprietar de moară sătească, pe undeva prin Teleorman. Avea rude în oraşul nostru şi de aceea venise aici, în loc să se fi dus la Piteşti sau Turnu-Măgurele. Szekely era un ungur distins, de o eleganţă deosebită, simpatizat în tot liceul pentru că vorbea româneşte perfect şi preferase liceul nostru în locul celui unguresc. Nu era singurul ungur printre noi, dar era cel mai inteligent şi cu cele mai alese maniere. Asanache era băiat de popă de ţară, tot regăţean, se ştia despre el că are o droaie de fraţi prin licee şi că părintele trăgea din greu să-i ţină pe toţi. În timp ce Szekely şi Pretorian schimbau costumele în fiecare

săptămână, Asanache nu şi-l schimba pe-al lui niciodată. În ceea ce mă priveşte, eu mă aflam pe undeva pe la mijloc, adică eram tot timpul curat, mama avea grijă să-mi pună alt costum pe pat o dată la trei luni. „Şi, zic, unde mergem?” Asanache se uită la mine cu privirea lui de bivol mirat (de spectacolul vieţii, de bucuria de a trăi, cu toate că, brunet masiv şi posomorât cum arăta, ai fi zis că e o brută care nici măcar n-avea conştiinţa că există) şi îmi spuse cu acelaşi patetism şoptit şi mirat că cum nu ştiu: „Cum, la «Mama răniţilor»!” „Ce e asta?” „Ai să vezi! E o cârciumioară!” „Bine, dar eu n-am bani!” „Au Puloş şi Szekely! Dar, adăugă el, Petrini, dacă vrei să te distrezi bine, nu strică să vii şi tu cu ceva bani.” „Mama răniţilor” nu era deloc o cârciumioară idilică aşa cum crezusem, deşi locul unde era aşezată, undeva la marginea oraşului, printre casele acelea rare şi sărace, dar în care verdeaţa şi mirosul florilor acopereau totul, era într-adevăr idilic: de-acolo se vedeau dealurile împădurite, simţeai curenţii văilor în nări, iar cerul înstelat sporea tăcerea locului dându-ţi acel sentiment, pe care îl simţim totdeauna în mijlocul naturii, de pace lăuntrică şi de diminuare a obsesiilor, de scădere a importanţei gândirii şi impulsurilor vieţii noastre interioare: suntem mai mici decât vasta natură, dar şi mai mari când ne contopim cu ea, fiindcă ştim, în timp ce un deal minunat, un munte superb nu sunt astfel decât fiindcă îi vedem noi…

Când am intrat înăuntru mi-am dat seama, fără să fi ştiut dinainte ce însemna acest lucru, că „Mama răniţilor” era un local de petrecere. Era lume multă, încăperea mare, pereţii înnegriţi de fumul ţigărilor şi la tejghea, într-adevăr o „mamă”, o doamnă între două vârste, grasă, cu privirea de o duioşie intensă care se opri insistent asupra mea; parcă mă întrebă: eşti într-adevăr rănit? Sper că nu eşti un destrăbălat, aici vin numai cei care au ceva pe suflet, o durere, o singurătate care îi chinuie, un vis care a fost sfărâmat; vei găsi ceea ce n-ai crezut că poate fi găsit, cu condiţia să nu te îmbeţi şi să începi să urli, sau să arunci cu

paharele în pereţi… Mă uitai în jur. În timp ce Puloş vorbea ceva în şoaptă cu această femeie şi chiar aşa era, nimeni nu striga, nu cânta ca la beţie, nimeni nu vorbea cu glas tare. Clienţii erau aceiaşi pe care îi vedeai în restaurantele bune, domni bine îmbrăcaţi, şi era de mirare că nu văzui nicăieri oameni din cartier, adică muncitori sau mahalagii. Femei puţine. Găsirăm o masă pe care o chelneriţă o şterse şi puse peste ea o faţă albă şi ni se aduseră vin şi fripturi. Ciocnirăm… „De ce îi spune «Mama răniţilor»?” începui eu conversaţia. N-ai fi zis că era necesară, la toţi ne juca bucuria în priviri, care nu totdeauna are nevoie de cuvinte ca s-o exprime, te simţi bine aşa, privind la ceilalţi şi tăcând. „Nimeni nu ştie. zise vânjosul şi pateticul, în aparenţă sumbru, Asanache. A fost geniul ei când a născocit firma de afară.” „O fi datând, zic, de pe vremea războiului mondial şi o fi fost făcută special pentru răniţi?” „Nu, zise Puloş, clădirea e nouă, e construită special de patroană pe un teren proprietatea ei, revenită de la o moştenire. «Mama răniţilor»- are şi o băcănie în centru, unde şi stă deasupra, aici vine numai seara, ziua e închis. N-are bărbat, e văduvă şi are un băiat care o stoarce de bani, un ofiţer cam zurliu… A, ce surpriză! exclamă el ridicându-se în picioare, într-adevăr cu o surpriză extremă pe chip, ce faceţi domnişoară, poftiţi, luaţi loc… Permiteţi…?” Şi trase un scaun şi toţi făcură loc unei fete care apăruse la masa noastră ca din pământ, nu băgasem de seamă când venise.

Îşi scoase pardesiul uşor, de toamnă, un pardesiu verde, elegant, îl puse pe spătarul scaunului şi se aşează. Zâmbea, avea un chip luminos, uşor alungit, nasul mic, ochii uşor adormiţi, dinţii ca de copil. O fetiţă! Dacă bluza decoltată n-ar fi lăsat să se ghicească sânii care mă ameţiră chiar în clipa când o priveam. „Nu cunoşti pe toată lumea – zise Asanache cu o voalată, şoptită voce fraternă, plină de acea căldură învăluitoare cu care vorbea de obicei, domnul Victor Petrini, domnişoara Nineta Romulus, elevă pe-a şasea…” Nu măi spuse la ce şcoală, la ce liceu, turnă vin în

pahare şi continuarăm masa. I se aduse şi fetei o friptură. Nu-mi dădeam seama de ce, dar spre surpriza mea totul decurse ca şi când am fi sărbătorit pe cineva. Dar pe cine? Fata avea un surâs fermecător şi după primul pahar ochii ei adormiţi se treziră şi glasul i se auzi, inocent, când era întrebată dacă a mai văzut-o pe… o cunoştinţă comună, ce-a mai făcut de-atunci… (care atunci? am gândit eu) a fost nu ştiu unde, sau a stat acasă şi a citit…

Petrecerea era simplă; se râse îndelung când eu, la un moment dat, adresându-mă lui Pretorian, îi spusei domnule Puloş şi în alt moment, când trecând la anecdote, Szekely, cu o distincţie rară, ne povesti cum odată, pe timpul imperiului, un ofiţer român fiind invitat într-o înaltă societate, îl rugase pe un camarad al său, ungur, să-l înveţe să spună în ungureşte gazdei câteva cuvinte frumoase când avea să fie întâmpinat. Şi acela îl învăţă să pronunţe următoarea expresie: Lofosoşeghedbe. Ofiţerul l-a întrebat ce înseamnă şi acela i-a răspuns că e ceva intraductibil, dar are semnificaţia de urare, de bine v-am găsit. Românul se prezintă deci la recepţia respectivă, gazda îi ieşi înainte şi îi întinse mâna, el i-o sărută, apoi ridică fruntea, i se uită în ochi şi pronunţă distinct expresia. Înalta doamnă a scos un ţipăt şi s-a îndepărtat; i se spusese, şi aici Szekely traduse exact şi direct ce însemna acea expresie, adică o porcărie, în româneşte bizară, organul calului în curul dumitale. Domnişoara Romulus râse tare, în cascade, cu râsul ei cristalin, când auzi expresia pe şleau.

Era plăcut, oricum eram ascultat când vorbeam, fireşte nu despre filosofie, ci despre lucruri obişnuite, palpabile, care aveau grosime, în stilul care convenea spiritului lor ancorat în concret. Ce era mai curios e că ei nu pălăvrăgeau, cu pretenţii de subtilităţi, cum făceau cei dintâi, şi platoşa încă subţire, totuşi platoşă, care le acoperea gândirea secretă (aveam să-mi dau seama curând că aveau o astfel de gândire) sporea sensul cuvintelor obişnuite. Când Puloş spuse: ce părere aveţi, ne îmbătăm? ceilalţi reflectară, apoi

când Asanache răspunse, hai să ne îmbătăm, eu izbucnii în râs, fiindcă un humor irezistibil dar şi involuntar ţâşnea din patetismul lui sumbru. Distincţia cu care Szekely spunea anecdote deşucheate şi fără un surâs făcea mai mult decât aroganţa neacoperită de nimic a celor care ar fi vrut ca eu să fiu în grupul lor un simplu figurant.

S-au îmbătat, dar pe mine m-au prevenit că o să-mi facă rău şi mi-au spus: „Nu-ţi mai turnăm, să nu ne înjuri pe urmă”. Şi mi-au luat paharul din faţă. Ştiau, deci, erau mai mari ca mine cu un an. Beţia l-a făcut pe Puloş să ne povestească incredibile istorii de amor din satul lui, al căror erou credibil era el însuşi, vârât în istorii cu văduve ale căror reacţii în faţa lui mă fac şi acum să râd în celula mea, pe Asanache să înceapă să înjure discret în voce, dar plastic inventiv în conţinut, uluit el însuşi că suportase nişte măgării ale unor colegi şi chiar profesori fără să le zică nimic (se frământa furios pe scaun şi parcă se desmeticea, se trezea la viaţă şi devenea conştient că era un om prea bun, prea iertător, când, voinic cum era, putea să-i facă pe toţi pilaf), pe Szekely să închine într-un stil voit bombastic în cinstea domnişoarei Nineta Romulus, care, deşi bea ca şi ei, nu se îmbăta deloc, spre nedumerirea mea totală.
„Odată, continuă Puloş după un timp, m-am încurcat cu o farmacistă din Costeşti care prima oară când ne-am pomenit desbrăcaţi în odaia ei, a spus că, nu, nu, nu se poate, ea nu e iapă, mi-ar trebui în orice caz ceva asemănător, mai degrabă din regnul… decât cel al femeilor. Nu, de ce, să mă îmbrac şi să plec… Era furioasă, cu toate că eu eram blând, nu mă repezisem la ea, stăteam cuminte în pat şi îi ascultam protestele, care nu mai încetau, şi nici nu se grăbea să se îmbrace la loc… Ştii ce, mi-a spus ea în cele din urmă, exact ca într-o situaţie din Boccaccio, pune-ţi o glamnică şi atunci… A, nu ştiţi ce e o glamnică… un fel de basma neagră înfăşurată în formă circulară, o pun muierile pe cap când vin cu vadra cu apă de la fântână să nu le doară creştetul… Şi ea vroia să-mi înfăşor… cu o glamnică…

Şi-mi dă un batic de-al ei… A început să mă sărute, pe urmă nu-mi mai dădea drumul de după gât şi în toiul iubirii o aud că îmi şopteşte la ureche: ştii ce, poţi să dai la o parte glamnică… Da?! Numai că eu, de la început, fără să vadă ea, o dădusem de mult la o parte… Alta, tot aşa, cu toate că ştia bine cine sunt, a întors la un moment dat capul înapoi spre mine în timp ce o iubeam ţiindu-i spinarea în braţe s-a holbat: Cine eşti tu, zice, de unde vii?" Szekely izbucni într-un râs subţire, piţigăiat, înalt… Asanache îl potoli: „Şandor, mai încet, nu uita unde suntem…"

Totuşi, nu se clătina nimeni când am plecat, iar eu am făcut bine că i-am ascultat şi n-am mai băut. Au luat-o toţi trei înainte, discreţi dar hotărâţi, spunându-mi (Asanache) s-o conduc eu pe domnişoara Nineta acasă. Am înţeles de îndată (şi m-am împăcat senin în aceeaşi clipă cu acest gând) că ceremonia petrecerii noastre ascunsese gândul lor secret, de a sărbători intrarea mea în grupul lor şi a-mi face cunoştinţă cu această ocazie şi cu o fată frumoasă care să ne cimenteze prietenia.

Ea m-a apucat strâns de braţ şi s-a lipit de mine. Stătea prin apropiere. Într-o casă fără lumină electrică, dar altfel bine clădită, mare şi asemeni celor din cartier scăldată în flori şi pomi cu coroane bogate. Am intrat, ea a aprins lampa şi a început să se desbrace. I-am spus în glas cu ceva care îi cerea parcă nici eu nu ştiu ce, că trăiesc o clipă de irealitate şi n-aş vrea să se spulbere aşa curând… Şi atunci ea mi-a răspuns într-o şoaptă minunată: „Nici nu se va spulbera". Şi s-a apropiat de mine, m-a înlănţuit şi început să mă sărute într-adevăr fără grabă, dar cu o patimă pe care nu i-o bănuiam, potolindu-mi bătăile prea puternice ale inimii, care mă paralizau. Şi abia astfel trupul ei gol care îmi păruse brusc inaccesibil în primele clipe când ea se desbrăcase deveni tangibil şi trezi în mine, cu violenţă, dorinţa care mă torturase atâţia ani în singurătate şi în vis…

Era chiar ca în vis când mă trezii în intimitatea fiinţei ei, ca într-un miracol care într-adevăr nu se spulbera şi ea care nu iubea ca mine pentru întâia oară scotea suspine ca şi când eu eram cel puternic şi experimentat şi ea inocenta care descoperea cu uluire dragostea de care până atunci îi fusese frică. Dar eram, chiar fără să ştiu, experimentat, fiindcă după primul val care trecu repede, nu-i dădui drumul din braţe şi în minutele care urmară bucuria care mă năpădi fu atât de covârşitoare încât în chiar acele clipe mă îndrăgostii de ea cu toată puterea sufletului.

VII.

Nineta nu era elevă, adică nu mai era. Trăia din economiile bunicii, care nu erau mici, cum îmi spuse chiar ea, şi avea şi rude înstărite care o ţinuseră până nu demult în liceu… Atât îmi povesti din viaţa ei, nu mai mult, dar pe mine nu mă interesa viaţa ei de până atunci, prezenţa ei mă acapara, adică prezentul, ochii ei, dogoarea sărutărilor, dulceaţa ameţitoare a trupului ei inepuizabil în dăruire…

Am început s-o vizitez seară de seară fără să mai stau toată noaptea; cum să le spun părinţilor de fiecare dată că am fost la un ceai care s-a prelungit, până în zori? Nu puteam să-mi revin din vraja primei îmbrăţişări care, dacă s-ar fi petrecut altfel, poate că ar fi fost ultima pe care aş mai fi trăit-o cu ea. Ştiam şi de ce, dar asta îmi sporea şi nu îmi potolea adânca turburare. Nineta se purtase cu mine cu simplitate, dar nu pentru că era simplă, ci pentru că îşi purta sufletul desgolit. Desigur, o să spun o banalitate, dar ea era femeie cum un izvor e un izvor. Ai să spui: ei, ce e un izvor? Nimic, îl vezi numai dacă ţi-e sete şi pe urmă după ce bei treci pe lângă el. Dar câte femei au sufletul ca un izvor? Ele trebuie să şi-l ferească, şi cu cât strategia pe care o folosesc e mai complicată şi ele mai greu de cucerit, cu atât sunt mai preţuite. Am înţeles mai târziu, ca noi toţi: plăcerea constă în a cuceri această cetate şi fericiţi sunt doar cei care după aceea găsesc în ea comori de preţ, când abia începe adevărata dragoste. Şi dacă nu găseşti în

această cetate decât un imens pustiu, plin de cârcăieci şi coropişniţe? Dar despre asta, mai târziu. Sufletul Ninetei era un izvor mare şi misterios ca orice izvor. De unde venea el de fapt? Şi încotro curgea? Ştia ea că dragostea e unică, nu se împarte? Că în viaţa noastră de oameni izvorul trebuie păstrat, sau mai bine zis dat unuia singur? Cine hotărâse acest lucru? Nu ştiam şi nu ştiu nici acum şi viaţa mea se va pierde tocmai din această pricină: e în noi un animal care ne muşcă mortal, cumplit, cu atât mai tare cu cât iubim mai mult şi eu n-am ştiut să mă păzesc, sau mai bine zis n-am ştiut să răspund la întrebarea: ce e cu acest animal, ce caută în noi şi ce legătură are el cu dragostea?

Nineta trăia petrecând şi când i-am spus că acest lucru trebuie să înceteze a dat capul pe spate şi a râs. Am încercat să descifrez acest râs. „Să examinăm, i-am spus, cel mai bun caz şi cel mai rău caz pentru tine. Cel mai bun ar fi că se poate îndrăgosti de tine un bătrân singur şi bogat, căruia nu i-ar mai păsa de ce zice lumea şi te-ar lua de nevastă. Inconvenientul aici ar fi ca bătrânul să trăiască mult…” Nineta mă întrerupse cu râsul ei în cascade cristaline, cu poftă mare. Ochii îi jucau în cap. Se gândise şi ea la acest lucru. Se gândise, dar nu prea mult. O pura idee. Asta însemna că se gândise şi la cel mai rău caz. „Duci viaţa de acum, am reluat eu, mai mulţi ani. Îmbătrâneşti. Petrecerile se vor rări, apoi vor înceta. Ce vei face? Nu te-ai putea salva decât dacă ai fi o mare poetesă şi ai descrie în versuri frumoase viaţa ta de curtizană, ca Bilitis, exprimând în esenţă ideea că aşa ai înţeles tu datoria ta de femeie, să luminezi viaţa bărbaţilor încătuşaţi de familii şi să ţi-o trăieşti pe-a ta în dragoste şi poezie.” Amintisem de Bilitis fiindcă printre cărţile ei, puţine, găsisem într-o bună traducere prescurtată celebrul volum al lui Pierre Louys cu frumoase gravuri pe care îl luasem acasă şi îl citisem şi eu; aveam impresia că această carte era Biblia ei; Nineta trăia, cum am spus, cu o bunică bătrână, mama ei murise când o născuse, iar tatăl, necunoscut de ea, nu se arătase

niciodată; fusese elevă, dar se încurcase la paisprezece ani cu un profesor şi o eliminaseră; profesorul scăpase doar cu un transfer în Basarabia. „Mare curtizană, am continuat eu, n-ai să fii, ca Aspazia, care îl primea la ea pe Pericle şi îi sugera noi legi înţelepte pentru atenieni, şi nici ca Theodora Bizanţului, care a ajuns împărătească după ce prin braţele ei, ca tânără fată, au trecut într-un desmăţ fără sfârşit întâi cei de jos, apoi şi cei de sus… deşi dacă mă gândesc bine la tine, nu se ştie… În acest caz o să mă pui în lanţuri sau o să mă ridici şi pe mine şi să mă faci mare dregător. Nu te gândeşti?” am întrebat-o. „Nu mă gândesc, zise, bătrâneţea e o mizerie oricum, bunica face câteodată pe ea, ce folos că a fost toată viaţa o femeie de treabă? Eu o să mor tânără.” „De unde ştii?” „Ştiu eu! Când o să văd că nu mai merge iau un tub, mă culc şi nu mai mă scol. E ceva mai simplu decât asta?” Şi râse iar, de astă dată cu o intensă expresie de triumf în privirea ei care devenise brusc iluminată, ca o revelaţie care se repeta după ce avusese prima oară acest gând. „Asta pentru că acum eşti tânără şi vezi în tine puterea de a face acest lucru. Dar poţi să ştii dacă această putere nu va slăbi? Odată m-am oprit şi m-am uitat la un orb şi mi-am spus: ce mai înseamnă viaţa pentru el? I-am dat cinci lei şi l-am întrebat: Eşti din naştere fără văz, sau s-a întâmplat mai târziu? Mai târziu, mi-a răspuns. Şi nu te-ai gândit să nu mai trăieşti? Ştii ce mi-a răspuns? Că acum poate să mai bea un pahar de vin şi să… o femeie, dar dacă moare cine (adică cine din el) o să mai bea paharul ăla şi să… acea femeie? Avea dreptate!” „Sigur, mi-a răspuns Nineta, când bei nu te mai gândeşti la nimic şi te simţi bine, iar când faci dragoste moartea îşi ia tălpăşiţa.” „Ei, eu m-am gândit la moarte, am reluat, dar în mine, în măruntaiele mele, am simţit o slăbiciune, un leşin, la gândul că n-aş mai fi. Da, mi-am spus că pe la treizeci de ani o să mă sinucid, dacă viaţa mea până atunci ar fi un eşec. Dar pe urmă m-am întrebat: ce e un eşec? O întrebare de capitulare. De obicei, eşecul e ceea ce consideră alţii că e,

fără să ne dăm seama că dacă am schimba direcţia barei şi s-o luăm pe alt drum, eşecul ar fi premisa unei adevărate victorii. În acest sens suntem şi noi orbi ca orbu`acela, fiindcă eşecul ne face să nu mai vedem nimic înaintea ochilor.” „Da, mi-a spus Pretorian că totdeauna te plimbai în recreaţii singur şi noi, s-au gândit ei, hai să-l ducem pe Petrini la «Mama răniţilor».” Am izbucnit şi eu în râs, gândind în acelaşi timp că, adevărat, iată ce băieţi buni aceşti Puloş, Szekely şi Asanache.

Dar discuţia alunecase şi am revenit încercând s-o fac să înţeleagă pe Nineta să nu mă iubească decât pe mine pentru totdeauna şi să-i explic că pe vremea Greciei antice Aspazia era respectată, în timp ce astăzi, la noi, în Europa, femei ca ea poartă un nume ruşinos şi va începe să-l poarte şi ea dacă nu se va opri la timp. I-am spus că peste un an voi fi student şi că ne puteam căsători, o să fiu profesor, şi aveam de gând să fac carieră universitară şi că mă pasiona filosofia, aveam ceva de spus în acest domeniu şi anume să elimin din filosofie etica bazată pe ideea de Dumnezeu şi să aduc în locul ei cunoaşterea pe baza descoperirilor ştiinţifice. O nouă gnoză care să redea integritatea conştiinţei umane în faţa universului, fără conştiinţa disperată, care se vântură acum în Europa, zguduită de un danez bizar din secolul trecut, spiritualizat la extrem, dar lipsit de forţă vitală… „Conştiinţa nu e dublă şi nu se scindează, cum crede şi Dos-toievski, din pricină că putem în acelaşi timp să facem şi bine şi rău, sau să urâm fiindcă ni se face binele şi alte descoperiri abisale care i-au turmentat marele său spirit.

Conştiinţa e unitară, dar, ca şi în natură, ca este zgâlţâită când de furtuni şi cataclisme, când invadată de înseninări miraculoase. Cine nu cade nu se poate înălţa, iar faptul că un boier rus dădea ordin să fie sfâşiaţi copiii de către câini,arată mai degrabă că se născuse într-o lume încă neieşită din barbarie, decât că îi e proprie omului crima abjectă. Cristos a fost un bărbat vânjos, dacă a putut

străbate tot timpul provinciile Palestinei pe jos, mâncând puţin şi predicând neobosit. Numai pe cruce a avut un moment de slăbiciune, s-a simţit singur în faţa morţii, iar noi, reintegraţi în univers, putem trece mai uşor pe sub pod, cum spune Stendhal.” „Şi mai uşor cu un tub, ca în vis”, a reluat Nineta, care ascultase distrată tirada mea, din care, desigur, nu înţelesese mare lucru. Se pare că era un gând cu care trăia şi care n-o împiedica să fie veselă, acel tub dimpotrivă urca parcă în ea tensiunea vieţii cu un grad faţă de mine, care îmi proiectam viaţa prezentă în viitor, în timp ce ea îl alunga, fiindcă n-a reacţionat cum doream eu, n-a făcut-o să tresară propunerea mea de căsătorie, viaţa pe care ar fi putut-o duce întemeind împreună o familie. „Nu mă iubeşti?” am întrebat-o. „Te iubesc acum, mi-a răspuns, dar nu ştiu dacă şi mâine; nu vreau să mă căsătoresc niciodată, vreau să iubesc pe cine vreau eu şi când n-o să mai fie iubire cu mul, vorba ta, schimb bara în altă direcţie. Du-te la universitate, fă-te profesor, filosof… Soarta mea asta e, că nu ştiu ce-o să fie şi mie îmi place aşa.”

Deci şi ea era o cetate care trebuia cucerită, am gândit, dar una mai grea, căci îmi sugera legătura ei strânsă cu moartea. Atât, alte ziduri nu avea, dar ăsta, singurul, cum să-l escaladezi? Am început să ieşim, să ne plimbăm împreună prin oraş. Nineta era bine îmbrăcată, chiar elegantă şi strada o schimba, devenea gravă, aproape străină, plăcută şi veselia îi pierea de pe chip. Avea chiar un ochi cercetător, imobil când se uita la ceva. Se uita cu o lăcomie pe care n-o descifram, oricum strada o schimba, aveam chiar impresia că nu mai era cu mine şi nu ştiam încotro îi zburau gândurile şi ce fel de gânduri. Apoi acasă la ea devenea altă fiinţă… Aceste plimbări au adus ruptura, neaşteptată pentru mine, incredibilă. Ieşirea în lume e plină de surprize, da, e bine între noi doi, dar împreună cu alţii privirea ei nu-ţi mai aparţine, surâsul ei nu-i mai înfloreşte pe chip când o priveşti, râde pe neaşteptate de ceea ce

spune altul şi eşti stupefiat să descoperi că deşi e aceeaşi nu-ţi mai aparţine, aici e drama, e aceeaşi… Dar asta avea să mă chinuie mult mai târziu. Ruptura mea cu Nineta a fost mai simplă, dar nu inexplicabilă, fiindcă fusesem avertizat.

S-a oprit într-o zi în dreptul unei străzi, s-a uitat de-a lungul ei cu o expresie preocupată, impenetrabilă, şi mi-a şoptit: „O luăm pe-aici!” Era o stradă laterală, rău pavată, fără trotuar şi n-am înţeles de ce trebuia s-o luăm pe-acolo. Am răspuns: „Nu!” „Dacă nu vrei, am auzit-o spunând, atunci n-ai ce mai căuta pe la mine.” Chiar aşa? Ce putea fi atât de important? „Nu!” am repetat. Atunci ea s-a răsucit pe călcâie, s-a uitat în jos liniştită, s-a uitat chiar la mine, dar fără să mă vadă şi mi-a spus: „Singur ţi-ai dat foc la valiză!” Şi s-a îndepărtat. Dar nu s-a dus pe strada aceea. Am rămas pe loc clipe lungi nedumerit: de ce nu vroisem să merg pe-acolo pe unde dorise ea? Nu-mi era indiferent pe unde ne-am fi dus? Pe de altă parte, simţeam în mod obscur că dacă ea, fără s-o spună, ar fi luat-o pur şi simplu pe strada aceea aş fi urmat-o fără să observ ciudăţenia de a ne fi plimbat pe o anumită stradă. Dar chiar şi aşa, ce-mi păsa mie că e anumită? Eram totuşi senin. Cu această seninătate am rămas apoi totdeauna în faţa rupturilor, dar numai atunci, în clipele când primeam lovitura, dezastrul începea mult mai târziu. Câteva zile la rând am intrat apoi în curtea ei, dar n-am găsit-o decât pe bunica, iar odaia era încuiată. Am revenit după o săptămână, crezând că era plecată din oraş. Zadarnic. Am căutat-o seara la „Mama răniţilor”, patroana a dat din cap şi a ridicat din umeri: nu ştia unde e.

VIII.

Şi abia într-un târziu aflară părinţii mei că nu la ceaiuri mă duceam eu când veneam acasă după miezul nopţii şi aflară şi unde fusesem când mă întorsesem în zori: la „Mama răniţilor”, după care dormisem toată noaptea cu „o depravată”. Cuvântul acesta îl rosti tata. De unde aflaseră? Şi de ce aşa de târziu? Oricum aflaseră atunci, în ziua

aceea, când mă întâmpinară îndată ce intrai în casă cu acea stare de spirit bizară, care ne arată cât de puţin fluid e sufletul omenesc şi cum deplasările în el seamănă cu deplasările geologice, surpări de roci sau de pământ ireversibile. „Bine, mă, începu tata, fără introducere, ca o erupţie, adică fără înţelegere, departe de orice gând că mai exista pentru mine vreo speranţă, de-aia te-am crescut noi şi muncim pentru tine; ca tu să te faci de râsul oraşului cu o curvă? Maică-ta te închină în fiecare seară ca pe-un copil cu sufletul curat şi drept orice răsplată tu cazi în noroi şi îţi terfeleşti cinstea în patul unei fete depravate? Ce-ai să te faci tu acum, strigă el ridicându-şi braţele în sus ca în faţa unei nenorociri ireparabile, când toată lumea ştie şi o să te arate cu degetul? Ce-ai să te faci tu dacă se află la liceu şi tocmai acum, când trebuie să-ţi dai bacaloriatul, te dă afară din toate liceele din ţară? Ce-ai să ajungi, cu studiile neterminate şi cu obrazul tău de cavaler murdărit? Ce fată o să se mai uite la tine, când tu te-ai plimbat cu aia prin oraş şi te-a văzut toată lumea?”

Mama stătea nemişcată la masă, cu lacrimi care îi curgeau şiroaie pe chipul împietrit. Îşi ţinea o palmă pe jumătate de gură, care era crispată de o suferinţă copleşitoare, pe care o îndura însă cu mai multă înţelegere pentru mine, suferinţă în adâncurile căreia ea contemplă păcatul şi nu urmările lui, cum făcea tata. Această palmă care îi acoperea numai jumătate de gură, n-am uitat-o! Parcă se ruga, în acele clipe, pentru mine. Acest gest pios era adresat parcă sfintei fecioare, într-o implorare mută, să-i salveze copilul. Dar numai în amintire, în viaţa mea ulterioară, a început să tresară acest gest, în clipele acelea însă eu simţeam cum încep să jubilez, dându-mi seama cum creşte în mine o furie rece şi orgolioasă… „Ce e, mamă, am spus eu când tata s-a oprit. Mă adresam ei, care suferea cu adevărat, şi nu lui, care era doar jignit şi înspăimântat că lumea o să mă arate cu degetul, ca şi când n-aş fi fost bărbat, ci fată mare. Cum s-a purtat, mamă, Cristos cu femeia desfrânată? Te duci la

biserică şi nu înţelegi nimic din învăţătura lui, el care a spus celor ca voi, care aruncaţi cu piatra, să arunce primul cu piatra cel care se consideră în sinea lui fără păcat.”

Ştiam că era fără păcat şi că n-ar fi aruncat cu piatra, dar nu ştiu de ce, tocmai pe ea vroiam s-o rănesc şi mai tare, căci cu adevărat gestul ei îmi făcea rău. Vroiam să i-l alung, să-şi ia palma de la gură, fiindcă nu ştiam cum să răspund la suferinţa ei, în timp ce pentru tata pregăteam, mintal, ceva violent, să-l învăţ minte pentru totdeauna să mai ridice braţele în aer şi să-mi spună el mie ce este şi ce nu este nenorocire pentru mine. Nenorocire e numai ceea ce simt eu, nu un altul şi nici măcar el, care mi-era tată, sau cu atât mai puţin. „Trebuie iertată, fiindcă a iubit mult, aşa a spus Cristos”, am continuat citind o replică din Dostoievski. „Nu despre o astfel de iubire vorbeşte Cristos”, mi-a răspuns atunci tata exact ca în Dostoievski, pe care nu-l citise. Şi eu am strigat: „Ba da, şi despre o astfel de iubire.” „Cristos nu e o pavăză pentru toţi dezaxaţii, a strigat atunci şi tata. Ai să ajungi un dezaxat, o să vezi, ai pornit-o bine.” „Cu tine o să vorbesc pe urmă, i-am răspuns cu o voce sardonică, acuma vreau să-i spun ceva mamei. Crezi, mamă, că nu ţi-am ghicit păcatul? Te-ai măritat fără să iubeşti şi nici pe urmă nu l-ai iubit pe tata, şi nu fiindcă ţi-ar fi plăcut altul, ci aşa. Dar de măritat te-ai măritat, în loc să te fi dus într-o mânăstire. Dar aia e, că nici mânăstirea nu ţi-a plăcut şi, femeie tânără, ţi-ai gonit bărbatul din pat, şi el tânăr, crezi că nu ştiu?” „Nu ţi-e ruşine, a strigat tata, să vorbeşti cu maică-ta ca un dezmăţat?”

Şi a sărit în sus şi m-a izbit peste faţă de câteva ori la rând făcându-se palid şi gâfâind de furie. Am rânjit; „Cu asta nu rezolvi nimic! Vezi că sunt mai voinic ca tine şi dacă mai încerci să dai în mine o să te împiedic. Eşti un tată admirabil, te respect, dar şi eu am fost un copil bun şi nu te-am silit să mă loveşti când eram mic. Nu te gândi acum că o să mai îndrepţi ceva când sunt mare. Stai liniştit, că discutăm noi. Ţi-am spus că vreau să-i spun ceva mamei.”

„Spune-i, nefericitule, dar dacă nu-ţi pui frâu la vorbă în casa asta n-ai ce să mai cauţi!” „Da, i-am răspuns, cunosc, clasica gonire de-acasă a unui fiu care a apucat pe căi greşite, plecarea lui, apoi suferinţa mamei şi neînduplecarea părintelui, care are principii şi nu vrea să-l reprimească. Numai că eu n-o să mai mă întorc, aici e greşala ta, aşa că ai grijă de mama, care o să moară de dorul meu şi n-o să te ierte!” „Tu de ce îl asculţi? a întrebat-o el atunci pe ea. Lasă-l să stea aici, dar eu cu el nu mai vorbesc.”

Mama şi-a acoperit şi restul gurii cu palma şi a şoptit: „Lasă-l să spună. E un copil.” „Da-da! am exclamat, mai rămâne să înţeleg că am căzut „în ispită, dar că prin rugăciunile tale Dumnezeu o să-mi îndrepte paşii…” „Măcar eşti sănătos? s-a holbat tata la mine. Fiindcă asta ţi-ar mai fi lipsit.” Eram perfect sănătos, dar nu i-am răspuns. „Revin, mamă, asupra păcatului tău, de a nu fi putut iubi… Ei bine, eu iubesc prea mult, care din noi doi e păcătos?” „Te-am făcut pe tine!” a răspuns ea atunci. Atât a spus şi a tăcut mai departe. Ce trebuia să înţeleg? Că păcatul ei era izbăvit şi că odată cu venirea mea pe lume dorinţele ei trupeşti se stinseseră? Sau nu se stinseseră şi se chinuise să le alunge? Era taina ei. „Bine, i-am răspuns, m-ai făcut, eşti mântuită, dar eu nu sunt nici Isus Cristos şi nici adeptul lui. Animalele nu cred în Dumnezeu, dar la anumite specii dintre ele s-au observat comportări care seamănă cu morala creştină. De pildă într-o luptă dacă un animal cedează, celălalt îl lasă în pace, nu-l ucide, e tolerant.” „Vrei să spui că tu ai de gând să te porţi ca un animal, mai departe nu poţi să mergi?” a zis tata. „De ce să merg? i-am răspuns. Crezi că tu o să mergi sau ai mers mai departe? Adevăr îţi grăiesc ţie, am reluat batjocoritor, că o să cauţi şi o să găseşti o altă femeie cu care să trăieşti ca un bărbat în putere cum eşti şi în felul ăsta o s-o înşeli pe mama. Asta o să fie mai rău decât ce am făcut eu. Şi acum să vedem ce-am făcut de îmi promiţi cu atâta convingere că o să ajung un dezaxat. Toată concepţia

ta se reduce la ce-o să zică lumea. Dar că eu mă simt de fapt curat asta pe tine nu te interesează. Nu că o să ajung dezaxat, ci considerat ca atare. Şi dacă n-o să păţesc nimic la liceu şi mai târziu o să mă căsătoresc cu o fată de bună condiţie, totul o să fie în regulă.” „Bă, uite ce e, m-a întrerupt el strigând, eu cu un neruşinat ca tine nu mai vorbesc. Sunt oameni pe care învăţătura îi face oameni! Pe tine te-a făcut un neruşinat! Numai maică-ta poate să mai creadă în îndreptarea ta, eu unul mi-am luat mâna de pe tine. O să te ţin până o să ajungi să-ţi câştigi singur pâinea, dar tu cu mine nu mai ai şi nici n-o să mai ai nimic de împărţit. Poţi să te înhăitezi cu cine vrei, să faci ce vrei, din moment ce aşa consideri tu că trebuie să vorbeşti cu părinţii tăi şi eu consider că nu mai eşti băiatul meu, şi o s-o spun la toţi, să nu creadă lumea că mă uit în curul tău şi nu-mi pasă, te îndemn sau sunt mândru de tine, cum sunt alţii…”

Şi s-a sculat de la masă întunecat, însingurat, dar hotărât. Dacă mi-aş fi dat seama atunci că violenţa gândirii mele putea să ducă la o ruptură cu el m-aş fi reţinut. Într-adevăr, prorocirea mea că o s-o înşele pe mama avea în ea ceva atât de jignitor, era o astfel de impudoare încât cel mai paşnic părinte (şi el era unul din aceştia) m-ar fi gonit imediat de-acasă, mai ales că în anii aceia el nici măcar nu se gândea la altă femeie, criza i-a venit mai târziu, pe la patruzeci şi şapte de ani.

N-am păţit nimic la liceu. Adică nu s-a aflat nimic, aşa se întâmplă, uneori nu se află nimic, alteori se află cea mai mică prostie. Mi-am luat bacalaureatul cu succes şi am intrat la Facultatea de litere şi filosofie. Tata s-a ţinut de ameninţare, nu vorbeam împreună, însă n-a spus la nimeni ce fel de copil avea, fiindcă după istoria mea cu Nineta, fără să fi rupt-o cu grupul lui Puloş, Asanache şi Szekely (de altfel în anul următor ne-am împrăştiat. Asanache s-a înscris la Teologie, Puloş a murit la el în sat în vara următoare lovit de roata morii tatălui său, iar Szekely s-a

înscris la Drept) şi fără să fi evitat să ies din când în când cu ei la „Mama răniţilor”, nu m-am mai îndrăgostit de nici o fată, amintirea Ninetei stăruind în sufletul meu ca o arsură: era al ei sufletul care mă tulburase atât de adânc, dezgolit, intens, fierbinte, cu trăire prezentă şi fatală, fără grijă de catastrofe, împotriva cărora găsise un remediu total, acel tub de care îmi vorbise parcă jubilând. Nu era ceea ce credea tata şi ceea ce crezusem şi eu la început în sensul propriu, o prostituată. Era mai puţin grav, adică nu era cuminte, după formula celor îngăduitori, ceea ce e cu totul altceva.

Într-adevăr, părăsise oraşul, atunci sau puţin mai târziu după ce mă părăsise pe mine, lăsând-o pe bunica în plata Domnului sau poate a vreunei rude. Fugise la Bucureşti şi, după cum aveam să aflu mai târziu, se măritase cu un maior bătrân, aşa cum îi prezisesem. Cum o luase acel maior, când se ştia că militarii constituiau o castă aproape închisă, în care nu putea să intre o fată care nu era de condiţie bună? Dar nu trăise mult cu acel ofiţer, îl părăsise în timpul războiului şi teologul Asanache îmi scria că dăduse de urmele ei la Iaşi, căsătorită cu un negustor foarte bogat, dar nu aşa de bătrân ca maiorul, totuşi bătrân, căruia îi făcuse şi doi copii. Avea deci atracţie pentru intensitatea finală a bărbaţilor, nu-i plăcea tinereţea sigură de ea, pusă pe viaţă lungă şi cu flacăra mai scăzută, să ajungă multă vreme. L-a părăsit şi pe acel negustor, abandonându-şi copiii, şi a început să trăiască cu doi inşi deodată, care acceptau acest lucru, unul inginer, bărbat întreg, soţ, pe care îl manipula, du-te încolo, vin încoace (şi aceluia îi făcea o plăcere deosebită să se lase manipulat fiindcă murea după ea), şi al doilea, un intelectual fin, dar care devenea neputincios îndată ce o lua în braţe, adică bărbăţia ţâşnea din el la simpla atingere, fără împlinire, lucru care pe ea n-o împiedica să-l iubească, să-şi petreacă cu el chiar şi nopţile, fiindcă avea totul de la celălalt, atrasă însă irezistibil de intelectualul fin, căci acesta o iubea într-un mod bizar, se

îmbrăca cu rochiile ei, se îmbrobodea, iar alteori o întâmpina în costume fanteziste, de pildă cisme înalte până sub coaste, de cauciuc, de pescar sau instalator şi haină cu broderii şi lavalieră, iar chipul pudrat, dat cu fond de ten şi buzele rujate. Inginerul râdea în hohote, dar ea nu râdea deloc, şi îi spunea că acela „e cu un cap mai presus decât el” şi că „avea o inimă de aur…” După război Nineta se întoarse singură la Bucureşti şi curând aventurile ei mari încetară, întâi auzii că intrase într-o filatură de bumbac ca simplă muncitoare, ca să mi se spună, când o căutai acolo, că acum e redactoare la o revistă de literatură, unde ajunsese nu se ştie cum… O căutai la acea revistă… Nu mai era nici acolo… Dar cum ajunsese ea totuşi într-o redacţie literară, întrebai, şi unul dintre redactori îmi răspunse cu un vag surâs cinic că o angajase directorul revistei „ca să îmbunătăţească componenţa socială a redacţiei”. „Adică cum?” întrebai. Nu mi se răspunse. Îi pierdui urma. Nu cum va murise Nineta, aşa cum spusese? Câţi ani să fi avut? Poate că nici treizeci şi cinci…

IX.

Am recitit aceste pagini uimit de uitarea de sine pe care mi-au adus-o: viaţa e uitare de sine! În realitate, în mod obscur, nu amintirea faptului că am chinuit-o pe mama m-a făcut să mă întorc atât de mult înapoi, ci amintirea Ninetei, cu acel tub al ei, pe care fără îndoială că l-a folosit, fiindcă în acei ani i-am căutat copiii şi pe tatăl lor: ştirile pe care le aveau toţi despre ea se opreau acolo unde se opriseră şi ale mele: era clar, Nineta nu ezitase să curme singură o viaţă care „nu mai mergea”.

Acum am o iluminare: nici a mea nu mai merge, adică n-ar mai merge chiar dacă printr-un miracol aş evada şi reuşi să fug din ţară. Îi voi trimite prietenului meu, fostul judecător, un bileţel pe care să scriu un singur cuvânt: Nozinan. El ştie ce este acest calmant; e „un băiat foarte bun”, cum îi spuneam adesea, când luam câte-o pastilă. Şterge toate neliniştile şi toate temerile şi poate da şi un somn final, dacă

iei chiar mai puţin de un tub. Astfel voi înlătura printr-un act de violenţă supliciul care mă aşteaptă, căci nu pierderea totală a libertăţii mă sperie, ci ataşamentul meu faţă de viaţă, care m-ar tortura: eşti încătuşat, vei muri fără speranţă. Completul de judecată care ar pronunţa sentinţa, adică figurile lor de oameni liberi, lectura acelei sentinţe… condamnarea, deşi în forul meu interior, speranţa n-ar pieri… Dar cum să scapi de înţelesul celui mai mic gest al lor, al celui mai mic lucru pe care ochii mei l-ar vedea în perpetuitate, chiar şi o pietricică… Ei da, pietricica aceea va fi de-aici înainte văzută de alţii cu un ochi liber, în timp ce eu aş gândi: chiar şi această pietricică e mai liberă decât mine…

Mai bine s-o sfârşim înainte!

Fiindcă aproape de moarte am mai fost şi nu m-am temut, deşi era o moarte naturală care mă aştepta şi, e adevărat, cu ea ne împăcăm, e ceva în noi cu care ne-am născut şi care apare în mod miraculos îndată ce simţim că ea se apropie de patul nostru. Am auzit că alţii intră chiar într-un fel de extaz când le sună ceasul, spun lucruri frumoase, cuvinte memorabile, care uimesc pe cei vii; fireşte, alţii se chinuiesc până în ultimele clipe, despre ei se spune că „au murit greu”. N-am ajuns până acolo… am scăpat, sau mai bine zis scadenţa a fost amânată… Dar să-mi reiau firul întrerupt, voi ajunge şi la acest episod al vieţii mele care a fost greu de suportat abia după ce am revenit printre cei cu speranţe.

În universitate interesul meu pentru filosofie, cum era şi firesc, spori, iar lecturile din adolescenţă, considerabile, mă ajutară să pătrund adânc în culoarele culturii şi sistemelor filosofice şi să-mi iau examenele cu strălucire. Fanatismul legionarilor din facultate mă lăsă indiferent şi nu-i puteam înţelege pe acei colegi care în loc să se ocupe de fete se ocupau de jidani. Mi se părea stupid să consider că moartea pentru Căpitan (idolul acelora!) le era cea mai scumpă dintre nunţi. Noroc că acest Căpitan fu suprimat de Carol al

II-lea, şi dictatura sa, care urmă mai potoli pe unii. Eu mă încurcai într-o istorie cu o colegă, un fel de preludiu a ceea ce avea să mă aştepte mai târziu (astăzi văd acest lucru limpede, pe atunci episodul nu-mi pătrunse în conştiinţă), deşi se sfârşi tragic pentru fată; conştiinţa noastră este adesea atât de blindată încât poţi să tragi şi cu tunul în ea şi nu se clinteşte şi asta nu pentru că suntem atunci ticăloşi, monştri sau pur şi simplu canalii (e un fenomen natural şi misterios), într-o zi dispăru de la facultate o studentă. În ciuda cercetărilor minuţioase care începură, nu se reuşi să se dea de urma ei. Nimeni nu vroia să dezvăluie anchetatorilor detalii concludente cel puţin într-o primă fază a cercetărilor. Nici colegii de facultate, nici prietenii ei apropiaţi şi nici părinţii, care locuiau pe undeva printr-un sat. Se zvoni, şi auzii şi eu acest lucru, că poliţia judiciară primea scrisori în care se spunea ba că fata se afla în oraşul cutare, unde fusese văzută plimbându-se pe străzi cu un bărbat, ba că studenta fugise în străinătate (această scrisoare venea chiar de peste hotare, judecând după timbrele şi ştampilele de pe ea). Până ce sosi un individ de la Bucureşti, care nu se mulţumi cu datul din umeri al celor care o cunoşteau pe fată şi afirmau cu o mască perfect mimată a neştiinţei că nu ştiu nimic. El îşi începu ancheta pornind de la ideea simplă că un oarecine din anturajul fetei trebuie să ştie unde e sau ce se întâmplase cu ea şi, din motive despre care experienţa lui îi spunea că sunt puternice, acest cineva nu vroia „să-şi deschidă pliscul”. Îi fu uşor acestui anchetator abil să afle că fata se îndrăgostise de un student cu care vroia să se căsătorească, şi să-l ia pe acest student sub focul strâns al întrebărilor.

Eu eram acel student. Spre uluirea mea, această fată de o frumuseţe deosebită (am să folosesc aici o comparaţie uzată, dar perfect, adică obiectiv, potrivită), care semăna şi la trăsături şi în firea ei cu o căprioară, începu să-şi oprească privirile asupra mea. Trebuie să spun că din experienţa de adolescent trăsesem concluzia că trebuie să

stau liniştit, nici o fată nu se va îndrăgosti de mine şi că lucrul cel mai bun pe care îl aveam de făcut era să-mi văd de treabă, să-mi urmăresc ţelul meu, adică să ajung cineva în filosofie şi când uneori noaptea mi se întâmpla să dorm asaltat de coşmaruri (visam că răsturnam muieri în pat, prins de o dorinţă cumplită de a le pătrunde şi, cum acest lucru nu se petrecea, mă trezeam gâfâind, transpirat şi disperat), atunci mă duceam la „Mama răniţilor” împreună cu un nou Puloş şi, cu toate că nu mai găseam la ea o Ninetă, ci doar adrese de ţărănci eşuate şi cam trecute, sau de mahalagioaice beţive, după aceea simţeam cum gândurile îmi zburau din nou cu elan spre lumea pură a ideilor şi uitam multă vreme că pe lume există şi o altfel de dragoste. Da, exista, vedeam eu însumi; cum grupuri de băieţi şi fete coborau împreună de pe treptele universităţii cu privirile sticlind, ghiceam ce înseamnă acea sticlire, dar nu-mi mai păsa. Da, exista, iar frumuseţea divină a unei astfel de priviri a unei fete către un băiat, ca un fulger, şi surâsul care urma, curat, de fetiţă, mă făceau parcă să îmbătrânesc, eu cel căruia nimeni nu-i arunca o astfel de privire şi nu-i adresa un astfel de surâs. Mă uitam totuşi, adesea, în oglindă, îndelung, să descopăr de ce nu inspiram măcar simpatia. Hm! Aveam figura frumoasă fizic, dar urâtă în expresie. Frumuseţea era a trăsăturilor, urâţenia consta în ceva inefabil. Aveam sprâncene groase, de timpuriu bărbăteşti, dar puternic şi armonios desenate, ochii mari şi negri, cu focarul parcă întunecat, ca o oglindă în care nu te puteai zări, dar totuşi limpezi, deschişi, nu se fereau, nu alunecau când mă uitam printr-o mască pe care n-o puteam lepăda, fiindcă şi restul trăsăturilor erau la fel, nasul şi bărbia prea voluntare, gura bine desenată, dar lipsită de cea mai vagă senzualitate (care zăcea totuşi în mine), obrazul tras, laminat, ascetic, deşi numai ascet nu eram. Cine să vrea să cunoască un astfel de om, când Vauvenargues spune că suntem prea neatenţi sau prea preocupaţi de noi înşine ca să ne cunoaştem mai profund

unii pe alţii? Cine a văzut nişte măşti la un bal, dansând prieteneşte împreună şi ţinându-se de mână fără să se cunoască, zice mai departe filosoful, ca să se despartă după o clipă şi să nu se mai vadă sau să le pară rău unora de ceilalţi, îşi poate face astfel o părere despre lume…

Şi totuşi această căprioară, nu era nici o îndoială, îmi arunca priviri (e drept neurmate de minunatul surâs), totuşi priviri care întârziau asupra mea mult mai mult decât o clipă, ca să mă pot înşela: avea ceva cu mine! Dar ce? Mă plăcea? Desigur, nu erau priviri ostile, cum mi se întâmplase odată când văzusem la alta aversiunea, duşmănia chiar. „De ce te uiţi tu aşa la mine?” o întrebasem în cele din urmă; fiindcă, fără să fie frumoasă cum era căprioara, nu era lipsită de farmec şi pe de altă parte mă făcuse curios să aflu pricina acestei aversiuni accentuate şi instinctive (nu-i făcusem nici un rău, nu schimbasem cu ea niciodată nici un cuvânt). „Tu, tu, tu!”, mi-a şoptit atunci acea fată abia stăpându-şi bucuria ei neroadă că mă putea, în sfârşit, defini… „Ei, da, i-am răspuns eu, eu, ce e cu mine…?”. „Ştii tu ce e tandreţea?!”' mi-a spus. Am izbucnit într-un hohot de râs sarcastic şi i-am confirmat: „Ei, da, tandreţea, da, nu ştiu, dar n-o să mă înveţi tu ce e, hai sictir!”

Căprioara îşi mişcă privirea ei catifelată şi dulce într-o parte şi avu alt răspuns când îi pusei aceeaşi întrebare, adică de ce se uita aşa de insistent la mine. „Cum ştii tu atâta materie?!” Aşa deci, era admiraţia… Într-adevăr era cam dezolant să vezi cum o fată a cărei frumuseţe era un mister, cum spune Dostoievski, să aibă un cap total lipsit de mistere, iar mintea coală albă de hârtie, pe care nu se înscria nimic. Trecea la examene cum trecuse desgolită frumoasa curtizană prin faţa judecătorilor atenieni neînduplecaţi. Căprioara nu-şi arăta decât capul, şi profesorii, privind-o, cedau aproape fără să-şi dea seama, punându-i întrebări puerile şi terminând cu sfaturi afectuoase că trebuie să înveţe mai bine etc. Îi răspunsei că

natura nu îngrămădeşte decât rar asupra unui singur individ mai multe calităţi. Eu ştiam carte, dar eram urât, ea nu prea ştia, dar era frumoasă. „Dar cine ţi-a spus că eşti urât?”, s-a mirat ea. Am râs sardonic, s-o îndepărtez de mine, dar ea a stat liniştită şi m-a privit cu ochii ei languroşi, fără să clipească şi a adăugat: „Eşti un bărbat bine, să-ţi scoţi din cap că eşti cum ai zis”. Tocmai asta doream şi eu, şi ea tocmai asta îmi şi spusese. O fată sau o femeie acostată, deşi îi place insul care o atacă fără veste, se ţine în rezervă tocmai pentru ca să nu facă vreo impresie că ar fi uşor abordabilă. Dar de ce s-ar ţine în rezervă un bărbat şi mai ales unul ca mine? încât din primele clipe am tresărit adânc şi, turburat, m-am îndrăgostit imediat de ea; am căzut în extrema cealaltă. Desigur, îmi spuneam, de aceea nu plăcusem până atunci fetelor, fiindcă eram bine şi pe deasupra şi tânăr savant (un profesor îmi spusese aşa, la un examen, ei, tinere savant, ia să schimbăm câteva idei, să îndeplinim o formalitate şi să-ţi dau examenul) şi numai o fată frumoasă cum era Căprioara putuse prin urmare îndrăzni să se uite la mine.

X.

Fata era cam rece şi desigur nu mai era fecioară, dar eram eu înflăcărat şi de teamă să n-o pierd îi făcui propunerea să ne căsătorim de îndată ce îmi luam eu licenţa, adică chiar în toamna care urma şi ea putea să-şi continue anul pe care îl mai avea de urmat fiind căsătorită. Zise da. Curând eu îmi luai această licenţă, dar pentru întâia oară Căprioarei i se întâmplă să dea peste doi tineri universitari noi care se întorseseră de pe zonă, unde fuseseră concentraţi, crunţi şi îndârjiţi şi n-o cruţară, ba chiar, cu un limbaj dur întrebară cum a ajuns ea până în anul trei fără să ştie nimic, care era secretul şi, rânjind cu o ironie grosolană, îi cerură să li-l spună şi lor şi o vor trece şi ei.

Petrecurăm împreună ceasuri în care ea tăcea, uitându-se în gol şi degeaba încercai să-i spun că putea renunţa la studii, ne căsătoream şi, cum eu aveam să intru în

învăţământul universitar, nimic nu ne împiedica să întemeiem împreună o familie fericită, tăcerea ei se prelungi şi privirile nu reveniră la prezent din golul în care se pierdeau. Abia a doua zi când ne revăzurăm arăta mai însufleţită şi spuse bine proiectului meu. Apoi ea plecă la ţară, la părinţi, urmând ca după vacanţă să-l punem în practică.

„De-atunci n-am mai văzut-o”, declarai anchetatorului.,Şi totuşi fata s-a întors la facultate, zise el, fiindcă de la facultate a dispărut, nu din sat.” „Da, dar eu am terminat facultatea, n-aveam ce să mai caut acolo”, i-am răspuns. „Nu trebuia să vă căsătoriţi?” „Nu, fiindcă între timp, acolo la ţară, a cunoscut pe altcineva şi mi-a scris că între noi nu mai e nimic.” „Arătaţi-mi scrisoarea!” mi-a cerut anchetatorul. „N-o mai am!” „Bineînţeles!” „De ce bineînţeles?” „Pentru că nu v-a scris nici o scrisoare. Aţi continuat să vă vedeţi şi după ce ea a venit la cursuri, de ce negaţi? Sunteţi acum profesor, vă periclitaţi în cel mai fericit caz cariera în învăţământ dacă vă puneţi în situaţia de bănuit, şi vă aşteaptă puşcăria dacă sunteţi complice la crimă.” „Care crimă? Fata a fugit din oraş, am auzit că e în străinătate.” „Da, e adevărat, posedăm o astfel de scrisoare din care ar reieşi că dispăruta a fugit peste graniţă, dar nu uita, tinere, că poliţia ştie din capul locului mai multe lucruri despre felul cum se înfăptuieşte o crimă decât criminalul. Procedeele sunt variate, dar nu infinite, de pildă simplul fapt că anturajul victimei ascunde anumite fapte e pentru noi o certitudine că pista porneşte de-acolo. Scrisoarea în chestiune e scrisă de criminal, sau de un complice al lui, sau de o cunoştinţă căreia i s-a cerut acest lucru ca să îndepărteze cercetările de locul unde crima s-a înfăptuit. Un procedeu naiv! Pentru noi e neinteresant deocamdată să intrăm în amănuntele relaţiilor dumneavoastră cu victima, aveţi de răspuns doar la o singură întrebare şi depinde de sinceritatea răspunsului

dacă veţi fi sau nu inculpat. Iată întrebarea: când v-aţi văzut ultima oară?”

Eram nevinovat, dar speriat. După acest anchetator, Căprioara era moartă. Dacă mărturiseam totul, nu cumva puteam fi acuzat sau compromis? I-am răspuns că nu-mi amintesc ziua când ne-am văzut ultima oară, că n-a existat între noi o astfel de zi deosebită, pur şi simplu legătura noastră s-a stins pe nesimţite şi sunt complet străin de soarta ei. „Bine, a răspuns anchetatorul deodată, ca şi când s-ar fi convins că nu ascund nimic, e posibil, sunteţi liber.”

Dar încrederea unui anchetator, retrasă brusc, nelinişteşte. Aveam să retrăiesc această neliniştе şi mai târziu. Fusese convingător: un criminal înfăptuieşte o singură crimă, în timp ce anchetatorul cunoaşte o multitudine. E imposibil ca anumite semne să nu-i amintească de anumite procedee, în afara cazului când nu are de-a face cu un geniu al crimei. Puteam eu să ţin piept unui astfel de anchetator care nu era un imbecil? Pe de altă parte mă gândeam că nimeni nu ştia… adică mă gândeam, dar deodată mi-am dat seama că… adică nu, puteam să spun că da, o văzusem ultima oară la acel bal, da, ieşiserăm împreună, ne plimbaserăm puţin şi ne despărţiserăm… Şi de-atunci… Ei da, de-atunci Căprioara dispăruse. Ce făcusem după aceea? Urma să-mi justific orele petrecute în acea noapte, atâtea filme şi cărţi poliţiste începeau de aici. Mă dusesem acasă şi mă culcasem. Hm! Deşi noaptea aceea fusese neagră şi ploua tare, puteam eu fi sigur că… nu ne văzuse nimeni rătăcind?… Am ieşit din biroul anchetatorului hotărât să mărturisesc, dar nu atunci, să nu spun vreo prostie, ci după ce o să mă gândesc bine.

Dar pe urmă mi-am dat seama că n-aveam la ce mă gândi. Totul era limpede pentru mine, eram vinovat moral, ştiam de mult, şi acest lucru nu mai putea fi ascuns, în ce consta vina mea morală? O, da, în dorinţa oarbă de a n-o pierde pe Căprioara, sau mai bine zis în neputinţa de a renunţa la ea, acceptând cu laşitate, în pragul tinereţii mele, un

compromis ruşinos, cu toate că nu aveam în faţa mea nici un echivoc sub care să mă ascund, faptele erau nude, de o brutalitate care… E foarte curios, cum tinerii… Dar mai bine să relatez ce s-a întâmplat. Erorile fatale nu apar, adică nu se săvârşesc pe neaşteptate, au un preludiu, dar cine e atent la el? Întocmai ca într-o piesă genială, preludiul nu ne face să ghicim desnodământul, ci îl luminează doar ulterior.

XI.

În mod bizar, de Căprioara nu se îndrăgostise până atunci nimeni. În acest punct uneori fetele frumoase au aceeaşi soartă cu cele urâte. Frumuseţea poate intimida, o fată prea frumoasă poate fi ocolită, ca şi una prea urâtă. Desigur, e vorba de un anumit gen de frumuseţe şi de un anumit gen de urâţenie şi anume de acel gen în care sufletul care o poartă e neclintit, amorf… Încolo, un suflet care se mişcă imprevizibil, indiferent cu ce mască l-a dăruit natura, ne poate face să asistăm la drame sau fericiri incredibile, dar fireşti în ordinea pasiunilor umane. Cele nefireşti aparţin sufletelor amorfe, neclintite. Este exact ceea ce a păţit Căprioara. Înşelându-se asupra ei, un medicinist strălucit (student care îşi asistă deja profesorul la operaţii) se îndrăgosti de ea luând-o drept ceea ce nu era şi trăiră împreună la ţară în timpul vacanţei. Asta în timp ce Căprioara răspunsese da cererii mele în căsătorie şi fără să-mi scrie şi să-mi spună că acel da devenise nu. Când se petrecuseră toate acestea? Desigur în perioada când eu îmi luam licenţa şi ea cădea, timpul mort care poate fi descoperit totdeauna când se produc trădările. Există un astfel de timp mort, neştiut şi nebănuit de cel trădat, când sentimentele alunecă şi nu sunt mărturisite celui care va fi lovit. Ar fi trebuit să reţin acest adevăr, dar încă o dată piesa care se joacă tocmai de aceea place, fiindcă eroul nu reţine legea în spiralele căreia destinul său se înscrie. Nu pentru el e această lege, cum nu e nici moartea care îl loveşte pe semenul al cărui dric îl întâlneşte pe stradă.

Aşadar Căprioara nu mă iubea, deşi mă abordase. Dar nici nu-mi spusese că nu mă mai iubeşte. Neglijenţă totală, nepăsare oarbă… În timp ce eu mă pregăteam s-o primesc în casa părinţilor mei, mândru dinainte că mă căsătoream cu o fată atât de frumoasă, ea, lovită ca o găină de dragostea strălucitului medicinist, mă uitase absolut, ca şi când nici n-aş fi existat, un zero, deşi ştia că zero nu eram; dar iubirea înstrăinează cumplit, ne aruncă parcă într-o altă planetă şi facem ochi uluiţi când dăm de cineva cu care ne-am culcat în pat, de a cărui gură am lipit-o pe-a noastră.

Cu astfel de ochi uluiţi mă întâmpină Căprioara în toamnă când o căutai la facultate şi ne întâlnirăm. Nici măcar nu-mi dădu explicaţii despre schimbarea ei, în trei minute totul se consumă fără cuvinte, fiindcă nu e nevoie de mai mult ca să-ţi dai seama de o înstrăinare: ochi care nu te văd, gură lovită de un mutism absent, o urâţenie a chipului pe care o observi stupefiat (şi era curios cum vedeam pentru întâia oară că această fată era de fapt urâtă, fără să-mi dau seama de ce, fiindcă era aceeaşi), sugestia că nu e nimic de spus şi că trebuie să înţelegi exact ceea ce vezi şi să nu-ţi faci iluzii, nu te înşeli, asta e, altceva nu va fi, chiar dacă altădată a fost ceva. Ei bine, acum nu mai e, şi orice explicaţii ar fi lipsite de sens. Ne aflam chiar la intrarea Universităţii, pe trotuarul larg, pereche tăcută pe lângă care foiau veseli şi nepăsători, într-un du-te-vino neîncetat, studenţii şi studentele. Atunci am văzut norii pe cer şi mi-am ridicat fruntea. „Da, mi-am spus senin, nu mă mai iubeşte, foarte bine.” Şi n-am mai observat cine s-a îndepărtat cel dintâi, eu sau ea. Cred că amândoi în aceeaşi clipă.

Dacă am rămâne la această seninătate care ne atinge ca o aripă dulce sufletul! E cel dintâi adevăr, cel adânc, care nu doare. Dacă am trăi, dacă ne-am ghida viaţa după el! Dar nu facem aşa, fiindcă apare curiozitatea, aşa-zisa luciditate care ne îndeamnă să aflăm de ce… „Câtă luciditate, atâta suferinţă!” Da, aşa e! Dar cine dracu te pune? De ce nu ne mai iubeşte? Ce stupid, când totul ar fi atât de simplu dacă

am păstra în noi revelaţia acelor clipe sublime, acea seninătate izbăvitoare. Trebuie să spun că iubeam frumuseţea acestei fete, atât, capul ei frumos, nu sufletul ei amorf şi nici corpul şi cu atât mai puţin mintea, şi mi-ar fi fost de-ajuns pentru toată viaţa, cu condiţia, ei da, ca ea să accepte să fie iubită. Nimic mai mult. Refuzul ei, după ce mă lăsase să cred că ar accepta, începu după câteva zile să mă chinuie. Ispita luciditǎţii care te îndeamnă să afli de ce nu te mai iubeşte cineva constă în faptul că ai sentimentul acut, irezistibil că, după ce vei afla, vei înceta să suferi. Poate, îţi spui, ai făcut vreo greşeală care se poate repara. Poate la mijloc e o neînţelegere. Poate că iubeşte pe altcineva. Ei da, e un pahar care trebuie băut, îl bei, te încovoi de durere, pe urmă te redresezi.

Astfel aflai de istoria cu medicinistul, un băiat admirabil, pe care îl căutai la spital şi băurăm împreună un coniac la un bar. Auzise şi el de mine, încât conversaţia care urmă ne apropie repede. Îmi semăna, numai că purta altă mască, de invidiat: îi licărea de pe acum în priviri cinismul chirurgilor, o brutalitate jovială în vocabular, o francheţe de măcelar, dar, cum am spus, pe un altfel de chip decât al meu, descins, sincer şi vesel fără crispări. Încât când spunea de pildă: astăzi l-am asistat pe profesor la deschiderea dovleacului unuia, cuvântul dovleac, care însemna un cap uman, îţi stârnea râsul şi după mărturisirea lui îl înveselea şi pe pacient când era anunţat în acest fel de ceea ce avea să i se întâmple a doua zi: „mâine îţi deschidem dovleacul, pregăteşte-te!” În timp ce eu credeam că lucrurile se petreceau însoţite de infinite precauţii şi delicateţuri. Îi spusei medicinistului acest lucru. „Nu, zise el, e mai rău, se sperie dacă îl iei altfel.” „Bine, zic, asta cu un ţăran care vede lucrurile mai dur şi poate râde fiindcă are humor în faţa morţii eventuale, cum am auzit că glumeau pe front în timp ce obuzele le cădeau în cap, dar cu un om mai evoluat?” „În asemenea cazuri ţăranul e cel mai evoluat, fiindcă ştie mai multe despre moarte decât alţii. Brazda

aceea pe care o întoarce el în fiecare an îi spune lui ceva, un lucru tainic pe care orăşeanul nu-l ştie decât în mod abstract. Numai noi, chirurgii, mai ştim acest lucru: pământ, materie…” „Spiritul nu există?”' „Mais si, certainement… E acolo! râse medicinistul. Dar când apropii prea tare lampa de operaţii de un creier desgolit şi ochii pacientului se holbează din această pricină, ai unele îndoieli. Pe plan cosmic, da, spirit, materie, nu ştim ce e, dar pe masa de operaţii, hm! descoperi doar legi fizice şi fiziologice. Restul ne scapă!” „Dar cum se explică un aspect ciudat; mulţi dintre dumneavoastră, vorbesc de cei care ajung mari, cad cu timpul în misticism, în ciuda practicii lor ştiinţifice, pozitiviste.” „Vorbiţi de unii savanţi? Da, am auzit şi eu. E ceva inexplicabil.” „Fiindcă, am continuat, credinţa în ceva divin o ai sau nu, n-o poţi căpăta pe cale ştiinţifică!” „De, cine poate să ştie? mi-a răspuns el. Şi pe urmă cred că vă înşelaţi, o anumită întâmplare, dar nu una obişnuită, poate să producă în cineva revelaţia… Ce ştim noi ce poate zgudui spiritul unui fizician, o comportare stranie, de neexplicat pe cale raţională, a unui proton sau neutron… Nu ştiu, n-am idee…!”. „O iubiţi pe…” l-am întrebat eu pe neaşteptate şi am pronunţat numele Căprioarei. Ne simţeam bine amândoi şi întrebarea mea nu avea în ea nimic abisal, tenebros… „Da, da, a răspuns el repede, sunteţi cumva rudă cu ea?” „Nu, am fost prieteni…” „A, da, îmi pare bine că acum în toamnă şi-a luat examenele… Era să piardă anul.”

Am rămas tăcut fără să ştiu de ce. Chirurgul s-a uitat la ceas, am băut restul de coniac şi ne-am despărţit zâmbindu-ne, urându-ne reciproc succes. Într-adevăr, când vezi omul de care s-a îndrăgostit iubita ta, te linişteşti oricum, doar dacă nu descoperi că e un ticălos. Dacă e o nulitate îţi spui că e cu atât mai bine că îi plac nulităţile, dacă e un om de valoare ceva cavaleresc din tine te îndeamnă să-ţi spui că a avut dreptate, era firesc să se întâmple aşa, i-a plăcut mai mult etc.

Totuşi purtarea ei faţă de mine nu fusese curată… Ar fi putut să mă prevină, dar, îmi spuneam, asta e o problemă de educaţie, nu de puritate. Între oameni civilizaţi nu se dau astfel de lovituri. Dar da, ba da, îmi spuneam, se dau totuşi, iar alţii chiar ripostează, şi în riposta lor dispare orice urmă de civilizaţie. M-am gândit s-o fac şi eu, s-o caut şi să-i spun cuvinte triviale, s-o înjur de mamă şi astfel să mă răcoresc. Căci jignirea persista, de câte ori mă gândeam rămâneam încremenit, ca într-o paralizie, înţepenit şi cu ochiul minţii contemplându-i chipul trufaş, aşa cum îmi apăruse în ziua când o revăzusem în faţa universităţii. Da, îmi aminteam de ce mi se păruse atunci că de fapt era o fată urâtă, apăruse pe chipul ei trufia, care o făcea să nu mai semene cu o căprioară, ei da, parcă îmi spunea, cum am putut să mă leg de tine, care nici măcar nu mă iubeai, a trebuit eu să mă uit la tine ca să mă vezi şi tu… În timp ce altul s-a purtat altfel, e cu mult peste tine şi are o inimă mare, nu ca a ta, neagră cum ţi-e chipul… Gândurile mi se învălmăşeau, faptul că făcusem cunoştinţă cu medicinistul dădea aceste roade otrăvite, în loc să mă fi liniştit, cum crezusem. Totuşi n-am căutat-o şi n-am încercat să-i înapoiez lovitura… Am început să uit. Profesiunea mă acapara, predam logica la o şcoală normală de învăţători şi eram respectat de profesorii mai bătrâni că fusesem numit în învăţământ îndată ce îmi luasem licenţa, iar elevii, unii dintre ei, îmi plăceau, era adică o surpriză pentru mine să-i văd cum se uită în ochii mei hipnotizaţi de limpezimea de cristal a lecţiilor mele, de unde deduceam că până atunci obiectul logicii li se păruse plicticos şi superfluu.

XII.

Până într-o zi, când mă căută la şcoală Căprioara. Era tăcută ca şi în ziua revederii noastre, dar trufia îi dispăruse, fără să mai fie însă căprioara de altădată. Am întrebat-o ce s-a întâmplat. Mi-a răspuns încercând să mimeze nedumerirea: că de ce am plecat atunci şi m-am purtat aşa de urât cu ea? Am tăcut îndelung, încercând să ghicesc ce

vrea acum de la mine. Nu cumva se despărţise de medicinist? Îi fixai o întâlnire şi în timp ce ne plimbam prin parcul oraşului îi spusei că ştiu ce i s-a întâmplat, dar nu ştiu cine pe cine a părăsit, ea pe chirurg, sau chirurgul pe ea? Îmi şopti cu un glas sugrumat că ea pe el. „De ce?” o întrebai. „E o canalie!” Ei da, am gândit, cât timp ne iubeşte e un om minunat, pe urmă, ei da, o canalie… „Nicidecum, i-am răspuns, l-am cunoscut, am stat de vorbă cu el, e un băiat fără cusur…” „L-ai cunoscut?!” se miră ea. „Bineînţeles! Vroiam să ştiu cu cine m-ai trădat…” „Nu te-am trădat, zice, mi-am dat seama că de fapt pe tine te iubesc!”

Pleosc! Iată-mă, am gândit, vârât într-o situaţie vulgară. În timp ce trăia cu acela acolo la ţară îşi dădea seama că de fapt pe mine mă iubea. Atunci de ce era chirurgul o canalie? Nici n-am mai întrebat-o, chirurgul desigur era o canalie fiindcă o părăsise, îmi dădeam seama clar, şi nu cum spunea Căprioara, că ea îl părăsise pe el. M-am uitat bine la ea. Căprioara era rănită şi deodată mi s-a părut mai frumoasă ca înainte, cu suferinţa pe chipul ei speriat. Se uita la mine nu ca altădată, fără surâs, ci cu acea imperceptibilă mişcare a buzelor care prevesteşte sau stăpâneşte hohotul disperat de plâns. Într-o clipă am uitat totul, m-am înmuiat şi am apucat-o pe după umeri. „Nu e nimic, i-am spus, trebuia să faci şi prostia asta ca să-ţi dai seama ce înseamnă să trădezi. Cine trădează va fi trădat. O să vedem dacă între noi mai poate fi ceva. Linişteşte-te, se întâmplă, eşti frumoasă, o să găseşti oricând un altul, dacă eu n-o să pot să te iert.”

Dar o şi iertasem şi am reînceput să ne vedem zilnic. Însă Căprioara tot rănită arăta, fapt care mă puse pe gânduri, fiindcă suferinţa ei nu părea să-i vie din iubirea pentru celălalt, în acest sens dovezile ei de iubire pentru mine alungau această presupunere. Înainte rece, acum redescopeream în ea o pasionată, turna flăcări în mine, mie care le aveam pe ale mele şi îmi ajungeau. Mă îndrăgostii

de suferinţa ei şi ghidul, sau mai bine zis curiozitatea de a afla de ce o părăsise medicinistul se stinse sub ardoarea îmbrăţişărilor, pieri cu aventura ei cu tot. Credeam că se va vindeca, şi rana ei ciudată al cărei înţeles îmi scăpa se va închide: da, mă iubea cu adevărat, vedeam bine acest lucru, nimeni nu se înşeală în această privinţă, ştim când suntem iubiţi, după cum ştim tot atât de bine când iubirea ni se retrage, dar de ce persista pe chipul ei suferinţa, mai bine zis de ce apărea după ore de efuziune şi îmbrăţişări? Dormea adesea în apartamentul meu, fiindcă după licenţă i-am reamintit tatei ceea ce îmi spusese, că după ce o să ajung să-mi câştig singur pâinea, va trebui să plec de-acasă. „Bine, mi-a spus mohorât, pleacă.” Venea mama şi îmi aducea mâncare gătită, eu îi dădeam bani, îmi spăla şi făcea curat ca înainte acasă. „Mută-te la mine, i-am spus Căprioarei într-o zi, mai aşteptăm puţin şi ne căsătorim. Dacă vrei îţi urmezi cursurile, sau nu le mai urmezi, cum îţi place.” „Le urmez!” mi-a răspuns. „Totuşi lasă căminul, înveţi mai uşor la mine.” „Nu pot”, a zis şi am înţeles din glasul ei, din intonaţia hotărâtă dar care ascundea ceva care nu se putea mărturisi, că într-adevăr nu putea, ceva o împiedica, ceva nu era în regulă.

Şi am luat-o la întrebări. De fapt de ce se despărţise de chirurg? De ce era acela canalie? Ce-i făcuse? Tăcea dar de astă dată n-o mai slăbii. Ea se uita la mine cu o expresie dublă, de disperare şi în acelaşi timp de recunoştinţă, ca şi când m-ar fi rugat astfel s-o eliberez de povara care o chinuia, să insist cu întrebările, dar s-o protejez, să am grijă de ea, o să-mi spună, dar îi e frică, o să-mi spună negreşit, dar să nu uit, după ce o să aflu, că mi-a cerut protecţie şi să n-o lovesc şi eu… Şi îmi spuse: a rămas însărcinată. „Cu mine?” am strigat în aceeaşi clipă. „Nu”, răspunse ea în clipa următoare. Şi înţelesei: cu celălalt… „Şi n-a vrut să se căsătorească cu tine?” „Nu, mi-a spus că nici nu s-a gândit.” „Dar tu te-ai gândit?” „Da!” „Şi i-ai spus-o înainte să te culci cu el?” „Nu i-am spus.” „De ce?” „Mă iubea, am crezut că o

să mă ceară singur.” „Cum de-ai crezut?”' „Mă iubea foarte tare, zise ea, şi toţi ai mei, părinţii şi fraţii, credeau că o să mă ceară, altfel n-ar fi acceptat să vie la noi.” „Iar el nici nu s-a gândit!” „Ba sunt sigură că s-a gândit, e un om cinstit, dar după ce a devenit medic şi a intrat în spital s-a întâmplat ceva cu el.” „Ce anume?” „Nu ştiu. Când i-am spus că sunt însărcinată, atunci mi-a dat lovitura. Şi ce să fac eu cu tine acum? Aşa mi-a spus”, zise Căprioara cu o inconştientă detaşare de sine: adică auzi ce se poate spune în astfel de situaţii! Lucru de mirare! Şi avu un surâs bizar, parcă n-ar fi fost vorba de ea. Arăta chiar într-un mod neverosimil veselă. Am mai întâlnit la oameni asemenea reacţii, nu uit pe unul care povestea în casa noastră cum i s-a întâmplat de-a pierdut un picior, privirea îi strălucea de viaţă, gura care povestea lăsa să i se vadă dinţii ca şi când ar fi râs, ca şi când piciorul acela care îi fusese tăiat i-ar fi fost pus la loc şi acum putea să fie şi el bucuros, când în realitate, în clipele acelea, mâinile lui ţineau cârjele de care n-avea să se mai despartă. I-am strigat Căprioarei: „E tot ce ţi-a spus? Altceva n-a mai avut nimic de zis eminentul chirurg?” „A fost sincer”, răspunse şi ea sinceră, adică neascunzând că îl mai iubea şi acum şi că îl scuza pe deplin. Nu mai era canalie! A zis că începând cu ea această idilă, n-a exclus căsătoria, dar nu s-a gândit că va fi aşa de curând. „Da, mă iubeşte şi acum, dar în ce priveşte căsătoria…”

XIII

„Reveniţi la seara balului, când aţi văzut-o pentru ultima oară, mă întrerupse anchetatorul, căruia îi relatam toate acestea; pe el nu-l interesa decât atât, momentul dispariţiei fetei. E inutil, adăugă el, să vă mai previn că noi ştim totul şi vă spun dinainte că nu veţi apărea ca martor în procesul care va urma. Cel puţin aşa sperăm. Ucigaşul e în mâinile noastre, dar mărturia dumneavoastră e totuşi necesară pentru cazul când el va nega în instanţă ceea ce a recunoscut la cercetări: se poate întâmpla, e un individ nesigur, noi cunoaştem astfel de reveniri când criminalul se

sperie de judecători şi încearcă în mod absurd să se salveze în ultimele clipe.” „În timpul balului ei i s-a făcut rău şi s-a speriat, am continuat eu atunci, şi cu toate că ne hotărâsem să mergem la un ginecolog abia a doua zi seara, ea mi-a spus că trebuie să ne ducem imediat, să nu fie prea târziu. Am ieşit deci de la bal şi ne-am dus la doctorul A., renumit în această profesiune…” „Inutil să-i spuneţi A., fiindcă îl cunoaştem!” zise anchetatorul, dar eu nu-l luai în seamă şi continuai: „Doctorul A. o examină pe fată şi refuză să-i întrerupă sarcina. Eu o aşteptam în stradă. Ieşi după scurt timp şi îmi spuse că i-a recomandat să se ducă la doctorul B., care se ocupă tocmai cu astfel de cazuri grele şi îi reuşesc totdeauna. De ce grele? Pentru că sarcina e cam înaintată. Am luat-o deci spre doctorul B. prin noaptea întunecată şi prin ploaie şi am străbătut străzile căutând adresa. Am găsit-o şi am sunat. De astă dată am intrat şi eu, nu ştiu de ce… Ştiam de ce; eu îi cerusem Căprioarei să scape de sarcină, altfel nu mă puteam căsători cu ea, nu i-o spusesem nici direct, nici indirect, dar ea înţelesese, iar eu nu-i spusesem: păstrează copilul… tăcusem şi iată-ne rătăcind în noapte, de la un doctor la altul, bătând, fără să ne gândim, la porţile nenorocirii; căci spre uimirea mea în chiar clipele când îmi destăinuia secretul suferinţei ei, adică sarcina, în loc s-o dau afară din casă şi să rup cu ea pentru totdeauna, gândeam, n-o pot alunga, o iubesc acum şi mai mult, sufletul ei mi s-a predat mie total şi definitiv; dar n-o să pot totuşi să suport niciodată să văd copilul, întruchiparea trădării ei. N-o iubeam atât de mult! A urmat între noi o tăcere grea ca o lespede, tăcere care venea de la mine şi ea a înţeles ce are de făcut. Dar doctorul B., după ce a cerut o sumă mare, pe care fata, care avea părinţi bogaţi, a spus că o va plăti, m-a dat afară şi a reţinut-o pe ea pentru operaţie. Am aşteptat în stradă până în zori. Am sunat la uşă, a ieşit un individ care m-a întrebat brutal ce doresc, i-am spus, m-a înjurat şi mi-a răspuns că acolo nu se află nici o fată. Abia pe urmă mi-am amintit că doctorul B. spusese

că operaţia va avea loc în seara următoare. Am plecat acasă liniştit. Am aşteptat-o să vină, dar n-a mai venit. Am crezut că după operaţie s-o fi dus pe la ţară, ca să aflu târziu de tot că la facultate se şi dăduse alarma şi că poliţia făcea anchetă. Nici atunci n-am crezut în moartea ei, mai ales după zvonurile că ar fi fost văzută în alt oraş şi pe urmă că ar fi fugit în străinătate…" „Nu vă punem acum să daţi o declaraţie scrisă, ar însemna să vă inculpăm şi să vă zdrobim cariera, a zis anchetatorul. Pentru noi ar fi inutil. Nu suntem anchetatori orbi, suntem oameni, aţi greşit neanunţând imediat unde aţi dus fata, dar fiindcă noi, poliţia judiciară, am prins medicul criminal, considerăm că ar fi excesiv să vă dăm pe mâna Curţii. În afară de cazul, repet, că acest medic inconştient n-o să se poarte cum trebuie la proces…" „Ar avea şanse să scape?" l-am întrebat. „Ar avea!" „De ce?" „Pentru că tot nu ştim unde e fata. Numai el ştie, dar refuză să spună…" „Atunci cum de ştiţi că el a omorât-o? Poate trăieşte?" „Avem alte dovezi că fata e moartă, pe care el nu le poate nega, dar ca un animal cu instinctul încă treaz, nu vrea să ne desvăluie ce-a făcut cu ea… Cadavrul e pentru noi proba zdrobitoare şi el ştie, sau presimte că până în ultima clipă s-ar mai putea apăra sau scăpa cu o condamnare mai uşoară."

Când iubita ta a ajuns probă, ce mai ai de făcut? Deşi mintea îmi spunea că ea de mult e moartă, eu tot mai credeam şi n-aş fi suferit să fie adevărat că ea se afla în alt oraş şi se plimba cu altul la braţ, deşi pentru mine era absurd, fiindcă ea nu era Nineta. Curând oraşul puse mâna pe toate ştirile şi eu nu tremuram la gândul că numele meu va fi amestecat în moartea ei. Şi nu tremuram nici la gândul că va trebui să depun mărturie în proces şi să fiu apoi inculpat. Deşi exista proba că ea era moartă (criminalul fusese arestat) şi că soarta n-o protejase pe această fată în derută, eu mă simţeam protejat, neatins şi intangibil cu toate că ar fi trebuit să-mi dau seama că fusesem atins şi că puteam nimeri curând la puşcărie. Iată ce se povestea. A

doua zi seara doctorul B. avea musafiri. Căprioara stătea într-una din odăile lui şi aştepta să i se întrerupă sarcina. Gazda şi musafirii au început să joace pocher şi să bea. Bairamul s-a terminat noaptea târziu, după ora unu. Doctorul B. câştigase dar şi băuse, şi în loc să se ducă să se culce şi să amâne operaţia pentru a treia zi, pune mâna pe instrumente (se ştie cât curaj dă alcoolul, deşi el nu avea nevoie de curaj, ci de prudenţă) şi operează pe fată, care face imediat o hemoragie mare şi intră în comă. Alarmat, doctorul B. dă un telefon la un spital doctorului C. şi îl convoacă şi pe doctorul A., cel care ne refuzase primul când ne dusesem la el. Aceşti trei medici, A., B. şi C, erau prieteni, cel din urmă fiind şi director de spital. Doctorul B. îi cere prin telefon doctorului C. să trimită o ambulanţă, s-o ridice pe fată, s-o ducă la spital şi s-o salveze, sau să moară acolo sub un diagnostic care să-l scoată pe el din cauză. Ambulanţa vine împreună cu doctorul C. şi doctorul A., pătrund înăuntru şi găsesc fata aproape moartă: prea târziu s-o mai ducă la spital, ar fi murit pe drum şi pe urmă doctorul C. nici nu vroia să-l acopere astfel pe ginecologul B.

Sosit în oraşul nostru, anchetatorul din Bucureşti bănuise imediat, aflând că fata avusese în acel an două legături cu doi studenţi, ajunşi în toamnă unul chirurg, iar altul profesor, şi niciunul cu aere de criminali, că cheia enigmei dispariţiei fetei se află undeva în cabinetul unui ginecolog. Puse deci sub urmărire chiar casa doctorului B., bineînţeles după ce află uşor că era nu foarte cunoscut în oraş, ci foarte bogat, sau mai bine zis foarte lacom de bani… Şi curând i se raportă următorul fapt. În faţa casei bănuite pe care o supraveghea un poliţist sub pretextul reglării circulaţiei se produse la un moment dat un accident între o maşină, o căruţă şi un camion. Stupid, poliţistul scăpă casa din vedere, şi în timp ce lumea se aduna şi el încerca să facă ordine, în faţa casei se opri brusc o furgonetă sanitară, poarta se deschise, apărură doi inşi cu un sicriu, îl vârâră în

furgonetă, se urcară şi ei şi dispărură. Spre surpriza judiciarilor locali, anchetatorul nu se grăbi câtuşi de puţin să percheziţioneze imediat casa, pentru simplul motiv că de aproape o săptămână cel bănuit, doctorul B., nu se mai afla acolo, se internase într-un spital de boli nervoase, de unde un alt om al anchetatorului, deghizat în bolnav şi mai puţin stupid, îi şi raportase lucruri interesante. Că la câteva zile după internare doctorul B. primise vizita misterioasă a doi tipi care după semnalmente erau doctorii A. şi C, vizită care dură câteva ore lungi. Nu se ştie ce discutară ei trei în rezerva doctorului B., dar, bănuitor, poliţistul deghizat în bolnav, văzând după plecarea acelora că doctorul B. nu mai iese din rezervă ca de obicei la căderea serii, intră peste el şi îl găsi fără respiraţie şi palid ca un mort: se sinucisese. Dădu alarma şi ginecologul fu salvat şi pus sub anchetă. Nu se mai află prin ce mijloace se smulse de la el recunoaşterea că fata fusese într-adevăr operată de el, dar că… a plecat din cabinetul lui bine sănătoasă. Dar coşciugul? Nu ştia nimic, nu credea să fi ieşit de la el din casă. A fost judecat şi condamnat fără să se poată obţine împotriva lui „proba zdrobitoare” şi ca atare a luat doar câţiva ani. Numele meu şi al fostului medicinist n-au fost pomenite.

Îl vizitai din nou pe eminentul chirurg la spital, dar se purtă cu mine distant şi rece şi nici eu nu insistai, citind în privirea lui că riscam să mi se spună ceva dur la care n-aş fi avut ce răspunde, de pildă: „nu mi-amintesc să vă fi cunoscut vreodată”, sau pur şi simplu să-mi întoarcă spatele şi să mă planteze pe coridor. Aşa, se mărgini, cu o urmă de jovialitate, să mă întrebe: „Doriţi ceva? Aveţi vreun bolnav pe care îl pot ajuta?” „Nu, i-am răspuns, mulţumesc… Vă urez succes în carieră…”,. Şi eu dumneavoastră! mi-a replicat fără ezitare şi fără cinism, semn că dacă se considera primul vinovat de căderea Căprioarei, eu eram cel de-al doilea. Ea mi-a vorbit mult de proiectele dumneavoastră de a vă realiza în filozofie'„, mi-a mai spus

cu orgoliu detaşat, ca între doi reprezentanţi străluciţi ai generaţiei lor, care se cunosc între ei şi se preţuiesc, dar nu se vor mai întâlni niciodată…

Prins de detalii poliţiste care mi-au năvălit dezordonat sub condei, am uitat să desvălui mai clar adevăratul înţeles al vinovăţiei mele. Am omis alte detalii. De ce trăise atât de mult timp Căprioara cu mine fără să-mi spună de la început că era însărcinată? Ar fi putut să se ducă de îndată la un medic fără să-şi rişte viaţa. Îmi amintesc că în acea perioadă am fost izbit de un gând: fata asta suferă de ceva, dar nu vrea să-mi spună până nu mă cucereşte. Iubirea ei e simulată şi vinovată. Şi în loc să încerc să aflu adevărul, m-am complăcut. Un suflet care ţi se predă îl iei în stăpânire cu mare apetit. Cele câteva săptămâni cât a durat recucerirea mea au fost decisive, fiindcă în astfel de cazuri săptămânile… Dacă acest suflet mi se predase (şi în acest sens nu exista nici o îndoială, fusesem fericit de prada mea), atunci de ce n-o acceptasem aşa cum era? Şi nu pot să invoc scuza că nu cunoşteam riscul, doctorul A. ne avertizase prin refuzul său în mod clar. Şi totuşi am condus-o în noapte spre fatalul doctor B., când ar fi fost atât de uşor să-i spun: nu, nu mai mergem nicăieri. Şi ea ar fi fost fericită şi poate că şi eu. În orice caz cursul vieţii mele ar fi fost altul. Repet însă, pe atunci şi în tot timpul şi după încheierea acestui episod tragic, eram bine blindat…

Un gând proaspăt mă izbeşte însă acum cu putere (şi nu m-a izbit atunci, ce curios!), Căprioara a venit la mine destul de târziu, trebuie să fi fost în luna a doua, spre a treia… Ce făcuse timp de două luni? Nu pot să descifrez nimic, afară de faptul că biata Căprioară purta rochii cam largi, iar dragoste nu făcea decât cu lumina stinsă. Se hrănise ea oare în acele două luni cu iluzia că tânărul chirurg, viitor desfăcător pe cont propriu de dovleci umani, nu o va părăsi totuşi văzând-o că păstrează sarcina şi o va lua în cele din urmă de soţie? E o ipoteză extrem de verosimilă…

PARTEA A DOUA.

I

Era chiar în anul când războiul se termina; în primăvara următoare primii ordin de chemare: trebuia să mă prezint la Bucureşti, la o şcoală de ofiţeri de artilerie. Fusesem bine născut, îmi făcusem studiile universitare tocmai când această sinistră conflagraţie era în toi. După licenţă ar fi trebuit să fiu încorporat, dar armata, după cum aveam să aflu, intra în criză, şi contingentul meu, adică nu tot contingentul, ci doar cei cu studii superioare fuseseră amânaţi. Am spus sinistră conflagraţie nu pentru că am despre război această viziune. Bolile şi foametea pot fi mai rele decât glonţul. Gripa spaniolă de după primul război mondial se pare că a omorât mai mulţi oameni decât muriseră pe câmpul de luptă, iar după Genghis Khan prin secolul al XlV-lea a început în Europa un război cumplit între populaţie şi păduchii şi şobolanii aducători de ciumă. Jumătate din europeni au pierit. Alianţa microbilor între ei poate fi mai rea sau în orice caz tot atât de rea cât un război modern, adică nuclear. Dar astea sunt fatalităţi naturale, ce poţi face? Mori şi eşti bun mort. În timp ce gazarea oamenilor, cu premeditare, cum aveam să aflu abia după încheierea păcii că avusese loc în timp ce noi audiam liniştiţi cursurile, nelinişteşte spiritul nostru. Ce-a făcut civilizaţia europeană, ce i s-a întâmplat de a putut asista parcă adormită, în orice caz picotind, la ascensiunea pe scena istoriei a unui tip bizar care a început să ucidă oamenii dincolo de necesităţile războiului? Desigur, istoria unei ciume nu e pasionantă, ce poţi să spui despre ea? Scene monotone de oroare şi cifre statistice despre hecatomba în care au pierit milioane de fiinţe umane. Un mesager din Romeo şi Julieta, un călugăr, sare în ajutorul unui bolnav. Intră să-i aline suferinţele. Imediat după el apar însă nişte inşi care încep de îndată să bată uşile şi ferestrele în cuie. Resemnat, călugărul îşi pleacă fruntea, înţelegând: nimerise în casa unui ciumat şi nu mai putea

ieşi, trebuia să moară cu el. Shakespeare nici măcar nu dă aceste detalii, regizorul unui film a imaginat scena bazându-se doar pe câteva rânduri în care ni se spune de ce n-a mai ajuns călugărul unde trebuia. Ei unde? Într-un loc unde era necesar să poată primi Romeo de la Julieta un mesaj. Acolo era îndreptat ochiul dramaturgului, spre soarta iubirii celor doi. Ciuma nu merita nici o atenţie… Bineînţeles… În timp ce războiul peloponeziac sau campaniile lui Napoleon ne fascinează şi rareori istoricul spune: Împăratul făcu cale întoarsă, holera secera rândurile armatei sale! Atât! Ce e glorios în a muri de holeră? Totul se dezagregă, solidaritatea umană, curajul, loialitatea, toată lumea fuge şi nu domnesc decât cei imuni, care svârle cadavrele în căruţe şi le duc la groapa comună, peste care aruncă var. În timp ce mesagerul de la Marathon va rămâne în istorie, ca şi generalul de gardă napoleonean Cambronne, care ar fi strigat merde la Waterloo când i s-a cerut să se predea. Sunt deci partizanul istoriei calitative, deşi înţeleg bine pe Marx, care ne demonstrează că istoria o constituie totalitatea evenimentelor şi fenomenelor în care sunt implicaţi oamenii şi nu numai iniţiativele lor de expansiune, fiindcă într-adevăr topirea gheţarilor de pildă în urma creşterii cu un grad sau două a temperaturii terestre ar pune în umbră întreaga istorie calitativă a omenirii… Ar pune-o şi totuşi n-ar pune-o… Odată restabilit în noile condiţii create de seism, furnicarul uman şi-ar reîncepe aventurile lui pe cont propriu. Germania nu se putea împăca cu înfrângerea din primul război mondial şi cu locul ei în lume. Dar gazările, uciderea prizonierilor, înrobirea ţărilor cucerite?

Şi cu toate acestea, războiul nu m-a traumatizat. Fiinţa umană seamănă în acest sens cu nisipul. Trebuie luat din grămadă un fir, pus pe o suprafaţă plană şi lovit cu un ciocan: atunci se poate sfărâma. Furtunile îl pot doar împrăştia, dar se depune în altă parte, iar călcatul în picioare nu produce în masa lui decât găuri care practic nu-

l ating. Comparaţia însă se opreşte aici. Omul e făcut să trăiască şi dacă nu şi-ar uita ororile de care este responsabil ar trebui să se sinucidă. Unii au fost pedepsiţi, dar asta nu i-a învăţat minte pe cei care au venit după ei, să comită altele şi încă… dar voi reveni la timpul potrivit asupra acestui subiect legat strâns de existenţa mea.

Imediat după război nu bănuiam cât de strâns va fi, într-adevăr ani senini au urmat pentru mine, în ciuda secetei şi a sărăciei care însoţesc aproape în mod fatal pacea care urmează. Desigur, seceta nu era obligatorie, dar a venit totuşi, nu în regiunea noastră, ci în Moldova şi în marea Rusie, lovită adânc de invazia trupelor lui Hitler. Înainte însă de a fi încorporat, la puţin timp după dispariţia Căprioarei, am cunoscut-o pe viitoarea mea soţie.

II.

Un filosof francez, de origine română şi care şi-a trăit tinereţea în ţară, influenţat de Kierkegaard, se întreba, într-unul din aforismele lui, cu dispreţ la adresa romancierilor şi a pretenţiei lor că spun ceva descriind vieţile oamenilor: ce este o viaţă? Iar eu întreb: ce este altceva? O viaţă este totul şi felul cum se desfăşoară ea este adesea halucinant. Spiritul este implicat şi lupta care se dă este pentru salvarea lui. Gândirea altui filosof care declară că abia după ce a încetat să mai caute fericirea a putut în sfârşit să fie fericit e ispititoare ca gândire; în realitate cât timp există viaţă în noi, fericirea, ca şi nenorocirea ne urmăresc în bârlogul în care să zicem că am fi reuşit să ne retragem şi ne afumă la gura vizuinii cu atâta viclenie încât ne silesc să ieşim fără măcar să ne dăm seama că o facem.

N-aş putea să spun că după dispariţia Căprioarei m-aş fi hotărât să nu mă mai căsătoresc, dar îmi spuneam că acest eveniment va trebui să aibă loc târziu, pe la treizeci de ani şi numai dacă, bineînţeles (firește, toţi gândim la fel), voi găsi o femeie care să mă iubească şi s-o iubesc nu împins de circumstanţe, ci în mod lucid, cunoscându-ne bine unul pe celălalt. Până atunci aveam de lucru: să-mi dau doctoratul,

să intru în învăţământul superior şi să-mi încep lucrarea mea de filosofie asupra caracterului unitar al conştiinţei umane şi a reintegrării ei într-un univers în care spiritul este prezent în mod egal în tot ce există, într-un om ca şi într-un cărăbuş.

Dintre profesorii colegi se lipi de mine cel de limba şi literatura română, autor al unui volum de versuri publicat înalte de război de către un editor generos din Sighişoara, volum intitulat în mod ridicol Glod şi empireu de-azur. Omul însă nu era deloc ridicol, avea în el ceva dramatic sau mai exact spus se afla aproape tot timpul într-o stare acută de indignare. Împotriva cui? La început mi s-a părut că împotriva a mărunte lucruri, de pildă împotriva şicanelor la care era supus de unii dintre colegii săi, cu care se afla în permanent conflict de prioritate şi fireşte mai ales împotriva directorului… Jigniri, replici pe care mi le relata cu lux de amănunte, cu un humor furios şi involuntar, făcându-mă să izbucnesc în râs. Acele infinite faţete ale existenţei umane neliniştite, imposibil de memorat, ar fi trebuit să am, pentru a le reda, memoria misterioasă a scriitorilor care ne uimesc tocmai prin revelaţia acestor lucruri deja ştiute, dar uitate de noi. De pildă: lupta de a dovedi cine e cel mai inteligent, credinţa că tu eşti unul dintre aceştia, apoi şocul, când un altul, un individ grosolan, imbecil, un măgar insolent, al cărui loc ar fi trebuit să fie mai degrabă la plug şi nu printre profesori într-o şcoală normală de învăţători, nu se sfieşte să-ţi spună în faţă, în auzul tuturor că… Ei bine, ce? Aici e aici! „Cu pregătirea dumitale care lasă de dorit…” Auzi! Asta e ceva absolut incredibil! Şi un altul care, auzind această cretinie, să râdă. Iar directorul, superior… (Superior prin ce? Prin faptul că e mai măgar decât toţi ceilalţi şi a ajuns director făcând politică în judeţ cu prefectul, cu care e prieten?) „Încetaţi, domnilor!” Asta tocmai în clipa în care proaspătul meu prieten spunea: „Am impresia că prin aceste cuvinte vrei să-ţi maschezi propria-ţi lipsă de pregătire…”

Veselia mea auzind toate acestea era secretă. Replicile prietenului meu (căci ne împrieteniserăm, mă însoţea zilnic până acasă, mergând împreună pe jos, el povestind şi eu ascultând) în convingerea lui erau zdrobitoare, când în realitate erau puerile, sau în orice caz expresia unei gândiri sensibile, care nu concepea să spună o grosolănie în stare să-l facă măcar egalul celorlalţi şi în ultima instanţă prieten cu ei. Dacă i-ar fi răspuns de pildă pe un ton de dispreţ, neglijent şi afabil: hai sictir! sau: du-te-n mă-ta! s-ar fi râs şi starea conflictuală ar fi dispărut. Aşa credeam, dar observându-i îndârjirea aveam îndoieli… I-am citit volumul de versuri, care nu era atât de ridicol cum te făcea să crezi dacă îl judecai după titlu. Era chiar bun, dar strivit de influenţa lui Arghezi, de care în mod surprinzător pentru mine nici măcar nu era conştient, cu toate că recunoştea în autorul Florilor de mucigai şi al „blestemelor” un geniu. În rest, spunea că Arghezi era retoric… Avea deci spirit critic, dar nu şi pentru volumul său de versuri şi mai ales deloc pentru sine, căci indignările lui ascundeau o discretă hipertrofie a eului, silit mereu să se apere şi să vadă în ceilalţi numai imbecilitate şi prostie. Desigur, imbecilitatea şi prostia nu ocolesc în general pe nimeni, dar noi, românii, ne salvăm adesea luând-o în derâdere la ceilalţi şi acceptând cu humor că nici noi înşine nu facem excepţie. Rezultă o comedie care ne distrează pe toţi şi prin asta ne deosebim de alte popoare, fireşte, una din deosebiri… Petrică Nicolau, căci aşa îl chema pe profesorul de limba română, credea că el face excepţie, fără să-şi dea seama că astfel se râdea şi de el şi râdeam eu însumi, bineînţeles lăsându-l să creadă că eram de partea lui şi râsul mi-era stârnit de cretinia celorlalţi.

Acest izvor al indignării în relaţiile lui cu colegii se epuiză însă curând şi pe nesimţite,Petrică Nicolau începu să se indigneze de manifestaţiile din oraş şi împotriva cursului pe care presimţea că îl va lua de-aici înainte istoria ţării noastre. Am fost cu Hitler, am pierdut, acum o să trecem de

partea lui Stalin; Hitler a fost învins, dar Stalin a rămas şi o să ne facă el să trecem de partea lui…

Şi lumea, inconştientă, pune chiar entuziasm în această trecere. „Înţeleg, zicea Petrică Nicolau sumbru, că n-avem încotro, dar atunci fii mai demn, mai lucid, şi lasă dracului entuziasmul deoparte. Stalin nu e încă bătrân, eu îl simpatizez ca om politic rus care a înţeles că Ardealul e al nostru, dar el e şi comunist şi o să ni-l vâre şi nouă pe gât, comunismul, fără măcar să ne lase răgazul să-l asimilăm… În materie de cuceriri, nu există progres în istorie. S-au schimbat doar metodele. Unii tâmpiţi cred că or să vie aici anglo-americanii, când se ştie că paraliticu-ăla pe rotile, Roosevelt, s-a înţeles perfect cu Stalin să împartă între ei zonele de influenţă ca şi când planeta asta ar fi fost moşia lui tat-său. Şi asta datorită cretinului de Hitler şi cretinilor de nemţi care au atacat Rusia, crezând că or s-o cucerească în trei luni. În loc de cucerire au scos-o în lume, când mult mai bine ar fi fost să se fi mulţumit cu Austria şi regiunea sudetă şi să fi cucerit lumea prin expansiunea economică şi ştiinţifică şi nu prin…”' Şi Petrică Nicolau se poticni de indignare şi o ploaie de înjurături de care nu-l credeam în stare se abătu asupra lui Hitler şi a idioţilor de nemţi care îl urmaseră. Se răcori însă şi după o tăcere reluă: „Am cea mai mare admiraţie pentru Rusia lui Dostoievski şi Tolstoi şi o adevărată prietenie între noi şi ruşi n-ar fi de neconceput, dar nu există prietenie între un colos şi un pitic. Fiindcă toate ţările din Europa, cu ruşii la Berlin, au devenit pitice; în douăzeci şi patru de ore, dacă Stalin s-ar decide, armata roşie ar fi la Paris. Cine i-ar putea împiedica? Europa e istovită, Anglia e şi ea la pământ… Englezii şi americanii s-au bâlbâit doi ani în nordul Africii ca să gonească de-acolo pe Rommel, care comanda un simplu corp de armată, ce-ar putea ei face în faţa ruşilor, cu o imensă experienţă de război, cu o armată călită şi perfect dotată? Să folosească bomba atomică? Ar însemna să moară toţi la un loc, ruşi, italieni şi francezi şi să transforme Europa într-un deşert…”

Petrică Nicolau nu-mi făcea impresia că ar fi stăpânit de o viziune apocaliptică. Fusese pe frontul de vest ca ofiţer de rezervă şi se întorsese neatins la încheierea păcii. Nu era singurul care gândea astfel şi ceea ce spunea el mai spuneau şi alţii, dar el avea o indignare a lui proprie, o dispoziţie sufletească acută, gândirea lui nu era speculativă, ci neliniştită… Şi cu toate acestea, ascultându-l, nu ştiu de ce îmi venea să râd, în timp ce o adâncă simpatie se năştea în mine pentru el. Fireşte, nu mă convingea nici cu o iotă, fiindcă eu ştiam din istorie că evenimentele politice şi sociale sunt imprevizibile şi nimeni nu e în siguranţă faţă de desfăşurarea lor, fie că eşti popor mare sau popor mic. Iar cine conduce un popor ştie acest lucru, sau mai degrabă are instinctul primejdiei şi se abţine îndelung înainte de a-şi trimite armatele, oricât de puternice, să cucerească pe alţii. Stalin de pildă dăduse ordin în 39 să fie atacată mica Finlandă, nu pentru a o cuceri integral, ci numai o parte necesară securităţii Leningradului. Câştigase acea fâşie de pământ, dar după ce pierduse sute de mii de oameni. Darmite dacă ar fi dat ordin armatelor sale să cucerească Europa, având de înfruntat lupta tuturor popoarelor ei, oricât de slăbite, ca şi a pu-ternicei Americi care o proteja şi care suferise puţine pierderi, practic neînsemnate, în timp ce Rusia era economiceşte vorbind grav atinsă. Hitler într-adevăr nu avusese acest instinct al primejdiei declanşând războiul, dar apărea ipoteza că un lucru straniu se petrecuse cu el şi cu poporul german care îl urmase, şi anume că în ciuda aparenţei unor determinări politice şi economice care le uşuraseră accesul spre putere, nici Hitler şi nici acea minoritate activă care puseseră mâna pe Germania nu erau sănătoşi la cap. Stalin însă, ca om politic care conducea Rusia, avea toate instinctele treze şi luciditatea neatinsă. Nu el venise peste Europa, ci Europa venise peste el şi trebuise să se apere şi să câştige. Că dorise (şi Roosevelt fusese de acord cu acest lucru) ca ţările limitrofe să intre în sfera de influenţă a Rusiei nu mi se

părea o aberaţie. Totul era dacă această influenţă va fi benefică. Aveam să vedem.

Nu ideile lui Petrică mă pasionau, ci iritarea lui, care le colora într-un mod particular. Eram curios să văd spre ce zone se va extinde, cu adevărat curios, ca şi când aşi fi citit pe viu un roman-foileton şi aşteptam a doua zi, nerăbdător, urmarea.

III.

Se extinse un timp asupra destinului intelectualului în noul regim care, după părerea lui, avea să se instaleze foarte curând şi definitiv în ţara noastră. El nu făcea parte, îmi declară, nici dintre cei care se şi grăbiseră să se înscrie în partidul comunist, nici în partidul social-democrat al lui Titel Petrescu, în care intrau o mulţime de fripturişti crezând că acest partid e de viitor, fără să-şi dea seama că social-democratismul, care fusese puternic în Germania înainte de 1933 şi fusese strivit de Hitler fiindcă nu se putuse uni cu comuniştii, era acum învinuit (dar fusese şi înainte de către Lenin) pentru oportunismul său, care ar fi facilitat venirea lui Hitler la putere. Învinuirea aceasta, zicea Petrică, avea să se extindă şi asupra social-democraţiei contemporane, deci şi asupra celei româneşti, aşa, din principiu: prin simplul fapt că eşti social-democrat eşti oportunist. Ce s-ar cere ca această învinuire să fie redusă la neant? Să se unească partidul social-democrat cu cel comunist! Ei, strigă Petrică triumfător, pe stradă. Se va uni!

N-am fost mirat mai târziu când previziunea politică a prietenului meu avea să se împlinească. Oamenii au adesea acest dar de a prevedea anumite evenimente, şi nu numai cei cultivaţi, cum era Petrică Nicolau, ci şi cei ca tatăl meu, care stând zilnic la un aperitiv se pasionează de politică fără s-o facă, având deci mintea eliberată de corsetul partizanatului. În general unui cetăţean liber şi cu mintea vie i se poate întâmpla foarte rar să aibă în acest sens, şi în

linii mari, surprize. Fireşte, nu poţi face previziuni şi asupra detaliilor, de pildă modul cum se făcuse acea unire.

În ceea ce priveşte aderarea cuiva la Partidul Naţional Ţărănesc al lui Iuliu Maniu şi la cel liberal, al Brătienilor, partide numite „istorice”, Petrică Nicolau o considera o adevărată prostie: vor sfârşi într-o celulă, dacă nu şi mai rău. Care va fi soarta intelectualilor, adică a noastră, profesori, medici, oameni de cultură eţetera, care considerăm, politica drept ceva murdar? Întâi că ni se va cere de-aici înainte, la început cu blândeţe, mai apoi cu persuasiune s-o considerăm ceva curat. Apoi se va trece foarte rapid la faza următoare, a aderării. Şi toţi oportunişti nu numai că vor adera, dar vor mima fanatismul şi curând ne vor înlătura pe noi, cei mai buni, întâi pe cei care au avut neşansa să fi făcut politică înainte, apoi şi pe ceilalţi, a căror politică e să nu facă politică, şi astfel se va adânci revoluţia, care ne va arunca în excese cine ştie pentru cât timp, cum s-a întâmplat totdeauna în istorie. Cum noi suntem români şi nu francezi, vom adera toţi, va adera şi el Petrică Nicolau, şi eu, cu preocupările mele filosofice, fiindcă românul ştie multe, de la cro-nicari şi din propria istorie, că vremurile trec şi important e să scapi cu viaţă. „De ce p… mă-sii crede el că viaţa lui e atât de preţioasă încât e dispus să facă toate compromisurile pentru a şi-o salva, nu ştiu, exclama tare Petrică Nicolau, furios. Poate crede mai mult decât alţii că viaţa e preţioasă în sine, mai mult decât toate valorile spiritului? Că poţi trăi şi într-o grotă, numai să trăieşti? Că demnitatea, idealurile, libertatea, mândria de a fi om vor renaşte şi că numai cine există mai poate să renască, în timp ce un mort e mort de-a binelea şi nu mai are cum să recucerească aceste valori? Poate că are dreptate, fără să putem afirma că atunci când a putut să ia arma în mână n-a ezitat s-o facă, ba chiar a făcut-o bine, punând în vigoarea luptei şi viclenia şi toate armele unei inteligenţe ascuţite, diplomaţia abilă, trădarea la timp a vechiului aliat şi alăturarea de altul nou, mai

puternic. Astfel i-am bătut pe turci, pe poloni, pe unguri, pe tătari şi am fost bătuţi de aceştia, însă am existat şi mulţi s-au trezit astăzi în timpurile moderne uluiţi că un popor tânăr apărut în Europa, dar a cărui bătrâneţe, al cărui trecut crâncen nu le cunoaşte nimeni, iar alţii ne contestă drepturile.”

Ajuns la astfel de tiradă, Petrică Nicolau îşi ridică nasul său fin în aer şi indignarea făcu să-i apară pe chip o expresie surprinzătoare de nobleţe care mă împiedică să mai râd de misterioasa sa iritare care rar îl slăbea. Ideea lui fundamentală pe care o formula cu claritate era că am putea fi un mare popor dacă am scăpa de lichele şi de lichelism şi am învăţa să renunţăm la stupidul nostru humor: „Dimpotrivă, i-am răspuns, humorul ne salvează. A şti să râzi în clipe tragice înseamnă a stăpâni tragicul.” „Da, mi-a replicat el, şi a evita astfel măreţia şi a cădea în trivial. Se spune că un arhitect neamţ, prieten cu Carol I, după ce a stat vreo zece ani la noi şi a construit câteva edificii frumoase, i-a cerut regelui permisiunea să se întoarcă în Germania. De ce, Franţ, l-a întrebat suveranul, nu-ţi place ţara asta? Maiestate, i-a răspuns arhitectul, ţara e frumoasă, oamenii veseli, femeile atrăgătoare, dar prea mult p… mo-ti! Adică cum? s-a mirat regele. Păi, i-a explicat neamţul, deraiază un tren, morţi, răniţi, românul zice p… mo-ti! Secetă, inundaţii, incendii, p… mo-ti! Prea mult p… mo-ti! Suveranul a râs şi el, cum râzi şi tu acuma…”

Într-adevăr, râdeam, în timp ce prietenul meu n-avea nici un chef, el îşi trăia ideile cu intensitate, ai fi zis că spiritul său nu cunoştea relaxarea, această stare care ne apropie de contemplare, fără de care n-am mai putea vedea cerul minunat, norii de pe el şi chipul frumos al unei fete. Chiar mă întrebam în clipa aceea cum trăia el cu soţia lui, cum arăta, dacă iritarea ceda şi cunoştea clipe de destindere.

IV.

Abordă el însuşi acest subiect chiar atunci când eu, deşi îl ascultam cu atenţie, nu mă putui stăpâni să nu întorc capul

după o silueta une passante, cu splendide picioare în cisme de iarnă, picioare vizibile doar între haina de blană şi negrul acestor cisme elegante, ah, picioare care parcă mă orbiră pentru o clipă. Dar şi chipul era frumos, văzut într-o străfulgerare, zâmbitor, cu gene mari, care clipiseră o dată în timp ce fulgi de zăpadă îi căzeau chiar în ochi… Ca şi pe poetul damnat, mă stăpâni un sentiment brusc de melancolie că ea a trecut şi n-o voi mai vedea niciodată, trecătoarea iubită cu un destin necunoscut… J`amais! Se pierdu în mulţimea care umplea strada într-un du-te-vino neîncetat… „E nevastă-mea! spuse atunci prietenul meu, uluindu-mă. Şi îşi ridică spre cerul plumburiu chipul său mic, deodată dispreţuitor şi îndârjit. E ora când ştie că eu vin acasă şi cu toate astea nu sunt niciodată sigur dacă mă aşteaptă sau nu. Şi niciodată nu ştiu dacă, aşteptându-mă, o să-mi înghit în linişte borşul nenorocit pe care mi-l serveşte în farfurie, sau dacă există sau nu acel borş, deşi îi plătesc o servitoare care să-l gătească.”

Aproape că nu auzii aceste cuvinte care mă introduceau deodată, fără ocolişuri şi fără falsă discreţie, în viaţa intimă a prietenului meu. Mai târziu aveam să cunosc şi eu această stare în care un bărbat îşi dezvăluie relaţiile cu soţia fără să-i mai pese că aceste relaţii ar trebui să rămână secrete. Secretul, credem noi, învăluie ca un abur misterios o căsătorie fericită, fără să ne dăm seama că fericirea e un secret comun care nu miră pe nimeni, numai nefericirea trebuie cu adevărat ascunsă, ca şi când ar fi o ruşine să fii nefericit şi s-o declari! Or, tocmai de asta nu ne mai pasă. Eram consternat, nimeni din şcoală nu aflase până atunci ceva despre felul cum trăia profesorul Nicolau cu soţia lui, adică nu se şoptise nimic, să zicem, despre vreo trădare sau despre vreun scandal… Îi câştigasem eu deplina încredere ca să se destăinuiască astfel? Sau nu-i mai păsa? Da, aveam să aflu şi eu mai târziu: apare o perioadă în viaţa unui cuplu, când conflictul interior sparge cadrele vieţii în doi şi se revarsă în viaţa din afară din pricina intensităţii

insuportabile la care sunt supuşi cei în cauză; nu eram atât de prieten cu Petrică adică prietenia noastră era prea proaspătă ca să-i devin confident. Şi apoi întâlnirea noastră cu ea… Soţii nu numai că nu schiţară gestul de a se opri şi a schimba măcar câteva cuvinte de formă, cum obişnuiesc chiar cei în conflict, dar nici măcar nu se salutaseră. Brusca destăinuire a prietenului meu nu avea însă în ea ceva acut, părea ceva cronic, n-aş fi zis că desvăluia o ceartă recentă care ar fi putut explica o astfel de înstrăinare. În acelaşi timp ea se arătase zâmbitoare, parcă fericită sub ninsoarea care cădea peste noi şi peste oraş. Da, avea pe chip un surâs parcă de beatitudine şi în ochi o sclipire enigmatică. Pe atunci însă nu ştiam nimic despre viaţa cuplurilor şi în clipa aceea am gândit că fără îndoială el îi purta pică pentru ceva, se certaseră şi desigur, cum el era uşor de jignit, ea îl jignise, nu în sensul că nu era sigur de borşul zilnic sau de prezenţa ei acasă (lucru care putea fi adevărat, dar cu care el se obişnuise), ci îl jignise în personalitatea şi în orgoliul lui, unde era atât de vulnerabil. „Lasă, Petrică, i-am spus, nu mai fi şi tu atât de susceptibil…, când ai o soţie atât de frumoasă, astea sunt fleacuri pe lângă fericirea de a te culca cu ea în pat… „Nu sunt măgar, zise el, să nu fiu susceptibil, cu toate că şi măgarul rabdă să-i pui tot felul de poveri în spinare, dar nu uită că i le pui şi când te aştepţi mai puţin aruncă şi poveri şi tot şi îţi aplică şi două copite în cur, dacă nu şi mai rău. Un om e un om, continuă el parcă rănit iremediabil în înalta sa concepţie despre fiinţa umană, dacă nu respecţi un om, atunci ce mai respecţi? Nu te înjoseşti şi pe tine însuţi în clipele acelea? Ea nu are nici cea mai elementară noţiune despre respectul reciproc, fără de care… totul se duce dracului”, exclamă deodată prietenul meu atât de scârbit şi cu atâta lehamite încât de simpatie pentru el îl apucai de braţ şi izbucnii în hohote înalte de râs. Astfel era pe atunci natura mea primitivă, nefericirea cuiva, bine exprimată şi sinceră, îmi stârnea râsul spontan, irepresibil, aşa cum ni se întâmplă să izbucnim în râs când

cade cineva din tramvai sau e stropit cu noroi de sus până jos de un automobil. Desigur, în forul meu interior eram încredinţat sau doream ca râsul meu să-l antreneze şi pe celălalt şi să vadă şi el că, iată, se putea râde de comedia umană, nu trebuie niciodată să iei lucrurile în tragic, mai proprie îi e omului înclinarea spre râs, starea de inocenţă… uitaţi-vă la copii, unul îl pune pe altul jos, îl gâtuie, îi trage pumni în cap, îl gheruie pe faţă, apoi se ridică amândoi şi cel lovit, te uiţi la el că deodată surâde ca un prost… Ei bine, nu e prost deloc, ci doar e curat, neatins de trufie, de sentimentul umilinţei… Nu i s-a întâmplat nimic, faţă de tot ceea ce simte el în clipa aceea. Fireşte, viaţa nu e o joacă de copii, dar mai întâi de ce n-ar fi? Nu suntem noi toţi copiii pământului? Şi apoi cine le-a spus oamenilor că trebuie să rămână înlănţuiţi de cei cu care se află în stare de conflict? „Păi, Petrică, i-am spus, e foarte simplu, nu eşti sigur că o găseşti acasă, nu te mai duce nici tu la ora aceea acasă, nu eşti sigur de borşul tău, dă servitoarea afară şi mănâncă-l la restaurant…!” La aceste cuvinte prietenul meu se înfundă pentru prima oară într-o tăcere însingurată şi orgolioasă pe care n-o mai rupse până ajunserăm în dreptul casei mele. Îmi veni o idee: să urce la mine şi să luăm masa împreună. La ora aceea, unu şi jumătate, când ne întorceam noi de la şcoală, mă aştepta totdeauna mama cu masa pusă, iar la trei era acasă şi îl aştepta pe tata. Pentru seara îmi lăsa ceva uşor de încălzit, sau îmi ajungea un sandvici cu unt şi brânză, sau jambon, un pahar cu lapte…

Petrică acceptă. Apartamentul meu de două camere era confortabil, deşi încă sărac mobilat. „Fă-ţi totul singur”, îmi spusese tata, deşi avea ceva bani şi deşi vedea cum de la o lună la alta se devalorizau, ajunsese o pereche de pantofi să coste aproape cât un salariu de-al său de altădată. Îmi cumpărasem strictul necesar, mobilă de ocazie, un divan-studio, un birou, o masă şi câteva scaune. Cărţile îmi stăteau încă îngrămădite pe lângă pereţi.

Băurăm câte-o ţuică şi mama ne servi ciorbă de purcel ardelenească şi tocană cu mămăliguţă. Cartelele de pâine aduseseră pe ţărani în piaţă cu mălai. Apoi la cafele mama ne părăsi. Nu fumam niciodată dimineaţa, iar Petrică era doar fumător de ocazie. Aprinserăm ţigări.

„. Iar Marghiloman spunea, în legătură cu neseriozitatea noastră, reluă Petrică revenind la ceea ce discutaserăm înainte de întâlnirea cu nevastă-sa, că în România n-ai nici o plăcere, nici măcar pe aceea de a avea un adversar, fiindcă dacă îl învingi, trece de partea ta… Abia dacă voi, ardelenii, sunteţi mai fermi… Dar n-o să mai conteze… Să-ţi dau să citeşti ce scrie Charles Maurras despre ceea ce ne aşteaptă pe noi, intelectualii, ceea ce ne rezervă adică nouă revoluţia proletară. Vom fi puşi la coadă. Gânditorii, oamenii de cultură nu vor avea acces la putere şi în general li se va refuza orice încercare de a gândi altceva decât ceea ce a gândit deja Marx. Întreaga gândire a umanităţii va fi reanalizată prin această prismă şi în acest sens vor avea şi ei ce face, sau cum spuneţi voi, ardelenii (Petrică era regăţean), or să aibă de lucru cât îi hăul, cu iluzia că înseamnă şi ei ceva. Nici vorbă, Marx a fost un mare om şi în forul lor interior nu se vor simţi umiliţi că nu li se va da voie să se abată de la litera lui. Se vor crea institute speciale de cercetări filosofice şi sociologice şi vor fi vârâţi în ele toţi, să le treacă apetitul că ar putea face şi ei politică cum au făcut Bălcescu, Titu Maiorescu, Petre Carp sau Kogălniceanu. Iar un nou Nicolae Iorga sau un nou Octavian Goga vor trebui să-şi pună pofta în cui. Cel mult funcţii de decor. Li se va lăsa doar libertatea să se mănânce între ei, pe-acolo prin acele institute, ba chiar vor fi încurajaţi, cu instinctul sigur al conducătorilor de totdeauna, să-şi sape reciproc autoritatea, fireşte până la o anumită limită, căci vor avea nevoie să existe totuşi valori pentru a exalta noile idealuri. Cei cu adevărat neliniştiţi de soarta culturii, de valorile absolute, vor fi izolaţi sau închişi, băgaţi la zdup. Nu se va sinucide nimeni, nici nu va fi

împuşcat, dar vor trece prin infernul adaptării, dacă va fi chiar infern, după părerea mea, marii maeştri vor da din capetele lor albite de înţelepciune şi vor zice: aiasta este foarte bine, alţii vor întârzia să vadă dacă nu vin anglo-americanii, pe urmă geniul pamfletar al unuia va spurca pe trădătorii de ţară transfugi şi duşmani plătiţi. În general, toţi vor fi înghiţiţi de stomacul tare al partidului comunist, cum a spus Lenin…" „Chiar aşa a spus Lenin?", l-am întrerupt eu. „Da, chiar aşa, noi avem stomacul tare şi vom înghiţi pe toţi individualiştii şi şovăielnicii, citez din memorie. Nu sunt Mafalda să ghicesc ce-or să facă cei care au creat până acum o mare literatură. N-ar fi exclus să devină optimişti…" (N-a fost exclus, chiar au devenit! cum aveam să ne dăm seama mai târziu. Petrică, după ce a aderat şi el, a uitat totalmente de profeţiile lui, ca şi când o stranie amnezie i s-ar fi abătut pe conştiinţă, ca şi când un altul, străin cu totul de el, ar fi făcut acele profeţii; dar soarta lui avea să devină pe atunci tragică. O să revin asupra acestui lucru…)

Se lăsă o tăcere, care se prelungi. Ceva nu mai mergea. Se vedea că nici el nu credea în propria-i viziune neagră pe care i-o inspirase reacţionarismul maurrasian din cartea l'Avenir de l'intelligence (carte pe care mi-o împrumută chiar a doua zi), sau în orice caz făcea eforturi să-şi îndepărteze gândirea de la ceva. De la ce? Aveam să aflu curând… Nu mai stătu mult şi plecă.

V.

De la soţia lui, bineînţeles. „Metode fără efect, Matilda e mai presus de ele, spuse el a doua zi fără să-mi dau seama dacă era un elogiu sau o învinuire la adresa ei. Nici n-a observat că am lipsit de-acasă, am găsit-o trântită cu fundul în sus în pat, răsfoind reviste de arhitectură şi de decoraţii interioare. Mi-am scos paltonul şi mi-am aruncat mănuşile înjurând. Asta nu e viaţă! Aiurea, degeaba am dat eu servitoarea afară, de două ori am făcut-o, angaja ea pe alta pe cont propriu. Câteva luni am mâncat la restaurant, dar

mi-am cheltuit toate economiile fără nici un rezultat, afară de tristeţea care te cuprinde când vezi la mesele vecine pe alţii cu soţiile lor şi tu singur. De ce dracu te-ai mai însurat? Şi în general ce rost are însurătoarea? Sursă de epuizare a ceea ce e mai bun în tine, credinţă în rostul vieţii, în idealuri că omul e incomparabil… Ba e perfect comparabil, cu un catâr de pildă. Să nu facă nimic. Se uită la mine cu coada ochiului când mă vede că nu pot să mai rabd şi mă apuc eu să fac ordine. În dulapuri, în bucătărie, în cămară, în biblioteca pe care tot timpul o răvăşeşte… Îmi dispar cărţile, îmi descompletează cele mai frumoase ediţii. Unde sunt cărţile mele? Nu zice nimic, se uită la mine cu ironie şi are o putere colosală în a tăcea, în timp ce eu mă epuizez, pe toate gamele, ale blândeţii, ale apelului la raţiune, ale înţelegerii, ale ameninţărilor. Târziu de tot am aflat că le împrumuta. Ediţiile mele rare din Racine, Balzac, Montaigne, Rabelais, Pirandello, pe care mi le-a dăruit tata, care a călătorit la Paris, avocat bun, a câştigat bani în viaţa lui şi a cumpărat tablouri şi cărţi… Mi-a dat şi mie şi din unele şi din altele… Circulă prin casele prietenelor şi prietenilor ei arhitecţi şi se întorc, dacă se mai întorc, pătate, rupte la coperţi, cu foi smulse şi lipite grosolan cu pap… A trebuit să perorez luni de zile până să aflu că le împrumuta şi că nu ea le aducea în halul în care le descopeream prin rafturi. Şi alte luni să mi se spună cu privirea încărcată de patimă stranie: că de ce să nu se bucure şi alţii de ele? Ei, de ce? Toţi suntem oameni, eu le-am citit, aceste cărţi, să le citească şi alţii… Egoismul ăsta al meu e insuportabil. Fii generoasă pe cont propriu, i-am spus, nu pe contul altuia. Cui îi place să citească, să se ghiftuiască mai puţin şi să-şi cumpere cărţi. N-ai decât să-ţi faci biblioteca ta şi pe urmă s-o dai cu împrumut tuturor vitelor din oraş care să ţi le înapoieze pline de caca… A încetat cu cărţile, au început să-mi dispară cămăşi, costume, pantofi, chiar şi ciorapi, exclamă prietenul meu cu un humor disperat… Acum trei zile, continuă el, cobor în

pivniţă să tai lemne. Eu le cumpărasem de la depozit, însoţisem camionul până acasă, le stivuisem cu un om pe care îl plătisem, lemn cu lemn, trei mii de kilograme… Ea venise acasă ca o cucoană, se uitase cu ironie la mine cum îmi curgea sudoarea de oboseală… Ironie, surâs, dispreţ… Fără să mă întrebe, tu ai mâncat, eşti obosit, sau nici măcar atâta, să-şi fi văzut de arhitectura ei, n-am pretenţia la tandreţea femeilor, care nu e decât o cursă… Pisicile sunt superioare, când simt nevoia de tandreţe se mângâie singure de piciorul scaunului şi torc pe cont propriu, nu înşeală pe nimeni… S-a retras în dormitor şi când spre seară am ieşit şi eu din bibliotecă şi m-am aşezat la masă, la masă nimic… Tu n-ai mâncat în oraş? zice. Ba am mâncat, i-am răspuns. Şi m-am culcat la mine în birou, flămând, dar fără dorinţa de a mânca, cu speranţa că o să vină la mine şi să mă cheme în bucătărie, să-mi infirme ideea care îmi dădea târcoale, că femeia asta nu ştie ce e o căsnicie şi de ce dracu s-a mai căsătorit cu mine… N-a venit. Nu vin, să ştii de la mine, nu le aştepta niciodată, fiindcă nu vor veni, în întunericul odăii tale aştepţi zadarnic un semn, acest semn nu-ţi va fi dat… Pare neverosimil, îţi contrazice întreaga ta concepţie despre viaţă, dar e adevărat, aşa cum e adevărat că trebuie să mori, nu-i pasă de tine şi degeaba nu dormi, chinuit să afli adevărul. Nu există nici un adevăr, nu te înşeală nimeni, nu iubeşte pe altcineva, şi totuşi nu vine când o aştepţi, idioata credinţă că o să apară şi o să-ţi pună mâna pe fruntea înfierbântată e o invenţie pe care nu ştiu cine ne-o inculcă încă de mici, încă din adolescenţă, când visăm iubirea şi armonia… Ducă-se dracului, mi-am spus şi am hotărât că mai bine trăiesc singur, şi am aruncat în noaptea aceea peste bord gândul de a fi fericit cu o femeie… Dimineaţa însă m-a invitat la ceai, mi-a dres cravata, avea aerul că nu s-a întâmplat nimic. Tandreţea ei era indiferentă şi gestul de a-mi drege cravata mi-a făcut greaţă. Ia mâna de pe mine, i-am spus. Şi am plecat înjurând… Şi acum trei zile, cobor eu în pivniţă să tai

lemne. Servitoarea plecase la ţară, îi murise mă-sa. Când mă uit… ştiam că în pivniţă abia aveai loc să pui lemnul pe butuc… acuma, loc berechet… Mă uit eu mai bine… ştiam că abia vedeai ferestruica… ferestruica mică era degajată şi toate lemnele din partea aceea, un perete întreg, lipseau. Mă uit mai bine şi văd că şi peretele stivuit din stânga era înjumătăţit… Am înţeles într-o clipă ce se întâmplase. De la cărţi şi lucrurile mele personale de îmbrăcăminte, trecuse la lemne, cărate şi aranjate de mine. Am urcat sus, indignat („Aoleo, Petrică, am gândit în clipa aceea uitându-mă la el şi văzându-i indignarea reapărându-i pe chip, numai indignat ai fost tu atunci? Trebuia să urci sus cu o bucată de lemn în mână şi s-o croieşti cu el ca unică soluţie a chestiunii tale insolubile!”). Cui ai dat lemnele? am întrebat-o. („Cui să le dea, am gândit eu, altor oameni, de ce să te bucuri numai tu de ele la gura sobei şi să-l citeşti cu delicii la focul lor tihnit pe Racine sau Montaigne?” Dar Petrică nu mi-a urmat, nici măcar acum, târziu, acest gând şi a repetat…) Cui ai dat lemnele? Ea stătea ca de obicei în pat, cu fundul spre uşă, ca un semn de dispreţ pentru cel care ar fi intrat peste ea şi cel care putea intra eram numai eu… În clipa aceea mi-am adus aminte cum mătuşă-mea, la ţară, unde îmi petreceam vacanţele, punea mâna pe-un retevei şi îl arunca furioasă în câinele care dormea în mijlocul bătăturii cu spatele la casă… («Aşadar totuşi ţi-ai dat seama ce-ar fi trebuit să faci!») Am apucat-o de mână şi i-am spus: ridică-te când stai de vorbă cu mine! S-a ridicat şi gura ei s-a făcut subţire ca o lamă de cuţit… Nu te agita, mi-a răspuns cu pleoapele coborâte, când n-o să mai avem lemne mă ocup eu să fie iar pivniţa plină…” Ajuns aici Petrică se opri. Aşteptai însă zadarnic să continue. Mă uitai la el: avea fălcile încleştate. Înţelesei că nici până astăzi nu rezolvase, în el însuşi, acest episod, care era proaspăt. De aceea poate soţii, întâlnindu-se pe stradă, nu se opriseră, nu-şi spuseseră nimic? Da, dar ea avea un surâs răpitor… Cu ce greşeşti tu, Petrică, faţă de ea? m-am întrebat. Ce lipseşte, ce nu-mi destăinui? Ce-ţi

scapă din fiinţa ei, care îţi produce o indignare universală? Fiindcă, e clar, ea e sursa iritării şi pesimismului tău furios, pe care îl extinzi în relaţiile cu colegii, cu istoria, cu evenimentele politice şi cu l'avenir de l'inteiligence…

Surâdeam, curios să aud ce-o să-mi spună mâine.

VI.

A doua zi însă, lovitură de teatru: pentru întâia oară de când îl cunoşteam, Petrică era nu numai vesel, ci o lumină care îi făcea chipul deosebit de frumos îi transfigura parcă trăsăturile. Înalt cum era, subţirel şi distins, ai fi zis că umbla cu capul în nori. Radios, îmi spuse că a vorbit cu Matilda despre mine… Parcă ar fi obţinut o victorie, astfel rosti el aceste cuvinte, ca şi când demult aş fi insistat eu pe lângă el, ca numita Matilda să accepte să i se vorbească despre mine. Şi că el şi ea mă invitau la masă… Chiar în acea zi, adică acum, la prânz. „Bine, Petrică. zic, mulţumesc.”

Era clar pentru mine, se împăcaseră. Dar se împăcasem de tot, adică tot ceea ce îmi povestise el nu mai exista, n-avea să se mai reîntoarcă? Am dat din umeri. Treaba lui, numai el ştie ce e între ei. O luarăm deci spre el, străbătând centrul oraşului. Eram cam plictisit: Petrică nu mai avea verva lui care mă atrăsese atât de tare, felul poetic (era doar poet, nu?) cu care îşi ţinea fruntea sus, aerul degajat, cu o vagă expresie de dispreţ pe chip la adresa mulţimii prin care treceam, tăcerea lui care se voia superioară îl făcea puţin antipatic. Oricum, nu mai avea nici un haz. Mă gândeam chiar să pretextez că am uitat că am ceva urgent de făcut şi să mă scuz, să rămână invitaţia lui pentru altă dată. Numita Matilda, cu sufletul ei generos pe seama cărţilor şi chiar a lemnelor lui Petrică, nu-mi stârnea nici o curiozitate s-o cunosc. Viaţa acestui cuplu mi se părea că are în ea ceva minor şi stupid, în ciuda faptului că erau amândoi intelectuali, fiindcă nu-mi trecea prin cap să pun la îndoială ceea ce îmi dezvăluise Petrică. Desigur, în concepţia mea şi în ceea ce priveşte viaţa sentimentelor nu

exista deosebire între un om cultivat şi unul cu o meserie simplă şi fără cultură. Intelectualul putea doar complica meschinăria vieţii în care trăia, perorând şi vorbind despre idealuri, în timp ce omul simplu putea recurge la voinţă sau să sufere în tăcere, fără generalizări filosofice.

Mă înţelesesem cu mama să mă aştepte totdeauna până la ora două şi, dacă nu veneam, să-mi lase un bilet în care să-mi spună ce am de făcut ca să mănânc şi să plece. Parcă îmi părea rău că n-o s-o văd decât mâine, fiindcă, în mod natural, neiubind pe nimeni, începusem s-o iubesc pe ea, prezenţa ei ocrotitoare, tăcerea chipului ei care era atât de elocventă: eşti fiul meu, parcă îmi spunea, şi după Dumnezeu la tine ţin şi am uitat de mult că nu mai ai credinţă şi nu te-ai împăcat cu taică-tău… Dar eşti tânăr, şi nu se ştie dacă într-o zi n-o să-l înţelegi pe Mântuitorul. Îi ghiceam aceste gânduri şi o ocroteam acum şi eu, spunându-mi că dacă Mântuitorul a învăţat-o să fie atât de răbdătoare şi să ţină astfel la mine, care o chinuisem până mai ieri, înseamnă că totuşi pe ea credinţa o înălţase cu adevărat, în timp ce tata era în stare să-mi poarte atâta vreme ranchiună, deşi era un om de treabă. Da, dar oamenii numiţi de toată lumea de treabă nu sunt de treabă deloc, dacă pot păstra în sufletul lor, atât de multă vreme, o jignire, chiar dacă e gravă.

Mă trezi din aceste gânduri Petrică: ajunsesem. Locuia pe o stradă apropiată de centru. Ceea ce mă izbi de la început fu eleganţa şi somptuozitatea intrării (era o intrare laterală, din curte, spre al doilea etaj al clădirii, o vilă impunătoare), scară largă în spirală, cu trepte parcă de marmoră, în orice caz nu erau din ciment obişnuit, cu ferestre imense de o parte şi de alta. Uimirea mea însă crescu când intrarăm înăuntru. Tot etajul de patru camere era al soţilor Nicolau. Nu mai văzusem până atunci ceva atât de atrăgător, atât de artistic aş zice, camere mari cu draperii violete, cu pereţii plini de tablouri şi rafturi de cărţi, cu plafoanele ornamentate, fotolii şi scaune aurii, covoare scumpe pe jos,

patul conjugal uriaş, o sufragerie şi un hol cu drugi negri de lemn transversali în plafon, nişe nenumărate cu geamuri vechi, parcă din secolele trecute, colorate ca în vitraliile catedralelor, sobe de teracotă albă; nici n-ai fi zis că sunt sobe, atât de fine erau plăcile şi brâiele cu incrustaţii şi semne ornamentale… Biroul lui Petrică era atât de spaţios încât simţii invidia, mi-ar fi plăcut şi mie să am ceva asemănător. Oricum, ai fi zis că un mare savant lucra în el, cu biblioteca lui făcută dintr-un lemn preţios, probabil nuc, care se întindea pe doi pereţi. Mă aşezai pe canapeaua în care mă înfundai, în timp ce repetam: „Frumoasă casă ai, Petrică, n-am mai văzut aşa ceva”. El îşi ţinea o mână în buzunarul de la pantaloni, zornăind nişte chei. Tic nervos, de care aveam, mai târziu, să mă satur. Nu-mi răspunse. Veselia lui radioasă se mai topise şi îl aud că zice: „Ar fi în stare pur şi simplu să nu vină (înţelesei că se referea la soţia lui.) şi nici măcar să telefoneze. Ea te-a invitat, dar parcă la ea contează că ţi-ai luat o obligaţie şi că trebuie s-o respecţi?”

Dar chiar atunci se auzi zgomot la uşa de la intrare şi mă ridicai de pe canapea. Petrică îmi confirmă: ea era. Ieşirăm din birou. Dar nu era ea, ci servitoarea, care spuse că „domnu`, nu ghesit vin, mereţi dumneavoastră şi chcutaţi…” Crunt, Petrică îi luă plasa din mână, ne îmbrăcarăm paltoanele şi plecarăm noi să găsim vin. Nu găsirăm ici, dar găsirăm dincolea… Totuşi Petrică, contemplând norii, parcă nu voia să ne mai întoarcem acasă. Dar nici nu spuse ce-ar trebui să facem. Ne plimbarăm în tăcere cam vreun ceas. Tăcere, fiindcă încercarea mea de a spune ceva, de pildă despre faptul că ruşii erau iritaţi că aliaţii lor, anglo-americanii, tărăgănau procesul criminalilor de război (citisem tocmai atunci o reproducere a unui articol din presa sovietică în care se spunea „ar trebui scos din celulă banditu-ăsta de Goering şi spânzurat imediat”), nu avu nici un ecou la Petrică. Era însă rândul meu să vorbesc şi continuat interminabil pe această

temă. Aveam însă sentimentul că prietenia noastră se baza nu pe ceea ce aveam eu de spus, ci pe ceea ce avea el. Or, el era stăpânit de o muţenie care parcă nu prevestea nimic bun. Părea hotărât în sfârşit s-o bată acum pe Matilda lui, dacă bineînţeles s-o fi întors. Se făcuse ora trei şi jumătate. Mă uitai discret la ceas: mi se făcuse foame. Eram pe punctul să-l invit eu la mine acasă, când el îşi coborî deodată privirea din nori, surâse strâmb şi îmi făcu semn: ne întoarcem. Dar fără grabă, înţelesei, îi lăsa timp să vie şi să pregătească masa. Astfel ne oprirăm într-o librărie din centru, care ţinea deschis toată ziua, răsfoirăm cărţi, cumpărarăm reviste literare şi ziare proaspete, ne uitarăm la pozele de reclamă ale unui nou film american cu cowboy şi pe la patru Petrică sună la propria lui casă, deşi avea cheile în buzunar. Ne deschise servitoarea, cu o expresie de reproş: „A venit, fă, doamna?' o întrebă Petrică grosolan, fără să treacă pragul. „Nu, domnu`, răspunse ea, dar telefonat că vine mintenaş, domnii nu plecat, vine, vine…” „Ce e, dragă, ce s-a întâmplat?” auzii atunci în spate un glas de femeie încărcat de o mare veselie degajată şi mă întorsei şi o văzui.

Era ea. Venea agale, îmbrăcată în haina ei de blană, trecătoarea pe care o clipă crezusem prima oară că n-am s-o mai văd niciodată. Avea aerul că venea de la o petrecere unde se simţise minunat şi acum se întorcea acasă plină de generozitate pentru toţi şi pentru toate, dispusă să ierte pe oricine şi pentru orice, cu forţa pe care ţi-o dă sufletul când viaţa ţi-a dăruit o clipă de intensă fericire. Se uită la mine cu această bogăţie de expresie pe chipul ei de o frumuseţe care mă copleşi şi exclamă: „dumneata trebuie să fii domnul Petrini! Bună ziua!” Şi îmi întinse mâna pe care i-o sărutai. Avea o mână a cărei greutate n-o simţii, imponderabilă, dar care mi-o strânse pe-a mea într-o scurtă încleştare, strângere fraternă, care transmitea forţa feminină, dar şi forţă fizică, mână groasă, ai fi zis o labă… O luă înainte, îşi aruncă haina pe un fotoliu şi dispăru. Petrică fusese ignorat

în aceste clipe, dar observai la el o curioasă transformare: părea stăpânit de o bucurie jenată şi confuză, împotrivirea lui cruntă se retrăsese (nu dispăruse, vedeam bine), un vag surâs îi flutura pe chipul lui mic, delicat, de o frumuseţe minoră, dacă pot să spun aşa, căci astfel îmi apărea în acele clipe. „Hai, zise el în şoaptă, ca şi când s-ar fi ferit să nu trezească pe cineva din somn, să-ţi arăt cărţile mele.”

Intrarăm în bibliotecă şi începu într-adevăr să mi le arate, una câte una, ediţii rare, din clasicii francezi, legate, cu tipăritura veche de prin 1860. Le desfăcea coperta, întârzia asupra primei pagini, apoi asupra celei de-a doua, îmi dădea, tot în şoaptă şi cu religiozitatea aceea curioasă a livromanilor, explicaţii asupra personalităţii, nu a autorilor, ci a acelora care îngrijiseră şi prefaţaseră ediţia, biografia lor, polemicile lor din epocă etc, ca şi când aceste personalităţi erau mai presus de Rabelais, de Boileau, La Fontaine… De ce vorbea el în şoaptă? mă întrebam. Ce sentimente îl stăpâneau pe Petrică, de arăta ca şi când un devotament straniu pentru cineva scump şi drag care zăcea bolnav în camera vecină îl împiedica să fie firesc, să dea curs ca altădată gândirii lui libere, să vorbească cu un timbru normal…?

Deodată lăsă cartea şi se întoarse: intrase ea. Chipul lui Petrică înflori brusc şi de astă dată bucuria lui jenată fu înlocuită de o bucurie plină şi spuse: „Matilda, bine că ai întârziat, ne-am plimbat prin oraş, am cumpărat vin, am fost prin librăria din centru… Credeam că o să găsesc cele două cărţi… vezi, asta e, când trăieşti în provincie, trebuie să te mulţumeşti cu fărâmiturile din capitală, dacă mai vin şi fărâmiturile acelea…” „Petrică, îmi explică ea, aşezându-se, nu doarme de câtva timp din pricina a două cărţi… Vrea să se ducă la Bucureşti după ele…” Şi spunându-mi asta îşi arătă deodată chipul, pe care până atunci nu-l văzusem bine şi rămăsei împietrit pe canapea. Ceea ce luasem eu drept frumuseţe la Căprioara era ceva palid, şters, inexpresiv, faţă de bogăţia strălucitoare a chipului acestei

femei. Există chipuri într-adevăr frumoase care nu exprimă decât atât, adică ceea ce a făcut natura fizic, dar un chip frumos prin care să izbucnească dinlăuntru o lumină a unei vieţi a gândirii şi sentimentelor, care aruncă parcă într-o transă privirea unor ochi lucind, ai zice, în triumf, a unui obraz cu ten alb, a unei guri care nu poate parcă să stea închisă din pricina tensiunii lăuntrice a poftei de viaţă şi de comunicare, un astfel de chip şi o astfel de frumuseţe nu mai văzusem. Un fior rece de invidie grea mă străbătu. Cum de nu întâlnisem eu o astfel de femeie şi o întâlnise Petrică? Cum dracu au noroc unii şi dau peste astfel de femei fascinante, cum se întâmplă, unde le găsesc, sau, culmea, cum de sunt găsiţi de ele? Şi, ce era mai rău, înţelegeam acum vorbirea în şoaptă a prietenului meu: această femeie în propria lui casă, hm! desigur, nici vorbă, înţelegeam prea bine, îl subjuga; în prezenţa ei gândirea lui se topea, revolta împotriva ei şi tot ceea ce îi tortura sufletul, aşa-zisele fapte pe care mi le povestise zile în şir, deveneau, desigur, o amintire palidă. El începu să-mi explice că nu era vorba de cărţi obişnuite şi se însufleţi, încetă să mai vorbească în şoaptă. Ea îşi aprinse o ţigare şi îl asculta cu un minunat şi ironic surâs afectuos, uitându-se adesea şi la mine, care mă făcusem în forul meu interior crunt şi duşmănos. „Unde sunt, Petrică, învinuirile tale? mă întrebam. Ce-a mai rămas din superba ta revoltă?'… „Hai, Petrică. Continuăm la masă, zise ea întrerupându-l, domnul Petrini, văd eu, nu are acum gândul la cărţi, ca tine, ci probabil i se profilează mai degrabă în minte, prin telepatie cu bucătăreasa, imaginea unei supe fierbinţi şi a unui muşchi de porc împănat, care sunt gata. Poftiţi la masă!”

VII

„Unii oameni, continuă Petrică deodată pătimaş, în timp ce servitoarea ne aducea sus-zisa supă, deşi au cultură, sunt analfabeţi prin concepţia pe care o au despre cultură. Ei confundă civilizaţia, pasta de dinţi, cu cultura şi am întâlnit chiar creatori de cultură, pictori şi scriitori, care nici ei nu

sunt mai prejos de analfabeţi. Dotaţi de la natură cu talent, trăiesc şi mor în ignoranţă, alergând toată viaţa după muieri şi între o operă şi alta petrecând în chiolhanuri nemaivăzute care le ruinează sănătatea şi îi trimit în mormânt înainte de vreme. Şi ne mai plângem că valorile noastre nu intră în circuitul universal! Cum să intre dacă înaintea ta intră Proust şi tu nu faci decât să-l imiţi? Cât apare pe lume un scriitor mare, românii imediat încetează orice căutări proprii şi îl imită pe acela. Cultura e o forţă şi ca atare atrage în sfera ei gravitaţională pe cei slabi, care nu mai au nici o şansă. Pentru a scăpa de acest blestem, culturile tinere, cum e a noastră, trebuie să facă un efort uriaş pentru a deveni independente, şi anume începând cu violenţă prin a fi polemice cu valorile dominante ale occidentului. Scopul final, sarcină a tuturor generaţiilor, ar fi mutarea culturii şi artei europene aici în răsărit, sau măcar împărţirea ei în două". „Nu se poate, Petrică, îi răspunsei, cultura e un fenomen natural, a cărui forţă nu poate fi schimbată prin simpla voinţă." „Te înşeli, zise el fără să reflecteze, semn că reflectase înainte, literatura rusă e o literatură polemică, şi zadarnic a ignorat-o un timp occidentul: a cucerit lumea şi acum francezii se uită uluiţi la sufletul rus, ale cărui adâncimi sondate de un Gogol, Dostoievski şi Tolstoi îi ameţesc, fiindcă se simt ruşi, aşa cum bunicii şi străbunicii ruşi ai lui Tolstoi se simţeau francezi, a căror limbă o vorbeau şi în intimitate… Şi atacul rus asupra literaturii europene, se grăbi Petrică să precizeze, este premeditat, antagonic, deci „nenatural", deşi e perfect natural prin desvăluirea altor adevăruri despre om." „Petrică, chiar ideea ta despre mutarea culturii în răsărit nu e originală, e a lui Spengler, tot un occidental, numai că el o revendică pentru Germania. Şi nu uita că marele Tolstoi, înainte de a ajunge să-şi cristalizeze propriile lui reflecţii despre cauzele războiului, l-a citit pe un Proudhon, a cărui idee, că războiul e de origine divină, şi-a însuşit-o cu entuziasm; după câte îmi amintesc, Tolstoi l-

a întâlnit în 1861 la Bruxelles pe Proudhon, cu care probabil că a discutat îndelung şi de la care a împrumutat chiar titlul de Război şi pace, care pesemne că i-a plăcut atât de mult încât n-a ezitat de asemenea să şi-l însuşească. Acest scriitor francez suferise la rândul lui influenţa lui Joseph de Maistre, care în Du pape şi Soirees de Saint-Petersbourg se arată adversar al revoluţiei franceze. Noutăţi, deci, în materie de idei, n-a adus Tolstoi francezilor, afară doar de faptul într-adevăr copleşitor al geniului său epic. Or, acest geniu era natural, nu era o consecinţă a unui spirit polemic, premeditat şi antagonic." Credeam că îl strivisem pe Petrică, dar el avu un surâs spontan de superioritate, nu se grăbi să-mi răspundă, aşteptă ca Matilda să ne schimbe farfuriile. Ea ne ascultase cu o expresie care sugerase că îi venise în cap un gând, mai degrabă o întrebare pe care aştepta să i-o pună la urmă soţului ei; în această amânare savura parcă reacţia lui, cu care urma să se delecteze şi prin priviri neascunse pe care mi le arunca din când în când, îmi promitea că şi eu o să mă distrez; soţia îşi cunoştea soţul, punctele lui vulnerabile; fireşte, nu le va dezvălui, să-l facă de râs, dar nici nu va ezita să-i atingă puţin morga aceea a lui despre care, probabil, ştia multe; devenisem curios, încât mă hotărâi ca după replica lui Petrică să nu mai răspund. Totuşi nu mă putui stăpâni să adaug, fără să-mi dau seama ce spun, lucru care, reflectând mai târziu, mă făcu să înţeleg de ce prietenul meu mă evită apoi câteva săptămâni la rând. „. Şi apoi, Petrică, cum să te smulgi de sub influenţa marilor culturi, când chiar tu însuţi ca poet nu te-ai putut smulge de sub influenţa lui Arghezi? E o lege naturală!" „Nu recunosc această influenţă, rânji el deodată şi frumuseţea chipului său se schimonosi. Idolul meu e Ion Barbu, care a descoperit în spaţiul nostru poetic balcanismul. Influenţa lui, da, o recunosc şi nu văd nimic rău că, în cadrul unei literaturi, unul mare să ne influenţeze. Spiritul polemic trebuie îndreptat împotriva culturilor străine dominante,

chiar însuşindu-ne de la ele idei, cum nu neg că a făcut-o Tolstoi. Asta e, în lume e cunoscut astăzi Tolstoi, în timp ce micul Proudhon francez e uitat. Este exact ceea ce vreau eu să spun…”

Se lăsă o tăcere. Bine, fie, gândii, dar de unde pornisem? Da, el începuse prin a afirma că unii oameni, deşi au cultură, sunt de fapt analfabeţi. Ce vroise să spună prin această idee, căreia apoi, după obiceiul lui, îi dăduse proporţii europene? „Eu sunt analfabeta aceea, zise atunci Matilda făcându-mă să tresar cu putere (gândurile se ghicesc!). Eu, continuă ea cu o veselie extraordinară pe chip, deşi am cultură, sunt o analfabetă care râd de el că nu poate dormi fiindcă nu găseşte aici la noi în oraş două cărţi despre care se face vâlvă în Franţa şi vrea să se ducă la Bucureşti să le caute”… Toată veselia ei deveni apoi brusc generoasă, ai fi zis dincolo de limite, când adăugă:”. Dar du-te, Petrică, ţi-am spus de la început şi nu ştiu de ce şi atunci te-ai simţit jignit…” Întinse mâna, i-o puse pe braţ şi îl mângâie: „Du-te chiar duminica viitoare, şi luni întoarce-te”. Sub această mângâiere Petrică se relaxă. Dar ea reluă imediat:Şi lasă-i pe aceşti artişti şi scriitori care aleargă toată viaţa după muieri şi petrec în chiolhanuri nemaivăzute. Ce-ai tu cu ei? Poate că altfel n-ar putea crea!” „Pe dracu, rânji Petrică, batjocoritor. Cu ce te ajută curul unei muieri să creezi! Balzac nu s-a însurat până n-a dus la apogeu Comedia umană. Toată forţa spiritului trebuie concentrată în creaţie, dacă vrei să nu rămâi veşnic la marginea marilor culturi. Întrucât burta unei muieri, unde zac toate forţele turbulente şi distructive, poate stimula un artist?” „Bine, exclamai eu, dar despre idolul tău, Ion Barbu, se zice că”… Da, mă întrerupse el imediat, ştiu, poţi să alergi după curul unei muieri, dar să nu te îndrăgosteşti de el! E ridicol!”

Devenise parcă furios, însă avea o furie rece, iar chipul său arăta acum durităţi de cremene. În acelaşi timp glasul avea tonalităţi de un sarcasm ucigător. Matilda zâmbea, dar îmi

evita privirea. „Tolstoi, continuă el, a rezistat, cu toate că era dotat cu o neobişnuită forţă virilă, căreia însă i-a pus frâu, a convertit-o în spirit şi a învins. La noi, românul lucid a descoperit răul, dar nu-i poate rezista. Muierile au să-i mănânce capul, spune el când vede un bărbat înzestrat, dar care aleargă ca un smintit după ele, în timp ce după el aleargă ratarea. În care el nu crede. Cum să creadă? Femeia e idealul, ce e mai frumos în viaţă? Nu e ea floarea pământului? Făcând confuzie între femeia care naşte şi care în timpul sarcinii ne e superioară, trăind în apropierea morţii pe care, născând, o sfidează, şi muierea stăpânită de toţi dracii… cu care bea, chefuieşte şi dansează”… „Cu cine, Petrică, bea, chefuieşte şi dansează? ii întrebă Matilda cu un glas suav. Cu dracii sau cu artiştii?” Dar Petrică, sardonic, râse din plin, cum nu-l auzisem până atunci, şi nu răspunse. „Petronius e un naiv descriind moravuri romane naive. Ei da! exclamă el, că eroul nimereşte printre vestale, care ca să-l vindece de impotenţă îi vâră un falus de lemn în cur tăvălit prin ardei pisat şi urzici şi el o ia la goană urlând, în timp ce vestalele îl urmăresc cu ţipetele lor: hoţul, hoţul… Săracul, era conştient că impotenţa lui faţă de femei venea din faptul că iubea un băiat cu care trăia. Dar ar fi vrut să facă faţă şi unei frumoase matroane, îndrăgostită de el, deci nu era cu totul corupt. Sigur, capacitatea de regenerare a fiinţei umane este, practic, nelimitată, dar numai la noi, la români, care avem simţul humorului. Cunosc un bun tată de familie care te poate distra la infinit cu amestecul de humor şi abjecţie care îl caracterizează. Şi fiindcă suntem admiratori ai lui Zola, care a scos afară maţele fiinţei umane, ca să depăşim faza, să nu strâmbăm din nas, stăpâniţi de un idealism puturos. În faţa scenelor memorabile pe care le trăiesc semenii noştri…”

Matilda se uită la mine cu o privire rapidă şi alarmată. „Retrag, parcă îmi spunea ea, invitaţia să te distrezi pe seama spuselor lui Petrică. Vrea să mă jignească, nu mai e vulnerabil, l-am jignit cu cele două cărţi din pricina cărora

nu doarme şi acum mă atacă.” „Petrică, îi zisei, dar poeziile tale sunt atât de pure, de idealiste…” Petrică primi elogiul, dar nu renunţă. „Câţi oameni, continuă el, mai sunt impresionaţi de codul moral pe care puţini dintre noi îl mai ridică în faţa abjecţiei? Humorul e suveran! Hohote de râs se aud în casa de vizavi, unde oamenii petrec. Dracul râde cu noi, singurul supravieţuitor dintre îngeri. Suntem singurul popor din lume care avem graniţa nu cu Dumnezeu, cum spunea cineva, ci cu diavolul, dar nu prin faptul că am fi diabolici, ei prin humorul nostru distructiv demolator, al oricărei înălţări. Nu se poate rezista. E ca un viciu. N-am crezut niciodată că o să pot râde cu poftă cu un ticălos care îmi povestea zilele trecute, uluit el însuşi, uimitoarea sa aventură cu o gagică…” „Dar chiar acum, în celula mea, nu mă pot stăpâni eu însumi, în faţa perspectivei apropiate a morţii, să nu râd de povestirea pe care Petrică ne-a relatat-o atunci după masă cu lux de amănunte. Cunoaştem toţi asemenea întâmplări scabroase şi în acelaşi timp de un comic imens, ca s-o mai relatez aici pe a lui. Râd acum, când sunt detaşat de tot (şi această detaşare îmi aduce în suflet, ca o scurtă zguduire, o suferinţă insuportabilă că n-o să mai pot trăi şi n-o să mai mă pot bucura de viaţă, tocmai când îi redescopăr secretul, care e tocmai această detaşare, secret pe care ea m-a făcut să-l pierd şi să mă pierd) şi când simt eu însumi, ca acel erou al lui Albert Camus, că e cu putinţă, în faţa morţii chiar dată de oameni, să câştigi o tandră nepăsare faţă de lume… Dar atunci nu râdeam, Petrică mi se părea bătrân şi uzat în stările lui contradictorii, de la umilinţă şi adoraţie faţă de Matilda, la peroraţie sceptică şi misogină, tot împotriva ei, din motive care îmi scăpau, căci cele relatate de el mie până atunci apăreau meschine în faţa noii lui stări de spirit.

Ne-am băut cafeaua în biroul lui şi conversaţia a urmat mai potolită pe tema celor două cărţi, una de Camus, L'Etranger, şi a doua L'Existentialisme c'est un humanisme de Sartre, o broşură, un dialog cu un public dintr-o sală,

cum aveam să aflu mai târziu, al acestui indignat om de litere şi filosof francez care încerca încă de pe atunci cu frica în oase, să se împace cu marxismul.

„Şi unde stai dumneata, domnule Petrini?” mă întrebă ea la plecare, în timp ce îşi ţinea cu tandreţe soţul de braţ, care soţ mă privea parcă de sus, nu ştiu de ce, ca şi când ar fi obţinut asupra mea o victorie. „În orice caz, doamnă, i-am răspuns, nu într-o casă aşa de frumoasă ca a dumneavoastră.” „Şi puteţi fi vizitat?” N-am înţeles sau n-am auzit bine întrebarea, sau eram brusc plictisit şi dispreţuitor faţă de acest cuplu bizar ca să nu mai fiu atent la ceea ce mi se spunea, dacă era vorba de o vizită a lor împreună, banalitate, sau numai a ei, ceea ce mi s-a părut din capul locului absurd… Am uitat să-i răspund.

VIII.

Şi totuşi acest lucru absurd avu loc: într-o după-amiază, cam la o lună după vizita mea la ei, mă pomenii cu ea la uşă. „Bună ziua, domnule Petrini, mi-a spus soţul meu că te-a invitat la noi de câteva ori şi ne-ai refuzat, începu ea chiar din prag. E adevărat?!” mă interogă în timp ce îi ţineam blana, cu care mă lăsă în mână şi intră în biroul meu cu paşi fermi, ca şi când ar mai fi fost pe la mine şi era familiarizată cu casa. Se aşează chiar pe scaunul meu şi îşi ridică fruntea să-i văd chipul fascinant, cu întrebarea în frumoşii ei ochi verzi neclintiţi şi ameţitori.

Uitai să-i răspund, prins de o turburare care mă indigna şi din care nu-mi reveneam; deschisei gura să vorbesc, dar glasul îmi pierise. Şi totuşi în acelaşi timp, în forul meu interior, eram stăpân pe mine, deşi îmi dădeam seama că sunt paralizat. Simţeam în clipele acelea, într-un mod aproape fizic, diferenţa de vârstă dintre noi (ea mergea, după spusele lui Petrică, spre treizeci, în timp ce eu abia mă apropiam de douăzeci şi cinci), o astfel de cucoană era pentru mine bătrână şi în mod straniu bariera celor cinci-şase ani în plus dintre noi mi se părea greu de trecut. Mâinile ei cu palmele mari şi corpul care vedeam acum că

era voinic, picioare pline sporeau acest sentiment acut care mă stăpânea că această vizită n-avea nici un rost; numai că n-o dădeam afară prin tăcerea mea mohorâtă, fără să-mi pese însă că purtarea mea putea fi jignitoare… Ei şi? „Să nu spui că te-am deranjat, cu toate că ai aerul”, reluă ea şi izbucni într-un hohot de râs de o sinceritate cuceritoare. Părea să spună că ştie că sunt turburat şi că de aceea nu pot vorbi şi se uită deodată la mine cu o intensă afecţiune, care mă eliberă brusc din paralizia mea.

Da, iată, afecţiunea, sentimentele pot sări uşor barierele dacă oamenii nu-şi poartă sufletul într-o carapace. Ştiam că şi eu o aveam pe-a mea şi desigur turburarea venea de-acolo că această femeie vroia s-o ridice. Sinceritatea râsului ei şi afecţiunea cu care mă privi mă îmblânziră: nu, nici vorbă, nu venise cu această intenţie, ci din pură simpatie. „Nu, doamnă, îi răspunsei, n-am refuzat invitaţia. Am aşteptat doar ca Petrică să precizeze ziua. Vino pe la noi, mi-a spus, dar cum să viu dacă nu spui când şi la ce oră?'„ „Dar ce rost are formalismul ăsta? zise ea. Vino când vrei, sunteţi doar prieteni. Dai un telefon să vezi dacă suntem acasă şi poţi veni imediat. Petrică era nedumerit, ţine mult la dumneata şi mi-a spus: du-te tu pe ia el şi invită-l.” „Da, doamnă, o să vin cu plăcere… Nu ştiam… În fine… Doriţi o cafea…?”

Şi mă ridicai şi intrai în bucătărie. Ceva nu era în regulă în toată chestia asta. După două săptămâni de înstrăinare, Petrică mă abordase din nou şi plimbările noastre împreună, după terminarea orelor, reîncepură. Nici vorbă de armonie între el şi Matilda, cum îmi sugera ea acum. Permanente jigniri, atitudine de dispreţ sub masca acelei generozităţi care numai el ştia ce ascunde. Era, povestindu-mi scenele care aveau loc între ei doi (şi pe care le ascultam ca şi când aş fi citit un roman pasionant), de la o zi la alta tot mai îndârjit împotriva ei. Sensibilitatea lui era zilnic rănită şi n-ar fi fost nimic, ar suporta totul dacă ar putea să scrie. Dacă ar fi un om obişnuit ar cuceri în forul lui interior

nepăsarea, ar lăsa să apară în sufletul lui cinismul şi dispreţul şi ar trăi ca oricare altul. Dar el e poet, vrea să scrie şi cum poţi să scrii cu nepăsare, cinism şi dispreţ? Foaia de hârtie rămâne veşnic albă în faţa ta, seară de seară, când te retragi şi, împins de dorinţa de a scrie, vrei să scrii. Volumul de versuri pe care l-a publicat fusese scris înainte de căsătorie.

De când trăieşte cu ea, adică de trei ani, n-a mai scris un rând… „Petrică, i-am spus, asta e grav”, în timp ce îmi era din ce în ce mai limpede că nu femeia era cauza, ci el însuşi. Femeia era aşa cum era, dar el de ce era aşa cum era şi nu un altul, care să vadă lucrurile în finalitatea lor şi nu în necontenită ciocnire, care într-adevăr pe el îl putea, dacă continua astfel, să-l uzeze definitiv, să-l epuizeze. De ce nu se despărţea de ea? „Bineînţeles că o să mă despart, răspunse el, dar iată cum s-au dus dracului trei ani din viaţa mea, în care timp n-am putut nici să citesc ca lumea. Ar fi fost o compensaţie.” „Bine, i-am răspuns, dar n-o mai lungi şi încetează să mai vorbeşti în şoaptă în propria ta casă, cum ai făcut atunci când ai uitat imediat tot ceea ce îţi făcuse, ceea ce îmi povestiseşi şi altele pe care nu mi le-ai povestit, dar care probabil că durează de mult, şi asta numai la simpla ei apariţie. Ai uitat, dar de fapt n-ai uitat, ai făcut-o analfabetă.” „Pentru că realmente concepţia ei despre cultură e a unei analfabete, cu toate că a citit ca şi mine… e arhitectă, dar parcă ai zice că nivelul ei spiritual nu se ridică deasupra zidarilor cu care lucrează… Într-o seară, de bine de rău, am scris o poezie şi m-am dus la ea să i-o citesc. A ascultat, dar pe urmă a pufnit-o râsul. Râdea în hohote fără nici o jenă şi nici o ruşine. De acord, poezia era proastă, dar nu asta era important, ci faptul că o scrisesem totuşi. Am aruncat-o furios la coş şi am ieşit de la ea înjurând.” „Bine, zic, dar de ce trebuia să i-o citeşti ei?” „De unde să bănuiesc cum va reacţiona? Orice om de bun-simţ mi-ar fi spus că poezia e bună şi că trebuie să continui, pe ideea că pe urmă, scriind altele mai bune, singur mi-aşi fi

dat seama că aceea pe care i-o citisem era tâmpită.” „Bine, Petrică, nu e o muză, dar…” „Dar bun-simţ poate să aibă? mă întrerupse el. Citesc o carte care mă entuziasmează, o ia s-o citească şi ea, cască şi se miră ce mi-o fi plăcut mie, ceva aşa de idiot n-a mai citit de mult… Adică mă face pe mine idiot?! Bunul-simţ ar trebui s-o îndemne să spună că n-a înţeles sau nu e pe gustul ei. De ce trebuie să treci la insulte?' „Rupe, ca să zic aşa, relaţiile culturale şi trăiţi mai simplu, ca bărbat şi femeie: un profesor, o arhitectă, fiecare cu profesia lui.”

El tăcu în ziua aceea, dar a doua zi reluă:…simplu, ca bărbat şi femeie… asta înseamnă să fac eu totul şi ea nimic… Am făcut şi asta, nu mi-a fost ruşine, dar mi-a spus cu ironie că ea a luat un bărbat, nu o fată în casă.” Divorţul, Petrică, rezolvă totul. I-ai pus problema?” „Un divorţ e un eşec!' murmură el şi îşi ridică privirea spre nori şi tăcu vreme îndelungată. Aha! Aşadar el spera în îndreptarea ei, nu suporta gândul unui eşec? „Un eşec, spune filosoful, poate fi, Petrică, premisa unei victorii. Pune-i problema. S-ar putea să ai surprize, să-şi dea seama că nu se poartă bine cu tine şi să se schimbe.” „Nici vorbă, zise Petrică, i-ara pus problema.” „Şi?” „A râs ca de o glumă reuşită.” „Perfect, du gluma până la capăt şi las-o să râdă. Ştii ce spune Puşkin: poet care îndrăgeşti lucrurile pe care le faci, eşti tu mulţumit? Eşti rege, trăieşte în singurătate şi lasă lumea să râdă, nu te încrede în elogiile ei şi nici să nu-ţi pese dacă îţi dărâmă altarul. Asta era un mare tip, nu degeaba a fost admirat de Gogol şi Dostoievski.” „Mă duc chiar mâine la un avocat, spuse el. Mai bine un sfârşit cu groază, decât o groază fără sfârşit.” „De ce groază?! râsei eu. De ce să-ţi dramatizezi singur un act simplu de voinţă?” „De-un mormânt toţi avem parte, mai spuse el, e un drept pe care nimeni nu ni-l poate lua, cel mai sigur.” Am dat din umeri. Începea vag să mă plictisească şi el simţi acest lucru şi câteva zile nu mă mai conduse acasă…

Nimic din toate acestea pe chipul Matildei. Îi adusei cafeaua şi ea îşi deschise poşeta şi îşi aprinse o ţigare. Se vedea că nu era fumătoare şi că fumul de tutun nu-i făcea nici o plăcere. De altfel o şi stinse după ce trase din ea de câteva ori. „Nu vrei să ieşim? zise. E soare afară şi e aşa de frumos oraşul nostru sub zăpadă.” „Ba da”, răspunsei şi îi adusei haina.

Zăpada scârţâia sub paşii noştri. Chipul ei se îmbujoră din pricina gerului, care parcă îi pria, nasul i se făcu de statuie, obrazul îi deveni şi mai frumos sub o nouă simetrie şi mai armonioasă a trăsăturilor; numai privirea îi rămase aceeaşi, neclintită ca un diamant verde. Mă îndepărtai de ea şi merserăm astfel la distanţă unul de altul, într-o tăcere pe care niciunul n-o rupse vreme îndelungată. Într-un târziu ea spuse cu un glas în care răzbătea, ai fi zis, o patimă mistică: „Petrică suferă mult”. „Da, doamnă, ştiu”, răspunsei şi tăcerea se aşternu din nou. Oraşul strălucea. Casele lui vechi cu tencuieli medievale, în contrast cu albul orbitor al zăpezii, păreau incendiate în amurgul care se lăsa cu repeziciune. Marea biserică din piaţă, cu statuia ecvestră a regelui maghiar de odinioară mi se părură că sunt apariţii ciudate, pe care le vedeam pentru întâia oară şi melancolia mi se strecură în inimă, amestecată cu o vagă, nedefinită deprimare. Ceva mă înfiora, dar nu ştiam ce. Poate faptul că mă simţeam atât de străin de această femeie cu care mă plimbam, trecătoarea care mă făcuse să tresar şi pentru care apoi simţisem o atracţie turbure şi o invidie grea că astfel de femei le întâlnesc alţii şi nu eu? Ea era a lui Petrică şi îmi dădeam seama că a lui Petrică va rămâne. Petrică suferă mult, spusese ea. Era deci în gândul ei…

Ieşirăm spre marginea oraşului. „Iată, zise ea la un moment dat, câtă tristeţe zace peste casa aceea.” Mă uitai şi într-adevăr casa aceea părea, cu acoperiş cu tot, scufundată în tristeţe. „Pământul pe care călcăm, reluă ea apoi, nu ştie nimic de dramele noastre. Nu există remediu… Ambiţiile, vanitatea, egoismul ne mănâncă viaţa… Când

viaţa e o bogăţie, o revărsare de daruri, un râu cu ape bogate şi veşnice, să ajungă pentru toţi… noi ne facem ziduri, ne închidem în ele, ne urâm, ne detestăm şi uităm prezentul, astfel bucuria vieţii ne scapă.”'„. Da, doamnă! murmurai într-un târziu. Aşa este…” Tot gândind: e şi filosoafă pe deasupra; s-o fi molipsit de la Petrică, dar într-un sens exact contrariu, văzând viaţa ca pe-un ospăţ, în timp ce Petrică era un idealist auster, ameninţat de scepticism agresiv. Am gândit: hedonismul tău. Matilda, miroase a apropierea toamnei… cum eşti şi analfabetă, ai putea fi împinsă să faci ceva necugetat…

Ne întoarserăm şi plimbarea se termină în aceeaşi tăcere. La despărţire îmi întinse mâna, pe care i-o sărutai şi ea mi-o strânse pe-a mea scurt, şi păstrai apoi în minte încă o dată mărimea şi vigoarea palmei şi în acelaşi timp imponderabilitatea turburătoare a braţului, ascuns în blană… Rătăcii apoi singur până ajunsei acasă. Luminile reclamelor, foiala de pe străzi, vitrinele luxoase (în ciuda sărăciei) îmi alungară bizara melancolie, vraja depresivă care mă stăpânise tot timpul în lunga mea plimbare cu Matilda, soţia detestată a prietenului meu. Îi uitai pe amândoi, ca pe doi străini a căror dramă de fapt nu mă interesa. Desigur, îmi spuneam, şi îmi aminteam cum observasem acest lucru la oameni, la tatăl meu mai ales, dar şi la Căprioara, imobilitatea sufletelor e spectaculoasă. Căsătoria o o temniţă în care oamenii, cu vini diferite, se închid şi se urăsc reciproc crezând că au fost pedepsiţi să ispăşească pe nedrept pedeapsa celuilalt…

Am adormit cu gândul că acest lucru, mie, nu trebuie să mi se întâmple niciodată…

IX.

Dar nu numai acest lucru. Iată, citeşti un bun roman, vezi un excelent film… eroii se caută besmetici unii pe alţii săvârşind exact ceea ce bunul-simţ ar trebui să-i îndemne să nu facă. N-a venit la întâlnire, a prins-o cu altul, a descoperit nişte scrisori, i-a descoperit un trecut infamant,

nu-l poate lua fiindcă sunt din clase sociale diferite sau se închină la dumnezei diferiţi, ea e prea frumoasă ca să nu dorească situaţii înalte, el e un cinic şi un destrăbălat, copiii se opun părinţilor şi îi părăsesc… Nimeni nu rezistă în fiinţa lui la astfel de dezastre, ca şi când viaţa din ei n-ar avea alt conţinut. Nici vorbă, gândeam, asta e doar ceea ce are exterior viaţa. Ceea ce are ca spectacol. Asta li se întâmplă lor, dar nu mi se va întâmpla mie. Eu stau doar în pat sau în scaunul teatrului şi cinematografului şi citesc sau privesc cu pasiune de spectator. Iată, apare o ceată de ticăloşi, mânuitori de pistoale, care terorizează o regiune îndepărtată de pe pământ, apare însă şi un tip inteligent şi abil care nu dă nimănui de bănuit că posedă şi alte calităţi decât ale acelora, apărător înnăscut al ordinii şi al legilor, plus mânuirea şi mai fulgerătoare a pistolului, de care nu se va folosi decât în final, într-o scenă uluitoare de tensiune insuportabilă. E perfect! Bine că m-am născut într-o altă regiune a globului, unde ordinea şi legea domnesc demult şi unde forţa noastră vitală se poate converti în valori ale spiritului, care ne pot îngădui să privim în intemporal şi să sfidăm neliniştea morţii, a sfârşitului, trăind cu intensitate sentimentul eternei întoarceri, cum spunea Nietzsche.

Încât după vizita Matildei prinsei aversiune împotriva ei şi o dorinţă de astă dată vie se născu în mine să-l scap pe prietenul meu de ea. Îl întrebai dacă se dusese la avocat. Nu se dusese. „Păi de ce, Petrică?! mă mirai. E clar pentru tine, un talent, după cum bine ştii şi tu, dacă îşi îndreaptă cu toată energia puterea într-o direcţie unică, poate egala pe cele mari. E chiar teoria ta, cu violenţa polemică şi antagonică. Pune-o în practică! Îndreapt-o întâi împotriva condiţiilor care te împiedică să scrii. Uită-te la sudorul acela, exclamai eu arătându-i un sudor pe lângă care tocmai treceam, sudează o linie de tramvai. Dar cu ce? Cu o flacără! Dar e o flacără albastră, care topeşte fierul. Una obişnuită nu arde decât lemnul şi paiele. Astfel se transformă şi flacăra talentului, din galbenă cum e de la

natură, în flacără albastră sub tăria puterii de concentrare a voinţei într-un singur punct… Eu nu zic să te desparţi neapărat de Matilda, reluai prudent observându-i tăcerea. Numai tu singur ştii ce înseamnă ea pentru tine, dar desparte-te de ceea ce înseamnă ea rău în existenţa ta. Mai precis, să rămâi sensibil la ceea ce îţi place la ea şi absolut insensibil, de gheaţă, la ceea ce te face să suferi…

Mă oprii, uitându-mă indiferent în jurul meu. Paşii noştri continuară multă vreme, bătând asfaltul ud al trotuarelor pe care zilele babelor topiseră zăpada. „Operaţiune de scindare a conştiinţei care îmi repugnă, exclamă în cele din urmă, îndârjit, Petrică. Ori totul, ori nimic.” „A, bine, exclamai şi eu, consideri deci că Matilda e totul. Trebuie să răspunzi în sinea ta la întrebarea dacă nu cumva te înşeli. Nimeni dintre noi nu e totul, nici tu, nici Matilda, nici eu însumi, deşi în forul meu interior nu văd de ce n-aş fi. Numai că natura e vicleană şi pentru un om inteligent se pune întrebarea care i s-a pus şi lui Arhimede, să afle, fără să topească o coroană de aur, cât aur şi cât argint are în ea, fiindcă regele avea bănuiala că bijutierul îl înşelase sustrăgând o parte din aur şi înlocuind-o cu argint. Trebuie să fim ca acel rege al Siracuzei şi să punem la îndoială chiar exemplarele cele mai reuşite ale naturii (şi Matilda pare să fie un astfel de exemplar) şi să strigăm evrika, fireşte în sinea noastră, pentru noi înşine când ne vom trezi în posesia adevărului crud… Da, toată lumea o poate admira, dar noi ştim ce se ascunde sub strălucirea aparentă. Putem să surâdem sardonic când vom vedea bărbatul ameţit de privirea ei dispus să-i pună viaţa la picioare… Da, să i-o pună… O să vadă el pe urmă; ba chiar acest «pe urmă» să fie un «îndată», lasă-l să-i devină sclav, dacă are suflet de sclav. Poate că, Petrică, Matilda chiar asta doreşte, un sclav, desigur fără să fie conştientă… Lasă-i deci pe alţii să admire coroana. Numai tu singur vei şti cât aur conţine…”

Mă oprii. În mod straniu, simţeam nevoia să-i spun mai multe, dar îmi dădeam seama, din instinct, că mai multe ar

fi putut trezi în celălalt bănuieli. Or, ce bănuieli? La acest gând izbucnii în hohote lungi de râs, la fel de stranii pentru mine însumi, ca şi dorinţa de mai înainte de a-i vorbi încă, de a-l convinge. El se uită la mine cu o expresie de derută care ţinu cel puţin câteva secunde, pe urmă se gândi poate că râd de el, aşa, cum râd cei mai tineri de dramele celor mai în vârstă, într-un fel stupid, după ce mai înainte ai fi zis că stăteai de vorbă cu un om matur şi cu gândirea gravă şi adâncă, şi râse şi el prin reflex… Îi apucai de braţ cu simpatie şi îl invitai la mine…

„Mi-a făcut o vizită, ne-am plimbat prin oraş", continuai în timp ce mama ne servea. „Da, mi-a spus, zise Petrică, ţine foarte mult la tine şi mă bucur…" Auzindu-l şi văzându-i şi chipul, uşor topit într-un sentimentalism dulceag, izbucnii iar în râs. Mi se părea de astă dată ridicole şi ţinutul ei la mine, şi faptul că el se bucura spunându-mi acest lucru. Râsul meu jignitor nu-l mai derută însă, expresia înmuiată de o tandreţe ai fi zis generoasă {„o imită", gândii) i se accentuă chiar şi reluă: Zice că eşti un om orgolios, dar că orgoliul tău e o platoşă, nu-ţi alterează fiinţa interioară…" „Ce de mai banalităţi, Petrică, exclamai eu sarcastic, cine nu e orgolios şi la cine orgoliul nu e platoşă care ascunde fiinţa interioară?" „N-ai dreptate, zise mereu cu aceeaşi tandreţe care începea să mă irite (intuiam, această tandreţe era pentru ea, gândul îi era la ea), există orgolioşi care nu ascund decât un vid, în timp ce…" Urma să spună că la mine ascundea nu ştiu ce comori sufleteşti. Devenea penibil şi îl întrerupsei cu un nou hohot de râs, izbindu-l puternic pe umăr, să-l trezesc din narcoza dostoievskiană în care căzuse şi la care ar fi vrut să iau şi eu parte, eu, el şi Matilda, bineînţeles de la ea îi venea starea aceasta. „Petrică, zisei, Matilda n-are cumva sânge rusesc?" „Ba are, după tată, ca fată o chema Matilda Dimitrievna.",. I-auzi! Te pomeneşti că ştie şi ruseşte!" „Ştie! Când ne vizitează rude de-ale ei, vorbesc între ei ruseşte." „Casa, adică apartamentul, al cui e, Petrică?" „E al ei!" „Nu mai spune,

de unde a avut atâţia bani să-l cumpere?” „Primul ei soţ i l-a cumpărat, un profesor universitar evreu, care a fugit din ţară când au venit legionarii la putere.” „I-auzi! Şi ce e al tău din casă?” Petrică nu răspunse şi se lăsă o tăcere. „Încât, continuai eu, trebuie să ieşi într-un fel din istoria asta. Suferinţa, după Dostoievski, e singurul remediu, după mine suferinţa e o criză din care trebuie să ieşi cât mai rapid, adâncimile ei ne rătăcesc spiritul. Ce e de fapt suferinţa? O depresiune. Ce rost are să zaci în ea şi, mai rău, să te acomodezi cu ea? Dostoievski se sperie la gândul că omul, redevenit liber, n-o să ştie ce să facă cu libertatea. E un gând pur rusesc. Ia vezi…!” Dar Petrică nu văzu nimic şi masca sa, altădată îndârjită, cu profil de cremene, continua să rămână bleagă, iar expresia de sentimentalism dulceag care îi înmuia trăsăturile persista pe chipul său. Mai rău era că mă plictisea. Unde era pornirea lui împotriva tuturor, începând de la soţia lui, continuând cu profesorii care îi erau colegi, ieşind afară din şcoală în istoria contemporană şi terminând cu Stalin? Curios cum o prietenie se naşte şi apoi se hrăneşte dintr-o anumită stare de spirit a cuiva, ca să se stingă îndată ce flacăra acelei dispoziţii, care ne-a făcut o vreme să credem că avem înaintea noastră un om inteligent, cu mintea scăpărătoare, s-a retras sau chiar a consumat ceva interior, ceva preţios. Desigur, acum omul nu ne mai spune nimic şi ne mirăm că avem în fata noastră un ins obişnuit şi tern! Înţelesei că trebuie să-l vizitez (n-am înţeles cum de a ţâşnit în mine această înţelegere), ba chiar avui bănuiala că suferă fiindcă nu-l vizitam. Dorea în mod obscur să-l vizitez, să-l văd acasă, să fim noi trei împreună, el, Matilda şi cu mine. Ba da, acum îmi amintesc. Ideea de a-l vizita mi-a venit într-o zi, adică într-una din acele zile când ai mare poftă să vezi un prieten, şi dacă nu ai, e ziua când ţi-l faci, când eşti disponibil (şi acest lucru se simte), disponibil chiar să te împaci cu un duşman sau să te împrieteneşti cu cineva pe care până atunci îl dispreţuiai, spre uimirea aceluia. Aveam

mare poftă să văd iar apartamentul atât de artistic mobilat şi decorat al soţilor Nicolau şi în acelaşi timp ceva îmi spunea că voi întâlni în casa lor neprevăzutul.

Bineînţeles, l-am întâlnit chiar din prag: era Petrică, desfigurat de furie. Petrică cel de altădată, mi-a deschis, mi-a întors spatele, şi cu mâna în buzunar, semeţ, zornăind nişte chei, a intrat în hol şi a continuat să strige. Nici prin cap nu mi-a trecut să mă retrag, fusesem invitat, venisem, acuma n-aveau decât să se descurce cu mine. „Ia loc, domnule Petrini", zise Matilda cu un glas care mă făcu să ghicesc că era altul decât cel pe care îl avea în acele clipe, făcuse o sforţare ca să şi-l schimbe, glas neutru, straniu, ca de pe altă lume, „Petrică", zise ea mai departe… Dar ce striga Petrică? Mi se părea oribil, auzii cuvintele, „dar ce crezi tu, fă? Că o să mai suport ca până acuma ani de îndobitocire sistematică?… Dacă îţi pocnesc una te învăţ eu minte să mai stai cu curul spre uşă când îţi intră bărbatul în dormitor… Cum dracu de n-am pus eu mâna atâţia ani pe curea şi să te croiesc peste buci până la sânge, să nu poţi să stai pe scaun decât pe-o dungă, sau pe-o vangă, pe zbanţ… Un intelectual e un imbecil când crede că o femeie poate să-l înţeleagă, eu am fost, în orice caz, un astfel de imbecil (şi-şi zornăi cu putere cheile în buzunar în timp ce măsura holul cu paşi rari, sigur de sine, cu fruntea spre nori) până au fost atinse şi distruse cele mai fine coarde ale sensibilităţii mele…" „Dar, Petrică, ţi-am spus, o să fie aşa cum vrei tu, reuşi Matilda să-l întrerupă. Pot să vorbesc şi eu? Ce mai e de făcut? Vrei să mă convingi că ţi-am făcut rău? Cum ar fi posibil? Cine acceptă să fie convins că a făcut un lucru de care se simte nevinovat? Purtarea mea a fost aşa cum spui tu că a fost, dar a fost firească, ridică ea vocea rostind acest cuvânt. Poţi tu să afirmi dacă o singură dată ţi-am reproşat purtarea ta? Era aşa, nu aveam dreptul, cu toate că şi eu sufeream ca şi tine…" „N-aveai ce-mi reproşa, iată secretul", strigă Petrică. „Da. Crezi?", rosti ea şi în clipa aceea o rază de soare îi aprinse privirile verzi,

sau poate un sentiment de o cruzime rece, neîndurătoare îi luminase ochii din interior. Gura i se subţie, gura ei acum parcă mare, se aplecă brusc înainte în fotoliu şi un surâs secret, ai fi zis feroce, îi înflori la colţurile gurii. Se pieptănase lins, pe spate, eliberând complet figura de podoaba părului şi i se vedea chipul întreg, transfigurat de tensiunea clipelor…

Înlemnisem şi parcă mă cuprinse spaima că ar fi putut spune ceea ce mi se părea iminent în acele clipe, şi ceea ce o femeie nu poate spune fără enorme riscuri. Petrică însă nu-i văzu surâsul şi nu-i auzi răspunsul, rostit cu o tonalitate care ar fi trebuit să-l îngrozească sau s-o ucidă, căci din glasul ei nu se ascundea totuşi ceea ce nu se putea rosti. Avea ea ce-i reproşa, un singur reproş, unul singur, nu mai multe… Sursa tuturor relelor când femeia vrea să rămână totuşi fidelă… Pe el însă îl scotea din sărite dialectica gândirii ei, sau mai bine zis absurda ei gândire în care punea ca şi el patimă, dar, desigur, prea puţină minte. Ei şi? Avea dreptate, dar nu acolo trebuia căutată cauza adâncului conflict… „A fost firească, rânji el cu o veselie feroce ca şi zâmbetul ei pe care el nu-l văzuse sau îl ignorase, ca şi când dacă un ticălos e firesc, n-avem dreptul să ne legăm de ticăloşia lui.” „Da, şopti ea, n-avem dreptul. Aşa e el, trebuie să căutăm să-l înţelegem, el poate că suferă, şi dacă noi facem pe virtuoşii şi nu încercăm să ni-l apropiem, sporim ura şi ticăloşia din el.” „Nu mai spune! rânji Petrică. Şi de ce nu aplici pe propria-ţi piele această teorie? Eu, da, eu am făcut exact ceea ce spui tu, am încercat să te înţeleg, să mă apropii de tine. Şi nu o dată sau de două ori, he, he, mai mult de şaptezeci de ori câte şapte. Cristos credea că cifra asta măsoară puterea răbdării umane… Eu am depăşit această cifră şi nu numai eu, nu sunt singurul tâmpit care a făcut-o din dragoste pentru o muiere. Dacă ar fi trăit cu una, Răstignitul ar fi exceptat femeile din cifra lui şi ar fi făcut semnul lui opt culcat… infinitul… Infinite sunt greşelile pe care un îndrăgostit le

iartă iubitei lui, dracul le numără, câte o mie pe zi, în mişcarea privirii, în întorsul capului, în mişcarea degetelor, în melancolia glasului… De ce melancolie? Ce cristosul ei o apucă? La cine se gândeşte? De ce nu-şi ascunde gândirea infidelă? De ce beleşte ochii spre perete după ce a făcut dragoste cu tine? Nu i-a plăcut? Să caute pe altul, dar nu după frământări sufleteşti, ci chiar atunci, de îndată, ca să fim lămuriţi (izbucnii, din fotoliul meu, într-un hohot de râs nemăsurat. Îl iubeam în clipa aceea pe Petrică. Verva lui îl ridica deasupra conflictului în care era implicat; gândirea lui era liberă; înţelegeam bine, pricepuse că locul lui nu mai era în acea casă, alături de acea femeie… Râsul meu îi aduse şi lui un râs care îi decontractă fălcile încleştate; deveni aproape liric). Rezultatul! În loc să te îndrepţi, exclamă cu humor, cuvântul îndreptare nu numai că era departe de tine ca griva de iepure, dar trebuia modificată formula lui Hamlet, uşurinţă, numele tău e femeie, prin: încăpăţânare, numele tău se înscrie între sprâncenele unei muieri; dimpotrivă, cheful, plăcerea de a-ţi bate joc de bărbatul tău creşteau invers proporţional sau direct proporţional (cu tine şi formulele matematice se încurcă) cu încercările mele de apropiere.”

În secundele acelea cineva sună lung, insistent. Petrică părăsi holul şi în curând auzii, eu şi Matilda, schimbul de cuvinte din antreu. Întâi glasul celui care sunase, indignat, înţepat, ofensat la extrem, dar perfect acoperit de cuvinte, ai fi zis chiar măgulitoare dacă îndărătul lor nu s-ar fi ascuns ironia jignitoare: „Domnule, foarte interesantă discuţie, am ascultat-o şi eu şi soţia mea, ore întregi, dar prea tare! Nu pot să dorm, e inadmisibil!” Apoi glasul lui Petrică de un calm brutal, neaşteptat: „Du-te, dom`le, să te calce vaca neagră, să poţi dormi!” „Domnule, am să te dau în judecată…” „Cară-te şi dă-mă în judecată.”„. Insultă, o să te coste…”,. Hai sictir!” Şi uşă trântită.

Petrică reveni şi îşi vârî iar mâna în buzunar zornăind cheile. „Aţi auzit?! Au ascultat şi el şi nevastă-sa ore

întregi.”.”Şi eşti mândru că l-ai înjurat, cu toate că omul a fost extrem de politicos”, zise Matilda. „Vezi să nu te trimit şi pe tine să te calce un bou bălţat, dacă asta te interesează, că n-am fost eu politicos cu individul de la parter. Nu l-am înţeles! Ei, na! Planşeul e gros de-un metru”, adăugă el ca să savureze pentru sine încă o dată scena… (La Matilda nici nu se uita, dar ea se uita şi avea pumnii strânşi şi într-adevăr la rădăcina nasului parcă se înscriseseră cuvintele care după Petrică trebuiau să înlocuiască formula hamletiană; nimic nu se clintea din ceea ce gândea ea, comportarea soţului însă îi mărise privirea, care de încordare interioară nu mai clipea: derută? Nu, nicidecum. Uimire? Stranii lumini îi luceau în ochi, ca şi când şi-ar fi privit soţul cu un telescop şi ar fi perceput cu tristeţe şi de la imensă distanţă jocul teatral la care el se deda, nefiresc după simţurile ei, inutil, fără înţeles.) „Cum poate el auzi o discuţie de-aici, continuă Petrică, şi încă să-şi dea seama că e interesantă şi, culmea, că e prea tare, nu poate dormi? N-are treabă, altfel urechea lui n-ar recepta lucruri care nu-l privesc. Hai, Petrini, să ieşim şi să ne plimbăm.”

Şi se duse şi se întoarse de îndată cu fulgarinul pe el. Îmi stătea încă în gât o mare veselie, o satisfacţie groasă, dacă nu grosolană, că dispăruse Petrică cel bleg şi duios, care mă plictisise destul şi reapăruse cel care mă încântase atâta vreme. Ce i s-o fi întâmplat? Bună idee să ieşim să aflu şi să mă înveselesc din plin. Îl urmai uitând să-mi iau la revedere, să-i dau bună ziua Matildei.

Petrică însă nu-mi comunică decât că despărţirea era iminentă, dar fără să fie îndârjit, ci liniştit şi senin şi de astă dată îl crezui. Înţelesei că făcuse cu ea o ultimă încercare, se pliase adică pentru ultima oară în faţa firii, caracterului, ideilor ei, puţine, dar tenace… De aici, ca să zic aşa, umanismul lui dulceag, tăcerile lui nesărate, senzaţia parcă a topirii personalităţii lui… Şi că nu ieşise nimic. Ne distrarăm, văzurăm un film împreună, luarăm masa la restaurant şi golirăm câte-o sticla. Verva lui Petrică era

egală, domoală, sarcastică, dar nu-şi mai trăgea sursa din viaţa lui cu Matilda, ci, ca la început, din lumea noastră de profesori, din cea a oamenilor de cultură, din politica la ordinea zilei. Subiectul Matilda părea definitiv închis…

XI.

Eram însă extrem de curios să aflu totuşi ce se întâmplase între el şi Matilda şi dacă într-adevăr era ultima încercare prin care trecuse Petrică şi aflând,să-mi dau seama dacă după o săptămână n-aveam să-i văd iar figura „umanistă”, cum îi spuneam în sinea mea, în dosul căreia domina indefinit Matilda, dominaţie al cărei secret îmi scăpa. Îi dădui un telefon după câteva zile de la scena presupus decisivă la care asistasem fără să mă jenez câtuşi de puţin… „Ce s-a întâmplat, doamnă, o întrebai cu o veselie neîncrezătoare în glas, ce e cu Petrică?” „Petrică, îmi răspunse ea, a plecat…” Voce neutră, oare nu se ferea să-mi spună totul, dar care, spre surprinderea mea, era lipsită de orice dramatism. „Unde a plecat?!”, insistai. Şi atunci ea îmi răspunse într-un fel ciudat: „A plecat la tăticu` şi la mămica!” „Unde, la Bucureşti?” „Nu, părinţii lui sunt din Bucureşti, dar domnul Nicolau s-a mutat aici, la aer curat şi în afara zonei seismice…” „Asta ce mai e?” „După cutremurul din 40 i-a spus lui un prieten, un specialist genial în chestiuni seismice (dar pe care nu-l ia nimeni în serios), că în zona Vrancei, după nu ştiu ce calcule ale lui, după o anumită periodicitate a cutremurelor cu epicentrul acolo, distanţa de la un cutremur la altul se va micşora din ce în ce mai mult şi Bucureştiul va fi ras, pământul se va căsca, şi un fluviu va ţâşni peste ruinele lui… Cică a întocmit şi un fel de hartă cu imobilele care se vor prăbuşi la cutremurul apropiat (printre care şi blocul în care domnul Nicolau poseda un vast apartament) şi a depus acea hartă unde trebuie şi unde bineînţeles că i s-a râs în nas… Cică e un tânăr foarte înzestrat, dar că, aşa cum se întâmplă adesea la noi în ţară, e blocat în cercetările lui de mafia gerontocraţiei academice… Un nebun…” „Şi de ce «la

mămica şi la tăticu`»? Ce, e fată mare, nu s-a înţeles cu bărbatul şi a fugit la părinţi?” „N-am spus-o cu ironie, e o istorie întreagă, răspunse ea cu un glas de astă dată confesiv. Unde eşti dumneata, de unde vorbeşti?” „De la Telefoane!… Aş vrea să vă văd, adăugai, nu puteţi să repetaţi vizita şi să veniţi pe la mine?” Răspunse afirmativ după o tăcere care nu era o ezitare, ci un calcul al orei pe care mi-o fixă…

Veni spre seară. De astă dată apariţia ei nu mă mai turbură ca întâia oară, începusem s-o văd cu ochii lui Petrică… Nu înţelegeam pe atunci de ce dau oamenii între ei o luptă atât de nemiloasă, de înverşunată şi adesea otrăvită pentru opinie. Fiinţa noastră e la discreţia celorlalţi, nu apari tu în ochii unuia aşa cum eşti, ci aşa cum au reuşit alţii să sugereze o imagine despre tine. Şi astfel viaţa noastră se scurge într-un efort permanent şi adesea disperat de a demola această imagine (căci rar se întâmplă să nu fie rea, în timp ce tu crezi cu naivitate că eşti un inocent), acţiune de reuşita căreia depinde totul, realizarea în societate, fericirea şi adesea evitarea primejdiilor mortale. Iată, până şi frumuseţea unei femei se alterează din pricina unei imagini despre ea pe care altul ţi-a transmis-o. Matilda îmi apărea de pildă acum în primul rând ridicolă, pe lângă faptul că nu îmi mai părea fascinantă fiindcă opinia ei, că un ticălos nu poate fi învinuit dacă e firesc în ticăloşia lui, îmi stăruia în amintire ca o mare stupiditate, care lăsa să se ghicească în spatele ei un şir nesfârşit de alte stupidităţi, cum ar fi aceea că nu avem dreptul să învinuim un astfel de om ci, dimpotrivă, să ne purtăm frumos cu el… De aici şi până la ideea culpabilităţii noastre eterne nu mai era decât un pas, fiindcă atâta timp cât existau pe lume ticăloşi, noi trebuia să ne umilim mereu, crezând că putem… Hm! Stupid! O lume ideală, după părerea ei, se putea realiza deci numai dacă fiecare, nici mai mult, nici mai puţin, ar fi gândit ca ea… N-a exprimat atunci această convingere, dar i-am ghicit-o din fermitatea

glasului, sau mai bine zis din lipsa de nuanţe, din refuzul detaliilor; atât, ideea şi nimic mai mult, ca şi când o idee singură nu s-ar ciocni imediat cu contrariul ei, în cazul dat aceea că un ticălos trebuie silit să-şi învingă pornirile, pus cu botul pe labe şi nu să-i căutăm în coarne. M-am uitat în ziua aceea, în mijlocul ciocnirii ei cu Petrică, foarte atent la ea. Era rigidă (ţinea pumnii strânşi!), făcea impresia că nu aude, semn că un dialog cu ea era dacă nu imposibil, în cele din urmă ineficient, cădea în apă. (La demonstraţia strălucită a soţului ei că el trecuse în viaţa cu ea mult peste cifra nazarineanului, de a ierta de şaptezeci de ori câte şapte, nu răspunsese nimic.)

Şi acum o aveam în faţa mea şi mă simţeam stăpânit de o mare curiozitate: Ecuaţia fiinţei ei interioare îmi apărea simplă, de ce totuşi se chinuise cu ea Petrică atâţia ani? „Spuneţi-mi, doamnă, începui eu, ce înţelegeţi dumneavoastră prin ideea că firescul comportării noastre ne justifică şi cele mai rele comportări?” „N-am spus că ne justifică, ci că nu ne justifică pe noi, ceilalţi, să ne credem superiori şi să devenim intoleranţi cu cel care este împins în mod inconştient la cele mai rele comportări. Cina ne dă nouă dreptul să ne credem mai buni?!”

Zbang! Spusese totul pe un ton înalt agresiv şi intolerant, adică exact cum afirmase că nu trebuie să fim. Izbucnit în râs, mă dădui chiar pe spate, lucru care o derută cel puţin câteva secunde, apoi redevenii tăcut, dar continuând să zâmbesc, şi îi spusei: „Cine ne dă dreptul? Cum, doamnă, chiar faptul că în mod firesc ne credem mai buni. Deci cei superiori, ca dumneavoastră, adăugai cu ironie, trebuie să închidă ochii şi în faţa celor care, crezându-se la rândul lor mai buni (în mod firesc), vor să-i reprime pe cei răi. Sau la dumneavoastră firescul acesta e un blazon doar pentru cei detestabili?” „Nimeni nu e bun, răspunse ea cu acelaşi glas înalt şi de astă dată mă privea de sus, şi aerul acesta al ei deodată mă irită. Nimeni n-are dreptul să dea lecţii altora, continuă ea şi mai peremptoriu, şi cei care în mod sincer se

cred mai buni, cu atât mai puţin. Ei trebuie să dea dovadă de înţelegere, dacă vor să micşoreze răul din lume.” „A, şi dumneavoastră sunteţi hiperbună, dacă vă arogaţi dreptul de a-i judeca şi pe cei care se cred în mod firesc buni, dar care păcătuiesc prin intoleranţă în faţa răului.'„ „Am spus că nimeni nu e bun, deci nici eu”… Doamnă, asta o spuneţi cu trufie, rânjii eu şi adăugai batjocoritor: nu sunteţi firească!”

Mă răcorii astfel de iritarea pe care o simţeam privindu-i chipul care până atunci mă turburase atât de tare. Stătea, ca şi la prima vizită, pe scaun şi eu pe pat, cu coatele pe genunchi. Şi asta, gândeam despre iritarea mea, numai după câteva minute de conversaţie. Dar să stai cu ea în casă permanent? Trufia ei te ispitea s-o reprimi, lucru pe care însă nu-l puteai face din pricina unui sentiment obscur care îţi şoptea: de fapt era firească, aşa era ea, îşi trăia ideile cu toată fiinţa, nu vedea ce i se poate reproşa, concepţia ei, ca să zic aşa, despre lume era generoasă şi nimeni nu te obliga să discuţi sau să trăieşti cu ea sub acelaşi acoperământ dacă nu-ţi plăcea. Nu era „scrântită”, cum ai fi fost tentat să crezi la prima vedere, şi de acest lucru îmi dădui seama continuând conversaţia, care, odată iritarea mea trecută, se mai potoli. Nu se supăra de replicile dure sau ironice şi te ispitea să-i dai altele de-a dreptul grosolane (înţelegeam astfel verva în acest sens a lui Petrică). O întrebai dacă ideile ei îi veneau cumva din Biblie. „Nu, zise, Biblia e depăşită.” „În ce sens?” „Nu accept, dacă mi se trage o palmă, să întorc şi obrazul celălalt.” „Şi ce faceţi?”' „Nu ştiu, nu mi s-a întâmplat acest lucru niciodată!” „Şi totuşi?” „Am spus, nu accept. Forma de neacceptare se va manifesta atunci, după caz. Poate să-mi stârnească ură, dar tot atât de bine şi milă, compătimire sau poate ruşine că am împins pe cineva s-o facă. În nici un caz n-aş întoarce şi celălalt obraz”. „Şi de ce credeţi dumneavoastră că nimeni nu e bun? E o idee disperată, cum aţi ajuns la ea?” „N-am spus că nimeni nu poate deveni bun. Dacă n-am crede acest

lucru, că putem să ne depăşim pe noi înşine, atunci, da, ar fi o idee disperată.” La întrebarea mea dacă şi ce filosof a citit, răspunse că n-a citit niciunul. De-aici îi venea deci trufia, din credinţă că ideile ei erau o descoperire proprie…

Am observat această exaltare trufaşă la mulţi oameni, mai ales, desigur, la cei inculţi, care nu o dată treceau, în societate, drept foarte inteligenţi, chiar superiori celor cultivaţi. La o privire superficială, cei cultivaţi păreau cei mai anonimi indivizi, blocaţi în forul lor interior de jena de a nu părea ridiculi exprimând idei despre care ei ştiau că nu sunt ale lor, şi cum a avea idei proprii nu era o glumă, şi în nici un caz să faci cu ele paradă în societate, ei discutau paşnic despre vreme, despre boli, despre avantajele sau dezavantajele carierei care le stătea în faţă, aveau nu o dată un limbaj voit vulgar, chiar deşucheat, se înjurau de mamă şi stârneau nedumerire şi desamăgire fiindcă se ştia că sunt totuşi mari specialişti în medicină, biologie, matematici eţetera… În timp ce incultul aborda cu vervă, dar bineînţeles amestecându-le, idei din istorie, filosofie, politică, etnografie, culese după ureche. N-avea complexe. Ba chiar ironiza pe alţii… Astfel mi s-a întâmplat o dată să aud cum cineva ar fi spus că de nenumărate ori s-a străduit el să-mi explice mie că Platon şi Plotin nu e unul şi acelaşi filosof, că sunt doi filosofi deosebiţi… şi că eu mă încăpăţânam să nu înţeleg… Era un asistent de la Litere şi filosofie, care ajunsese acolo nu-mi explicam cum, în orice caz foarte rapid, deşi se ştia că era un dandy superficial şi ignorant… L-am pândit şi invitat în aceeaşi casă unde ştiam că o să vină şi el, l-am întrebat, după ce i-am repetat ceea ce spusese despre mine, ce cărţi scrisese Plotin? „N-o să ţi le înşir acum pe toate”, a zis el râzând batjocoritor şi plin de sine. „Nu trebuie să le înşiri pe toate, i-am răspuns sarcastic, fiindcă n-a scris decât una singură… Dar acum am un lapsus, nu vrei să-mi spui dumneata cum se numeşte?” „Despre suflet”, zice. „A, zic, despre suflet, da, da, da, despre suflet. Am putea zice că fiecare filosof a fost

tentat să scrie despre suflet, dar Plotin a scris alta, una singură, nu despre suflet, are alt titlu…” S-a făcut o tăcere penibilă, fiindcă imbecilul nu ştia cum se numeşte acea carte… ştia însă că Platon e unul şi Plotin altul, asta, ce e drept, era adevărat.

Matilda însă îmi declarase fără ocol: nu citise pe nimeni, adică nici un filosof… Dar mă înşelam cu ea. Aerul ei de sus dispăruse şi văzui cu surprindere cum i se accentua pe chip o boare de tristeţe, expresie parcă a unui regret acid, a unui secret al ei despre care se vedea că n-avea de gând să vorbească, deşi sugera că era strâns legat tocmai de discuţia care avusese loc, discuţie care nu mai putea continua. Îşi lăsă fruntea în jos şi tăcu vreme îndelungată. „Doamnă, îi spusei, vroiam să vă întreb în legătură cu Petrică…” Ea clătină imediat din cap, semn că se aşteptase să abordez acest subiect. Tocmai de aceea o rugasem să-şi repete vizita. „Nu, zise, altă dată…”

Şi se ridică şi plecă şi abia la uşă îmi spuse, dar cu un glas neaşteptat, încărcat brusc de o tandreţe care venea parcă de la o altă Matildă, nebănuită şi copleşită parcă de o tristă soartă: „Idei blestemate! Fără ele suntem orbi, cu ele ne înstrăinăm de noi înşine! La revedere, domnule Petrini. Aştept telefonul dumitale…

XII.

Nu mă grăbii însă s-o caut. Gândul mi-era la Petrică. El mă însoţi ca de obicei în drumul meu până acasă, dar se feri să-mi spună ceva de plecarea lui. Se pare însă că se produsese în el o armonie între starea de iritare universală care îl făcea atât de interesant şi „umanismul” său de ultimă eră, care îl făcea total plicticos: era liniştit, ironia mai domoală, însoţită de un surâs care nu se ştergea, limbajul cu tresăriri caustice şi adesea memorabile. În acele zile fusese găsit de către soţia lui, spânzurat de plafonieră, un flautist al Filarmonicii din oraşul nostru. Petrică îmi povesti cu lux de amănunte această dramă, dar fără să se înfioare de ea, ba chiar râse de detaliul care o declanşase. Cică acest flautist era un om pasionat de meseria lui şi avea şi el un vis: ca orchestra simfonică a Filarmonicii să facă un turneu în străinătate şi să vadă şi el cu ocazia asta Parisul. Nu bea, nu fuma, ţinea la familie eţetera. Şi într-o zi se întâmplă cu el la o repetiţie ceva ciudat. De atâţia ani de când era flautist

niciodată dirijorii nu avuseseră dificultăţi cu el, era extrem de conştiincios, îşi studia atent partitura şi rar i se întâmpla să i se spună, ei, flautul, mai accentuat, sau, flautul, ssss, piano. De astă dată însă flautul nu numai că era prea forte sau prea pianissimo, ci pur şi simplu nu cânta partitura, ci cu totul altceva… Dirijorul bătu enervat în pupitru, crezând că flautul fusese pur şi simplu neatent, adică deschisese din greşeală la altă pagină. Şi orchestra se pregăti să reia… a, a, a, şi apoi începi atacă respectiva simfonie, flautistul însă aiurea, tot aşa cânta. Atenţie, flaut, strigă dirijorul oprind, flaut, ce-i acolo? Păi ce dirijez eu aici? Atunci flautistul ieşi în faţa orchestrei, îşi dădu pantalonii jos şi se îndoi: mie, zise el, să-mi dirijezi curul! Dirijorul, uluit, îl dădu afară (el era şi director al Filarmonicii). Ce se întâmplase? Se află mai târziu, îl luaseră nişte colegi, insistând mult, la o bere care se cam prelungise. Asta era tot. Flautistul se închise în casă şi într-o zi citi într-un ziar că Filarmonica avea să plece curând la Paris. Fără el, bineînţeles, care visase o viaţă tocmai această clipă, ratând-o chiar în preziua împlinirii ei. Şi se spânzură. Am relatat această istorie gogoliană sau cehoviană nu pentru interesul ei, epuizat în literatură, ci pentru starea de spirit a lui Petrică. El o povesti cu o veselie care mă intrigă, cu acea superbă nepăsare pe care o avem, când suntem foarte tineri, faţă de dramele altora, din care nu reţinem finalul tragic, ci amănuntul declanşator, deraierea, grotescul psihologic; puţin ne pasă că această deraiere care în mod normal nu putea să aibă cine ştie ce urmări, în cazul de faţă flautistul dat afară se putea angaja în altă parte, da, dar omul avusese şi el un vis… Petrică mi se păru că povestise întâmplarea stăpânit de un sentiment de eliberare… Era liber, adică era el însuşi, iată, putea râde liniştit de o dramă, dacă avea chef… Ştia el de ce râsese, nu trebuia nici să-şi explice cuiva reacţia şi mai ales nici să şi-o reprime şi cu atât mai puţin să fie pus sub acuzaţia, de pildă, de cinism, insensibilitate sau alte crime. Cine ar fi putut s-o facă? Matilda, bineînţeles… Matilda, citii eu pe

chipul destins al lui Petrică, este acum hăt departe, şi ce bine era fără ea, să simţi cum întreaga ta fiinţă se poate manifesta în toată libertatea şi complexitatea ei intimă, fără să te pliezi cuiva sau să lupţi împotriva cuiva ca să te faci înţeles. Avea dreptate. Auzind povestirea dramei flautistului puteam eu însumi să ghicesc acum că Matilda ar fi spus: „nu e nimic de râs aici”. Bineînţeles că nu era, şi totuşi râdea. „Mie să-mi dirijezi…” Nu totdeauna receptăm în primul rând drama, ci în mod stupid declanşarea ei stupidă. Oricât te-ai strădui să ignori faptul evident că conştiinţa noastră are şi o periferie (şi la noi, la români, această periferie e mai întinsă ca la alţii, şi acolo, cred, se află cea mai mare parte a vestitului nostru humor) nu vei reuşi să faci abstracţie de ea. Matilda recepţiona probabil faptele vieţii direct în miezul conştiinţei şi confunda la alţii periferia cu centrul. Dar anticipez. Acest adevăr al reacţiei ei fundamentale în faţa existenţei aveam să-l aflu pe de-a-ntregul ceva mai târziu, acum doar îl intuiam observând schimbarea lui Petrică.

Astfel, totul se terminase între ei? îi dădui un telefon.

„Am iubit la el încă din primele clipe când ne-am cunoscut sensibilitatea şi delicateţea sufletului lui, începu Matilda când ne văzurăm iarăşi fără altă introducere. Ştiu, continuă ea, eu am în mine şi ceva grosolan şi cred că această trăsătură de care nu eram pe atunci conştientă s-a agăţat de Petrică, asta a fost greşeala mea, fiindcă să vezi ce s-a întâmplat…”

De îndată ce intrase în odaia mea înţelesesem de ce data trecută dăduse din cap când venise vorba de Petrică şi după aceea şi plecase! Nu-şi dăduse seama de la început că eu o judecam cu ochii bărbatului ei şi că o destăinuire în astfel de condiţii era imposibilă. Iar a doua greşeală era că acceptase o discuţie cu mine pe acest teren neprielnic. (Mai târziu aveam să aflu că discuţiile pur şi simplu o îndârjeau, nu le putea birui, adică nu-şi putea birui nici adversarul, nici pe sine, care, zicea ea, era conştientă că produceau o

stranie surpare în simpatia celuilalt; nu ştia de ce, dar era un fapt, după cum tot un fapt era şi acela că le declanşa, aceste discuţii, uneori doar printr-un singur cuvânt rostit sau o simplă remarcă.) Acum venise aşa cum plecase, ca şi când tot timpul ar fi trăit în aceeaşi stare, cu tandreţe pentru mine, nu atât de rece şi de străină ca atunci, şi cu aceeaşi boare de tristeţe pe chip şi fără acel aer de sus pe care îl avusese, iritându-mă, în tot timpul discuţiei. Începuse fără introduceri să-mi povestească istoria căsniciei ei cu Petrică.

„. Primul meu bărbat era de o grosolănie inimaginabilă, şi când nu rezistam, şi grosolănia lui se întâlnea cu a mea, parcă eram paralizată. Fără să-mi facă nimic propriu-zis, fiindcă altfel era plin de atenţie şi mă iubea, eram foarte neliniştită, aveam sentimentul că iubea numai ceea ce era rău în mine; mă împingea spre această zonă, spunându-mi că e mai bine să trăiesc de pe acum aşa cum sunt, şi voi fi fericită, decât să fac din viaţa mea o luptă, al cărei sfârşit e tot acolo, unde mă tem să nu fie… Or, cu ştiam că nu e adevărat, în realitate eram dominată, fiindcă nu grosolănia lui mă atrăsese, ci momentele de extraordinară puritate, pe care însă el repede şi le alunga, spunân-du-mi că aşa ceva nu se arată… Cât de surprinsă am fost când l-am cunoscut pe Petrică! Nu spun că nu-l iubeam pe fostul meu bărbat şi dacă n-ar fi trebuit să plece nu m-aş fi despărţit de el niciodată, dar Petrică era un om a cărui fire îmi apărea cu totul opusă lui. Trăia cu ceea ce avea mai bun în el şi ai fi zis că întreaga lui fiinţă vibra de sensibilitate şi puritate. («Aha, am gândit, te obsedează puritatea, Matilda, ca şi când n-ai şti că puritatea nu există, ca să zic aşa, în stare pură… Dar să vedem ce-a urmat, m-ai făcut curios…) Nu-mi venea să cred că poate să existe un astfel de om şi căutam zadarnic să provoc în el ceea ce credeam că ascundea… Am fost turbulentă o lungă perioadă, ceea ce spuneam azi, negam a doua zi, îl jigneam fără motiv, râdeam cu răutate când îmi spunea că mă iubeşte… Petrică, tu te iubeşti pe tine şi îţi

închipui că te dăruieşti (dar el chiar se dăruia, asta e), nu mă cunoşti, ce ştii tu cum sunt eu?! Avea un surâs de copil, care mă desarma. Da, fără să mă cunoască, mă iubea, se dăruia… (<Aoleo, Matilda, am gândit iar, ce mai limbaj foloseşti fără să clipeşti din ochi, ridicolul nu te vizitează, dăruire, puritate…> Îmi venea să râd, dar mă stăpâneam, o ascultam cu o gravitate forţată, fiindcă îmi dădeam seama că altfel n-aş mai fi aflat nimic.) Am încetat să mai fiu turbulentă şi era pentru mine o bucurie să-l văd cu fruntea sus, puţin ironic cum îl ştii, stăpân pe el, degajat şi… fericit, trebuie s-o spun. Am hotărât să ne căsătorim şi el s-a mutat la mine. Tatăl său mi-a pus o singură condiţie, care m-a uluit: să trec apartamentul pe numele lui… Nu, nu al lui Petrică, ci al lui, al tatălui. Cum adică, am sărit, dar e apartamentul meu! Tot al vostru rămâne, mi-a răspuns el, nu-ţi închipui că o să vă dau afară, dar a fost al unui evreu şi s-ar putea să-l pierdeţi. Războiul nu merge bine pentru nemţi, nu l-au câştigat în câteva luni şi se vor încleia în Rusia; or să fie învinşi şi se vor întoarce jidanii şi vor reclama bunurile care le-au aparţinut. Dar apartamentul a fost al meu de la bun început, i-am răspuns, fostul meu soţ mi l-a cumpărat înainte să ne căsătorim, pe numele meu… N-are importanţă, zice, toată lumea ştie că ţi l-a dăruit şi când o sa se întoarcă şi o să te vadă căsătorită cu altul, o să ţi-l ia. Vor veni la putere, n-o să poţi face nimic. Foarte bine, am zis, dacă o dori să i-l dau înapoi, i-l dau şi gata. Tocmai asta e, a zis el, dacă îl treci pe numele meu, n-o să mai poţi face acest lucru şi apartamentul vă rămâne. Eu sunt avocat, o să cer în cel mai rău caz să mi se dea banii pe care i-am dat pe el, trecem în act o sumă mare. Facem şi-o clauză: în caz de divorţ, ţi-l dau înapoi. Nici nu mă gândesc, i-am spus, nu văd rostul acestei maşinaţii. Asta l-a jignit, cuvântul maşinaţie. S-a uitat la mine cu o privire de oţel, a tăcut o vreme, pe urmă a revenit: că dacă refuzam să-l trec pe numele lui, să-l trec atunci pe numele lui Petrică. M-am uitat la Petrică: tăcea. N-am înţeles de ce tăcea, ar fi trebuit

să protesteze. Petrică, i-am spus, dacă tu doreşti acest lucru, eu îl fac. Nu, a zis. S-a lăsat o tăcere de gheaţă. Domnul avocat era ca un sfinx. M-am ridicat să plec. M-au lăsat. Petrică m-a condus o sută de metri şi s-a întors înapoi. Mi-a spus că vrea să-l convingă pe taică-său să renunţe la ideea lui. Ce idee, i-am spus, şi dacă îl laşi neconvins ce-o să se întâmple? Nimic, zice, dar nu e bine să-ţi poarte pică. Dar n-are decât, zic, auzi ce i-a trecut prin cap! Nu cumva e ţicnit? Cum o să-i dau eu lui apartamentul meu? Ca ce chilipir? Te rog, zice el ofensat, să nu-l faci ţicnit. E tatăl meu! O fi, zic, dar trebuie să-ţi dai şi tu seama că e sărit de pe şină. Ce, te crede o comoară, să-ţi dăruiesc eu, chiar şi ţie, apartamentul? Nu cumva vrea să te înzestrez? Eram grosolană, dar mă scotea şi el din sărite; în loc să vină cu mine, mă lăsa singură, să-l «convingă» pe taică-său. Ca şi când, dacă nu l-ar fi convins, îmi păsa mie că o să-mi poarte pică! Am avut bănuiala că discutaseră între ei acest subiect şi că în ultima instanţă, adică în faţa mea, Petrică îşi retrăsese acordul. Probabil că mai degrabă asta îl trăgea acum înapoi, să dea socoteală că nu s-a ţinut ferm pe poziţie. Am plecat nedumerită. Îmi scăpa ceva, dar nu-mi dădeam seama ce. Nu, nu-mi scăpa doar ceva, îmi scăpa totul, acum când îţi povestesc e foarte clar, ar fi trebuit să lămuresc scena care avusese loc acasă la Petrică până în pânzele albe şi să văd adevărul în faţă, fără să-mi fie frică de ceea ce o să descopăr. Dar aşa se întâmplă, adevărul nu e uşor de suportat. Puteam să descopăr că nu trebuia să ne căsătorim aşa curând, să mai fi aşteptat un timp, dar mie mi-era frică (o frică nelămurită) că Petrică… să nu pună alta mâna pe el… Orice s-ar zice, un bărbat care să-ţi placă, să te simţi cu adevărat bine cu el, să ai ce vorbi şi nu să fii numai rob al naturii, să faci copii şi să descoperi curând că totul s-a sfârşit şi să înceapă istoria cu divorţul, cu tot alaiul, copiii să vadă pe urmă în casa mamei un alt bărbat, în casa tatălui o altă femeie, un astfel de bărbat, care să-ţi dea sentimentul plenar că e pentru totdeauna, e greu de găsit…

O femeie e mai uşor, ea cunoaşte de mult arta de a se ascunde, care a devenit la ea a doua natură şi îţi dă acest sentiment plenar de care vorbeam, uneori, simplu, prin simplul ei farmec, care nu vezi cum poate dispărea, alteori, cum am mai spus, prin arta de a învălui. Spune-i unui bărbat cât e el de inteligent, cât de bine îi vine costumul, cum nu seamănă el cu nimeni altul, şi dacă nimereşti peste unul care tocmai vrea să se însoare, gata, nu rezistă, în timp ce o femeie e mai puţin dispusă să-şi piardă capul la astfel de trucuri, chiar dacă sunt sincere. În paranteză, de aceea am fost eu turbulentă cu Petrică şi n-am folosit nici un fel de trucuri, tocmai fiindcă vedeam că se îndrăgostise foarte tare de mine şi vroiam să-l trezesc puţin, să mă vadă aşa cum sunt şi să se gândească: chiar e bună această femeie pentru mine? În ceea ce mă priveşte, Petrică îmi plăcea, fiindcă simţeam o mare linişte lângă el, şi asta nu pentru că aş fi dus înainte o viaţă furtunoasă, ci pentru că fostul meu bărbat rar mă lăsa liniştită o zi întreagă. Alternau în firea lui când nepăsarea (dar ce nepăsare, se uita la mine ca la un obiect pe lângă care trecea), nepăsare care mă rănea, când gelozia furibundă, gelozie pe tot, pe un telefon pe care îl dădeam sau primeam, pe toaleta mea (pentru cine te îmbraci cu atâta grijă? – şi îmi smulgea rochia de pe mine), pe tăcerile mele (la ce te gândeşti, spune-mi imediat), pe o privire care nu-i era adresată… Când grosolănia, care mă exaspera, pur şi simplu nu puteam s-o mai suport, îmi pierea glasul, parcă mă sufocam… («Ei bine, am gândit, cum se manifesta, Matilda, această grosolănie?» Ea îmi ghici gândul şi continuă.) Erau întâi înjurăturile, în special una, pe care mi-o adresa pe tonurile cele mai variate, cu dispreţ, sau furios, sau când nu mai avea replică, sau când eram exaltată de ceva frumos, şi mai ales atunci mă şoca foarte tare: du-te în p… mă-tii! Nu mă puteam obişnui, era peste puterile mele. Într-o vreme parcă mă îngrăşasem puţin. Vezi, Matilda, mi-a spus, că ai făcut un fund cât o baniţă. Nici nu ştiam ce e aia baniţă, am

întrebat pe cineva şi am înţeles de unde ştia el. Taică-său, din Brăila, fusese negustor de cereale. M-am desbrăcat, m-am uitat în oglindă şi m-a apucat furia. Nu mă îngrăşasem nicidecum, dar ăsta era limbajul lui…' „Era o grosolănie de fond sau de formă?” o întrebai. „Cum să nu fie de fond?!” se miră ea. „Se poate întâmpla, răspunsei. Spuneai că era profesor universitar. Un intelectual se poate distra înjurând, ca să pună în oarecare armonie gândirea, sătulă de abstracţiuni, cu sentimentele, care nu sunt tot timpul la înălţimea gândirii.” „Nu văd întrucât o înjurătură poate să-ţi aducă armonia. E absurd, mai ales când vezi cum, cineva, propria ta soţie, suferă din pricina lor…” Am tăcut, extrem de amuzat. Profesorul acela universitar trebuie să fi fost un tip încântător. „. M-am grăbit să mă căsătoresc cu Petrică, deşi acum, îmi dau seama că de fapt chiar dacă mai aşteptam, tot n-aveam cum să descopăr din scena aceea ceea ce am descoperit îndată după căsătorie, continuă Matilda. Da, repetă ea, îndată. Adică după două săptămâni. Era într-o seară, când cineva sună. Am ieşit eu, crezând că e doamna Cheresteşiu, de la parter. Nu, era domnul avocat, socrul meu, care foarte politicos dădu bună seara şi-mi spuse că ar vrea să vorbească trei minute cu fiul său… Glas mieros, dar extrem de prevenitor şi distins, îmi făcuse o plecăciune când mă văzuse şi îmi mai făcu una după ce îşi debită frazele lui graseiate. Bine, zic, dar poftiţi înăuntru, fiindcă rigiditatea cu care stătea pe loc mă făcu de îndată să înţeleg că ori avea nevoie de invitaţie specială, ori nu vroia să intre, cine ştie de ce. Într-adevăr, nu vroia. Nu, zise, nu e oră de vizite… Dar ce importanţă are, poftiţi înăuntru… Nu, zice cu un glas dulceag de Iudă înşelătoare, mereu zâmbăreţ, numai cinci minute vreau să fac o plimbare şi să vorbesc cu fiul meu… Era a doua oară când nu spunea Petrică, ci fiul meu. M-am întors, i-am spus soţului meu despre ce e vorba, el şi-a îmbrăcat haina şi a ieşit… După un timp observ că plimbarea tatălui şi a fiului se prelungise de la cinci minute la o oră. Sonerie. Cine putea fi? Petrică

avea chei… Cobor, tot el, socru-meu, care îmi spuse, tot aşa, fără să intre, de astă dată vag ofensat, că Petrică s-a întors singur la părinţi, că fiul lui se simte cam prost cu ficatul şi că «îl găseşte» cam palid şi cam obosit, şi că el, tatăl, de mic a avut grijă de el cu ficatul… Ce ficat, zic, de când îl cunosc nu mi-a spus nimic niciodată că ar suferi de… Am tăcut deodată, înţelegând: Petrică fugise de-acasă, fără un cuvânt, fără o explicaţie. În faţa muţeniei mele, Iuda reluă că nimeni nu poate să îngrijească de un băiat mai bine ca tatăl său, propriul lui părinte, că o să revină, să nu iau lucrurile în tragic, şi acestea zise s-a înclinat şi s-a cărat… (<Bravo, Matilda, „s-a cărat” e un limbaj cam incongruent, dacă mă pot exprima astfel, dar văd că ţi se potriveşte perfect.>) Într-adevăr, eram dispusă să iau lucrurile în tragic, continuă ea, nu ştiam ce e, era o despărţire?… Ce se întâmplase? Cele două săptămâni de miere fuseseră chiar aşa cum visasem, o bucurie întreagă, o dăruire, şi deodată, hop, această scenă inexplicabilă. Am pus mâna pe telefon… Sunt lucruri care, când ni se întâmplă, ne fac să ne dispară orgoliul, umilinţa nu ne mai umileşte, adevărul, oricare ar fi el, e singurul care ne poate linişti. Auzisem şi eu de căsătorii care se desfăceau a doua zi după încheierea lor şi iată-mă şi pe mine, îmi ziceam, în această situaţie incredibilă. Cu Petrică, vă rog, am cerut (era la telefon chiar Iuda). Cine îl caută? Matilda! Nu e acasă! Şi, pac, îmi închide telefonul în nas. Am sunat din nou. Trebuia să reacţionez. Ştiu sigur, i-am spus domnului avocat, că Petrică e acasă. Transmiteţi-i că nu accept comportarea lui şi fără să iau lucrurile în tragic, fiindcă ceea ce s-a întâmplat nu e o tragedie, este în primul rând din partea dumitale o necuviinţă că ai refuzat să intri la noi în casă, iar din partea lui un lucru pe care dacă nu-l explică imediat, să poftească totuşi mâine dimineaţă, dacă nu chiar acum, să-şi ia lucrurile, fiindcă eu chem chiar în seara asta avocatul şi introduc divorţ. Nu accept să fiu eroină ridicolă de comedie. Şi pac, i-am închis şi eu telefonul în nas. Îmi spuneam că

dacă nu telefonează într-un ceas îi strâng eu însămi lucrurile, îl chem pe Boris şi pe Mitia să facă rost de o furgonetă şi i le trimit să i le descarce în faţa casei. A telefonat imediat. Ce este, zice, ce te-a apucat, nu pot să-mi vizitez şi eu părinţii într-o stare de urgenţă? Cine e într-o stare de urgenţă, tu sau părinţii? Tatăl meu, răspunde el, şi când a spus «tatăl meu» a spus-o cu uimire şi evlavie, că eu nu înţeleg ce înseamnă un tată, parcă ar fi zis că e Dumnezeu din cer. De acord, i-am răspuns, dacă ar fi intrat în casă, dacă s-ar fi comportat într-adevăr ca un tată care ştie că fiul său s-a căsătorit, că are o soţie care trebuie, dacă nu iubită, cel puţin respectată, şi ar fi explicat, fără amănunte, că are nevoie de tine pentru o noapte sau mai multe, aş fi acceptat, deşi el mi-a spus că într-o stare de urgenţă eşti tu, că <te găseşte cam palid> şi că vrea să te îngrijească de ficat. Dar aşa, vine la uşă, nu intră, te cheamă, tu te duci şi nu te mai întorci, măcar să-mi invoci un pretext, fiindcă adevăratul motiv văd că mi-l ascunzi… Petrică, ce e cu tine? Nu pot, zice, să-ţi explic la telefon… M-am gândit câteva clipe. Bine, zic, rămâi acolo până mâine, dar nu uita că îmi oferi o noapte întreagă în care o să mă gândesc că taică-tău e un om necuviincios, iar comportarea ta anormală. Te rog, zice, să nu vorbeşti astfel despre tatăl meu. Indignat. Iar eu îţi spun, zic, că vorbesc despre el aşa cum merită. Şi, la răspunsul meu, pac, îmi trânteşte şi el telefonul în nas. Am gândit liniştită: am intrat într-o casă de străini, care mă tratează ca pe-o străină. Am să mă retrag, mi-am spus, fiindcă oricât încercam să ghicesc <starea de urgenţă> care mi se invocase, ceea ce văzusem eu cu propriii mei ochi îmi spunea altceva, că nu era vorba despre nici o stare de urgenţă. Atunci ce era? Am rămas doar curioasă, fiindcă hotărârea mea era luată: orice-ar fi fost, purtarea lui Petrică nu era de înghiţit… A tatălui său mai degrabă, dar asta îl privea, nu trăiam cu el, ci cu Petrică… N-a venit a doua zi, ci peste două zile, cu aerul că nu s-a întâmplat nimic (şi aerul ăsta, când îl vezi la

cineva, e un semn că lucrurile pe care ai de gând să i le reproşezi nu numai că el le va respinge, dar consideră normal să le repete şi în viitor). Ei, Petrică, zic, ce s-a întâmplat? Mă uitam la el cu adevărat curioasă şi, curios lucru, dispus să trec peste cele întâmplate… Cine ştie, îmi spuneam, pe lume se petrec tot felul de ciudăţenii, un bărbat, până se formează, îţi oferă tot felul de surprize, chiar comice. Ne lăudăm cu inteligenţa, dar ce se petrece la noi, acolo unde spunea Petrică, în subconştient şi în biologic (când vorbea de Zola)… O colegă a avut ambiţia ţărănească să nu facă dragoste cu iubitul ei decât în noaptea nunţii. Dar în noaptea nunţii, pe la patru dimineaţa, tinerii căsătoriţi au chemat Salvarea… care i-a găsit stând unul lângă altul disperaţi şi caşti! Ce să le facă salvarea? Medicul le-a râs în nas şi le-a recomandat batjocoritor să bea şi ei un pahar de vin… Până la urmă, deşi se iubeau, s-au despărţit şi au fiecare, el cu altă soţie şi ea cu alt bărbat, copii… Şi tot se mai iubesc, dar…”

Matilda se opri. Era veselă, îi sticlea privirea, parcă uitase că ajunsese cu povestirea ei într-un moment culminant. Avea pe chip acea expresie de amuzament extrem şi retrospectiv pe care o avem totdeauna când relatăm ceva din mediul nostru cuiva care nu-l cunoaşte şi ne e greu să-l evocăm, fiindcă am făcut-o de-atâtea ori… Pesemne că se distraseră mult pe socoteala celor doi şi desigur, mai ales, chemarea Salvării îi înveselise copios. Bravo, Matilda, am gândit, va să zică râzi de nefericirea altora…

„Petrică îmi oferise şi el o surpriză, continuă ea, dar nu de acest gen, ci ceva ciudat în legătură cu taică-său. La întrebarea mea îmi răspunse foarte grav că tatăl lui e un om sensibil şi că însurătoarea fiului său a fost pentru el un şoc pe care nu l-a suportat. Că era, în seara aceea, foarte agitat şi că trebuia să se ducă şi să stea cu el câteva zile ca să-l liniştească. Şi de ce, mă rog, era agitat? am zis eu. Din contră, mie mi s-a părut foarte calm şi refuzul lui de a intra în casă premeditat… Parcă venise să te fure, parcă erai fată

mare care căzuseşi pe mâinile unui căpcăun şi venise să te salveze… Toate astea puteau fi de înţeles, nu era nevoie de o astfel de punere în scenă. Bine! Răspunde-mi: de ce n-a vrut să intre în casă? Tăcere. Repet, am repetat, că tatăl tău nu arăta nicidecum agitat, dimpotrivă, îi flutura pe figură un surâs subţire, cum au oamenii în vârstă când te ucid cu acest surâs în care se distilează ironia, batjocura fină, sfidarea, protejaţi cum se cred de anii şi părul lor alb, care i-ar face intangibili. Ţi-o spun ca s-o ştii, pentru mine cineva care jigneşte nu e intangibil şi în casa lui n-o să calc, şi nici el într-a mea, până nu-şi cere scuze. Petrică se plimba îndârjit prin faţa mea. A tăcut. Bine! Am tăcut şi eu… Nu ştiu însă pentru cine căsătoria aceasta fusese un şoc, pentru tată sau pentru fiu? Peste două luni, de sărbătorile Crăciunului, surpriză, chiar în seara de Ajun când îl aşteptam să aducă vin, n-a mai adus nici un vin… M-a lăsat singură, cu toate că pregătisem şi eu, stând pe la cozi, tot ce era nevoie ca să ne simţim bine. Asta e, cine cedează prima oară, cedează pe urmă mereu, a pornit-o greşit, trebuie să se întoarcă îndărăt… Drumul parcurs de mine cu Petrică nu era lung, m-am gândit să fac acum ceea ce nu făcusem prima oară, dar m-am trezit că n-aveam împotriva lui Petrică un sentiment suficient de puternic ca să pot rupe această căsătorie… Ba nu, ceea ce făcea el acum mi se părea incredibil, un alt Petrică, nu înţelegeam acest infantilism care în convieţuirea cu mine nu se manifesta, ca să-l pot ajuta să scape de el, era normal, stăpân pe sine, orgolios, băţos şi deodată clic! din nou fuga acasă, fără să mă prevină, fără să-mi explice… (<Bravo, Matilda! Pac! Clic!>) Bineînţeles că am pus iar mâna pe telefon. Bineînţeles îmi răspunde taică-său, care îmi şopteşte la aparat, cu imensă satisfacţie, l-am ghicit rânjind: îl despart eu de tine, n-ai nici o grijă. Ştiu că lupta e mai grea, îmi dau seama, eşti frumoasă, te iubeşte, dar până la urmă tot te despart. Lupta e mai grea! Nu mi-a scăpat această nuanţă revelatoare. Însemna că îl mai despărţise şi de alta şi că

lupta fusese uşoară, acum era mai grea. Uite, îi spun şi eu, să vedem care pe care. Nu ştiu dacă o să mă înţeleg cu Petrică în viitor, dacă o să pot să-l iert pentru ceea ce mi-a făcut, dar mai întâi îl despart eu de dumneata şi te asigur că lupta va fi uşoară şi pe urmă mai vedem. Eşti un bătrân inconştient, care nu-ţi iubeşti copilul, abuzezi probabil de afecţiunea pe care ţi-o poartă şi îl împiedici, dar pentru cât timp? să-şi întemeieze o familie, fără să-ţi dai seama că până la urmă tot te va părăsi şi nu se ştie dacă nu te va detesta. Mi-a răspuns printr-un hi, hi, hi şi a închis. M-am îmbrăcat şi m-am dus la ei. Am sunat. M-au ţinut la uşă crezând că o să plec. Am sunat insistent şi n-am plecat deloc. Mi-a deschis bătrânul după o jumătate de oră, parcă aş fi venit la Canossa să-mi pun cenuşă în cap şi mi-a spus din prag că Petrică nu e acasă. Dar eu am intrat în hol, şi de-acolo l-am zărit pe bărbatul meu prin glasvandul care despărţea holul, probabil de sufragerie, umbra i se plimba nervos încoace şi încolo. M-am aşezat fără să mă dezbrac şi i-am spus bătrî-nului (care de fapt nu era chiar atât de bătrân) că am fost furioasă la telefon şi îmi cer scuze, n-am nici un drept asupra nimănui, căsătoria e un petic de hârtie care se poate anula în două săptămâni. Ar fi fost însă corect ca Petrică să-mi spună că de fapt el nu-şi iubeşte soţia şi că regretă pasul făcut, ne despărţeam în mod civilizat, fără să fie nevoie să mă lase singură de sărbători, putea în orice caz să mă prevină... Umbra agitată de după glasvand se oprise şi asculta. Poate că el nu ştie ce înseamnă să te însori, am continuat, se întâmplă, se pare că şi însurătoarea se învaţă, dar dumneata, ca tată, poate ai auzit mai bine decât el ce-a spus preotul la cununie în biserică: îţi laşi părinţii, pe mămica şi pe tăticu`, şi te uneşti cu bărbatul sau femeia ta, ar fi trebuit să i-o spui... Tu, zice bătrânul rânjind, care te-ai măritat cu un jidan, n-ai dreptul să ne dai lecţii. Ticăloşia dumitale, i-am răspuns, nu mă jigneşte. Pentru mine un om nu e mai prejos decât altul, fiindcă e evreu sau de altă naţie. Numai troglodiţii din Africa se ucid

între ei fiindcă fac parte din triburi diferite. Da, zice el, fiindcă şi tu eşti troglodită. O… (făcea aluzie la familia mea). Atunci a apărut Petrică, a deschis uşa glasvandului, palid, şi a strigat la mine: îţi interzic să-l insulţi pe tatăl meu. M-am uitat la el zâmbind şi i-am răspuns: Petrică, ar fi trebuit să te exprimi invers: tată, îţi interzic s-o insulţi pe soţia mea. Da, da, am insistat, sunt soţia ta, trebuie să mă aperi, chiar dacă sunt jignită de tatăl tău. El a scos atunci un strigăt, şi-a dus mâinile la cap şi a dispărut din hol într-una din odăi. M-am ridicat şi m-am dus după el. Când m-a văzut s-a precipitat spre şifonier, a deschis uşa şi s-a vârât în el. Ăsta nu e bărbat, am gândit uluită, e încă în scutece. Are dreptate taică-său… Şi m-am întors în hol. Ai dreptate, i-am spus, lui Petrică îi e frică de mine, s-a vârât într-un dulap. Să veniţi după sărbători şi să-i luaţi lucrurile. Dar în aceeaşi clipă a reapărut Petrică. Mă întorc, zice, cu condiţia să nu-mi mai insulţi niciodată părinţii. Am tăcut. M-am gândit că Petrică era un bărbat admirabil, în afară de cultul acesta al lui anormal pentru taică-său. Ar putea să se schimbe. Bine, i-am spus, sper să nu mai am ocazia să-l văd sau să-l aud pe socru-meu. O să-l evit. Şi ne-am întors acasă… Cu mine Petrică era absolut natural, aşa cum îl cunoscusem, dar eu ştiam acum că în mintea lui există un tabu, despre care nici măcar nu puteam discuta. Bine. Nu e un tabu definitiv, o să-i treacă în clipa când o să devină el însuşi tată şi la urma urmelor alţi bărbaţi au păcate mai grave, sunt superficiali, muieratici, beţivi, hahalere, mediocri în profesiune, ca să nu mai vorbim de alte trăsături de caracter oribile, de pildă, să se spună, şi să fie şi adevărat, că bărbatul tău e un mincinos. N-aş suporta!… Prin martie, a plecat iar de-acasă. L-am lăsat în pace. De astă dată a stat vreo două luni, s-a întors prin mai, când n-am mai trăit împreună decât o săptămână, fiindcă a fost concentrat… A plecat direct pe front. Iată o catastrofă, am gândit când am primit întâia scrisoare… Citeam tremurând listele de morţi şi răniţi care apăreau în jurnale. Gândul că Petrică putea să moară (era

ofiţer de rezervă la transmisiuni) mă făcea să-mi dau seama cât de tare mă legasem de sufletul lui, aşa cum i-l cunoşteam, suflet de o mare sensibilitate, pe care un glonţ îl putea stinge pentru totdeauna… Mă simţeam rătăcită la gândul că îl puteam pierde şi îl înţelegeam mai bine şi pe taică-său, că nici el nu vroise să-l piardă de lângă el prin căsătorie. Ce era? Ce mă turbura în amintire? Amestecul de bărbat şi copil, când indignat de oameni, şi atunci vorbea mult şi te pasionau ideile, gândurile lui, puritatea spre care nu numai că aspira, dar o şi avea şi îţi cucerea sufletul, când duios, renunţând la orice înverşunare, retras între cărţile şi manuscrisele lui, şi atunci era blând, tăcut, generos, gata de dăruire, cu acel farmec al fiinţei neatinsă de orgoliu şi care nu ştie ce dăruieşte, asemeni florilor… (<Gata, Petrică, iată-te floare, pesemne asta numeşte ea starea ta de blegeală, „umanismul' tău, care pe mine mă plictiseşte total.>) Prinsă de aceste sentimente am sunat într-o zi la uşa socrilor mei. Le-am spus că mi-e greu fără Petrică şi că tremur de teamă să nu-l găsim într-o zi pe lungile liste de morţi sau dispăruţi… Rămâi la noi, mi-a spus soacră-mea, şi noi tremurăm şi ne gândim că scrisorile lui pot veni în urmă şi noi să tot credem că trăieşte… Da, a zis şi bătrânul, numai să se întoarcă… Vroia să spună că să-l vadă iar viu printre noi, că vechiul conflict nu va mai exista între mine şi el… Câteva zile a fost bine… Până ce socru-meu mi-a cerut să-i dau tot salariul. Eu tocmai terminasem facultatea şi fusesem angajată de eforia spitalelor, să construim nişte clădiri noi… Aveam datorii faţă de rude, care mă ajutaseră în timpul studenţiei şi acum aşteptau să-i ajut şi eu pe ei, fiindcă le era şi lor greu… Dimpotrivă, domnul avocat Nicolau câştiga bine, era şeful unui contencios şi avea şi procese, dar m-am gândit că după ce împăcarea noastră se va consolida, o să-i explic care era situaţia mea faţă de rude şi… Curând însă a trebuit să plec. Omul era de o zgârcenie insuportabilă: întâi că la ei în casă totul era încuiat şi cheile erau la el, dormea cu ele sub pernă, şi-un morcov, dacă

rămânea de la masă, îl lua şi îl încuia în dulap cu cheia, ca să nu mai vorbesc cum era masa, ce ne dădea el, mie şi soacră-mii, să gătim şi cum chiar şi după aia mi se uita în farfuria în care îmi punea trei fire de macaroane fără unt, ca şi când ar fi suferit că acele macaroane vor fi totuşi înghiţite şi va rămâne fără ele. Scârbită, dădeam farfuria la o parte şi rămâneam dusă pe gânduri. Ce să fac? Unde să mă duc să mănânc? Fiindcă îi dădusem toată chenzina şi economii nu aveam. Fără să clipească, îmi lua farfuria dinainte şi mi-o servea seara din nou, cu vădită încântare că făcuse o economie. Soţia lui, am surprins-o cu un furou cârpit… Se tot urca şi cobora pe scara podului şi într-o zi când lipsea de-acasă m-am urcat să văd ce e acolo… N-avea capacul încuiat, în sfârşit… o mizerie… colecţii de ziare foarte vechi, roase de şoareci, cutii pline cu pantofi scâlciaţi şi descompletaţi, nasturi de toate mărimile şi culorile, rufărie zdrenţuită, broaşte, lacăte, sârme ruginite, toate în lăzi şi cutii… Era clar pentru mine, le adusese de la Bucureşti când se mutase, nu le putuse strânge aici într-un an… Mă întrebam cum trăise Petrică toată copilăria şi adolescenţa lângă acest tată sordid şi în ce consta fascinaţia pe care o exercita asupra lui. Sau devenise sordid doar în ultimii ani, din pricina evenimentelor turburi? I-am spus că trebuie să fac curăţenie acasă, am plecat şi n-am mai revenit. După un an Petrică s-a întors de pe front, detaşat în interior, la un batalion de instrucţie. Nu păţise nimic. Era însă mai tăcut şi mai dur, dormea puţin şi momentele de duioşie erau rare şi scurte, dar şi cele de revoltă erau la fel de rare. Nu ştiu cum, dar parcă aveam sentimentul că regreta frontul, sau parcă nu mai găsea că viaţa era ca înainte, i se părea searbădă şi cu sensul micşorat. Luna de permisie şi-a petrecut-o cu mine, nu s-a dus decât o singură zi pe la părinţi, unde n-a stat decât câteva ceasuri. Batalionul lui de instrucţie unde fusese detaşat se afla la Bârlad. O dată pe lună luam trenul şi mă duceam la el, ieşeam undeva la marginea unei păduri şi puneam masa la

iarbă verde, destupam o sticlă de şampanie. Odată a trecut pe lângă noi maiorul, comandantul lui de batalion. A oprit maşina, s-a apropiat şi a început să-i facă lui Petrică reproşuri. Se putea? De ce n-a raportat că a venit doamna? Cum, un ofiţer să n-aibă şi el unde să stea în asemenea situaţie şi să iasă la câmp, ca orice soldat? Şi ne-a poftit la el, unde am rămas până a doua zi… 23 August, cu întoarcerea armelor, l-a găsit pe Petrică la Tulcea. A fost trimis pe front, unde a luptat în munţii Tatra până la încheierea păcii. Ba, mi-a spus că şi după ce nemţii fuseseră înfrânţi la Berlin, ei tot mai rezistau în acei munţi şi că ar fi fost caraghios să mori tocmai atunci când toate armatele încetaseră focul. Popor smintit, nemţii ăştia. Cică în acele zile l-au cuprins pe Petrică laşitatea şi furia. S-a întors cu această furie în el, care i-a trecut greu. Numai că la nici o lună după, a plecat iar la părinţi, unde a stat şi a tot stat… Va să zică bărbatul meu trecuse printr-un război în care luptase o dată la răsărit şi a doua oară spre apus, văzuse moartea cu ochii, anii trecuseră peste el şi îl întăriseră, devenise bărbat întreg, făcuse creţuri la ochi, avea acel ten bătut de vânturi şi ploi şi ars de soare care mă făcuse să mă îndrăgostesc de el a doua oară, şi el deodată reîncepea istoria cu taică-său. Atunci m-am simţit eu de fapt lovită… Nu m-am despărţit de el, dar ceva s-a închis în mine, m-a cuprins un fel de nepăsare. Bine, Petrică! Fă ce vrei…!” (Şi atunci ai început să stai cu fundul spre uşă când intra el în dormitor, am gândit, nu e bine, Petrică, ai omis în relatările şi indignările al căror martor am fost, acest aspect esenţial al vieţii tale cu Matilda.) „Şi aceste plecări au continuat?” „Da, zise Matilda, exact ca înainte… Războaiele nu schimbă nimic într-un om, sunt ca nişte furtuni pe care, odată trecute, le uităm ca şi când n-am fi fost prinşi chiar în mijlocul lor, unde puteam muri. Puteam… Dar uite că n-am murit şi ne întoarcem la vechile…'

Dar Matilda nu-şi mai termină fraza. Cu o expresie vie de oboseală pe chipul ei frumos se ridică şi plecă.

XIII.

Totuşi eu ştiam că de astă dată Petrică nu se va mai întoarce. Schimbarea lui era, pentru mine, semnul sigur că va divorţa curând. Îi spusei acest lucru Matildei, la telefon. Ea tăcu câteva clipe lungi, apoi îmi spuse că pot să am dreptate, „oricum, adăugă ea, dacă n-o s-o facă el, atunci voi intenta eu acţiunea”.

În acele zile primii ordin de chemare. N-aş putea să-mi explic nici azi prea clar cu ce drept, sau mai bine zi cu ce sentiment i-am scris apoi după o lună Matildei şi am întrebat-o în ce stadiu se află despărţirea. În nici un stadiu, mi-a răspuns ea imediat. Petrică stă mai departe la părinţii lui, dar de divorţat nici gând. Atunci am luat-o la rost. Bine, şi cât are de gând să-l mai aştepte? Ea se arăta mai degrabă împăciuitoare, lucru care mă scoase din sărite.”. Nu trebuie, îmi scrise ea, făcut nimic cu violenţă'… „Ce violenţă? îi răspunsei, ce e violent în faptul că divorţezi de un bărbat care a fugit de-acasă?”' „Nu e aşa simplu, îmi răspunse ea laconică, nu fi impulsiv, un proces dacă nu-l câştigi, dacă una din părţi se opune, întâi că poate să dureze şi doi ani, şi al doilea te poţi trezi cu o hotărâre care respinge acţiunea şi atunci… Ei? Ce-i mai faci? Lasă-mă pe mine că mă descurc eu…”

Aşadar ea nu credea totuşi că Petrică se va decide uşor şi că trebuia lăsat s-o facă el, să nu reacţioneze ca o pisică, adică să se întoarcă acasă şi să nu mai vrea, de îndată ce Matilda s-ar smulge brusc de el. Ei da! Dar asta putea să dureze cine ştie cât… După trei luni începui să-i trimit Matildei scrisori rele, dure, la adresa lui Petrică, pline de înjurături şi insulte. „Cum, idiotu-ăsta credea că are dreptul să ţină astfel încurcată o femeie? Cu moaca lui stupidă de poet minor se crede sultan, să te ţină închisă în casă, stăpân atotputernic, cu gândire medievală? Trimite-i lucrurile, schimbă cheile apartamentului şi intentează imediat acţiunea de divorţ…”

Nici vorbă! Matilda încerca să-mi explice cu răbdare că există mari pericole pentru că dacă face pasul, răsuceam filele scrisorii furibund, gelos, orbit... Gândul că în realitate nici ea nu vroia să divorţeze nu-mi trecea prin cap… Matilda era a mea, o simţeam până în adâncul fiinţei mele şi nu mai exista nicăieri în conştiinţă loc pentru îndoieli. Eram pur şi simplu scos din pepeni că femeia mea îşi avea numele legat de un altul şi că acest altul nu se grăbea câtuşi de puţin să ia o decizie. Lasă că te grăbesc eu, gândeam, o să-ţi placă. Nu mai am mult şi mă întorc în oraşul nostru. Şi deodată primesc o telegramă: „Nu-mi mai scrie, Petrică s-a întors acasă”. Numai că o scrisoare de-a mea era pe drum. Foarte bine, am gândit, lasă-l s-o prindă, s-o citească şi să vadă. De astă dată nu mai erau referinţe brutale, la el, totuşi erau.

Tocmai îmi făceam planul să ies la raportul generalului şi să-i spun că o chestiune urgentă mă chema pentru trei zile acasă, când chiar generalul ne anunţă că şcoala de ofiţeri ne dă o permisie de zece zile. Când ajunsei îi dădui, chiar din gară, un telefon Matildei. „Aşteaptă-mă acasă, îmi şopti ea, viu îndată.”

Acasă avui timp să-mi schimb uniforma şi să mă rad. Era spre seară. Acest ras, precum şi odaia, cărţile şi lucrurile mele parcă mă treziră dintr-un vis. Îmi dădui seama, avui o bruscă iluminare că mai aveam încă timp să dau înapoi, că timp de câteva luni săvârşisem un lucru foarte urât înjurându-mi prietenul, că poate ei doi se iubesc aşa cum sunt şi că intrusiunea mea brutală în viaţa lor n-avea nici o justificare. Ce mă apucase? Dar o boare de fericire se abătu asupra acestor gânduri, care se spulberară şi îmi rămase numai bătaia inimii, pulsaţia ei înaltă şi nebună… Cum, dar o iubeam demult, încă din clipa când o întâlnisem pe stradă sub ninsoare, şi apoi scena din birou, când devenisem sumbru, cuprins de o invidie de moarte pe soţul ei, şi privirile pe care mi le aruncase ea tot timpul, şi vizitele, şi plimbarea… Rupt de ea uitasem că niciodată nu-i spusesem

că o iubesc, dar ca ştia, dovadă răspunsurile ei la scrisorile mele, puţin speriată de violenţa lor, violenţă care în fond conţinea declaraţia mea de dragoste, pe care ea o acceptase prin răspunsuri cu mult mai turburătoare decât dacă mi-ar fi desvăluit direct sentimentele pe care le avea pentru mine… era complice cu ceea ce nu-i spuneam… lasă-mă pe mine că mă descurc eu… Nu-mi spunea: de ce te amesteci, cu ce drept, între noi nu e nimic… Era, scrisorile ei semănau cu o şoaptă, te iubesc şi eu, parcă îmi spunea, dar fii cu grijă, o greşeală se îndreaptă greu, lasă-mă pe mine s-o îndrept, eu care am făcut-o…

Soneria sbârnâi. În prag era Matilda, îmbrăcată de vară, cum n-o văzusem şi cum nu mi-o puteam închipui. Nici acum n-o pot descrie. Pot spune doar că semăna cu un fluture mare; aducea cu ea pajiştea, grădina, câmpul plin de iarbă, soarele de primăvară. Matilda strălucea ca o floare şi nici urmă de dramă pe chipul ei şi simţii de îndată că această strălucire care iradia din întreaga ei fiinţă era în legătură cu mine. O luai în braţe şi îmi lipii faţa de a ei, cu sufletul la gură. Ea îmi răspunse la îmbrăţişare, ceva îi căzu din mână şi rochia ei pârâi, pe undeva pe la spate. De câteva ori întoarse capul, de câteva ori îşi feri gura, corpul ei voinic se întări, se împotrivi fără să se retragă, îmi primi sărutul încleştat şi în cele din urmă îi simţii palmele în piept; nu mă respingea, dar era vădit că nu-i plăcea asaltul meu, răsuflarea mea nestăpânită, sărutările mele pe gură reînnoite, strânsoarea braţelor care o înlănţuiseră. Mă cuprinse o furie, stârnită de un presentiment obscur: nu venise să-mi dăruiască iubire, venise cine ştie pentru ce… Mă aşezai pe pat tăcut şi sumbru, hotărât la orice, să rup chiar cu ea şi să mă smulg din această istorie şi să nu-mi mai amintesc de ea. Îmi simţeam spinarea străbătută de fulgerări scurte, descărcări electrice tot mai adânci, până în maţe. Niciodată nu mai simţisem o astfel de violenţă care venea din mine însumi şi mă ameninţa tot pe mine.

Matilda însă era veselă. Îşi ridică poşeta de pe jos, se aşează pe scaun şi îmi spuse dând şi din cap, subliniind cu un reproş amuzat sensul cuvintelor:

Fire-ai să fii, măi băiete.

Că mă sărutaşi cu sete.

De-mi rupseşi rochiţa în spete.

Şi trei nasturi de la ghete…

Stupiditatea acestor versuri (probabil un cântec) şi mai ales datul ei din cap mi se părură incredibile. Mă uitai la ea în sfârşit stăpân pe mine, trezit din şocul prin care trecusem. „Da, da, continuă ea dând din cap, de astă dată cu alt înţeles (adică nu mă înşelam în gândurile mele), e cam stupid, dar aşa este, din contră, am crezut că eşti un bărbat puternic şi stăpân pe tine, ca să mă pomenesc că Petrică a pus mâna pe scrisori şi mi-a declarat că nici gând să divorţeze şi că se va opune la proces dacă divorţez eu. Ai văzut ce-ai făcut? Şi doar te-am sfătuit, ţi-am scris…” „Cum a pus mâna pe scrisori?'Tu unde-ai fost?” „A venit acasă fără veste, când eu lipseam, a lipsit şi el de la şcoală, a scotocit, peste tot şi a dat de ele. Şi te asigur că le ascunsesem bine. Se pare că l-a avertizat cineva sau a bănuit, în privinţa asta intuiţia celor aflaţi în situaţia lui este extraordinară. Dar fii liniştit, nu e supărat pe tine (ţine la tine!) şi nici pe mine nu e, a zis doar atât: <…gata, Matilda, mi-am plătit datoria faţă de tatăl meu, de-aici înainte nu mai plec… Aveam eu o datorie de plătit faţă de el, o să-ţi povestesc (dar nu mi-a povestit!), acuma sunt liber…> Vezi ce-ai făcut? repetă ea parcă bucuroasă de ceea ce făcusem. Şi acum nu pot să mai stau, nu e exclus să vină aici, ştie unde am plecat. N-a auzit telefonul tău, dar când am plecat (stătea la biroul lui şi citea) s-a uitat la mine, a zâmbit cu blândeţe şi m-a întrebat: a venit? Transmite-i salutări şi invită-l duminică pe la noi. Ţi-am spus, intuiţia. Aşa că eşti invitat duminică. Vino!”

Şi Matilda îşi scutură părul. În tăcerea care se lăsă când mă trezii, mă pomenii singur… Ce să fac eu acuma cu mine

însumi? mă întrebai. Începui să mă plimb prin odaie, mă uitai la cărţi, mă aşezai la birou… Gândul îmi zbura departe, spre ceva nedefinit, care era viaţa mea, o cantitate uriaşă de ani… Acest gând îmi umplea sufletul şi multă vreme uitai ce mi se întâmplase, apoi sufletul mi se goli şi scena al cărei erou fusesem reînvie cu toate amănuntele. Ce mi se întâmplase?

Când iubeşti şi te stăpâneşte un sentiment de triumf, are grijă femeia să te facă să te simţi ridicol. Astfel mă simţeam ridicol… Pentru a da un răspuns care să-l salveze, un bărbat are nevoie de ani de meditaţie asupra oamenilor, de ani lungi pentru un simplu răspuns, nu vă miraţi, câteva cuvinte… Ei da, dar cuvintele acelea dacă nu le ştii, nu le spui, şi rămâi singur şi înregistrezi la partida ta: sunt ridicol! Ce era ridicol în postura mea? Nimic complicat, o iubeam, asta era ridicol, mi-aduc aminte că în timpul îmbrăţişării simţisem mirosul rochiei şi al părului ei, miros turburător de bumbac ars bine de fierul fierbinte care trecuse peste el şi al părului spălat cu un săpun bun, ei da, mirosul gurii, miros de migdale, şi acea dulce moliciune a buzelor, ca şi când aş fi sărutat un trandafir cu învăluitoare catifelări… Ce catifelări? Ceea ce făcusem scriindu-i era bine, o astfel de declaraţie de dragoste era singura potrivită, calci peste tot ceea ce îţi stă în cale şi mergi drept la ţintă, dar nu te împiedici de un Petrică… Ea nu numai că se împiedicase, dar se îmbrăcase bine, se parfumase să vină cu el la mine în proţap. Da, asta era imaginea, în proţap… Că Petrică dăduse de scrisori… Cum, dar asta fusese şi intenţia mea ascunsă, să dea peste ele, şi când colo mă trezisem spunându-i că de ce n-a avut grijă… Când iubeşti, iubirea trebuie împlinită, orice-ar fi, fiindcă nu se ştie dacă te vei mai întâlni vreodată cu clipele acelea. Matilda însă nu mă iubea şi altfel trebuia primită… O variantă: venise sau nu pentru mine? Trebuie lăsată să arate ce însemnam eu pentru ea, până la capăt, şi nu ce însemna ea pentru mine. Altă variantă: venise să vadă ce însemnam eu pentru ea,

prevăzută în acelaşi timp cu toate armele seducţiei. Dar ducă-se dracului toate aceste arme de seducţie. Trebuia s-o primesc ca un militar sub arme, venit din campanie, oricum de pe drum, cu pantalonii pe şolduri, cu bustul gol şi cu crema de ras pe faţă. Şi să aştepte… Apoi intrarea într-un halat elegant… dar totul era neverosimil, Matilda nu era o fetiţă sedusă, care putea fi primită în timp ce îmi rădeam barba, între noi nu se petrecuse nimic… A treia variantă putea fi şi cea care avusese loc, minus plecarea ei. Trebuia s-o fac să-mi audă răspunsul şi să nu mă trezesc singur cu o invitaţie care mă făcea ridicol. Ce e un om singur, singur cu adevărat? E un om fără soluţie, fără un răspuns pe care ar fi trebuit să-l dea, fără puterea de a-l da în singurătate şi a-l urma. Rece, liniştit, răsucit asupra adevărurilor tale, necunoscute de nimeni, absent, obsedat de drumul tău, care ţi-e dat, fără să-l cunoşti, să-l parcurgi până la mormântul de care ai parte: „Doamnă, resping invitaţia dumneavoastră, nu doresc să vă mai văd, mă bucur că prietenul meu nu-mi poartă pică, e cu atât mai bine, ardeţi scrisorile pe care vi le-am trimis, nu aşteptaţi să vă salut dacă vă întâlnesc pe stradă, nu aveţi teamă că adevărurile intime pe care mi le-aţi desvăluit vor fi aflate de alţii… Complicitatea dumneavoastră la violenţa mea rămâne un vag secret pe care vi-l înmân, scrisorile primite de mine, iată-le…” O consecinţă: totul s-ar fi terminat cu Matilda. Ce minune, să lichidezi o eroare într-o clipă şi nu să trăieşti cu ea ani. Dar se insinuează întrebarea dacă la acei ani ai vieţii mele n-aş fi trăit săvârşind altă eroare. Cine poate să ştie? Filosofia comună răspunde că viaţa unui om e un nesfârşit şir de erori. Un cântec imbecil spune că „de-ar fi să mă mai nasc odată, acelaşi om aş fi, pe tine te-aş iubi”' şi se încheie cu un oftat înecat în aplauzele publicului: „măi tată, mă!”, înseamnă că ăsta a trăit în adevăr, dacă acelaşi om ar fi şi tot pe ea ar iubi-o. Un imbecil! Când scriu aceste rânduri am sentimentul că dacă aş fi, printr-o minune, eliberat, aş putea trăi în sfârşit în afara erorii, uitând că acest lucru se

şi întâmplase, că trăisem mulţi ani eu acest sentiment, până într-o zi, când o fată a pus pe biroul meu o floare… Dar mai e până acolo… Să revin la Matilda. Altă consecinţă: nimic nu s-ar fi terminat între noi, şi ea m-ar fi urmat; poate că eroarea ar fi fost eliminată, în orice caz s-ar fi scurtat considerabil timpul pe care îl aveam de trăit urmând poteca ei sinuoasă. Expresia m-ar fi urmat e plină de grele înţelesuri. Ţăranii le cunosc de secole, ei chiar fac practic muierea să-i urmeze, el merge înainte şi muierea vine cu o jumătate de pas în urma ţăranului. De aceea au şi reuşit ţăranii să ne aducă până aici, posesori ai unei morale severe al cărei cod ar trebui să-l preluăm şi să-l descifrăm, acum când în acest secol misiunea lor va înceta.

Bineînţeles că. m-am dus, adică am acceptat invitaţia soţilor Nicolau. Trebuie să spun că n-au fost deloc ridicole întâlnirea şi orele petrecute cu ei în acea duminică memorabilă şi decisivă. Cel puţin atunci nu mi s-a părut…

XIV.

Dimpotrivă, m-a stăpânit tot timpul un sentiment de sărbătoare din chiar clipa când am ieşit din casă. Oraşul, sub soarele unei dimineţi de august, parcă sărbătorea şi el ceva. Era o proiecţie a stării mele de spirit? M-am întrebat totdeauna ce simte de pildă un sinucigaş într-o astfel de zi, ultima pe care o mai are de trăit, seara fiind hotărât să se culce şi să nu se mai scoale. Poate amână totul pentru o zi mohorâtă? Acum pot să spun că ziua n-are importanţă, sentimentul meu că e sărbătoare coincidea doar cu al oraşului… Există în noi ceva autonom şi mai puternic decât natura şi locurile, de pildă am putea muri râzând, dacă moartea ne-ar surprinde într-o astfel de stare şi, dimpotrivă, la naşterea copilului nostru să ne simţim doborâţi de o tristeţe de moarte. Mama de pildă, în chinurile facerii şi chiar pândită de primejdie, a pufnit-o râsul, cică nu vroiam să viu pe lume decât cu mâna la tâmplă. Inspirat, doctorul m-a ciupit de ea furios şi mi-am retras-o, dar pe urmă iar am revenit: „Ce faci, bă, a strigat

medicul cu un astfel de glas încât mama a încetat pentru o clipă urletele şi a pufnit-o râsul, vrei să ne arăţi că o să ajungi general, a continuat acela, ia mâna de la tâmplă", şi m-a ciupit din nou, bineînţeles atât de tare încât mi-a pierit cheful s-o mai scot şi am ieşit pe lume precum toţi copiii… Mai curios era de unde ştiuse ginecologul, văzându-mi doar vârful capului, că sunt băiat şi nu fată…

Nu era o proiecţie, fiindcă am citit pe chipurile oamenilor, pe străzi, aceeaşi descoperire care îi încânta: oraşul trăia ceva deosebit, o bucurie a lui secretă. Vocile noastre, de pildă, găseau în el un ecou parcă muzical, paşii pe trotuare sunau învăluiţi parcă în vată, acoperişurile păreau aeriene, ai fi zis gata să zboare, vitrinele ai fi zis că te privesc şi clipesc, uriaşi ochi ai oraşului care trăia ca un singur tot însuşindu-şi şi topind în corpul său toate casele, pieţile şi bulevardele, împreună cu noi, cei vii. Gângăniile din trupul lui care respira domol sub un cer de un albastru pur, pe care soarele strălucea proaspăt şi viu, răcoros şi vesel: oraşul nostru e aşezat între dealuri înalte şi împădurite care ne aduceau vara curenţii de aer proaspăt, iarna zăpezi liniştite, ferite de crivăţul de dincolo de lanţul Carpaţilor.

Îi găsii pe soţii Nicolau trebăluind, proiectaseră o excursie, împachetau în rucsac fripturi, tacâmuri, sticle, o pătură. Tocmai picase o doamnă care le aducea un cozonac rumen, auriu, care stârni entuziasmul Matildei, sau mai bine zis acest entuziasm îşi găsi un pretext ca să se exprime (era entuziasmată dinainte). „Ah, Tasia, exclamă ea răpită, ce cozonac frumos, draga mea, c'est de tres beau cozonac, o dădu ea pe franţuzeşte, apoi imediat pe ruseşte, crasivaia, davai, nu ştiu cum şi de îndată începu să cânte, tibiaaa…" (aveam să-l mai aud peste ani, acest tibia, era parcă un laitmotiv al vieţii ei care apărea când te aşteptai mai puţin, n-am avut niciodată timp s-o întreb ce dracii însemna…). Petrică o ajuta aferat, cu o expresie pe care o bănuisem de ieri, când ea îmi spusese că nu e supărat pe mine, umanistă,

dar mult mai accentuată ca în alte dăţi, aş putea să spun hiperumanistă…

Numita Tasia, o doamnă grasă, tip gospodină, deţinătoare de mari secrete în ale bucătăriei, se retrase însoţită de mai mulţi „spasiba, Tasia, ocin spasiba”, ai Matildei, Petrică se înhăma cu rucsacul, Matilda îşi luă pe braţ o haină scurtă de vânt, din gabardină albicioasă, şi pornirăm… Numai eu eram crunt, în ciuda sentimentului de sărbătoare care mă stăpânea. Vedeam că o pierd pe Matilda, că era bucuroasă de întoarcerea soţului, cu care proiecta excursii şi nu înţelegeam ce mai căutam eu acolo. Totuşi ceva nou apăruse în comportarea lui Petrică faţă de mine: mă privea fără a dori să mă vadă, cu pleoapele lăsate, adormit, în timp ce trăsăturile îi curgeau şi ele parcă în jos, ai fi zis că dacă mai continua aşa o să înceapă să-i pice din chip picături din el, ca şi când ar fi fost din ceară. Cum a fost în armată, cât mai am până termin, cum e acum o şcoală militară (vroia să spună acum după război, sub noul regim), pentru care armă mă pregăteam, cam despre asta discutam urcând întortocheatele poteci ale dealului. „Dă-mi, îi spusei la un moment dat, să mai duc şi eu rucsacul.” Mi-l dădu şi o luă vădit înainte. Tot atât de vădit, Matilda, care mergea înainte, rămase în urmă: „Poartă-te frumos cu el, îmi şopti, ţine foarte mult la tine”. Furios şi drept răspuns trăsei o înjurătură grosolană la adresa ţinutului lui Petrică la mine. „N-am nici o încredere în el, îi spusei, e topit de dragoste pentru tine, îi cunosc eu această expresie bleagă, care bineînţeles nu e de durată, iar dacă e de durată cu atât mai rău pentru el şi pentru tine. Eu o să stau puţin după ce ajungem la poiana unde o să ne oprim şi am să plec.” „Te porţi ca un copil, zise, e bine aşa, îţi spun eu că e bine, ai răbdare…” Petrică ne aşteptă ca să ne arate o veveriţă. Surâdea cu gura până la urechi. Matilda îl luă de braţ şi Petrică îmi făcu impresia că se sprijinea de ea, atât de tare se lipi şi se făcu parcă mai mic lângă umărul ei, deşi era mai înalt. Pe urmă, după lungi minute se opriră să mă aştepte,

tot la braţ, dar de astă dată Petrică se desprinse şi rămase cu mine. Mirosea puternic a brazi… Se auzeau chemări îndepărtate, acel stupid olareti al excursioniştilor, râsete gâlgâitoare de fete de pe alte poteci. „Să nu fii supărat pe mine, îmi şopti Petrică, ştiu că Matilda te iubeşte, ştiu demult, nu din scrisorile pe care i le-ai trimis şi unde îmi faci un portret nu prea agreabil… Poet minor… Şi Eminescu era minor până nu şi-a dat măsura… Erai furios, te-am înţeles şi aveai dreptate, trebuie însă să ai mai multă răbdare. N-o cunoşti pe Matilda, deşi ţi-am povestit destule despre ea…'

Şi cu asta tăcu. Parcă vroia să mă prevină? Da, asta era, îmi sugera să fiu prevăzător. Mi se păru superior mie şi mă îmblânzii. În acelaşi timp vedeam că figura lui nu mai era hiperumanistă, ca până atunci, ci doar umanistă. „Noi ne despărţim, reluă el văzând că tac. Nu te lua după liniştea aparentă dintre mine şi Matilda, o să ne despărţim, dar… dar asta e o chestie între noi doi. Ce-o să facă ea pe urmă nu mă priveşte. Îţi spun eu: nu vă potriviţi, ea are cinci ani mai mult decât tine şi e o fire… În fine, ai să vezi, dacă o să ai timp vreodată să vezi…” încheie el cu această prevestire obscură, pe care n-o luai în seamă… „Petrică, îi răspunsei, te rog să mă scuzi, ţin la tine tot atât de mult ca şi tine şi sper, continuai eu cu un stupid joc comun caracteristic pentru aceste situaţii, că o să rămânem prieteni…'„

El nu zise nimic auzind această declaraţie şi în tăcerea care se lăsă ne aşteptă Matilda. Brazii se răreau. Petrică o lua încet înainte, noi rămaserăm, tot încet, înapoi. „Ţi-a spus?”, mă întrebă ea. „Da, mi-a spus”, răspunsei şi tăcui. „Şi ce ţi-a mai spus?”, insistă. Atât, că o să vă despărţiţi, că să nu mă iau după liniştea aparentă dintre voi.” „Da, aşa este'„, şi tăcu şi ea devenind gânditoare.

Şi după acest repetat dialog cu unul şi cu celălalt, urcarăm apoi împreună şi curând ne oprirăm în vârful dealului. Era foarte frumos. Vântul spulbera rochia şi părul Matildei, care îmi apărea ca o zeitate a pădurilor… Natura n-o diminua,

cum se întâmplă de obicei cu un om aflat în mijlocul ei, când bolta uriaşă a cerului, norii din zare, pădurile pline de măreţie micşorează parcă chipul uman, mai ales dacă acest chip nu se spală de o gândire meschină, de un sentiment mărunt sau trivial. Matilda, trebuie să spun, era răpitoare, abia mă puteam uita la ea mai mult de-o clipă. Petrică, în schimb, o ignora de astă dată… Credeam că o să-l văd în sfârşit ridicând fruntea spre cer, ca odinioară… Nu, stătea cu ea plecată, dar n-aş fi putut spune că reflecta la ceva din interiorul lui. Da, reflecta, dar parcă la un lucru străin, din afara lui, totuşi prezent, apropiat.

Ne plimbarăm câtva timp pe coama dealului, tăcuţi toţi trei, apoi Petrică spuse că trebuie să coborâm puţin şi să găsim o poiană unde să putem mânca, aici vântul… Şi găsirăm o poiană liniştită, în care printre brazii care o înconjurau se găseau şi mesteceni înalţi, cu coaja lor albă, te întrebai cum de crescuseră pe-aici aceşti arbori de câmpie… Încetul cu încetul, în timp ce Petrică întindea masa şi scotea din rucsac pui fripţi, mujdei de usturoi, ouă fierte, cozonacul şi sticlele cu vin şi cu apă, privirea mea se deschise în sfârşit îndrăzneaţă şi se holbă la chipul Matildei. Ea nu mă văzu la început, se uita flămândă în jur, şi cu toată puterea sufletului meu încercai s-o resping, s-o văd aşa cum e, fiindcă trăind cu Nineta şi Căprioara, şi nu numai de la ele, ci prin simpla postură în care ne pune eşecul, învăţasem că adevăratul chip al femeii nu apare când suntem îndrăgostiţi, ci, ca în basme, de astă dată în sens invers, nu într-o babă vrăjită care ne cere un ajutor umil, zace o tânără şi răpitoare prinţesă, ci într-o prinţesă divină în frumuseţea ei zace o cotoroanţă urâtă şi respingătoare. Că Matilda putea fi o cotoroanţă îmi sugerase încă de la început Petrică, fireşte prin optica lui bizară, chiar şi prin ceea ce omisese să-mi povestească, fuga lui alături de taică-său, vârâtul lui în dulap, deci o anumită groază de ea, apoi generozitatea ei exasperantă care umilea dragostea lui pentru ordine şi mai ales pentru cărţile care îi dispăreau

din bibliotecă şi i se întorceau ferfeniţite sau nu se mai întorceau deloc. Dar pe chipul Matildei nu descifrai nimic din toate acestea. Cum putea acest chip minunat să îngrozească pe cineva? Vedeam cu uimire că puritatea de care vorbea ea (şi care mi se păruse ridicolă) exista cu adevărat pe chipul şi în privirea ei, reflex misterios al sufletului, fiindcă nu-mi scăpa că acest chip de fapt nu era frumos fizic, aşa cum era al Căprioarei, printr-un dar al naturii, ci prin jocul extraordinar al expresiei. De pildă fruntea şi nasul ei erau cam mici, nu într-o proporţie prea favorabilă cu gura, ai fi zis prea mare într-un obraz şi el mare şi cam prea rotund, iar rădăcina nasului, separată de rest, putea fi a unui bărbat. Dar împreună? Ţâşnea o armonie izbitoare, iar din ochi o bucurie de a trăi care hipnotiza. Putea o cotoroanţă ascunsă să schimbe toate acestea? Nu într-o babă, fireşte, dar în ceva hidos, am văzut femei care, deşi tinere şi deloc urâte, sugerau ceva hidos, cum era fata aceea care mă întrebase cu indignare dacă eu ştiu ce este tandreţea…

Tot uitându-mă la ea, deodată privirile noastre se întâlniră şi nu se mai putură părăsi clipe lungi: poiana şi brazii şi bolta cerului parcă se clătinară şi, dacă n-aş fi întors, cu un efort de voinţă, capul într-o parte, cred că s-ar fi răsturnat totul cu mine. „Domnul Petrini e, ca întotdeauna, foarte supărat pe noi, rupse ea vraja, care în realitate nu se rupse deloc, să bem câte-o ţuică, poate îi trece.”

Şi Petrică turnă şi băurăm. O foame animalică, dar nu ştiu dacă tot atât de curată ca a animalelor, ne cuprinse, înfulecarăm, oricum, în tăcere, ca ele. În mod curios simţeam, adică mă uitam la puiul fript din mână şi gândeam: îl mănânc. Şi gândul acesta rupse tăcerea: „Ei bine, Petrică, zisei, a sosit momentul, il est grand temps, când trebuie să răspundem la întrebarea pe care şi-a pus-o încă demult un mare filosof bulgar: mâncăm ca să trăim, sau trăim ca să mâncăm?”. Nu cunosc, zise el parcă mârâind că îi întrerupsesem mestecatul, nici un filosof, fie el

şi bulgar, care să-şi pună o astfel de întrebare cretină.” Pleosc! vorba Matildei, s-a tâmpit Petrică, gândii şi rămăsei multă vreme chiar gânditor. Ce-o fi cu el? Ce s-o fi petrecând acum în capul lui? Era clar, m-a insultat, m-a făcut cretin, dar de ce? Am vrut să glumesc… „Petrică, ai uitat că sunt bine pregătit în filosofie, l-am citit eu însumi pe acest filosof bulgar, îl cheamă Stancio Stancev, sau Stancov, nu-mi aduc aminte exact… Pot să-ţi mai spun unul din aforismele lui, de pildă acesta: ceea ce este, este, ceea ce nu este, nu este! Ei?! Ce zici…?”. „Cine poate să spună ce este, ca să afirme apoi că este?” mârâi el din nou, aruncând un os în iarbă. Formidabil! Mă aşteptasem să mă insulte din nou, când colo el chiar lua lucrurile în serios. „Ceea ce ţi se pare că este, continuă el deodată sarcastic, se termină de pildă într-o baltă de spermă. Şi totuşi te trezeşti că nu mai este.” Da, iată, era mai rău decât o insultă, o lovitură bine dată. Am înţeles: vroia să ne maculeze, pe Matilda şi pe mine, chiar în pragul idilei, şi să ne reducă la neant. Am rămas fără replică. Luam cunoştinţă că Petrică nu era cel care afirma Matilda că este, un prieten care ţinea mult la mine. Dealtfel, nici nu crezusem acest lucru, totuşi mă prinsese dezarmat, puţin tot crezusem. În astfel de situaţii femeile ţin cu cel părăsit, îi atribuie sentimente nobile şi te îndeamnă şi pe tine să crezi în ele. Te dezarmează instinctiv, şi nu-l poţi lovi pe fostul soţ sau fostul iubit. Şi Petrică ar fi avut aceeaşi stare de spirit chiar dacă nu mi-ar fi citit scrisorile. Era firesc! Iată unde mă adusese Matilda, la acest dejun la iarbă verde în care eram încă o dată pus într-o situaţie ridicolă. Ar fi trebuit să intuiesc ce avea să urmeze şi să mă ridic imediat şi să plec, dar bineînţeles că n-o făcui. Petrică reluă: „Filosoful tău bulgar Stancio Stancev nu face o ceapă degerată pe lângă filosoful ceh Ian Sprjna, care în cartea sa Asupra moravurilor vorbeşte despre propensiunea omului de jos, care vrea să ajungă sus călcând peste cadavre. Prietenia pentru el nici nu există, dar o mimează, ştie că e o forţă şi o foloseşte cu perfidie

fără cel mai mic scrupul, lovind cu barosul în fisura pe care un prieten imprudent i-o desvăluie, viaţa sa intimă. Există pentru el ceva sacru? Cultura e un scop, nu expresia a tot ceea ce avem mai bun în noi. Iată ce scrie un asemenea individ, continuă Petrică scoţând din buzunarul vindiacului un plic pe care îl puse alături, se şterse pe mâini cu un şerveţel şi deschise o scrisoare în care de departe recunoscui propriul meu scris: «… În chestiuni din acestea, Matilda, il faut couper net…» Omul de jos, rânji Petrică, vorbeşte franceza… Şi continuă…:<altfel aluneci fatal într-o istorie în care câştigă totdeauna cel care are mai multă răbdare, ale cărui sentimente pot suferi o puternică reviviere, care îţi pot da iluzia unei iubiri mari pentru tine şi îţi pot strecura teama că săvârşeşti o eroare părăsindu-l…> După cum se vede, comentă Petrică, tânărul, deşi are abia douăzeci şi doi de ani, are experienţa despărţirilor, precum şi a duratei şi eroziunii sentimentelor supuse răbdării celuilalt fiindcă el nu urmăreşte decât un scop, dar, imprudent, sigur de sine, îşi desvăluie involuntar ceea ce vrea să ascundă, puţina adâncime a propriilor lui sentimente, căci iată ce scrie mai departe…:«Or, eu, Matilda,… (şi aici Petrică sări ceva, dar eu îmi aminteam: te iubesc atât de mult încât…) trebuie să-ţi mărturisesc temerea că răbdarea lui, confuzia stării lui de spirit, între adoraţie faţă de tine şi firele care îl atrag cu putere misterioasă înapoi lângă tatăl său, vor fi mai puternice decât noi doi…». Se exprimă eufemistic, comentă iar Petrică, în loc să spună că n-are răbdare să aştepte, o implică şi pe ea ameninţând-o ca pe-o elevă de liceu… Şi încă aici stilul e reţinut, dar în altă parte originea lui roturieră iese la iveală cu violenţă, prietenul pe care îl denigrează are moacă în loc de chip, nu mă înjosesc să mai citez şi altele…”

Şi se opri şi vârî la loc în buzunarul de sus al vindiacului acest document preţios pentru el (în ce sens mai era preţios, după ce îl utilizase, nu înţelegeam), încheie adică

cu grijă nasturele, să nu cumva să-l piardă! Ce ticălos! Premeditase totul, venise deci de-acasă cu scrisoarea în buzunar şi, după ce mă anesteziase pe drum cu mărturisirea că se va despărţi de Matilda, părăsise starea lui umanistă şi mă lovise cu atâta abilitate încât rămăsei atât de uluit şi în continuare dezarmat, că nu răspunsei nimic. Aş fi putut de pildă să-i spun că tatăl meu e monteur de avioane, o meserie de înaltă calificare, iar mama e fiică de funcţionari, cu o înaltă concepţie morală despre lume, mai nobilă decât aceea de avocat. Da, dar despre rest ce puteam să-i spun?… Da, aş fi putut să-l întreb încotro şi în ce măsură o căsătorie a mea cu o arhitectă, eu fiind profesor, m-ar fi plasat sus? Unde anume? Familia Matildei, din spusele ei, avea o situaţie socială la fel de modestă ca şi a mea. Atunci ce? Şi deodată avui revelaţia: casa, ei da, luxosul apartament al Matildei, pe care tatăl lui Petrică vrusese să pună mâna încă de la început… Pentru asta deci vroiam eu să trec peste cadavre… Ce nemernic! Înseamnă că el însuşi se gândise la asta împreună cu taică-său şi renunţase tocmai la timp când ea le râsese în nas! Şi acum îmi atribuia mie acelaşi gând.

„Bine, zise Matilda jovială, văd că aţi terminat înalta voastră discuţie despre filosofii bulgari şi cehi, Stancio Stancev şi Ian Sprjna, acum tu, Petrică, retrage-ţi insinuările, şi tu, Victor, cere-ţi scuze că ai vrut să-l umileşti primul prin cuvintele pe care i le-ai spus şi să bem împreună un pahar de vin. Măi creştinilor, continuă ea văzând că vorbea copacilor, dar toate astea ce importanţă au? E curios cum abia după mulţi ani roşim că n-am râs când trebuia de femeia pe care o iubim. Măi creştinilor! aşa se exprimase Matilda, adică mă punea pe acelaşi picior de egalitate cu bărbatul ei. Devenisem „creştin”. Şi ne lua de sus, ironizându-ne pentru calitatea discuţiei noastre. Arbitra! Ne cerea să ne împăcăm, în stil dostoievskian, eventual să plângem şi să ne îmbrăţişăm: Victor Petro-vici, să exclame el cu glas gâtuit, unde am ajuns, ce trepte ale

josniciei am coborât, Piotr Nicolaevici, să-i răspund şi eu strangulat de emoţie, o iubim, o iubim amândoi, să fim mândri de ea… Să uităm totul, da, Piotr Nicolaevici, nu te mira, asta trebuie să facem, să fim demni de ea şi să-i sărutăm picioruşele…

Brusc, mă ridicai… „Mă scuzaţi, doamnă, spusei eu rece, trebuie să plec.” În aceeaşi clipă se ridică şi el: „Nu, zise, te rog să rămâi, Matilda are să-ţi spună ceva, plec eu, ne vedem acasă… Nu în mijlocul naturii superbe se discută astfel de chestiuni, continuăm între patru pereţi, e mai potrivit, acolo se varsă toate murdăriile.”

Şi dădu să plece. Ei na! Hodoronc-tronc! Taci că intriga în care căzusem era atât de… Aveam să murim toţi trei. „Ştiţi ce spune Fortinbras, adăugă ei rânjind: ridicaţi de aici leşurile, care pe câmpul de luptă sunt fireşti, aici vederea lor e sinistră.” „Venim şi noi, Petrică, îi strigă ea din urmă, apoi mie, cu humor: n-o să mă laşi singură prin pădure… Tu eşti vinovat, continuă ea după ce paşii lui Petrică nu se mai auziră, l-ai jignit, ştii cât e de susceptibil. I s-a părut că îţi baţi joc de el şi în faţa mea n-a putut să suporte…” „Aha, zic, şi atunci şi-a pregătit scrisoarea de-acasă, ştia că o să-l jignesc, şi atunci ce şi-a fi zis: ia să iau eu cu mine documentul…” „Bineînţeles, zise ea simplu, nu mai are încredere în tine… Ce te miri?” „Şi atunci de ce mi-ai spus că ţine la mine?” „Fiindcă ţine! Ce, nu poţi să concepi?” „Nu, e o prostie să crezi şi să aluneci în acest gen de lucruri spre care te împinge un om care vrea să împartă despărţirea sa cu alţii, adică cu femeia care îl lasă şi cu iubitul ei. Despărţirea se suportă, dacă nu, du-te şi te spânzură! Cum, strigai eu indignat, după ce luni de zile a făcut din relaţia cu tine un caz universal, povestindu-mi mie ce blestem eşti tu pe capul lui şi cum ar face să scape de tine, scapă în cele din urmă, fuge de-acasă, arată mulţumit şi echilibrat, eu iau drept bună şi definitivă această schimbare (nu mi-aş fi permis să-ţi scriu dacă n-aş fi crezut sincer că ruptura era reală) şi apoi deodată se răzgândeşte,

se întoarce acasă şi…” „Potoleşte-te, mă întrerupse Matilda. Îţi repet, scrisorile tale l-au tulburat…” „Da?! strigai. Dacă erai convinsă de acest lucru şi nu-l doreai, de ce nu le-ai rupt?”' „Nu eram convinsă, m-am lăsat influenţată de torentul furiei tale… Îmi plăceau, cum să le rup?!”

Rămăsei posomorât, deşi inima îmi bătea. Mă aşezai alături. Aş fi vrut s-o îmbrăţişez, dar îmi veniră în minte versurile ei de-aseară cu textul acela care mă asemuia cu un ţăran nestăpânit, care sărută „cu sete”. Dar cum ar fi vrut s-o sărut? Şi gustul bizar de migdale al gurii ei îmi reveni, o apucai de umeri, o întinsei în iarbă şi îl regăsii într-o sărutare care ne sufocă pe amândoi. Un miros de viorele emana din ea sau dimprejur şi o dorinţă inexorabilă de a fi în fiinţa ei mă îmbăta. Trăisem cu două fete, care erau acum uitate, aveam acum în braţe o femeie, o muiere al cărei corp îmi lua minţile. Începui să trag furios de rufăria ei intimă. O clipă avusei senzaţia că ea se împotrivea, doar o clipă, ca de îndată să-i aud glasul, deloc turburat, ai fi zis doar extrem de uimit, deşi uimit nu era… „Ei, ei, ei!” Şi se zbătu, rămânând totuşi întinsă, înţelesei într-o clipă, privindu-i ochii limpezi, că nu vroia şi că voinţa ci de a se împotrivi era totală; nici nu se gândise măcar. Ridică braţele relaxându-se: o comoară bine închisă, cu un cifru secret care mi-era străin. Rostogolind cutia, lovind-o cu toporul, lovind cu dalta şi ciocanul, n-aş fi reuşit în cele din urmă decât să descopăr imensa oboseală a trupului, biciuită de dorinţa neistovită, dar neputincioasă, de a mă afla în posesia bogăţiei ei ascunse. Trebuia găsit „pergamentul”, descifrat codul de pe el. Dar erau chiar în faţa mea şi cutia şi codul şi gâfâind exasperat îi şoptii: „Te omor”. „Ei şi?” răspunse ea şi izbucni într-un hohot de râs care, în cascadele lui, duse cu sine şi vraja care mă stăpânea. Gândii, şi îmi văzui parcă şi cu o mare claritate gândul: „O voi părăsi! O părăsesc chiar în această clipă.” Şi mă liniştii.

Ea nu se uita la mine, privea cerul. Stăteam alături simţind în preajmă doar pădurea. Da, era şi ea alături, dar mă aruncase mult înapoi, în timp ce eu crezusem că sunt aproape… Înapoi. Înapoi mult, spre gradul zero al întâlnirii noastre… care nu mă mai interesa, îi spusei: „Din clipa aceasta te dau uitării…'„ Ea se indignă: „Dar e firesc! Cine suntem noi? Cu ce drept venim unul spre altul?… Trebuie să aflăm totul, dar totul… „Află tu totul, îi răspunsei, eu nu sunt amator”, şi izbucnii la rândul meu în râs, satisfăcut de vulgaritatea ultimelor cuvinte. Rămăsei apoi tăcut în timp ce ea îşi continua şoaptele. Că în faţa acestui cer minunat… două inimi nu se pot apropia dacă nu aruncă, nu topesc din ele tot ceea ce au acumulat înainte ca zgură, vanitate, porniri oarbe, inconştiente, şi nu ajung la fel de pure ca şi el, cerul… nu avem dreptul… Trebuie să ardem… îi da zor cu acest drept şi cu acest ars, vorbea aiurea, ca şi când un sentiment puternic ar arde tot ceea ce a fost înainte şi nu şi-ar cuceri astfel dreptul de a fi neîngrădit de nimic… Da, vedeam şi eu cerul şi mă simţeam la fel de curat ca şi albastrul lui intens, ce mai trebuia să simt?… Dar cine era ăsta care venea spre noi? Petrică… „Petrică”, îi şoptii Matildei, dar ea nu se ridică şi nu tresări… „Da, zise, fără nici o sugestie, ştiam că n-a plecat…” Dar sugestia mi se transmise totuşi: vezi? îţi dai seama? atâta timp cât există Petrică…

Petrică nu veni spre noi cum credeam, se opri la marginea poienei şi deodată îl văzui cum, cu o agilitate uimitoare, începu să se urce într-un mesteacăn, ajunse în vârful lui şi de-acolo scoase un urlet. De astă dată Matilda se redresă şi se uită într-acolo. Petrică urlă din nou, înfiorându-mă. Copacul se clătină cu el ca bătut de vânt, fiindcă animalul care se căţărase în el se ţinea pur şi simplu de vârful lui, acolo ajunsese. „Nu te mira”, îmi şopti Matilda. Petrică scoase iar un urlet. Apoi deodată începu să coboare la fel de iute cum se urcase, şi când ajunse la jumătatea lui se aruncă, sări de-acolo, credeam că o să-şi rupă picioarele.

Dar nu, căzu doar în patru labe, ca o pisică. (Aveam să înţeleg mai târziu, prins de spaimă, semnificaţia fatală a imboldului lui de a sări de sus: avea să sară de foarte sus, şi aveam să gândesc atunci că noi trei, eu, Matilda şi el, protagonişti ai unei tragedii, trebuie să murim… Acum însă nu avui decât o tresărire buimăcită, străin, cum mă simţeam, părăsind-o pe Matilda.) Se ridică imediat şi dispăru la vale în fugă, făcând să-i trosnească sub paşi crăcile uscate… „Ce e cu el?” o întrebai pe Matilda. Îmi stăruia în auz urletul, ceva de coşmar, urlet de câine, dar şi de berbec care îţi apare în vis şi behăie la tine apropiat, insistent, în faţă, cu ameninţări de iad, ale cărui porţi se deschiseseră şi dracul era acum lângă tine, dracul în care nu crezi, vârât într-un berbec. Mă înfiorai: Ce era cu Petrică? Nu cumva înnebunise? Mă uitai la Matilda. Ea era liniştită. Începuse să vâre în rucsac tacâmurile şi farfuriile şi sticla de vin de care nu ne atinsesem…

Coborârăm în oraş în tăcere. Soarele cobora şi el cu noi, îl vedeam cum cu fiecare pas se mişca pe deasupra vârfurilor pădurii de brazi. Nici nu ştiu când am coborât, sunt clipe când sufletul nostru mănâncă timpul fără să observăm: în faţa mea vedeam spinarea şi pulpele Matildei, ca o părere, şi abia în amintire mi-a apărut chipul ei: şi-a întors de câteva ori capul înapoi, dar privirile noastre nu s-au întâlnit, ceea ce îi spusesem nu era doar o replică de efect, cu adevărat începusem s-o dau uitării. Am apucat doar să observ că expresia ei era întrebătoare. Nu i-am răspuns. Nici măcar nu gândeam că o dădeam uitării, ci o dădeam pur şi simplu, fără să simt în fiinţa mea vreun regret. Îi vedeam de pildă rucsacul gol în mână, care de fapt nu era chiar gol, şi abia mai târziu, după ani, această coborâre mi-a revenit în minte cu acest amănunt: trebuia să duc eu acest rucsac, nu, i-l lăsasem să-l ducă ea, atât mi-era de străină…

XV.

Clipe rare, de neuitat: nici nu ştiu când şi unde ne-am despărţit şi dacă măcar i-am spus bună ziua. Clipe minunate! Fără să ştim ne cucerim în noi înşine un teritoriu inatacabil în care ne retragem apoi ani în şir, când, după ce am fost înlănţuiţi, căutăm în urmă, în momente de criză, libertatea pierdută. Iar eu l-am lărgit mult acest teritoriu al meu în orele care au urmat. M-am plimbat prin oraş, deşi mersesem destul în ziua aceea. M-am plimbat prin oraş! Credeţi că e puţin lucru o plimbare? Urmăriţi un om singur care se plimbă, de pildă pe mine. Întâi că… Dar să eliminăm din capul locului plimbările melancolice, singurele care nu ascund starea noastră sufletească, nu ne jenăm să arătăm astfel, în timp ce de pildă un om furios, ieşit să se plimbe, îşi va ascunde de îndată această stare, în afară desigur de indivizi rari, cărora nu le mai pasă cum arată, furia fiind mai puternică decât ei… Sau plimbările în grup, când de cele mai deseori se povesteşte şi se râde tare, grupul excită, personalitatea indivizilor se amplifică, cu toate că singurătatea ar trebui să le fie mai proprie, fiindcă la începuturi animalul numit om trăia izolat… Mă interesează plimbarea în libertate, fără gânduri şi fără ţintă şi mai ales fără reverie, fiindcă într-o astfel de stare de obicei nu mai vezi lucrurile din jur… Când singura bucurie de care eşti conştient constă în însuşi faptul ca atare, că mergi, restul, că auzi, vezi şi miroşi, constituind doar, din când în când, o surpriză liniştită; vezi un om alunecând şi căzând, surâzi sau chiar râzi, cineva ţipă, te întorci să vezi ce e, o boare de vânt îţi aduce în nări miros de pâine caldă sau de ceva care se prăjeşte, ceapă în untdelemn sau jumări de porc, ţi se face, pentru o clipă, foame… În noi înşine, dar fără să ne dăm seama, încetează să bată ceasul trecerii, al devenirii, al scurgerii, ceasul care a fost întors pentru noi din chiar secunda când am fost scoşi din neant, acolo în pântecul matern, şi a cărui durată este înscrisă chiar pe el, ora opririi fatale, pe care n-o concepem, dar pe care o ştim, la maladie mortelle, de care vorbea danezul… gând de oprire

care nu e moarte, gând intim acoperit zilnic de bătaia vulgară a ceasului genetic… E o stagnare, în timp ce electronii îşi continuă în noi viteza halucinantă în jurul nucleilor indestructibili. Timpul, acest coşmar destinat fiinţei umane, încetează să mai existe. Ceva misterios cenzurează activitatea interioară a acestei uzine halucinante care este corpul nostru (poate o supremă armonie? dar cum apare ea? şi când apare cum o putem reţine?) şi iată-ne liberi, descătuşaţi… Îmi apărea neverosimilă violenţa pornirii mele împotriva lui Petrică… Cum de ţâşnise din mine şi mă ţinuse înlănţuit atâtea luni? O iubeam pe Matilda? Bineînţeles că nu, mi-era străină, dar altcineva de mine, un alt eu însumi îmi şoptise tot timpul că da. Contemplam, în timp ce rătăceam pe străzi, în timp ce rămâneam minute lungi în faţa vitrinelor, a caselor frumoaşe pe care mi se părea că nu le mai văzusem până atunci, sau dimpotrivă mi se păreau familiare deşi îmi erau necunoscute, în timp ce mă uitam la un câine prost şi fără stăpân, care nu ştia ce să facă, încotro s-o ia şi de cine să se ataşeze, oprindu-mă să mă uit la un copil tâmp şi gălăgios care îşi chinuia nişte părinţi tineri, dar profund dezamăgiţi de existenţă, atât de scârbiţi chiar încât li se părea inutil să-şi corecteze odrasla, în timp ce mă întrebam întâlnind oameni foarte bătrâni dacă e bine să ajungi foarte bătrân şi ce-or fi gândind ei de sfârşitul lor foarte apropiat, asupra căruia nu mai puteau avea îndoieli, nu mai puteau alunga gândul cu superbă nepăsare (cum îl alungam eu), în timp ce întâlneam perechi înlănţuite prin parc, perechi tăcute, frumoase, dar cu o expresie opacă pe chipuri (te pomeneşti, gândeam, că această expresie oi fi avut-o şi eu în apropierea Matildei), contemplam deci tot timpul, dar fără grabă, acest alt eu însumi care îmi făcuse această figură, datorită căreia irupsesem în existenţa altora, vrusesem s-o dezagreg şi să pun mâna pe femeie.

Soţul se urcase într-un copac şi urlase. De ce ai făcut acest lucru? l-am întrebat pe acest alter ego cu uimire. Nu ştiu,

mi-a răspuns. Trebuie să ştii, am reluat. N-a fost o halucinaţie, a fost real. Ai fost violent! Şi atunci s-a lăsat o tăcere şi am gândit împreună: aşa este, ai făcut-o şi să nu ne mai gândim la asta! Ai fost împins de ei amândoi, întâi de el, prin mărturisiri neîncetate, apoi de ea, prin alte mărturisiri, complice cu un gând al tău pe care ţi l-a ghicit chiar din prima clipă când ai văzut-o pe stradă şi soţii nu s-au salutat între ei: ea ţi-a surâs!… Alungă acel surâs!…

Era însă prea târziu, acel surâs, ca un grăunte biblic căzuse pe un teren care dăduse roade: vertiginos, talgere viforoase acoperiră şi întoarseră pe dos acest cântec al libertăţii mele… când am revenit, la o oră târzie, pe strada mea, am văzut-o pe Matilda plimbându-se prin faţa casei mele! Avea acel pas rar care sugerează trecătorilor că fiinţa aceea e în prada unei atât de mari nenorociri încât nu-i mai pasă de nimic şi de nimeni; o ocolesc cu grijă, cuprinşi o clipă de un fior, şi trec mai departe. M-a cuprins şi pe mine un fior. Teritoriul pe care îl câştigasem în lunga mea plimbare se închise brusc, se ascunse adânc în fiinţa mea şi de îndată inima începu să-mi bată cu putere. Fără un cuvânt o luai înainte, deschisei uşa şi îi făcui loc sa treacă. Aprinsei lumina, să-i văd chipul. O, nu, nu numai că era prea târziu pentru mine să mă retrag, dar ajunsesem prea departe: arăta aşa cum visasem eu că trebuie să fie o femeie şi cum visasem să fie chiar ea. Era Matilda, adică o străină, dar o străină de la începuturile lumii, alta nu mai existase înaintea ei, privirea mare, albită, halucinantă, sugera tocmai acest lucru, că venea de foarte departe, din ceaţa veacurilor. „Am venit, zise, pentru ca toată furia ta să-ţi elibereze sufletul.”

Alte cuvinte nu s-au mai spus. Sufletul meu se eliberase de furie în timpul îndelungatei mele plimbări, dar apăruse acel fior despre care numai eu ştiam că nu e al nenorocirii, în clipa când o văzusem plimbându-se parcă rătăcită prin faţa casei mele: nu ştia ce face, nu ştia ce-avea să i se întâmple, cine poate să ştie? (de aici pasul ezitant, legănat de o

nesfârşită lentoare), dar nu putea suporta ceva, un gând care îi apăruse, un sentiment chinuitor… Ca în vis şi ca şi când aş fi fost singur, am început să mă desbrac, foarte încet, atins de o singurătate copleşitoare dar miraculoasă (fiindcă în acelaşi timp făcea şi ea acelaşi lucru), singurătate în care întârziam luptând cu fiorul care creştea în mine ca un val înspumat… Străini cum eram, nu ne îmbrăţişarăm, n-o atinsei, dar ea nu mă slăbea din ochi, privirea ei albită îmi spunea parcă tot timpul chiar acest lucru: suntem străini, ce urmează să se întâmple e în afara fiinţei noastre, o să ne prăbuşim, e moartea care urmează, ceea ce ai şi spus, că o să mă omori… Şi ce-ai vrea să fie, gândeam în timp ce ea se supunea fără să i se ceară, se întindea pe patul meu cu aceeaşi lentoare în mişcări cu care venise, ce altceva decât moarte… Şi în clipa când dorinţa mea reprimată din pădure şi care se născuse în mine din clipa când o văzusem se împlini într-adevăr cu o mare brutalitate furioasă, Matilda scoase un ţipăt de spaimă, ca şi când ar fi fost violată…

Acest ţipăt în abandon aveam apoi să-l caut ani în şir în viaţa mea cu ea şi adesea avea să se repete, sau mai bine zis avea să treacă cu timpul în fruntea duşmanilor cu care lupta Matilda. Căci avea destui, aveam să aflu, duşmani, bizari din interiorul fiinţei ei şi care îi chinuiau puternica ei forţă vitală. În acele ore însă uitase de ei, îi biruise şi venise la mine. Şi numai o clipă violenţa mea dăduse la o parte ca un fulger perdeaua abandonului şi la lumina lui îi văzuse foind şi ţipase. Or eu, abia în acea clipă, auzind acel ţipăt, mă îndrăgostisem cu adevărat de ea. Şi aveam să trăiesc cu această amintire, tot aşa, ani în şir, biruind conflicte care nu credeam că pot fi acceptate…

Singurătatea miraculoasă nu mă părăsi în minutele care urmară, ţinând-o în braţe pe Matilda, şi nici în anii care veniră. Ea mă întrebă doar, atunci, dacă am încetat s-o dau uitării, aşa cum spusesem în pădure, şi dacă furia mea s-a topit. „Bineînţeles, i-am răspuns jubilând în teritoriul meu

cucerit şi în care mă întorceam stăpân, bineînţeles, te iubesc şi nu te-am dat o clipă uitării…”

Astfel am cunoscut-o pe Matilda, cu care mă căsătorii abia peste doi ani, căci Petrică se opuse cu o abilitate aş zice diabolică la divorţul pe care tot ea îl intentă, nu fără întârziere, tot sperând că el va fi de acord şi despărţirea va dura doar o lună. Mă mutai în casa ei într-o frumoasă zi din toamna anului 48…

PARTEA A TREIA.

I

Era într-o duminică, în ajunul zilei de 7 noiembrie. Puţinele mele lucruri şi cărţile încăpură toate într-o camionetă, fiindcă după despărţirea mea de părinţi nu mai cumpărasem nimic; inflaţia, care fusese curmată abia în 7, redusese atât de mult valoarea salariilor noastre, încât abia îmi ajungeau banii pentru mâncare şi pentru unele cărţi strict necesare pregătirii doctoratului meu. Cu un an în urmă fusesem numit asistent la catedra de litere şi filosofie, întâi la catedra marelui poet şi filosof…, de filosofia culturii, creată mai demult special pentru el (el mă numi), apoi la istoria filosofiei, fiindcă adepţii marelui poet şi filosof mă izolară curând de el şi înţelesei fără să mi se spună că era mai bine să trec la altă catedră. La istoria filosofiei era titular N. B., care mă cunoştea din studenţie şi mă aprecia, el fusese acela care mă numise „tinere savant”… Cât despre haine, universitatea avea un aşa-zis economat, un magazin în care găseai stofă pe care o puteai cumpăra la preţuri mult reduse faţă de cele din comerţul încă necontrolat de stat, pe baza unei cartele cu puncte; atâtea puncte, atâţia metri, trebuia să calculezi bine ce iei cu ele, un costum sau un palton, nu ţi-ajungeau şi pentru unul şi pentru altul. Aceste puncte aveau să dăinuie mulţi ani în amintirea contemporanilor, cu extensie de-sens şi asupra altor activităţi. Cutare inginer, avea să se spună (sau arhitect, sau profesor), e un inginer pe puncte, adică făcut prea repede şi cu rabat asupra inteligenţei şi valorii lui

profesionale, în raport cu un inginer cu studii anterioare regimului.

Aranjatul lucrurilor mele în apartamentul Matildei (care spre bucuria ei nu fusese naţionalizat în 11 iunie, deşi alţii o păţiseră, se considerase, se pare, că parterul în care stătea familia Cheresteşiu nu era de fapt un parter, ci un demisol) nu dură mai mult de câteva ore, fiindcă rafturile mele sărace, divanul-studio şi măsuţa zisă birou le trimisesem părinţilor, să le vândă sau să le păstreze, nu mai aveam acum nevoie de ele: minunatul birou la care scrisese Petrică poezii (de fapt nu scrisese!), biblioteca, pe care o umplui cu cărţile mele, erau ale Matildei. „Sper, îi spusei eu vesel în timp ce goleam sacii cu cărţi în faţa bibliotecii deschise, ajutat de ea, că nu vei găsi nici un fel de amatori pentru tratatele mele de filosofie. Ar fi mare minune!'„ „Cine ştie, râse ea, poate mai târziu!”' „De ce mai târziu?” „Până se termină epurarea bibliotecilor în oraş şi a anticariatelor. N-ai auzit?”

Auzisem. Funcţiona o comisie de epurare în oraş, dar nu mă gândisem şi nu ştiam până la ce limite se epura, credeam că erau epurate doar cărţile naziste şi rasiste ceea ce mi se păruse firesc. „Vrei să spui, o întrebai pe Matilda, că se epurează şi cărţile de filosofie?”, „Bineînţeles! Şi cele pornografice, mai adăugă ea, chiar şi cele de valoare, adică ilustrate de pictori şi gravori celebri, ne-a arătat zilele astea o colegă a cărei soră lucrează în această comisie un astfel de exemplar. Distraţi-vă, zice, că mâine o dau îndărăt la ars.” „Era interesant acel exemplar?”' „Foarte! Era comic! Ca în Boccaccio. Se epurează şi clădirile”, continuă Matilda. „Cum clădirile?!” făcui eu mirat. „Da, clădirile. Cunoşti blocul din centru, vizavi de Hotel Royal, construit de marele Gociman, cu splendide cariatide… Ei, cariatidele acestea, din pricina sânilor, vor fi dărâmate zilele astea. Tovarăşul Calcan, preşedintele comitetului provizoriu al sfatului popular, ne-a dat, foarte indignat, ordin să terminăm cu «porcăriile» astea…” „Nu i-a explicat nimeni?” „Ce să-i

explice? „Să i se arate albume de oraşe, clădiri antice, temple…” Matilda drept răspuns îşi dădu capul pe spate şi râse, semn că ori îl cunoştea bine pe acest Calcan şi ar fi fost comic să încerce cineva să-i explice, ori chiar i se explicase şi Calcan dăduse un răspuns într-adevăr comic. „Mie, continuă Matilda, mi-a dat Calcan acest ordin, nu ştiu de ce a căşunat pe mine, te pomeneşti că i-oi fi plăcut, m-am gândit, şi i-am spus că o operă de artă eţetera nu se dărâmă, e ceva frumos… Aiurea! Cum frumos, tovarăşă, zice, dacă dumneata ai umbla cu curul gol pe stradă, asta ar fi ceva frumos?! (de unde am dedus că între sâni şi…rest el nu face nici o deosebire, ca şi când nu din sâni ar fi supt laptele cu care l-a hrănit mă-sa când era în faşă). Executaţi ordinul, zice, şi în trei zile să nu mai văd chestiile astea în plin centrul oraşului.” „Şi le-aţi dărâmat?” „Încă nu! Mai încercăm să intervenim, dar nu cred că vom reuşi…”

Matilda făcea parte dintr-o comisie pentru arhitectură, se înscrisese în partid cu un an în urmă şi i se dădeau tot felul de sarcini. Îi plăceau, aşi putea spune chiar că o înveseleau, ca şi când ar fi fost vorba de o comedie. Îmi povestea tot felul de lucruri de acest gen, în care eroii semănau cu acest Calcan. Nu ştiu de ce era ea veselă, fiindcă eu mă indignam. Auzisem îndată după naţionalizare că nişte comisii de inventariere a bunurilor moşierilor de prin conace socotiseră de pildă cărţile acestora drept ceva dăunător, din moment ce le găsiseră într-un conac moşieresc, le aruncaseră în curte şi seara ţăranii făceau cu ele un foc paşnic, tăifăsuind la lumina lor fizică, în timp ce strămoşii lor culturali le scriseseră pentru lumina lor spirituală. Desigur, imaginaţia mea mergea departe, exagera. Cine ştie ce ediţii de valoare pieriseră, poate chiar cărţi foarte vechi, îmi spuneam, hârtii, documente de preţ… Poate că nu, dar era exclus să-ţi imaginezi că atâtea generaţii care trecuseră prin aceste conace să nu fi moştenit asemenea valori? Locul lor era în bibliotecile publice, nu să le arunci pe foc. Auzisem de însuşiri de covoare, mobilier, tablouri, dar şi de

arestări în legătură cu aceste însuşiri… Matilda, „analfabetă”, cum îi spusese Petrică, ai fi zis că se distra povestind. „S-a dat ordin să vopsim zidurile oraşului, continuă ea, zidurile vechii cetăţi. Nu i-au plăcut tovarăşului Calcan, a spus că sunt «urâte», să le vopsim în roşu. Cred că s-au şi apucat de treaba asta, exclamă ea în hohote. Aşa că păstrează-ţi bine cărţile, şi te sfătuiesc să nu vorbeşti despre ele.” Nu ştia ce spune, n-avea să treacă mult şi… dar mai bine să nu anticipez, fiindcă nu trăgeam atunci nici o concluzie din aceste semne, tocmai începusem să-l citesc pe Marx, pe Engels, pe Lenin şi mai ales pe Stalin, a cărui figură mă fascina, citeam despre el alte cărţi decât cele oficiale, decât scurta lui biografie, nesărată şi plicticoasă, departe de adevărul vieţii lui atât de spectaculoase şi teribile, şi deşi nu mă distrau aceste semne ca pe Matilda, gândeam că n-aveau nici o semnificaţie neobişnuită. Într-o revoluţie se întâmplă multe, revoluţia şi le asuma, erau inevitabile, când pe scena istoriei apăreau masele… da, puteau călca în picioare câteva cărţi, se dărâma o cariatidă, ei şi? Aveam să le retipărim acele ediţii, ceva mai târziu, desigur, şi construi alte cariatide, când tipi aşa de proaspeţi şi idioţi ca de-alde Calcan vor fi înlăturaţi… Puţin pot totuşi să anticipez. Nu numai Matilda râdea şi nu numai de Calcan, ci şi de miniştri, cum era celebrul Zăroni, asupra căruia circulau un număr incredibil de anecdote, reînnoite aproape zilnic: revoluţia părea să aibă am caracter paşnic; părea, dar curând râsul avea să le îngheţe multora pe buze…

Prin anii 53, adică la cinci ani după moartea lui Stalin, sau mai precis după ce Hruşciov îşi dădu acordul ca trupele sovietice să se retragă de pe teritoriul nostru (detaliile acestui fapt senzaţional cu importante, consecinţe pentru noi nu se cunosc încă), Gheorghiu-Dej invită într-o zi la el un scriitor notoriu şi stătu cu el de vorbă îndelung la o cafea, nu despre literatură, bineînţeles, în care nu se amesteca direct, ci despre politică şi anume despre politica

sa, politica începutului, adică tocmai a acestor ani, 48-52, a primelor planuri economice după naţionalizare. Scriitorul povesti întâmplarea, cu amănunte care nu puteau fi născocite, extraordinară istorie, depăşind cu mult talentul său care excela în pitorescul murdar, nu avea adică acces imaginativ spre astfel de sfere politice ameţitoare ca s-o poată inventa, cu toate că pasiunea politică şi însuşirile de a o face le avea; era membru în Comitetul Central al Partidului şi de mulţi ani deputat în Marea Adunare Naţională, dar nu mai mult, cu toate că aspira să conducă Ministerul Culturii.

„Mulţi nu ştiu, mă, cât de greu ne-a fost nouă să punem ţara asta pe picioare după război, îşi începuse Gheorghiu-Dej destăinuirea. Poporul a simţit-o, a strâns cureaua, a înţeles idealurile noastre, adică au înţeles muncitorii, intelectualii cinstiţi, ţăranii mai puţin, şi burghezia doborâtă, cum era şi firesc, n-a înţeles deloc, mai exact se bucura de dificultăţile noastre. Dar eu nu te-am invitat la mine să-ţi spun lozinci. Burghezia a fost destul de cuminte şi dacă am fi fost mai puternici şi dacă Stalin ar fi murit mai curând, o colaborare mai largă şi mai îndelungată cu cadrele burgheze specializate ne-ar fi scutit de unele excese care n-au folosit nimănui. Aşteptăm un moment favorabil ca să dăm drumul din închisori tuturor condamnaţilor politici şi să nu mai băgăm pe nimeni în ele pentru ideile lui. Putem s-o facem, dă-o dracului, nu vrem ca în conştiinţa generaţiilor tinere ideea de socialism să fie asociată cu aceea de dictatură. Vom fi condamnaţi de istorie dacă nu urmăm şi practic, nu numai prin lozinci, ideile generoase ale socialismului şi comunismului. Acest lucru îl putem gândi acuma în linişte şi cu calm, fără isteria de atunci a Anei Pauker, care ne întreba în plină şedinţă a Biroului politic cum se explică faptul că în conducerea partidului nostru n-am descoperit nici un duşman, nici un trădător. Bulgarii l-au descoperit şi împuşcat pe Traicio Kostov, ungurii pe Laszlo Rayk, cehii l-au spânzurat pe

Rudolpf Slansky şi odată cu el pe nenumăraţi alţii. Ana Pauker şi Vasile Luca vroiau să mă descopere pe mine şi tovarăşi de-ai mei de închisoare şi de luptă. Era primejdie mare. Să vezi, m-am hotărât atunci să mă duc la Stalin… M-am urcat în avion, am ajuns la Moscova şi am fost cazat într-un hotel, fără protocol special şi fără comunicate în presă. Acolo în hotel am stat nemişcat lângă telefon trei zile. Mi s-a spus că tovarăşul Stalin mă va primi îndată ce o să aibă timpul necesar ca să mă primească, să am răbdare şi să nu mă neliniştesc, fiindcă e foarte ocupat cu pregătirea plenarei CC. al P. C. U. S., care va avea loc curând. Ce puteam să fac, mă? Asta e soarta unei ţări învinse în război, în ciuda prieteniei pe care popoarele o doresc între ele. O doresc, dar conducătorii puternici, când simt că eşti la cheremul lor, au grijă să nu te scutească să simţi tocmai acest lucru. N-aveam voie să părăsesc odaia, să ies şi eu să mă plimb; un şef de stat poate fi expus surprizelor, am aşteptat şi, în sfârşit, în a patra zi sunt anunţat să mă pregătesc, tovarăşul Stalin mă aşteaptă. M-a primit singur în biroul lui din Kremlin şi m-a întrebat cu un glas afectuos ca de frate mai mare: «Ce e, mă Gheorghe?» Adică ce s-a întâmplat, de ce ai venit? Aşa ne spun ei nouă, pe numele cel mic, Gheorghe, Niculae, Vasile… «Tovarăşe Stalin», i-am răspuns, şi am început să-i spun tot pe şleau, fiindcă nu se putea face cu el diplomaţie abilă, sunt sigur că agenţii lui, dintre care unul e şi acum adjunct la Interne şi ne urmăreşte pe toţi şi raportează tot. Îi şi raportase de conflictul dintre liderii partidului nostru pe de o parte, şi grupul Anei Pauker, Vasile Luca şi cei pe care se bizuiau în sânul CC. Dar n-am început cu acest conflict, dimpotrivă, l-am lăsat la urmă, ca pe un lucru nu prea important, deşi era important… Am început cu chestiunea economică: ţara n-are mijloace pentru o creştere economică, pentru subvenţionarea primului nostru plan cincinal. N-avem bani. Muncitorii o duc greu, strâng cureaua, ţăranii stăpânesc piaţa alimentară, urcă preţurile, în timp ce noi le vindem

produse industriale ieftine, altfel am fi siliţi să mărim salariile, să recurgem din ce în ce mai mult la fabrica de bani, fiindcă n-aveam nici unde să le mărim. Am şi recurs şi ţăranii au şi pus mâna pe ei; inflaţia, curmată acum doi ani, a reapărut… Numai un împrumut extern ne-ar putea ajuta. Asta ar fi prima noastră rugăminte, fiindcă la capitalişti nu putem recurge… A doua chestiune, politică. Am luat noi puterea politică, am naţionalizat industriile, uzinele şi fabricile, am pus directori noi, am alungat ultimii miniştri burghezi, l-am alungat pe rege, dar burghezia cu toate cadrele ei se uită la noi şi ne pândeşte, râde de noi, lansează anecdote… Foştii ei miniştri, fostele cadre politice şi militare, foştii demnitari intelectuali; foştii poliţişti sunt în picioare şi îi aşteaptă pe americani. Au din ce trăi, din ce-au acumulat, tablouri de mare valoare, lucruri fine, covoare, argintării, bijuterii. Nu-i nimic, zic ei, vindem noi acuma, dar o să facem altele, când o să revenim la putere. Americanii au bomba, ruşii n-o au. La toamnă începe războiul, la toamnă, la primăvară, la vară, dracu să-i ia, agită chestia asta. În marea Uniune Sovietică toţi ăştia au pierit în războiul civil odată cu Denikin, cu Vranghel, cu Kolceak. La noi doar câţiva legionari fanatici s-au refugiat prin munţi, câţiva ofiţeri căutaţi pentru crime de război, dar n-au pe nimeni în spate, sunt în curs de lichidare, nu ăştia sunt problema, ci cei paşnici, care tot mai au influenţă asupra micii burghezii ezitante, asupra unei părţi din ţărănime. Ce să facem? Cum să procedăm, tovarăşe Stalin?… Şi a treia chestiune şi ultima, problema devierii de dreapta, care a apărut în sânul conducerii partidului nostru. Aici Stalin s-a oprit din plimbarea lui domoală prin birou, şi-a scos pipa din gură şi m-a întrebat: <Câcâia deviaţia?> Ce deviere?! Nu părea mirat, dar ştiam că era mai mult decât mirat. Ştiam că la auzul cuvântului deviere amintirea vechilor lui lupte contra deviaţioniştilor din partid de dreapta sau de stânga şi pe care îi zdrobise pe toţi prin anii 26 şi 30 îi împrospăta sufletul lui împietrit şi că acela

care câştiga în faţa lui, cu asemenea problemă, câştiga totul. Şi i-am spus: Grupul Ana Pauker şi Vasile Luca au deviat spre dreapta în chestiunea ţărănească şi în chestiunea finanţării primului nostru plan cincinal. Ei susţin că nu e momentul să începem colectivizarea agriculturii şi nici industrializarea. Teză buharinistă sadea. Stalin s-a oprit iar şi a clătinat din cap, parcă s-ar fi întristat: da, da, da da. Ana Pauker, da, da, da… Şi a rămas mult timp pe gânduri. Pe urmă a ridicat o sprânceană, şi-a pus pipa la loc şi mi-a spus tot aşa ca la început, ca unui frate: «Bine, Gheorghe, o să mă gândesc la problemele voastre, întoarce-te la hotel şi îţi dau eu de veste când ne revedem…». M-am întors în odaia mea şi am mai aşteptat vreo trei zile. Mi-a trecut prin cap că s-ar putea foarte bine să nu-l mai văd niciodată pe Stalin şi să nu mă întorc în ţară decât ca să împărtăşesc şi eu, după un proces răsunător, soarta lui Kostov, a lui Rayk şi a lui Slanski. M-am gândit eu chiar de la plecare, dar asta e politica, mă, trebuie să rişti când interesele maselor o cer… Nu ştiu ce a cântărit la Stalin, în orice caz simpatia lui pentru moscoviţii Ana Pauker şi Vasile Luca se pare că n-a contat în faţa devierii lor. În asta a stat, mă, înţelepciunea lui, ştia să se orienteze rapid şi să nu ezite să sesizeze ceea ce e nou într-o situaţie dată. M-a primit iar. Am înţeles că partida era clştigată. «Uite, Gheorghe, mi-a spus, ce-ţi sugerez eu să faceţi voi. Întâi: chestiunea cu ţăranii care urcă preţurile: fă o nouă reformă monetară şi luaţi-le banii îndărăt. Schimbi banii la nivelul unui salariu puţin peste mediu, restul e zero, sau ceva simbolic, 1 ia 100 000. Şi mai respiri, până te întăreşti. Bani să vă dau n-am nici eu. Doi: în chestiunea cadrelor burgheze care râd de voi şi lansează anecdote reuşite (şi aici Stalin avu un gest, îşi netezi râzând mustaţa, ca şi când le-ar fi auzit şi el acele anecdote, despre care eu nu-i spusesem dacă sunt reuşite sau nu şi i-ar fi plăcut şi lui), şi mă luă de braţ şi mă duse în faţa unei mese cu harta României în relief, executată special pentru această întâlnire. El luă în mână un băţ, îl puse pe undeva

pe lângă Cernavodă şi apoi de-acolo făcu harşti cu el până pe lângă Constanţa. Pe-aici, zise, faci-un canal care să lege Dunărea de Marea Neagră, şi îi trimiţi acolo să-l sape pe toţi ăştia care râd de voi. Să lanseze de-acolo anecdote dacă or să mai aibă chef, şi dai două lovituri deodată, fertilizezi Dobrogea, despre care mi s-a spus că suferă de lipsă de apă, şi deschizi o cale spre mare şi scapi şi de aceşti inşi glumeţi... O să-ţi dau şi unele excavatoare şi echipament electric, să ridici ici colo uzine electrice, şi o să-ţi dau ceva cadre de-ale noastre care au mai făcut canale. Trei: în chestiunea devierii: cunoşti pericolele unei devieri. Lenin a fost împotriva lor, îmi spuse Stalin cu modestie, ca şi când el ar fi fost ceva mai indulgentă decât Lenin şi nu făcuse bine că nu-i urmase învăţătura: era în măsură să mă sfătuiască să nu fiu indulgent. Li-chidaţi, zise, printr-o discuţie în Comitetul Central şi apoi în adunări de partid lărgite acest grup de deviaţionişti." Eşti mulţumit, Gheorghe?» «Sunt mulţumit, tovarăşe Stalin.» După cum ştii, mai spusese Gheorghiu-Dej adresându-se scriitorului, partidul a acţionat unit în toate aceste trei chestiuni şi a învins. Numai canalul după câţiva ani a trebuit să-l abandonăm: mergea greu, costa scump şi ar fi durat cine ştie cât şi devenise şi impopular... Dar cândva tot va trebui făcut... când ne va costa, datorită dezvoltării noastre, de cinci sau chiar zece ori mai ieftin... -Asta e, mă! Aşa se face istoria. Voi, scriitorii, sunteţi neinformaţi, de-aia cărţile voastre nu sunt bune, dar din păcate nici noi nu vă putem pune la dispoziţie unele documente şi materiale care v-ar inspira. Ce să facem? Nu putem! Istoria e încă prea crudă şi lucrurile ar putea fi înţelese greşit. Dar într-o zi se vor deschide multe arhive şi nu cred că ziua asta o să fie chiar aşa de îndepărtată..." Astfel se încheiase acea destăinuire al cărei conţinut mie mi s-a părut de îndată senzaţional. În orice caz, acoperea cu o viziune de sus, în linii foarte mari desigur, evenimentele din acei ani. Detaliile, ei da, detaliile, adică punerea în practică

a marilor decizii implacabile, astea le-am trăit noi, dar despre ele mai târziu…

II.

Lucrurile mele se topiră deci repede în dulapurile Matildei. Ne aşezarăm la masă. Soţia mea (căci ne căsătorisem cu trei zile înainte) continuă, în timp ce aceeaşi fată de-acum doi ani ne servea, subiectul Calcan, despre viaţa lui de familie, despre meseria umilă pe care o avusese înainte… Aici o întrerupsei: „în politică n-are importanţă situaţia umilă de la care a pornit cineva, dimpotrivă, în revoluţia proletară asta e un atu.” Dar Matilda parcă nu auzi. Ea era prizoniera mediului ei concret, de-acolo, de la arhitectură, ideile generale când o ispiteau, starea ei de spirit devenea, ca la unii credincioşi, habotnică, în discuţiile obişnuite, intratabilă; acum însă pentru ea şi pentru colegii ei era pur şi simplu caraghios ca un fost plăcintar să ajungă primar al oraşului. „Ştii unde ţinea plăcintăria? Chiar în spatele facultăţii noastre, toţi cumpăram de la el seminţe prăjite şi sărate de dovleac şi mai ales dovleac turcesc la cuptor, n-ai mâncat”? „Nu!” „Atunci nu ştii ce bun era! Şi pe Matilda o pufni iar râsul, pesemne îi era greu să asocieze în mintea ei figura plăcintarului de-atunci cu aceea a primarului actual. „Numai în ţările înapoiate este de neconceput ca un fost vânzător de ziare sau fost miner să ajungă preşedinte al Statelor Unite, reluai eu. Acolo însă orice ocupaţie e nobilă, dacă prin ea ajungi să câştigi bani.” „Păi da, zise Matilda, cred că plăcintarul câştiga destul de bine, fiindcă toţi studenţii cumpărau de la el seminţe şi felii de dovleac. Fetele lui erau mai bine îmbrăcate decât mine şi aveau, aşa, un tupeu, un nas pe sus şi un dispreţ chiar şi pentru tatăl lor încât ai fi zis că îi reproşau că se născuseră într-o plăcintărie de dovleac… Nu ele serveau…” „Ei, tocmai, cred că un american le-ar fi gonit de-acasă…” „Nu zici, continuă Matilda fără să ia în seamă generalizările mele, că le ţinea la liceu?! Muncea pentru ele ca un rob, să le facă cucoane, disperat că învăţau prost…” „Chestie

banală de nerozie paternă, mi-am continuat eu ideea, foarte frecventă în toate ţările fără cultul muncii, unde boieria, adică aspiraţia către boierie, constă tocmai în asta: să nu munceşti! Ce deosebire ar fiatunci între un muncitor şi un boier, dacă un boier ar munci şi el? N-ar mai avea nici un haz! Noţiunea de reuşită are alt sens la noi în Europa, unde avem o bogată tradiţie feudală, decât la americani… reuşită la ei, a căror tradiţie e de cuceritori ai unui vast pământ, înseamnă bani care sunt expresia unei activităţi productive, şi nu a unei spolieri, cum cred unii munca, eficienţa, investiţia… În acest sens, plăcintarul, văzând că fetele lui învăţau prost, în loc să le trimită la muncă şi să câştige şi banii să-i investească în altceva, să ajungă nu boier, ci bogat, şi asta să nu însemne lux, trândăveală şi risipă, ci…” „Păi singur spui, mă întrerupse Matilda, că n-ar avea nici un haz dacă odată ajuns bogat ar continua să muncească…” „Nu asta spun, replicai deodată iritat, una e ce spune plăcintarul tău de dovleci şi alta e ce-ţi spun eu ţie că ar trebui el să gândească.” „Cum o să gândească el ce vrei tu?! râse ea batjocoritor. Asta e gândirea lui, şi dacă el se simte bine aşa, de ce să venim noi să-i impunem gândirea noastră?” Tresării. Învăţasem să surprind la ea clipa când o ispiteau ideile generale. Pericol, gândii, atenţie mare. Totuşi izbucnii: „Îl bag în mă-sa pe acest Calcan cu dovlecii lui turceşti şi cu fetele lui cu tot, spusei totuşi. Unde mă vezi tu pe mine că vin să-i impun gândirea mea? Eu raţionez, nu mă duc peste el să-l învăţ ce trebuie să facă în viaţă. Dealtfel a ajuns primar, ce s-a ales de plăcintăria lui?”' „O vreme a făcut ce-ai spus tu, adică şi-a lărgit-o şi a făcut şi o cofetărie, dar cofetăria nu prea a mers, îi stăteau prăjiturile nevândute până se râncezeau, nu i le cumpăra nimeni, lumea vroia de la el dovleac copt, asta e! făcu Matilda agresivă şi triumfătoare. Aşa că ideile tale americane n-au dat roade, i-au venit şi lui,dar a dat faliment.”

Dădui şi eu capul pe spate şi izbucnii în hohote. Trăiam cu Matilda marea mea perioadă când aceste treceri aproape

insesizabile de la un lucru de nimic la ceva grav mi se păreau nespus de vesele şi când cedam, o lăsam să triumfe. Obiectiv vorbind, ideile mele n-o atingeau nici cât un fulg, dar acum nu-i ajungea numai atât, nu ştiu ce dracu vroia. În cei doi ani cât durase divorţul, soluţia mea fusese simplă: „Bine, Matilda, îi spuneam, ai dreptate (şi îi dădeam efectiv dreptate în sinea mea chiar), acuma tu trebuie să pleci…” Ne vedeam la mine şi totdeauna seara şi totdeauna spre sfârşitul întâlnirii şi pe nesimţite cuvintele o împingeau spre mine şi se ciocneau cu ale mele scoţând nu scântei, ca acuma, ci adesea fulgere, la a căror lumină vie ideile mele erau nu o dată anihilate, topite, reduse la neant: nu mai ştiam niciodată, atunci pe loc, ce să-i mai răspund, abandonam şi ne despărţeam. Rămas singur, începeam să-mi amintesc, dar atunci mai puternică era amintirea îmbrăţişărilor noastre, simţeam că nu merg, ci plutesc şi uitam restul. „Hm! gândii, acum nu pot să-i mai zic să plece, gata, suntem soţ şi soţie, ia s-o las să vedem ce vrea de fapt acum de la mine?” „Bine, zic, ideile mele americane n-au dat roade, i-au venit şi lui, ei şi? Dar mai întâi cofetăria era în acelaşi local cu dovlecii?” „Bineînţeles!” zise Matilda parcă indignată. „Nu e aşa de bineînţeles. Vadul lui comercial, dacă ne putem pronunţa astfel, era pentru dovleac copt, cum ai spus, cofetăria trebuia s-o facă în altă parte, în alt vad, într-un local şic, curat şi atrăgător, cu cele două fete îmbrăcate în alb ca serveoze, fără tupeu însă, fără nas pe sus, zâmbitoare şi şarmante, cu o firmă afară pe care să fi scris eventual: Cofetăria la cele două fete”… „De ce, zise Matilda (şi observai cum vorbea cu palmele strânse), idealul lui era să le facă intelectuale, o aspiraţie nobilă. Ce e greşit aici? Află că le-a şi făcut, sunt amândouă profesoare de liceu, cum ai fost şi tu…” „Asta nu înseamnă că sunt şi intelectuale, continuai cu să râd. O meserie ca oricare alta şi care n-o să le facă niciodată bogate.” „Nici pe tine n-o să te facă, aşa că nu văd deosebirea, cu toate că eşti profesor universitar. Tot o meserie ca oricare alta.” Tot

o meserie ca oricare alta?! Tresării din nou şi rămăsei tăcut. De la dovlecii turceşti ai lui Calcan Matilda ajunsese la mine. Aşadar nu dădea doi bani pe idealul meu de a mă afirma ca filosof, cum nu dăduse nici pe activitatea poetică a lui Petrică. Între mine şi fetele lui Calcan nu era nici o deosebire. Dar eu ştiam că pentru o femeie aspiraţiile unui bărbat sunt literă moartă atât timp cât nu devin un fapt social cert. Petrică publicase el un volum de poezii, dar tot Petrică rămăsese, nu veniseră nici gloria, nici consideraţia, schimbarea pe scara ierarhiei sociale. Totuşi mă atinse un vag sentiment de tristeţe. Dorisem, adică implicasem dragostea mea pentru ea în aspiraţiile mele intelectuale intime. Preţuirea celor pe care îi iubim e un sprijin, chiar dacă această preţuire nu măsoară exacta noastră valoare. Bineînţeles că nu doream preţuirea unei proaste, care nu înţelege nimic, în timp ce se laudă cu tine peste tot, în mod ridicol, cum se întâmplă cu unele soţii. Matilda însă nu era o proastă, avea gândirea vie, chiar dacă incertă în manifestări, cu urcuşuri şi coborâşuri spectaculoase, de la prostie la intuiţii şi adâncimi care te uluiau. Mă adâncii în reflecţie şi hotărâi ca niciodată să nu-i dau Matildei să citească ceea ce aveam să scriu, sau să abordez vreodată în vreo discuţie cu ea acest subiect. A fost o hotărâre cu grave consecinţe, pe care însă nu le întrezăream în acele clipe. Matilda se uita la mine cu privirea intensă, fără să clipească. O evitai liniştit. Îmi trăiam dezamăgirea fără să-mi treacă prin minte s-o exprim, dar nici să-i port soţiei mele pică şi în cele din urmă îmi revenii, îi zâmbii şi o întrebai mirat: „Ei, ce e?”. Palma ei dreaptă rămăsese cu şervetul în mână, pe care îl strângea. Îşi aminti brusc de acest şervet, îl aruncă, se ridică de la masă fără să-mi răspundă şi dispăru în bucătărie. Cunoşteam aceste îndârjiri mute: nu-mi erau adresate. În cei doi ani le pusesem pe seama exasperării la care ne supusese Petrică. Avocatul său, ales de domnul Nicolau, reuşea să obţină termene, atât de îndepărtate încât nu mă miram când la

întâlniri Matilda pur şi simplu tăcea ore întregi fie nu vroia să stăm nici acasă la ea, nici la mine. Ne plimbam, eu încercam s-o consolez spunându-i că avem viaţa înainte, că iubirea noastră o trăiam de pe acum şi că nu trebuia să ne sinchisim de Petrică, că el crede că această iubire o să se termine şi ea se va întoarce atunci la el: mi-o spusese el însuşi când într-o zi avusesem împreună o discuţie. După acea excursie pe dealuri nu ne mai vorbeam; el se mutase de la Matilda la câteva luni după ce ea intentase divorţul. Când auzisem că el declarase în faţa instanţei că n-are soţie de lăsat, îl abordasem şi, foarte liniştit, zâmbitor el îmi dezvăluise fără ocol strategia sa: când se va convinge că într-adevăr o iubesc pe Matilda (căci aceasta era teza lui, că eu n-o iubeam, că sunt un cinic care, cel puţin la această vârstă, nu ştiam ce înseamnă să iubeşti o femeie), atunci îşi va da acordul, şi divorţul se va pronunţa imediat… „E ridicol, îi spuneam Matildei, îndârjită şi tăcută, n-o să mă apuc eu acuma să-i fac lui o demonstraţie că te iubesc, ca el să-şi dea acordul.” „E dreptul lui”, îmi spuse ea pe neaşteptate şi zadarnic încercai timp de câteva săptămâni să aflu, adică să-mi explice ce vroia să spună cu asta. Tăcea, apoi se scula de pe banca din parc unde ne aşezam şi o lua înainte fără să-mi spună unde se duce; mă lămuream curând: spre mine, spre casa mea o lua. Intram, privirea ei se albea ca în acea primă seară când o găsisem plimbându-se pierdută prin faţa porţii mele, şi scena de atunci se repeta, cu o violenţă sporită… Dar iată că într-o zi aflarăm ceva care ne uimi: Petrică îşi găsise şi el o altă femeie, îl văzui eu însumi cu ea plimbându-se pe bulevardul cel mare, mă oprii, el mă prezentă încântat cu măsură, fiindcă femeia era într-adevăr frumoasă, şi nu se sfia să-şi arate printr-o gravitate supusă şi orgolioasă dragostea ei pentru el, şi în sfârşit îl auzii că îmi spune: „Chestia aia se va aranja rapid”. Nici pomeneală că s-ar fi convins că eu o iubeam pe Matilda, vrusese doar să se aranjeze el însuşi. Matilda nu se bucură când îi povestii, fireşte, nici nu se înfurie, avu doar

un surâs îngheţat şi sarcastic: „Ştiam, zise ea, că asta aştepta”. Dar nu zise că bine că găsise ceea ce căuta, ca şi când n-ar fi avut nici acum încredere în el, după ce îşi bătuse joc de noi atâta vreme. Nu se destindea. Probabil că asta va veni treptat, gândisem (şi gândeam şi acum), după ce eu mă voi muta la ea şi vom începe să trăim, zilnic, împreună, această încordare neştiută poate nici de ea însăşi va ceda şi încetul cu încetul va reveni la Matilda din acea clipă când mă îndrăgostisem eu de ea: când fusesem prima oară invitat de ea şi întârziase şi apăruse la uşa apartamentului… venea agale, trecătoarea pe care crezusem că n-o s-o mai văd niciodată… ca şi când ar fi venit de la un mare bairam unde se simţise minunat… se întorcea acasă plină de generozitate pentru toţi şi pentru orice, dispusă să ierte pe oricine, copleşită ea însăşi de clipa de fericire intensă care îi atinsese sufletul. Se uitase la mine cu această bogăţie de expresie pe chipul ei a cărui frumuseţe mă orbea şi-mi spusese: „Dumneata trebuie să fii domnul Petrini! Buna ziua!” Da, eu eram domnul Petrini şi ea era acum soţia mea… Nu încă, eu o vroiam pe trecătoarea…

Mă sculai de la masă, scosei din rafturi Baudelaire şi mă înfundai într-un fotoliu din imensul hol. Matilda se întoarse cu fata care ţinea în braţe o tavă cu prăjituri şi cafele, şi mă invita, spunând că sunt plăcinte cu prune, specialitatea ei, fragede şi pufoase. Privirea Matildei se înseninase, chipul i se spălase de îndârjirea anterioară. Pusei volumul pe măsuţă şi într-adevăr, gustând din plăcintă, o şi înfulecai, atât era de bună. Fata se întoarse cu o nouă tavă cu două cupe de cristal şi cu o sticlă de şampanie. Matilda îi spuse să-şi ia şi ea un pahar, dar fata refuză: „Asta dă la mine ameţeală, nu-mi trebe!” „Da vinarsul nu te ameţeşte?” zise Matilda. „Nu, doamnă!”' „Atunci adu-ţi un pahar de vinars!”

Destupai sticla. Ana, căci aşa o chema pe fată, ne ură să fim fericiţi, ridicarăm cupele şi băurăm. Ana îşi bău vinarsul dintr-o înghiţitură şi se retrase, în timp ce Matilda îi spunea

să lase acum totul aşa cum e, să plece şi ea în oraş, şi mâine dimineaţă să se întoarcă să spele vasele; îmi amintii că după masă îmi plăcea să fumez, mă căutai în buzunar, îi oferii şi Matildei, aprinsei şi mă lăsai ameţit în fotoliu. „La ce te gândeai adineauri? zise Matilda cu o veselie care îi sticlea în priviri. Poţi să-mi spui şi mie?” „Mă gândeam la tine şi mi-am adus aminte de o poezie din Baudelaire!” Şi îi arătai volumul. „No, no, no! zise ea, nu adineaurea asta, adineaurea dinainte!” Ştiam la care adineaure se gândea, dar ridicai dintr-un umăr mirat: „Când?”, zisei.”Când ai rămas aşa, pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este!” Şi râse în cascade şi nu mai insistă, dar parcă aceste cascade spuneau: Ştiu la ce te gândeai, luai o hotărâre, dar n-o să-ţi meargă cu hotărâri de unul singur, aici nu mai merge cu astfel de replieri în noi înşine, o să aflu eu, n-ai nici o grijă, adică nu-ţi face iluzii zadarnice, o să fim fericiţi sau nefericiţi împreună, înţelegi, împreună, domnul meu… „Mai toarnă-mi, te rog…” Sugestia acestui împreună făcu să crească în mine dorinţa ca un val înverzit şi învineţit de sarea mileniilor, nu-i mai turnai, mă pomenii la picioarele ei sărutându-i genunchii cu patimă… „Ce hotărâre, care hotărâre”, murmuram, iar ea, cu mâinile în părul meu, mă mângâia şi îmi şoptea, pierdută, numele, ca o chemare de demult, o melancolie, o spaimă fericită, un fior terifiant… „Să nu-mi ascunzi nimic, iubitul meu, îmi spunea, să nu fugi de mine, să nu-mi eviţi privirea, să nu mă întrebi ei, ce e? ca şi când n-ai şti ce e, ca şi când mi-ai fi străin, departe de mine, scrutându-mă cu ochi nemiloşi… Căci eu voi fi pierdută dacă nu mă iubeşti, dacă nu-mi dăruieşti tot ce ai mai bun, dacă mă vei sili să nu-ţi mai pot dărui tot ce am mai curat, mai pur, din sufletul meu…”

Era întâia oară când îmi făcea o astfel de declaraţie. Spuneam da, da, da, printre şoaptele, printre suspinele ei, care nu încetau, mă copleşeau. Şi, ce era mai bizar, îmi alungau dorinţa în care se vărsa toată iubirea mea şi începeam să gândesc că ar trebui să tacă, să-şi dea seama

că dezgolirea sufletelor poate deveni dureroasă, contopirea lor ne poate face să ţipăm şi firul vieţii să se desfacă vertiginos de pe ghem ca în acel coşmar al unui copil care în câteva clipe a devenit moşneag cu barbă. Dar ea nu tăcea, mângâierile ei nu se opreau. Că eu ştiu? Că eu am înţeles? Că de-atunci, o, de-atunci când ne aflam în bibliotecă şi eu o priveam cu duşmănie şi-a dat seama că e pierdută, că o iubeam cum n-o iubise nimeni până atunci şi că… Da, da, da, răspundeam din ce în ce mai furios şi că atunci, o, da, atunci, dacă am fi fost singuri, relua ea. I-auzi, gândii uluit, ce-i trecea, prin cap în acele clipe, şi nu-i mai ascultai şoaptele, trăsei exasperat de ce-avea pe ea şi o violai acolo în fotoliu, căci se împotrivea ca o leoaică, realmente, şi fu un viol nesfârşit înşurubat şi crâncen care o domoli în cele din urmă, şoaptele aprinse încetară, închise ochii şi doar un murmur fără cuvinte, ca un cântec de fetiţă abandonată în pădure, înspăimântată, dar inocentă, i se mai auzea parcă direct din adâncul fiinţei… Apoi înţelesei, adică mi se confirmă ceea ce ca nu intuise că i se poate întâmpla: pentru întâia oară de când o cunoşteam avea parcă forţele sufleteşti istovite. Îmi spuse că îi era somn, o luai în braţe, o dusei în dormitor, o dezbrăcai, mă dezbrăcai eu însumi şi adormi în braţele mele. Îi ridicai apoi capul, i-l pusei pe pernă şi revenii în hol. Nu uitasem de dorinţa mea de a reciti acea poezie din Baudelaire. Alături de trupul ei care ardea, o recitii de câteva ori… în privirea ei, cer livid din care se naşte uraganul, la doaceur qui fascine, et le plaisir qui iue.

Un éclair… puis la nuit!

— Fugitive beauté.

Donţ le regard m'a fait soudainement renaâtre, Ne te verrai-je plus que dans l'éternité?

Adľleur bien loin d'ici l trop tard! jamais peut-ętre!

Car j'ignore oů tu jais tu ne sais oů je vais, O toi que j'eusse aimée, o toi qui le savais!

Dar nu, n-aveam, s-o văd doar în eternitate, trecătoarea mea era aici, nu cine ştie unde, nu departe, nu prea târziu, nu niciodată! Căci dacă chiar împreună nu ştiam unde mergem, nu regretul sfâşietor (dacă ai fi trecut pentru totdeauna pe lângă mine şi nu te-aşi fi putut iubi, o tu, care ştiai) îmi chinuie acum sufletul, ci marea bucurie curge prin el, triumfătoare şi liniştită.

III.

A doua zi ne-am sculat mai devreme, să mergem la manifestaţie. Pe atunci 7 Noiembrie se sărbătorea cu aceeaşi amploare ca 23 August. Vrusesem să nu mă duc, dar Matilda mă sfătui să nu fac o asemenea imprudenţă. „Nu văd ce imprudenţă ar fi", i-am răspuns. „Cum, s-a mirat ea, nu ştii?" „Nu!" „Te notează." „Şi ce dacă mă notează? Dar mai întâi cine mă notează?" „Cum cine? N-aveţi acolo o organizaţie de partid? Sau nici asta nu ştii? „Ba avem, dar nu-l văd eu pe caloriferistul facultăţii (fiindcă el e secretarul celulei de partid) că o să îndrăznească să noteze pe cineva." „Ai să vezi că o să îndrăznească!"."Bun, şi ce e cu asta?" Matilda se gândi, apoi îmi spuse: „Nu e bine!". Subliniase zadarnic cuvintele. Nu era bine în ce sens? Ce mi se putea face? „Profesori în vârstă, unii dintre ei somităţi în medicină, în filologie, în matematici să fie notaţi că nu se vor duce?!" mă mirai eu. „Se vor duce, zise Matilda, şi dacă nu te vei duce, vei fi singurul absent şi nu e bine", repetă ea aceste cuvinte care nu-mi sugerau deloc ce n-ar putea fi bine, dar care ascundeau în ele o ameninţare cu atât mai neliniştitoare, cu cât nu preciza nimic: în primul rând nu era bine aşa în general, şi cine nu va ţine seama de acest general va avea necazuri aşa în particular. „Ce fel de necazuri, spusei eu Matildei, aşi putea avea?"' „Asta ai să vezi tu singur mai târziu, dar nu prea târziu, în timp ce toţi ceilalţi vor fi la adăpost de ele şi nimeni nu-ţi va lua apărarea", răspunse ea. N-avea dreptate. Nu exista la noi în universitate o astfel de atmosferă de ameninţări care să ştirbească în vreun fel libertatea cuiva. Era adevărat că nu

puţini aderaseră, în frunte cu rectorul, dar rectorul, un biolog vestit, fusese totdeauna un om de stânga, ca şi Parhon, la Bucureşti, marele endocrinolog, fără să ajungă însă demnitar ca acela, se spunea că ar fi refuzat.

Totuşi, din curiozitate, hotărâi să mă duc, mai ales că nu mă dusesem niciodată, mă uitasem odată la manifestanţi de pe trotuar şi starea mea de spirit fusese contradictorie, întâi, în primele minute strigătele lor, trăiască Stalin, trăiască tovarăşa Ana eţetera, nu-mi plăcuseră deloc, nu pentru că aveam ceva contra lui Stalin şi a altora, ci pentru că nu înţelegeam cui erau adresate aceste strigăte. Nu erau de faţă nici Stalin, nici Ana Pauker, nici Vasile Luca, nici Gheorghiu-Dej. Atunci ce rost aveau? Şi acele pancarte? Dacă toţi aceşti lideri ar fi fost în opoziţie, sensul ar fi fost clar: îi aclamau să audă masele şi să-i ajute să ia puterea, cum se întâmplase îndată după război. Dar ei aveau acum puterea! Ce mai era de obţinut? Şi apoi masele erau chiar ele care aclamau, cine să le mai audă dacă toţi erau în stradă, încolonaţi? Să se audă tot ei, pe ei înşişi?! Da, se putea, aşa cum se întâmplă să cântăm în singurătate, exprimând o stare de spirit de preaplin sufletesc, de suferinţă, de aspiraţie spre ceva, de dor… Desigur! Mă uitam la chipurile lor, să descifrez ce fel de sentimente îi stăpâneau. Întâi că nu strigau toţi, dar aceştia erau mai puţini, apoi erau unii care strigau prea tare, însă cu expresii impersonale, mecanice, asemeni difuzoarelor: lăsau să se audă ceea ce strigă prin ele, amplificau vocea celui invizibil, dar ele erau simple pâlnii metalice de rezonanţă, apoi erau unii stupizi, care după ce strigau arătau o figură tâmpă de veselie, al cărei mobil numai ci îl ştiau, râdeau, făceau o pauză, apoi iar aclamau… Am început însă treptat să văd şi alte chipuri, figuri mai umile, ale căror trăsături se transfigurau exprimând o credinţă adevărată, o convingere, o mândrie, proaspătă, spontană… Da, parcă spuneau, am venit la putere noi cei cărora trecutul nu ne-a adus decât suferinţă şi mizerie… jos cu acest trecut, jos cu mizeria, cu

umilinţele şi cu cei care ni le aduceau distilând din ele numai pentru ei şi-ai lor mierea şi luxul în care trăiau. Am început să urmăresc doar aceste figuri, prins de şoc, căci chiar numai vederea maselor, fără a face parte din rândurile lor, începe, dacă te uiţi mai mult la ele, să mişte ceva adânc în tine, să-ţi nască o emoţie fără nume, o solidaritate neştiută până atunci de tine cu ceilalţi, o adeziune fundamentală la mişcarea, trezirea la conştiinţa de sine a tuturor oamenilor. Şi începusem să simt chiar atunci, pe loc, că aceste chipuri simple care semănau cu al tatălui meu şi mai ales cu al mamei mele însemnau totul, ei erau ceea ce avea pământul mai stabil, ei nu dispăruseră niciodată, în timp ce regi şi oligarhii pieriseră, ei aveau ciolanele tari, mâini puternice şi eterna speranţă în inimi; le-o citeam acum în priviri, strălucind pe chipuri deloc atinse de fanatism abstract, cum erau ale celor care strigau prea tare, sau de stupiditate, cum erau ale celor care aveau expresii complice, prefăcute, vrând să spună, nu se ştie cui, că strigă ei, dar nu cred o iotă din toate astea şi ca dovadă (nu se ştie cui vroiau ei să aducă dovezi) rânjeau ambiguu, căci nici să râdă din plin, total, nu îndrăzneau. Ici, colo se vedeau tăcuţi, gravi, atenţi, oamenii de ordine: ei nu strigau şi nu aclamau, sarcina lor era ca totul să decurgă bine, totul să fie în regulă, manifestanţii să fie disciplinaţi, să ţină bine pancartele, manifestaţia să-şi atingă scopul, coloanele să ajungă în faţa tribunelor, să fluture mâinile, batistele, unii să-şi arate chiar copiii mici, pe care, drept orice steag, îi purtau pe grumaji şi care fluturau şi ei din minutele lor. „Important e că oamenii simpli au lepădat de pe umeri umilinţa, restul, am gândit, adică realizarea unei lumi fără această umilinţă ruşinoasă care a alungat din multe cămine fericirea simplă la care are dreptul orice om pe pă-mânt, urmează să se înfăptuiască: depinde de ei să nu accepte o altă formă de suferinţă şi umilire.” Şi m-am îndepărtat cu acel sentiment de solidaritate viu trezit în conştiinţa mea şi care avea să tresară des, uneori cu entuziasm, alteori ca o

cutremurare în adâncurile fiinţei mele, o imensă durere, în anii care aveau să vină. De uitat însă nu l-am uitat nici acum chiar, în celula mea în care scriu această pagină încercând să alung moartea care mă aşteaptă…

Îmi spuneam atunci că ştiu ce este o manifestaţie de mase, nu simţeam nevoia să mă încolonez şi eu. Totuşi, am hotărât, odată tot trebuie să fiu şi eu printre ei, nu pentru că n-ar fi fost bine să nu mă duc, cum îmi spusese Matilda (în acest sens nu-mi păsa şi nici nu credeam în ameninţări), ci pentru că una e să priveşti mişcarea stând pe loc şi alta poate fi să faci parte chiar din mişcare.

Cu gândul deci la caracterul relativ al ideilor pe care ne-o putem face despre ceva, urmând poziţia în care ne aflăm, o luai spre locul de întâlnire unde ni se spusese să ne adunăm noi, cei din învăţământ. Nu vedeam mişcarea din jur coloane de manifestanţi care şi începuseră să se deplaseze, când mă pomenii strigat: „Dom'profesor, dom'profesor, unde mergeţi?” Nu eram profesor, ci doar asistent, dar aşa ni se spunea la toţi la facultate de către personalul administrativ. Mai târziu şi chelnerii în restaurante, când aveau clienţi al căror grad în învăţământ nu-1 cunoşteau, dar bănuiau că aveau de-a face cu intelectuali, spuneau tot aşa. Până şi Matilda se lăuda cu mine rudelor ei în acelaşi fel: Victor e profesor universitar!

Era caloriferistul facultăţii, secretarul celulei de partid, care mă strigase: „Poftiţi, dom'profesor”, zise el arătându-mi rândurile, care deocamdată erau în aşteptare, şi unde recunoscui într-adevăr, aşa cum îmi spusese Matilda, aproape pe toţi universitarii noştri, amestecaţi cu personalul administrativ. Nu era aşa că dacă nu veneam aşi fi fost singurul care ar fi lipsit. „Petrini, ridică mâna un coleg care ţinea capătul unei pancarte, haide, dragă, nu vezi că nu putem porni din pricina ta?”

Regăţenii spun despre noi, ardelenii, că n-avem humor. N-avem humorul lor, îl avem pe-al nostru, care, e adevărat, e o combinaţie între humorul pur, dacă există aşa ceva, şi lipsa

de humor sau humorul involuntar care dă naştere unui humor specific, când se râde atât de persoana care vorbeşte cât şi de ceea ce spune această persoană. Regăţeanul nu poate fi prins în acest sens, în flagrant delict, să râzi adică şi de el. Persoana considerată la noi de un humor irezistibil are tresăriri când îşi dă seama că ea însăşi e subiect de comedie, dar nu ştie cum se petrece fenomenul, se iritã şi devine caustică, această causticitate sporind însă, şi nu diminuând hohotele celorlalţi. De aceea, în mod curios humoristul nostru, adică acest tip de humorist, căci se disting şi altele, spre deosebire de un bucureştean, e plin de ranchiună, foarte obraznic, deşucheat şi plin de sine, mai ales dacă a băut un pahar; în acele clipe întreaga lui persoană cere palme şi picioare în…, care adesea i se şi dau, palme şi picioare pe care el e departe de a le primi ca pe un omagiu, în timp ce bucureşteanul arată o figură blazată şi te trimite cu un dispreţ suveran la origine, fără să-ţi poarte pică. Nu sunt absolut sigur de aceste caracterizări, dar astfel îmi părea colegul meu care ţinea un capăt al pancartei şi care mă chemase lângă el. Apărând în trăsături îngroşate, fusese totuşi primul pe care îl cunoscusem mai bine şi mai îndeaproape, fiindcă îmi plăcea de el, semăna cu bietul Puloş, fără inocenţa acestuia, mă distra, mergeam adesea cu el la o berărie. Dacă şi-ar fi scos pantalonii şi şi-ar fi pus cioareci, ar fi semănat cu un ţăran. Chiar şi era, ajunsese asistent la universitate nu ştiu prin ce mister, fiindcă un student bun ştia mai multă carte decât el. Cu toate acestea, nimeni nu-l luase la ochi, iar studenţii îl simpatizau, nu numai pentru humorul lui ţărănesc, ci şi pentru că auziseră că era băiat de viaţă, la un pahar de pildă, pe lângă alte năzdrăvănii, cânta cu cuţitul în dinţi, un truc de pe-acolo de la el din sat. Nu-mi aminteam să-l fi auzit luând parte la vreo discuţie despre literatură, care totuşi era obiectul pe care îl preda studenţilor. Insist asupra lui fiindcă în acea zi avea să-şi dezvăluie o latură nebănuită, care avea să-l pună

într-o situaţie neaşteptată şi foarte turbure. Nu spun tragică, deoarece tragicul, în acei ani, îşi pierduse încetul cu încetul sensul obişnuit şi căpătase un altul… Se va vedea mai încolo, voi încerca adică să sugerez acest nou înţeles sau această nouă atitudine a noastră faţă de tragic. Revoluţia e şi o purificare morală şi cel lovit de ea… dar mai bine să arăt asta treptat…

Era de-ajuns numai să-l vezi pe Cubleş (căci aşa îl chema) şi să simţi aproape fără să vrei că în general gravele probleme… hm! nu sunt atât de grave şi că existenţa putea fi abordată şi sub alt unghi. Care? Ce fel de unghi? Ţi-l sugera întâi înfăţişarea sa. Părul abundent, negru, îi creştea aproape de lângă sprâncene, privirea vicleană, dar limpede, nu lipsită de o anume fermitate (care repede, prompt, putea deveni insolentă), era tot ce avea frumos acest chip rotund, ai fi zis buhăit, cu pometi roşii, cu o mustaţă groasă care masca o gură hilară, gata să se întindă în rânjet (căci de râs cu gura mare nu râdea aproape niciodată)… Vorbirea îi era mieroasă, exclamaţia şi accentul puternic dialectal, şi în loc de virgulă frazele sale erau punctate de un ie, care era când persiflator, când trădând un cinism care reducea totul la universul său şi te făcea, în conversaţia cu el, ori să-i întorci spatele definitiv, ori să renunţi, pentru o clipă, la universul tău, spre a te distra, dacă nu te costa prea scump această distracţie, căci nu ştiai sigur dacă, cine ştie din ce pricină şi cu toate că te arătai prietenos cu el, nu va deveni muşcător şi nu-ţi va insinua o măgărie sau chiar ţi-o va formula direct, cu o brutalitate deşănţată de golan sătesc. Acceptai însă să plăteşti, distracţia era mare. Ceea ce avem în noi murdar şi abject, te pomeneai că se trezeşte şi îşi cere drepturile şi îţi spuneai că decât să rişti ca acest gust pentru ceea ce e urât şi josnic să se manifeste în tine însuţi fără să vrei şi când te aşteptai mai puţin, mai bine să iei parte la un spectacol produs de un altul, plăteşti preţul, contempli scârbit, după ce ai râs, josnicia umană şi te simţi eliberat pentru multă

vreme ca după o spovedanie. „No, Petrini, continuă el, pune mâna şi ţine pancarta, de 23 August ai lipsit… Vremea boierilor s-a dus, nu face pe boierul… Filosoful trebuie să-şi verifice sistemul cu practica, praxismul', adăugă el rânjind şi încercă să-mi vâre în mâini băţul. „Nu, zic, ţi s-a încredinţat, du-ţi sarcina la bun sfârşit. Dacă ai să cazi în nas de atâta efort, preiau eu…" „Mergem pe urmă la o bere?" îmi şopti. „Mergem! Dar să nu mai inviţi, ca data trecută, cine ştie ce tipesă… îţi dau cu halba în cap şi te las cu ea să-i cazi în genunchi extaziat." Era căsătorit şi avea şi copii, şi era un bun tată de familie, asta nu-l împiedica, fireşte, să aibă tot felul de aventuri deşucheate… Data trecută crezusem că o să rup cu el. Îl găsisem la masă cu o fată a cărei înfăţişare (era drăguţă!) îţi spunea una, iar vocabularul alta. Era o legătură, după câte mi-am dat seama, îi făcea reproşuri ea lui şi el le înghiţea tăcut, învins, încercând zadarnic să plaseze din când în când câte-un cuvânt. Individa trona… „Nu ţi-e ruşine aşa un pic?! îi spunea. Nu ţi-e ruşine aşa un pic?… Da' nu ţi-e ruşine? Nu ţi-e ruşine? Ce? Eu sunt minoră? O să vedeţi voi!… Că eu o să mă întorc cu toate acele… Mi se fâlfâie… Cum îţi permiţi? Da' ce-am ajuns eu?… Sunt liberă şi fac ce vreau! Şi maică-mea va deschide singură discuţia asta! (deci juca tare, o avea pe maică-sa drept scut!) Pleacă! Şi-o să vezi ce-o să iasă! Futu-te'n cur! Laşule!… De-aici înainte muşc în carne vie!… în carne vie!… Să stai în banca ta! Să nu mă dădăceşti pe mine! Sunt liberă şi fac ce vreau! Inclusiv! Hai sictir…!" Mi-am întins picioarele pe sub masă să-mi fac loc să-mi râdă şi pantofii şi am izbucnit într-un hohot mare. Nu râdeam atât de ea, cât de figura redusă la tăcere, obidită, a lui Cubleş. Îşi găsise naşul. Era vocabularul lui, dar fără humor (individei nu-i ardea de glumă!), şi îl ataca cu o violenţă şoptită şi feroce. El se uită la mine cu privirea ochilor lui negri, care erau tot ceea ce avea mai frumos chipul lui grotesc şi îmi spuse: „Ie! Râzi, ai?… Ai venit la masa mea să râzi! Râzi ca un ratat! În curând or să te dea

afară de la universitate şi or să te trimită învăţător la curatul calului, să ţii blidul sălăjanului. Te rog să pleci, nu merită să stai la masă cu o domnişoară ca ea…!'„ Credeam că glumeşte, dar el îşi ieşise cu adevărat din pepeni. Mai întâi că nu era masa lui, ne dădusem întâlnire, şi acum se grozăvea ca un măgar, să-l admire, dacă se mai putea, tipesa de care se pare că era îndrăgostit. Mă uitai la ea, avea o expresie complet străină şi când tăcea parcă era ceva de capul ei, nu era chiar atât de hâdă cum mi se păruse auzind-o vorbind. Avea o anume demnitate în care fusese jignită. „Ce te uiţi? continuase el. Cere-i scuze! Ie! Scuze, dacă nu, cară-te!” „Ascultă, mă paiaţă, i-am şoptit, eu cu tine n-o să mai vorbesc. Numai a universitar nu arăţi şi de fapt nici nu eşti, nici de învăţător nu eşti bun! Ţăranii au bun-simţ, nici ţăran nu eşti, dar satul are şi el mahalaua lui, trăiască mahalaua, golănia… întoarce-te în mahalaua de unde ai venit, găinarule…” Şi m-am ridicat şi am plecat. Îmi părea rău, aşi fi vrut să mai stau, nu trebuia să râd, spectacolul pe care îl dădea tipesa era rar, merita să mă stăpânesc şi să iau parte la el până la capăt… Ne împăcarăm însă chiar a doua zi, când ne întâlnisem pe culoare ridicase braţele în sus de entuziasm şi exclamase cu regret sincer: „Petrini, scuză-mă, dar umblu ca un nebun după fata aia s-o regulez, şi ea, auzi (şi aici Cubleş se luă cu mâinile de cap şi scoase un fel de muget de furie), cică să divorţez de nevastă-mea şi să mă însor cu ea…!” Şi o înjură de dumnezei şi se drăcui pe sine de tâmpit ce era… Bineînţeles că îl iertai.

Coloanele se puseră în mişcare. Ne mişcarăm şi noi, dar după o sută de paşi ne oprirăm. Trecură, venind de pe o stradă laterală, alte coloane, care aveau prioritate: erau textilişti, cei de la uzina de tractoare reconstruită în locul celei de montat avioane şi unde lucra acum tatăl meu, după o scurtă perioadă de readaptare, cei care construiau vagoane şi cisterne, cei de la utilajul petrolier… „Până la

urmă, zic, ce-ai făcut cu tipesa aia?” „N-am făcut nimic, zise, râzând de el însuşi furios, să vedem după masă.”

În sfârşit, drumul se eliberă şi urmarăm în pas mai viu pe cei din faţă, de unde se auzeau strigându-se lozinci… „Petrini, zise Cubleş la un moment dat, de ce i-or fi pus pe unguri înaintea noastră?” Dădui din umeri. Îi văzusem şi eu, venind, pe universitarii unguri, cu pancarte pe care se putea citi în ungureşte, desigur, numele universităţii lor şi lozinci, Eljen ă Roman Muncas Part… Eljen nu ştiu ce. Aşa era, fuseseră plasaţi înaintea noastră… „Ce importanţă are, zic, nu e cazul să-ţi manifeşti şovinismul pentru atâta lucru!u „Eu şovin?” protestă el. „Întreaga ta înfăţişare e a unui şovin. Dar nu numai înfăţişarea, mai am un argument, continuai eu văzând că se enerva.

Când te duci la un chioşc să-ţi cumperi ţigări şi vânzătoarea e unguroaică vorbeşti cu ea ungureşte.” „O singură dată s-a întâmplat, fiindcă unguroaica era drăguţă.” „Da' de unde, în chestia asta eu am o părere formată. Există un anume tip de intelectual ardelean care ştie ungureşte. De ce? Ei, de ce! Aşa! Nu strică! Cine ştie?” Mă aşteptam să se holbeze la mine şi să-mi spună ceva plastic, ţărănesc, dar observai că nu mă asculta. Se uita înainte foarte concentrat, parcă la pândă. „Petrini, îmi spuse, ţine tu, te rog, pancarta asta. Mă întorc imediat.”

Şi dispăru, o luă înainte. Se întoarse curând şi îmi spuse foarte agitat: „Da, aşa este, ăştia strigă lozinci contra noastră.” „Cum contra…” dar nu avui timp să mă mir, deodată Cubleş răcni: „Trăiască Ardealul întors la patria mumă”. Apoi iar răcni de câteva ori repetând… În clipele acelea Cubleş nu mi se mai păru ca are înfăţişarea lui obişnuită, a unui juisor cinic şi egoist, incapabil de a gândi şi la altă cauză decât a propriei sale persoane. Şi mă pomenii gândind: „Da, foarte bine, de ce să nu trăiască Ardealul nostru întors la patria mumă? Era firesc, destul suferiseră românii ardeleni, populaţie de două ori mai mare decât minoritatea maghiară, atâtea secole, sub jugul

feudalilor maghiari. Aici era leagănul românismului, aici înfloriseră statul dac şi dacii, strămoşii noştri, care puseseră de-atâtea ori în pericol imperiul roman. Din ei, din daci şi romani, ne trăgeam, şi faptul că în anul 1000 năvăliseră pe-aici ungurii nu putea schimba cu nimic acest destin istoric. Nu ştiu de ce îmi veneau în minte toate acestea, poate pentru că agitaţia lui Cubleş mi se transmisese? Poate pentru că după război, după ce recucerisem acea parte smulsă din Ardeal prin dictatul lui Hitler de la Viena, o parte din minorităţile noastre, în loc să trăiască paşnic în ţara care era şi a lor, trecuseră la acţiuni care mi se păreau cel puţin bizare? De pildă năvăliseră în număr mare în partid… Nu puteai să zici nimic, intrarea în partid era ceva pozitiv, revoluţionar, dar urmarea fusese că ne trezisem cu un număr mult prea mare dintre ei în posturile-cheie ale oraşului, în industrie, în comerţ, în administraţie şi chiar în poliţie. Chelnerul care te servea la restaurant catadixea cu greu să deschidă gura pe româneşte (limbă pe care o cunoştea perfect), să-ţi ia comanda şi să te servească civilizat. Serile, adesea, aveau loc bătăi. Se crease nelinişţitoarea senzaţie că ocupaseră oraşul. Un lider din guvern, comunist din ilegalitate, veni atunci de la Bucureşti şi ţinu aici un discurs dur, în care declară că înainte de a fi comunist ei era român, declaraţie care fu considerată eretică, i se puse în sarcină şi fu curăţat aproape îndată ce se întoarse în capitală. Se luară totuşi unele măsuri, dar şovinismul unor elemente minoritare nu fu combătut decât mult mai târziu, după zece ani, şi anume într-un moment politic foarte prielnic, îndată după turburările contrarevoluţionare din Ungaria; abia atunci se restabili în oraşul nostru o convieţuire normală şi paşnică între noi şi minoritatea maghiară din oraş, cele două universităţi se uniră, în mod firesc limba română reveni în instituţii, comerţ şi administraţie. În acel an însă nu era aşa şi mă pomenii şi eu strigând împreună cu colegul meu Cubleş: Trăiască Ardealul, pământ românesc! Glorie veşnică

martirilor noştri, Horia, Cloşca şi Crişan… Din faţă ni se răspundea: Eljen, nu ştiu ce… Cubleş îmi traducea: Trăiască Ungaria., trăiască Buda-Pesta… trăiască marele popor maghiar vremelnic despărţit… Şi foarte rar şi anemic: Eljen ă Roman Muncas Part, trăiască Partidul Comunist Român. După noi începură să strige indignaţi şi ceilalţi universitari. Nimeni nu observă că între timp tovarăşul Pascu, caloriferistul nostru, dispăruse…

Deodată auzii un răcnet. Apăruţi parcă din senin doi indivizi intraseră printre rândurile noastre şi puseră mâna pe Cubleş, îl apucaseră de braţe, unul din dreapta şi altul din stânga, şi îl trăgeau să-l scoată afară. Cubleş răcnea şi se zbătea. „Ce e asta, striga, ce-aveţi cu mine, nu merg nicăieri, domnilor”', îşi întoarse el capul înapoi către colegii lui care, ca şi mine, priveau stupefiaţi apariţia acestor intruşi, cu înfăţişări de brute, cu raglane pe ei, tăcuţi şi parcă plictisiţi de spaima cu care striga Cubleş. Îi şoptiră ceva. Cubleş urlă: „…da' de ce, nu merg nicăieri, nu nu merg… Trăim în România, nu în Ungaria…” Pe acest ultim răcnet Cubleş fu aproape târât dintre rânduri, deşi se zbătea cu energie… paşii totuşi îl duceau spre trotuar… acolo îl văzui că se propti cu picioarele în bordură, se opinti din răsputeri să scape, se svârcoli, chiar fu gata să-şi elibereze braţele… începu însă să vomite şi unul din indivizi îi primi jetul care ţâşnise din Cubleş drept pe piept, un jet de salată verde, amestecat cu ouă nedigerate încă şi clăbuci vineţi de fiere… îi dădură drumul, credeam că chiar o să-i dea drumul şi în clipa aceea Cubleş ar fi putut fugi, dar i se făcuse rău, se îndoise de spinare şi continua să vomite. Individul murdărit se ştergea repede pe piept cu o batistă pe care o şi aruncă scârbit, dar impasibil şi cu o mişcare rapidă scoase un pistol de sub raglan şi i-l înfipse lui Cubleş în coastă. „Tovarăşi, strigă atunci caloriferistul care reapăruse ca şi când n-ar fi dispărut, nu opriţi coloanele, înaintaţi…”

Înaintarăm şi nu-l mai văzurăm pe colegul nostru. Eu purtam mai departe un capăt al pancartei pe care Cubleş nu-l mai reluase şi ne urmarăm drumul în tăcere. Tăcere se făcuse şi în faţă, nu se mai auzi nici un fel de eljen, şi astfel ajunserăm în centru şi trecurăm prin faţa tribunelor. Surâzători, radioşi, liderii oraşului şi invitaţii fluturau din mâini în timp ce în spatele lor fâlfâiau atinse de curenţi de aer drapele roşii amestecate cu tricolorul. De pretutindeni se auzeau urale. De la noi, şi nici de la universitarii unguri, nu se auzi nimic, dar eram puţini, şi lipsa noastră de entuziasm trecu, desigur, neobservată. Ne împrăştiarăm îndată ce trecurăm de tribune, în afară de cei care purtau steaguri şi pancarte cu lozinci, pe care trebuiră să le ducă înapoi la universitate. Stăruia în mine o nedumerire: de ce se speriase aşa de tare şi mai ales aşa de prompt Cubleş? Dacă m-ar fi luat pe mine şi nu pe el, aşi fi mers dând din umeri: cu ce eram vinovat? Nu noi începuserăm. Şi într-adevăr, vorba lui Cubleş, trăiam în România, şi nu sub ocupaţie maghiară, nu cumva n-avem dreptul să ne manifestăm sentimentele faţă de martirii şi eroii noştri, când cei care îi martirizaseră de-a lungul secolelor ne provocau? Nu înţelegeam groaza animalică a colegului meu.

IV.

Probabil, gândeam pe drum, că au vrut pur şi simplu să-l scoată pe Cubleş din rânduri, să nu mai facă agitaţie, i-or fi dat drumul mai încolo, deşi pistoalele pe care i le înfipseseră în coaste nu promiteau nimic bun… Da, dar cum ar fi putut altfel să-l convingă? Până la urmă îmi rămase în minte doar momentul când colegul meu începuse să vomite şi îl împroşcase pe poliţist pe piept şi pe cravată… Păstram râsul în mine să-i povestesc şi Matildei, să râdem împreună… eram foarte vesel… Adică abia aşteptam s-o văd şi să ne îmbrăţişăm, ca totdeauna în cei doi ani când ne revedeam… Acasă scosei cheile, dar îmi veni un gând şi sunai… De ce să nu fie tot aşa? Aveam să-i aud paşii pe

trepte, uşa deschisă, eu ceremonios: „Vă rog aici stă doamna Matilda?”, „Da, domnule, eu sunt, ce doriţi?” Apoi deodată strigăte şoptite: Matilda, Victor… Ne îmbrăţişam foarte tare, eu „cu sete”, ea pierdută… Victor, iubitul meu, Matilda, fetiţa mea… şi ne desprindeam cu greu, eu ieşind s-o aştept la un loc ştiut numai de noi, „cei trei copaci” pe o străduţă ceva mai încolo, al cărei nume fistichiu nu-l puteam memora, strada Fântâna lui Cherecheş, sau Berecheş, primele litere al acestui Nemecheş fiind adânc ruginite pe tăbliţa indicatoare. Până la divorţ nu trebuia să fiu văzut că am intrat în casa ei şi am stat mai mult de trei minute. Petrică putea folosi acest lucru s-o mânjească cu noroi în faţa instanţei.

Sunai a doua oară, fiindcă Matilda întârzia. Îi auzii apoi paşii. Deschise uşa şi când mă văzu… „Vă rog, zisei, modest, cu un glas de străin, aici stă…” Dar ea nici măcar nu tresări şi nimic nu mai recunoscui în privirea ei din ceea ce ştiam că exista nu mai departe decât cu câteva zile în urmă: neclintirea surprizei, strania bucurie a revederii (căci era stranie, îmi sugera sentimentul neliniştitor că o vedeam pentru întâia oară). Acum expresia şi privirea ei nu mai arătau nimic, deşi erau aceleaşi. Din acest nimic îi ţâşniră scântei reci din ochi şi o voce netă: „Ai cheile, de ce mă faci să cobor de pomană?”

Şi îmi întoarse spatele, nu grăbită (şi acest lucru mă surprinse, graba, treabă complicată, de gospodărie să zicem, de la care o smulsesem dinăuntru putând să justifice această răsturnare), nu, urca agale şi o altă ciudăţenie, după ce deschise uşa şi intră în hol o închise la loc, deşi ştia că eu voi veni din urmă, ba chiar o închise bine cu încetineală insistentă, nu cumva să nu se închidă perfect, ca şi când ar fi uitat că eu trebuia, s-o deschid din nou… Da, avui această impresie şi din felul cum urcase, cu acele mişcări greu de descris pe care le are un om care este, se ştie, şi se simte singur… Era îmbrăcată de oraş, probabil că abia sosise şi ea de la manifestaţie…

Nu intrai. Închisei uşa şi o luai agale spre poartă. Acest „agale” mă surprinsei că era reflexul unei dorinţe şi anume să mă fac auzit de sus, să se deschidă o fereastră şi să fiu oprit, dar nu oricum, ci… Nu se deschise însă nici o fereastră şi gândii: da, iată, astfel de ferestre nu se deschid, să nu mai aştepţi niciodată deschiderea nici unei ferestre… Ieşii în stradă. Aşadar, de ce am făcut-o să coboare de pomană! Bucuria cu care o aşteptam era prin urmare… Cum adică de pomană?! A te gândi la cea pe care o iubeşti şi a dori să-ţi exprimi bucuria într-un fel ştiut, era ceva zadarnic, adică participarea ei era ceva de pomană? Ce se întâmplase? Amnezie? Şi încă una aşa de clară, fără fisuri?… Atunci acele întâlniri ale noastre în faţa uşii deschise fuseseră false, jucate, premeditate?! Braţele ei care mă strângeau făceau doar un exerciţiu de gimnastică? Chiar aşa, un timp atât de îndelungat? Şi încă mai vroiam să-i povestesc, să râdem împreună… O să râzi singură de-aici înainte, gândii, simţind că încep să mă înfurii. Cum poţi să uiţi ceea ce până mai ieri însemna iubirea, dragostea însăşi, expresia ei turburătoare care îţi atinge şi îţi vrăjeşte sufletul? Ce mai rămâne atunci?… Simţii că o luasem razna. Cine ştie ce-o fi cu ea, ceea ce e real e raţional, trebuie să existe o explicaţie. O fi fost obosită după manifestaţie? Ei şi? Oboseala, stare pasageră, fără adâncime, nu poate alunga ceea ce constituie însăşi raţiunea pentru care doi inşi stau împreună, trecutul minunat care îi leagă şi căruia nu poţi să-i dai cu piciorul decât dacă acest trecut, împreună cu prezentul nu se mai proiectează în viitor, adică nu-l mai vezi, acest viitor, lângă cel cu care ai un trecut, ci cu totul altfel, singur, cu altă lume, alte speranţe, altcineva. Altcineva? Dar era absurd, abia ne căsătorisem. Hotărât că o luasem razna… O fi păţit ceva în timpul manifestaţiei? Da, asta se poate, şi scena pe care eu vroiam s-o reînviu la uşă putea fi nepotrivită. Bine, dar altfel aşi fi reacţionat eu în acest caz: „Victor, iubitul meu, sunt necăjită, am păţit ceva, hai vino sus să-ţi povestesc.” Nu, nici vorbă, chipul ei nu

exprima deloc un necaz. Atunci ce? Era clar, numai ea putea să-mi explice. Dar avui în aceeaşi clipă o senzaţie bizară, pe care n-o avusesem decât când eram mic, sub şapte ani, o nedumerire. Mă jucam în stradă cu alţi copii, de-a caii; cu o sfoară în gură trebuia să nechezi, să alergi şi să ţopăi, în timp ce călăreţul din urmă ţinea frâul şi din când în când te atingea cu o nuia dacă nu făceai toate astea cu ardoare. După un timp rolurile se schimbau, dar după cât timp? M-am pomenit apucat de mână şi smucit: era mama, furioasă (ea cea atât de stăpânită), care îmi porunci „acasă" cu o voce aspră, necunoscută. Mă împotrivii. Atunci ea smulse nuiaua din mâna celuilalt, îl croi întâi pe acela o dată (gest de violenţă care mă uimi) şi mă croi apoi şi pe mine peste picioare dar nu o dată, ci de trei-patru ori la rând. Am plâns câteva ore aşteptând o explicaţie care nu mi s-a dat. Ce-a avut cu mine? De ce m-a luat de la joacă? Ea care totdeauna mă lăsa să fac ce vreau şi care nu mă bătuse niciodată… Abia după mulţi ani mi-a spus…:"pentru că erai un prost, nu vedeai că ăla făcea mereu pe călăreţul şi tu mereu pe calul, şi te croia pe cap şi trăgea de sfoară aşa de tare că îţi ieşise sânge la gură. Trebuia să-l pui şi pe el să fie cal şi să-i tragi şi tu cu nuiaua peste capul lui de rău şi de prost ca şi tat-său…" „Şi de ce nu mi-ai spus atunci?" „Aşa, ca să înţelegi şi singur." Fără a forţa prea mult această amintire, îmi dădui seama ca şi atunci că aşteptam de la Matilda o explicaţie. Fusesem lovit de ea, dar de ce? Trebuia să înţeleg singur. Ei bine, zisei, ce era rău în faptul că dorisem să-mi deschidă ea şi să retrăim…

Îmi prelungii, turburat, plimbarea. Îmi amintii de felul neaşteptat cum mă părăsise Nineta Romulus fără vreo explicaţie plauzibilă: vrusese s-o luăm pe o anumită stradă şi eu spusesem nu. Mi-era indiferent pe unde ne-am fi plimbat, dar mi se păruse că avea anumite „interese" pe strada aceea urâtă şi nepietruită. Ce fel de interese? Nu-mi dădeam seama, dar am avut sentimentul obscur că sunt dus pe-acolo, că nu vroia din pur hazard să ne plimbăm prin

hârtoape şi hămăituri de câini, şi am spus nu. Atunci ea, absentă, gânditoare, fără să mă mai vadă, a rupt-o cu mine sugerându-mi vinovăţia printr-o replică de ţinut minte: „singur ţi-ai dat foc la valiză”. Şi a plecat şi de-atunci n-am mai văzut-o. Nici Căprioara nu mă scutise de enigme, de ce de pildă îl preferase, fără măcar să mă anunţe, pe eminentul desfăcător de dovleci umani, care, după spusele şi comportarea lui pe care n-aveam de ce să nu le cred, nu-i promisese nimic şi ea chiar după ruptura cu acela şi reîntoarcerea la mine întârziase nepermis de mult să-şi întrerupă sarcina, enigmă pe care o luase cu ea în mormânt – dacă avea un mormânt, fiindcă nu s-a aflat niciodată ce-a făcut cu trupul ei ginecologul…

De când o iubeam pe Matilda, niciodată nu-mi dăduse vreo enigmă de dezlegat, în afară de viaţa ei cu Petrică. De ce, de pildă, divorţul durase atât de mult? A fost o lungă enigmă, care m-a însoţit multă vreme şi s-a dezlegat greu. Matilda n-a ştiut de ea. De câte ori veneam la o întâlnire, o dată mai tare, alteori mai potolită, nesiguranţa îmi turbura bucuria de a iubi, punându-mă, fără vreun indiciu din afară, în gardă: şi dacă ea, gândeam, cu aceeaşi aură vitală pe frumosul ei chip, fără măcar să-şi ascundă dragostea pentru mine (şi asta mi se părea absolut insuportabil), îmi va spune: „…dragul meu, m-am gândit bine, nu mă pot despărţi de Petrică…” După care să urmeze, peste inima mea care bătea să-mi spargă pieptul (în realitate îmi bătea atunci, când gândeam, înainte s-o văd), explicaţiile pe care nu le-aşi fi auzit şi nu le-aşi fi înţeles şi nici nu m-ar mai fi interesat. De aceea veneam adesea la întâlniri pregătit dinainte să aud obsedanta declaraţie, sumbru, îngheţat, mortificat şi treceau multe minute până să-mi vin în fire. Ea se învăţase cu înfăţişările acestea ale mele, nu le lua în seamă (nu tot astfel arătasem şi în acea zi în bibliotecă, în ziua când venisem prima oară la ea în casă?) şi sub puterea vrajei pe care prezenţa ei mi-o inspira presentimentul meu se retrăgea în adâncuri pentru ca la despărţire să nu mai

găsesc în mine nici un fel de îndoieli. În seara aceea, în ziua următoare. A treia zi însă, cu câteva ore înainte de a o revedea, sufletul meu se golea insesizabil, sau mai bine zis bucuria mea se precipita, şi din această precipitare reapărea îndoiala, chiar spaima de a nu auzi astăzi un lucru care de fapt existase tot timpul, şi anume declaraţia ei de neputinţă ca un dat care nu putea fi învins, de a-l părăsi pe Petrică. Prin repeţire însă această nesiguranţă acută s-a mai tocit, nefiind alimentată de Matilda cu nimic, nici măcar cu o ispită de a-mi pune la încercare puterea sentimentelor (nu are cruzimea şi inferioritatea de a chinui) şi până la urmă am descoperit un adevăr simplu, care a alungat orice fel de enigmă şi anume că împăcarea cu soţul ei nu mai era posibilă obiectiv: Petrică ştia că trăim împreună şi chiar dacă ar fi vrut amândoi să nu se despartă, aveau între ei această realitate peste care nu se putea trece: dragostea dintre mine şi Matilda. Nu-l vedeam eu pe Petrică amator de astfel de compromis, chiar dacă ea ar fi vărsat apoi peste el o mare de iubire. Rămânea faptul cert că el întârzia divorţul şi o făcea cu abilitate şi îndârjire, iar Matilda îmi dădu într-o zi explicaţia, făcându-mă parcă să mă îndrăgostesc de ea a doua oară, atât de imensă fu uşurarea pe care o simţii. Cert, nici el nu mai vroia să se împace cu ea, dar vroia să-i demonstreze ei că de fapt nu mă iubea şi mie aşijderea, că n-o iubesc, cu alte cuvinte aştepta să ne despărţim. Pe loc, am izbucnit atunci într-un râs mare. Aşa era. Şi i-am spus: „Dacă i-am fi ghicit mai demult acest gând, ne-am fi prefăcut că ne despărţim, că totul adică s-a terminat între noi şi n-ar fi trebuit să aşteptăm atâta, până s-a îndrăgostit şi de el alta.” Dar ea a clătinat din cap: „Nu, ar fi fost în stare să se întoarcă acasă!” „Ar fi fost?!” „Da, ar fi fost! Nu ştiu pentru cât timp şi cu ce scop, dar nu e sigur că s-ar fi grăbit să mă lase liberă.”

Aceste amintiri sporiră în mintea mea enigma comportării ei de azi, adică înţelegeam şi mai puţin întâmplarea, dar în acelaşi timp îi micşorară şi importanţa pe care i-o dădusem.

Simţeam, instinctiv, că sufletul ei mare trecuse printr-o mică eclipsă. Îmi spusei că trebuie să mă prefac că n-am băgat de seamă nimic şi fireşte, să nu mai sun niciodată la uşă sau să mai încerc să reînviu amintiri similare. Această hotărâre putea fi excesivă, dar nu mai aveam nici un chef să fiu pus în situaţia de a suferi ca un adolescent care ridică la proporţii cosmice un gest; vine sau nu vine acest gest al iubitei? Vine, e perfect, nu vine, n-are decât, n-are rost să pui sub semnul întrebării, e chiar ridicol, o mare iubire de care eşti legat prin rădăcini care se pierd în adâncul fiinţei tale. Ar fi ca şi când un copac ar suferi din pricina unei adieri care îi mişcă, ici-colo, ramurile…

Numai că la întoarcere nu găsii un copac fie el chiar şi nelinişţit de ceva, sau un soare care trecea printr-o eclipsă. Nu găsii pe nimeni. Matilda nu era acasă. O căutai prin toate odăile, la bucătărie, deschisei în mod absurd şi uşa de la cămară, unde nu putea fi, deoarece pe maşina de gătit nu fierbea nimic. Ana nu era nici ea în odaia ei. Mă plimbai câtva timp prin vastul apartament care deodată mi se păru străin şi pustiu şi imaginile mele cu copacul şi eclipsa mi se părură ridicole. Îmi veniră în minte destăinuirile lui Petrică. Erau deci adevărate. Formidabil, chiar atât de curând, mă întrebai, chiar de îndată ce începuserăm să trăim sub acelaşi… hm! acoperământ, bineînţeles, între aceleaşi ziduri? Chiar a doua zi? Credeam că o să mă aştepte cu masa pusă! Iată-mă deci în aceeaşi situaţie ca predecesorul! Ce sfaturi îi dădusem eu atunci lui Petrică? A-ha! Sfaturi ştim să dăm şi în orice caz,gândim în sinea noastră că nu ne aflăm noi în situaţia care ni se povesteşte, că am şti noi! e-he! i-am arăta ce înseamnă să… Unde s-o fi dus? mă întrebai oprindu-mă din plimbat şi uitându-mă la ceas. În mod curios simţeam în mine o veselie. Dădui din umeri. Primul şoc, pricinuit de primirea la uşă, îl anula pe cel de-al doilea, care ar fi trebuit să fie mai puternic. În orice caz, Petrică, mă adresai eu aceluia, n-o să se aştearnă peste sufletul meu o neagră mâhnire. Şi n-o să-mi părăsesc

eu Lucrările ca să analizez cu o nelinişte universală mobilurile comportării Matildei. Spre deosebire de tine, o să lucrez.”

Şi în clipa aceea simţii o mare poftă de cărţile şi de caietele mele. Mă smulsei din loc, intrai în bucătărie, căutai pâine, brânza, unt, îmi făcui un sandviş, băui un pahar cu apă şi mă retrasei în birou. Încă de ieri îl populasem cu autorii mei, pe care îi împrăştiasem peste tot, pe canapea, pe birou şi chiar pe jos pe covor, fiindcă în ciuda dorinţei mele de a citi sistematic, se întâmpla uneori să fiu prins de câte-o carte cu atâta putere încât o sorbeam acolo unde mă aflam, fără să mă desbrac, fără să mănânc şi fără să schimb locul. Asta la mine acasă. Aici, aranjându-mi ieri cărţile, pusesem o grămadă cu coperţile în sus, acolo unde mă întrerupsesem, spunându-mi că foarte rapid trebuie să-mi pun ordine în lecturi, un gând asociat în mintea mea cu un sentiment de stabilitate şi de durată, mă căsătorisem, aveam soţia mea, postul meu la universitate, o situaţie materială bună, trebuia să întrerup lecturile care mă pasionau şi să intru în lecturile grele (grele pentru că erau obligatorii) şi să înving ispita pe care o simţeam, citind unii autori, de a-i expedia. Îmi dădeam seama foarte clar, de pildă, că apologia lui Socrate, a lui Xenofon, bătea apa în piuă în comparaţie cu aceea a lui Platon. dar trebuia s-o recitesc totuşi odată cu foarte mare atenţie: şi încă Xenofon era Xenofon, mare figură, general atenian care luptă contra alor săi fără să bea cucuta, avu timp să scrie despre Socrate, despre greci, un roman istoric şi chiar încercări despre tehnică, dar ocolisem totdeauna pe cei mici, fără să mai pomenesc că de la cei vechi sărisem la cei moderni, evitând reluarea scolasticilor, care mă plictisiseră în facultate şi din pricina asta îi uitasem, acel vid care se produce adesea în cunoştinţele noastre şi care ne supără, rod al unor lecturi silite… Vroiam însă să-mi iau doctoratul şi simţeam că trebuie să şi trudesc, nu numai să mă mărginesc la ceea ce mă pasionează.

N-apucai însă să mă desbrac, că sună telefonul. Ieşii în hol şi ridicai receptorul. „Alo, Victor, auzii în pâlnie vocea uimită a Matildei, ce faci tu, dragă, acolo? Nu trebuia să mergem azi la Tasia? Unde ai plecat? Te-am aşteptat aproape o oră…” „Care Tasia', răspunsei eu mohorât.

„Cum care Tasia, nu ştii cine e Tasia? râse ea foarte veselă, pe un fond de voci care strigau ceva, râdeau în timp ce Matilda le spunea fără să îndepărteze receptorul: Nu ştie cine e Tasia… Apoi iar strigăte şi exclamaţii. Dragă, mi se adresă, Tasia e cumnata mea, ai cunoscut-o într-o zi, he, mai demult, e adevărat, când mi-a adus ea un cozonac mare şi am mers într-o excursie. Ţi-aminteşti excursia?!” „Da, ştiu, răspunsei, spasiba Tasid, ocin spasiba…” „Păi vezi? Ţi-ai adus aminte.” „Da, dar când a fost vorba să mergem noi azi la ea?” „Nu ţi-am spus că sărbătorim căsătoria noastră la ea?! Dragă, oi fi tu filosof, dar uituc n-ai dreptul să fii decât hăt, încolo, pe la bătrâneţe, când o să-ţi pui vată în urechi!” Rămăsei stupefiat. Dimpotrivă, îmi spusese că aranjăm noi asta mai târziu, după ce strângem ceva bani. „Nu, zisei, nu mi-ai spus niciodată că o să sărbătorim…” Dar ea mă întrerupse: „Ba ţi-am spus, lasă, te-ai supărat ca văcarul, nu ştiu ce ţi-a venit…” Am vrut să-i răspund că supărarea văcarului e pe sat, bine, iată-mă văcar, dar unde e satul? Vroia să spună că ea e mai mulţi? Simţea în ea o colectivitate întreagă, iar eu eram unul singur? Dar am tăcut, contemplând liniştit în mine însumi această stupiditate. „Lasă supărarea, reluă ea între poruncă şi tandreţe, uite, Tasia nici n-a pus masa, te aşteptăm. Eu am plecat singură, fiindcă am crezut că n-o să mai vii, te-o fi invitat vreun coleg…” Aşadar pot s-o fac în viitor, gândii, să plec fără să-i spun şi ea să considere acest lucru nefiresc drept ceva cu totul obişnuit. Dar asta mai înseamnă că şi ea putea să facă acelaşi lucru, după cum îl şi făcuse, cu o vagă scuză că nu ştia unde plecasem eu. Hm! Ar fi trebuit să ştie! „Nu, zic, am treabă, nu pot să viu…” „Dar tu n-ai mâncat nimic, îmi şopti ea atunci, de astă dată cu o voce care mă

făcu să tresar (cine nu-şi aminteşte şoapta iubitei?). Nu stăm mult, mâncăm ceva, bem un pahar şi ne întoarcem.” Ultimul cuvânt mă decise. O, da, ne întoarcem, noi doi, şi vom fi iarăşi împreună, câte promisiuni într-o inflexiune de voce. „Bine, zisei, dă-mi adresa.”

V.

Din primele clipe însă fui primit cu răceală, iar Matilda, deşi veselă, nu-mi aruncă privirea pe care o aşteptam. Ce privire aşteptam? Una singură, în care ameţim o clipă, apoi putem să ne ignorăm o vreme, ca să nu stingherim pe nimeni cu sentimentele noastre egoiste. Cum e această privire? E o mărturisire: te iubesc, nu mai lungă şi nici mai insistentă decât ar trebui ca să se rostească aceste cuvinte. Nu vroiam mai mult, deşi am văzut soţi care îşi mărturiseau unul altuia cât de mult se iubesc chiar ocolindu-şi privirile, fără să mai spun că atunci când li se întâlneau ai fi crezut că o lumină, ca să zic aşa, sepia cădea asupra lor şi îi învăluia; o şoaptă, un mic gest, o tăcere a unuia din ei drept răspuns, totul era atât de intim şi în acelaşi timp detaşat, încât, privindu-i, nu te puteai stăpâni să nu te întrebi: care e de fapt starea normală a oamenilor, a noastră, sau a ăstora? şi să ai o clipă bănuiala că a lor este, şi să te simţi micşorat. Imaginaţia îţi sbura cu invidie spre patul lor, ce făceau ăştia când erau singuri, ce puteau face, ce dulce contopire, ce îmbrăţişare totală, ce sărutări duioase, fierbinţi şi abandonate… Nu chiar o astfel de imagine gândeam eu că o să oferim noi în lume, cu şi Matilda, expresia unei astfel de iubiri care să ne arunce în anonimat. Fiindcă la drept vorbind astfel de perechi sfârşeau prin a fi uşor evitate: partenerii erau vag plicticoşi. Intuiam doar că Matilda, fără a dori să placă şi altora, avea o prea puternică personalitate ca să se plieze unui singur sentiment, să nu-şi exprime din plin această personalitate şi nu din vreun orgoliu, ci, potrivit unei expresii care reprezenta pentru ea aproape un concept filosofic, aşa era ea, şi se lăsa din plin în voia tuturor impulsurilor care o stăpâneau. Da, intuiam fără

vreo experienţă de societate, mai mult din povestirile ei vesele din lumea arhitecţilor şi activiştilor de partid, că nu va arăta cu mine ca o femeie copleşită de iubire, deşi când ne iubeam era chiar mai mult, aşi fi zis până la dispariţia conştiinţei de sine, ca şi când ar fi coborât în alt tărâm, dar nu credeam că nu-mi va arunca măcar o privire de recunoaştere, o sclipire măcar, o clipire, adică iată, el e soţul meu pe car îl iubesc şi mă iubeşte şi apoi să continue ritualul gesturilor şi cuvintelor care se fac şi se spun când suntem cu alţii. Şocul fu mai puternic decât cele două anterioare şi nu-mi ajută cu nimic gândul că ştiam că mă iubeşte, că mă iubeşte foarte tare, că doi ani a fost fericită cu mine şi că vom mai fi, de astă dată pe termen nedefinit, pentru totdeauna, până la bătrâneţe şi moarte. Oglinda în care mă uitam se turbura. Mă uitai la ea de câteva ori, insistent. Da, era tot ca Matilda, dar arăta ca şi când ar fi fost văduvă, nu prin decesul soţului, ci prin decesul iubirii ei pentru el. Îl avea, acel soţ, uite-l colo, stătea tăcut şi posomorât, dar între, ei demult nu mai era nimic, trăiau împreună fiindcă se luaseră şi fiindcă aveau interese comune, dintr-o căsnicie nu prea lungă, dar nici prea proaspătă: copii, doi sau trei, casă, şi apoi zădărnicia unui divorţ, fericirea nu există, iei pe altul sau pe alta şi tot acolo ajungi…

Chiar asta şi zicea, răspunzând în discuţie cuiva care nu înţelegea de ce nu se desparte nu ştiu cine, că aia nu e viaţă pe care o duc ei împreună; discuţie pe care căzusem şi care se reluase după ce eu, fără să dau mâna cu nimeni, nu din nepoliteţe, ci fiindcă nimeni nu se deranjase să se ridice de pe scaun când intrasem – vorbesc de bărbaţi – mă aşezasem pe un scaun departe de Matilda, prea departe, o altă nepoliteţe de-a lor, şi începusem să mănânc fără poftă din icrele de crap pe care Tasia mi le pusese înainte…

Matilda îşi spusese replica ei cu un neasemuit orgoliu, ca o păţită ajunsă cu bărbatul ei pe drojdie şi cu care trăia cu stoicism şi fără speranţă, o trufie care o făcea să se creadă

pe deasupra tuturor. Privirea ei îi strălucea parcă în fulgere verzi, chipul îi era aprins şi fumuseţea ei din acele clipe semăna cu a unei preotese de sectă. Ai fi zis că întreaga ei fiinţă exprima o fericire netrăită, neînfrântă, dar nerealizabilă. „Matilda, n-ai dreptate, strigă Tasia, din picioare, punând pe masă farfurii noi, cât trăieşte, omul e dator să nu înghită ce nu trebuie. E rea, hai, înghiţi, nu ştie să facă o mâncare, nu e nimic, o să înveţe de nevoie, e proastă, ei şi ce, proştii nu trebuie să trăiască şi ei? frumoasă, hm! parcă el e urât, dar să te mai şi înşele, să nu te iubească, să-ţi întoarcă dosul, ce dracu, Doamne iartă-mă, te mai ţine lângă ea?” „Îţi spun eu!”, strigă Matilda (şi în clipa aceea închisei pleoapele: n-o recunoscui pe femeia aceasta care avea în strigătul ei ceva atât de victorios încât avui o secundă, ca un scurtcircuit, un fior de spaimă: îmi părea odioasă, totul ca la lumina unui fulger, apoi chipul iubit reveni la înfăţişarea ştiută), dar Tasia n-o luă în seamă, admirabilă femeie, se apropie de mine şi îmi şopti: „Ce e, nu sunt de treabă icrele astea?' Îi zâmbii: „Ba nu, sunt bune”. „Bea un pahar de ţuică!… Ia hai noroc”, spuse ea dându-şi seama că trebuia să se ciocnească şi în cinstea mea şi ciocni cu mine, eu cu vecinii, indivizi sbanghii, solizi, fălcoşi, dar bonomi, nu ciocnii însă cu unul roşcat, care îmi aruncă o privire rapidă şi dispreţuitoare şi tot atât de rapid îl evitai şi eu, mă întinsei peste masă şi doar ridicai mâna cu paharul spre cineva mai binevoitor care mă observa demult…

Băurăm! Matilda stătea în capul mesei, ea nu bău. Observai că pumnii ei, pe jumătate ascunşi de dunga mesei, erau încleştaţi. „Orice-ai zice, Matilda, într-o situaţie ca asta îţi iei boarfele şi te duci, zise Tasia fără respect pentru ceea ce ar fi putut spune cumnată-sa. Îţi iei boarfele, ca să nu mai ai discuţie într-o zi când aia nu e acasă, şi paidiom!” „Aşa crezi tu? zise Matilda. Şi dacă eu îţi spun că o iubeşte fiindcă nu-l face să sufere?” „Cum să nu-l facă? Atunci de ce se plânge în dreapta şi stângă? Vine la mine, uite-aici şi începe… Tanti, uite ce-a mai făcut Nusia…” „Spune şi el aşa

ca să nu zicem noi că e un bleg”', răspunse Matilda triumfătoare înainte de a fi triumfat, fiindcă nici Tasia nici ceilalţi n-o urmăreau, înfulecau sarmale, pe care o fată, nu înţelesei cine era, o rudă sau o servitoare, mi le aduse şi mie. „Băiatu-ăsta îl cunosc eu mai bine decât voi toţi, reluă Matilda, de-aia ţine la ea, fiindcă n-o iubeşte.” „Parcă spuseşi că o iubeşte”, zise atunci roşcatul. „Tocmai de-aia, zise Matilda mutând tacâmurile dintr-o parte în alta, vizibil într-o dificultate care o îndârji, dacă ar iubi-o, ar suferi pentru tot ce-i face, or el nu sufere şi o iubeşte tocmai de-aia, fiindcă n-o iubeşte…”. Roşcatul făcu hă, hă, cu sarmalele în gură, în timp ce Matilda, descumpănită, dar numai pentru o clipă, se aplecă înainte şi reluă:… Da, Petea, cum de nu înţelegi?!' De ce o fi strigând aşa, mă întrebai, ca şi când ar fi fost vorba de viaţă sau de moarte, când ceilalţi mâncau liniştiţi şi bine dispuşi, nu le păsa de acel băiat şi de nevasta lui, în orice caz nu era o chestie care le stătea pe cap. „Numai cineva pe care îl iubim ne poate face să suferim, continuă Matilda, Tamara e pentru Artimon o străină. Totuşi ţine la ea, dar dacă ar iubi-o cu adevărat, s-ar chinui, ori asta e datorită ei, nu l-a făcut s-o iubească, putea să-l facă, ori ea nu l-a făcut, ar fi fost nenorocire, cum e Artimon de sensibil… Şi atunci el are aşa un sentiment de… chiar o iubeşte pentru imensa cantitate de suferinţă de care ea l-a apărat… E o fată cinstită…” „Cum l-a apărat, cum e cinstită, mugi parcă roşcatul agresiv, f… mama ei dacă în locul lui Artimon nu i-aşi frânge gâtul.” Matilda vrusese să spună că acel Artimon îi purta numitei Tamara o recunoştinţă vecină cu iubirea fiindcă ea înşelându-l cu alţii îl împiedicase astfel s-o iubească, fusese deci loială, lipsită de perfidie. Dar roşcatul nu înţelesese sau nu vru să înţeleagă un astfel de lucru care, se vedea cât colo, apărea în ochii lui drept o bazaconie. Or, tocmai lui i se adresase Matilda, ca şi când numai el ar fi putut să…

În clipa aceea sbârnâi soneria. Gata. zise Tasia, tăceţi, ei sunt…” Şi se ridică şi se duse jos să deschidă. Eram şi eu

curios să-l cunosc pe cel care iubea fiindcă nu iubea, precum şi pe cea care îi inspira un astfel de sentiment răsucit. Căutai privirea Matildei, să-i confirm prin propria mea privire că înţelesesem ce vroise să spună, i-o întâlnii dar ea şi-o deturnă în aceeaşi fracţiune de secundă, parcă mi-ar fi spus: nu pentru tine am vorbit, şi cu o astfel de expresie încât îmi sugera că eu aşi fi fost ultimul de-acolo care să sesizeze asemenea adâncimi ale sufletului. Mă uitai şi eu în altă parte, dar mai puţin sumbru, simţind cum urcă în inimă singurătatea între aceşti oameni străini, aceşti basarabeni (căci credeam că toţi sunt basarabeni) pe care îmi propusei liniştit să nu-i mai văd niciodată. Fiindcă nu ştiu ce intuiţie îmi spunea că ei nu mă simpatizează, deşi nu le făcusem nimic şi cu toate că le eram rudă, roşcatul de pildă, după felul cum i se adresase Matilda, era fratele ei (în minutele următoare această impresie mi se confirmă şi îmi amintii că de fapt ştiam că are un frate Petea, dar uitasem), or el mă privise de la început cu o ostilitate neascunsă şi Matilda bineînţeles că observase şi totuşi, ca să zic aşa, puţin îi păsa, ca să nu zic mai rău, dimpotrivă, îi vorbise cu o vie afecţiune. Aceste şocuri, care se înlănţuiau, sfârşiră prin a mă anestezia, dându-mi sentimentul aproape infantil, bizar şi nou pentru mine, că nu ştiu nimic despre oameni şi despre Matilda şi că surprizele abia mă aşteaptă. „Să vie, gândii, nu putem pretinde ca tot ce se întâmplă în jurul nostru să fie doar un reflex, o confirmare a gândirii şi simţirii noastre. Viaţa e o perpetuă surpriză.”

Şi mă destinsei, uitai toate şocurile din ziua aceea, încetai s-o mai urmăresc pe Matilda şi rămăsei doar cu o vie curiozitate să-i văd apărând pe cei doi. Întâi intră el pe uşă, mă aşteptam să văd un bărbat normal, nici frumos, nici urât (Tasia spusese: da' ce, el e urât?), când colo văzui un ins pipernicit, îmbrăcat într-o uniformă de pădurar, urât aşa cum sunt proştii, adică atât de inexpresiv încât nu se mai putea ghici pe chipul lui nici o altă calitate. „O fi sensibil, gândii cu ironie, te pomeneşti.”

După el intră imediat numita Tamara, care mă făcu să întorc deodată capul uluit. Mă uitai în farfurie să-mi ascund o surpriză: era parcă Nineta Romulus, dar mai frumoasă, mai tăcută şi mai…

Tăcerea i-o ghicii dintr-o dată, îi era aşternută pe chip ca o lespede, şi nu neapărat pentru că gândea, ci pentru că chiar dacă era în ea un vid, peste el stăpânea o mască de bronz. Pe lângă ea, care îndată ce se aşează îşi duse mâinile la gură şi într-adevăr nu scoase un cuvânt (nu spuse bună ziua nimănui, nu se uită la nimeni), Nineta era o sufletistă, cu moartea în poşetă, în timp ce această Tamară, dacă gândea ceva, cred că se gândea nu cum să-şi dea ei însăşi moartea, ci cum s-o dea altora, în orice caz să-i ajute cât se poate de eficient să şi-o ia singuri.

O aşezară lângă mine şi i se turnă ţuică. Pipernicitul se pierdu pe undeva printre zbanghii. Pusei mâna pe sticlă, îmi turnai şi mie şi ciocnii cu ea. Îmi aruncă o privire. Avea ochi somnolenţi, gura cărnoasă, dar cu frumoase buze arcuite în jos, să exprime un dispreţ provocator… obrazul tras, pupilele liniştite, dar atât de apropiate de tine când te priveau, încât toate cuvintele nu mai însemnau nimic, intrau aceste pupile în tine ca nişte emisari care raportau atât de rapid ce-au văzut, încât ştiai şi tu ce gândeşte: cine e individul de lângă mine, ce viaţă duce, ce idioţenii zac în capul lui, şi ce deosebire e între el şi alţi nerozi care populează acest pământ? Gândii, ca să-i răspund: „Pot să pun mâna pe tine chiar aici şi să-ţi muşc fatala, vulgara şi ispititoarea ta gură fără să-mi pese de nimeni, ce-ai să faci?” Ea îşi întoarse capul şi clipi lung, acoperindu-şi pupilele. „Nu eşti în stare, îmi spuse, fiindcă ai aici o nevastă pe care o iubeşti. Este aceea din capul mesei, care se uită la tine cu furculiţa în mână…”

Într-adevăr, Matilda se uita la mine cu o furculiţă în mână, pe care o ţinea în mod ridicul cu vârful în sus… Mă pufni râsul, mă aplecai la urechea vecinei mele şi îi şoptii: „Aveţi un drac care vă serveşte?” Ea nu-mi răspunse, ca şi când nu

m-ar fi auzit. Dar eu n-o slăbii: „V-a văzut într-o zi la gârlă, un drac tânăr şi neştiutor, s-a speriat şi a fugit şi i-a spus lui Scaraoschi: întunecimea ta, am văzut la gârlă un om cu coarne în piept… Prostule, i-a răspuns Scaraoschi, te duci la omu-ăla şi îl serveşti trei ani de zile până afli că nu e om, ci muiere…” Tamara izbucni în râs şi îndată se aplecă şi-mi răspunse: „Credeţi că ajung trei ani ca să cunoşti o muiere?” Dar ea nu râdea de sensul acestei întrebări, ci râdea de naivitatea micului drăcuşor, care credea că pe lume nu există decât bărbaţi. Râse iar, cu mare poftă, îşi deschise poşeta, scoase un pachet de ţigări şi începu să fumeze. În clipa aceea roşcatul scoase un urlet: „Să bem în cinstea cumnatului nostru, dom' profesor universitar, care nu ne ţine minte, căruia îi cer permisiunea să mă recomand… îmi daţi voie? mugi el. Vă rog să-mi daţi voie…”

Şi se ridică de la locul lui cu paharul în mână, trase scaunul lovind-o pe Tasia care tocmai intra cu un platou cu fripturi şi care protestă şi îl împinse la loc. „Petea, vezi să nu-ţi răstorn asta în cap…” „De ce Tasia, strigă Matilda, el vrea să spună ceva, dar trebuie să înţelegem că oamenii simt nevoia unei apropieri, nu avem dreptul să…” „Matilda, hai, în loc să…” strigă Tasia. „Dar Tasia, o întrerupse Matilda cu o insistenţă aproape ţipătoare, ce vezi tu rău că Petea…” „Permiteţi, domnilor, strigă Petea, îmi daţi voie, Tasia, o apucă el de mână, vreau să ciocnesc un pahar cu cumnatul meu, distins profesor universitar, care ne onorează…” „Dar ciocneşte odată, dragă, că nu e obligat băiatul să ştie că tu eşti marele Petea, care ai rămas repetent de două ori la Chişinău, că nu te ţineai de carte, ştii tu de ce, nu mă face să-mi aduc aminte, că te plesnesc acuma de vezi stele verzi…” „Tasia, dar aşa e el, ce te supără pe tine? strigă Matilda. Tasia, nu te înţeleg… O, Tasia, cum nu poţi tu să pricepi că Petea…”

În acest timp Petea ajunsese lângă mine. N-avea deloc înfăţişarea paşnică, şi faptul că avea aprobarea aşi zice aproape mistică a Matildei să vie la mine în numele nevoii

de apropiere, mă decise să-l resping cu brutalitate. Cunoşteam tipul: era dintre cei care după un pahar de ţuică îşi dădeau pe faţă vanitatea smintită şi cereau sau îşi luau singuri satisfacţia jignind fără teamă, la adăpostul bunei-creşteri şi reţineri a celorlalţi, care în afară de faptul de a se lăsa jigniţi de el nu vor reacţiona, considerând scandalul care s-ar naşte mai penibil decât insulta. Aceşti indivizi speculează ceea ce am câştigat noi în civilizaţie şi discreţie şi strică o petrecere cu mare poftă, fără să le pese de impresia pe care o pot face. Impresie? Care impresie? Nu există impresie, nimeni nu e altfel decât el şi atunci de ce să nu trăim în largul nostru, aşa cum suntem? Probabil că de aceea îi purta Matilda atâta afecţiune. Cum n-aveam să-l mai văd vreodată, mă decisei să-l pocnesc chiar daca în perfidia lui acest Petea nu vroia decât să mă provoace prin cine ştie ce gest sau cuvinte dispreţuitoare acoperite. În alte împrejurări l-aşi fi evitat… „Ascultă, îi spusei, cum te cheamă? Ce e asta, Petea, te cheamă Petea sau Petre? Ce Petea? Eşti rusnac sau român? Dacă eşti rusnac să fii sănătos, vorbeşte atunci ruseşte, de ce vorbeşti româneşte, ce e asta, Petea, în sus, Petea în jos… Asta înainte de orice. Ei? Ce vrei de la mine? Văd că ai un gând, care se clatină cu… tine cu tot, de la început de când m-ai văzut ţi s-a înfipt în cap ca un piron, scoate pironul, dă-l pe faţă, crezi că e aşa de misterios fiindcă îi dai tu târcoale şi nu eşti în stare să-l exprimi? Da, nu ştiu cine eşti şi nici nu mă interesezi, n-am avut timp să mă gândesc la tine, treci la locul tău şi nu-mi vârî paharul în nas că n-o să ciocnesc cu tine…”

Dar mă şi apucase de gât şi mă pupase, lucru care mă scârbi şi mă înfurie atât de tare că mă ridicai şi îl împinsei cu violenţă. Dar nu-l dărâmai pe el cum aşi fi dorit, ci scaunul pe care stăteam. Asta mă făcu să văd roşu. Îi înfipsei mâna în cravată, îl împinsei spre perete şi îl făcui să se holbeze în strânsoare, din roşcat se făcu vânăt. Mă retrasei, îmi ridicai scaunul şi spusei: „Nu-mi place să fiu

pupat cu sila. Îmi rămân balele, nu vreun sentiment…” Şi mă ştersei îngreţoşat pe obraz.

Spre uimirea mea nimeni nu se indignă, deşi se aşternu o oarecare tăcere în marea sufragerie plină de lume. Când îl împinsesem descoperisem că numitul Petea, deşi mai scund ca mine, era greu ca un pietroi, de aceea se şi prăbuşise scaunul pe care stăteam şi nu el. Acest scaun mă umilise şi nu Petea şi de aceea mă ridicasem apoi şi-l vârâsem pe acesta în perete şi îl gâtuisem. Masa corpului său era inertă, nu fizic era el violent, altfel ar fi reacţionat şi ne-am fi bătut, ci psihic, deşi cu astfel de tipi nu se ştie niciodată în mod sigur dacă chiar fără să-i răspunzi la provocări, nu te apucă el de gât şi nu te scuipă în ochi. Elev şi chiar student mă bătusem nu o dată cu ei. Ultima oară se întâmplase la şcoala de ofiţeri cu un ins care chiar de la venire nu încetase să mă provoace: îmi fura ciorapii, îmi căuta în portofel chiar sub ochii mei şi îmi lua bani, pe care mi-i flutura pe sub nas şi bineînţeles că nu mi-i mai dădea înapoi, spre râsetele celorlalţi. Raportai comandantului care îmi rânji dispreţuitor să ne lăsăm de glume de-astea… Într-o zi sări el în locul meu şi luă din mâna ofiţerului de serviciu care împărţea poşta o scrisoare de la Matilda. Eram la masă şi după ce ofiţerul plecă se ridică în picioare cu gesturi pregătitoare de a rupe plicul cu intenţia vădită de a-l citi în auzul tuturor. Mă apropiai şi cu un glas umil îi cerui să-mi dea scrisoarea. Era mai voinic decât mine şi umilinţa mea era un truc, să-i înlătur orice bănuială de violenţă din partea mea. În acest timp privirea îmi alunecase repede într-o parte, unde zărisem polonicul în marmită. „Să vedem, se sclifosi el, încurajat de umilinţa mea şi rupând plicul, ce scrie Dulcineea din Toboso…” În clipa următoare pusei mâna pe polonic şi îl pocnii între ochi cu atâta furie încât linguroiul de alamă se rupse în locul unde era lipit de braţ, lovitură ratată, care nu mă descumpăni, apucai marmita care mai avea în ea borş şi i-o vârâi pe cap, în timp ce îl izbeam cu picioarele la ţurloaie, cu bocancii duri şi nu mă

oprii până nu-l văzui la pământ. Ridicai apoi liniştit scrisoarea de pe jos, o vârâi în buzunar şi revenii la locul meu să-mi mănânc ciorba. Am făcut amândoi trei nopţi de carceră, cu reproşul sec şi distant al comandantului,că oameni superiori, cu studii, se comportă mai rău decât simpli soldaţi. N-am explicat nimic, ar fi fost, bineînţeles, inutil, mi s-ar fi răspuns că trebuia să raportez. Ce? Că mi s-a rupt şi citit scrisoarea în faţa tuturor? Ce-ar mai fi fost de dres? Plus că s-ar fi putut să mi se răspundă acelaşi lucru, că, adică, să ne lăsăm de glume. În filme am revăzut apoi astfel de scene, dar idilice, cei doi erau de fapt sau aveau să devină buni prieteni, buni camarazi care ies primii la exerciţiul cutare, de luptă, la care asista însuşi generalul… E, dacă venise însuşi marele comandant? Asta era esenţa, restul, copilării, glume de cazarmă. În realitate individul, fără să ştiu de ce, mă ura, dar şi eu pe el. Abia după ce am terminat şcoala, la masa de despărţire a venit la mine şi cu o privire întunecată şi-a cerut scuze. Erau nesâncere, dar ne întorceam acasă şi nu e bine, aşa în general, să ai duşmani… Cine ştie? Eram tineri… Viaţa e lungă, pământul e mic… Te mai întâlneşti şi…

Nu cred că numitul Petea avea în el o astfel de filosofie de ultimă oră. Şi nu m-am înşelat asupra acestei judecăţi. Matilda însă… am aflat chiar de la ea, mult mai târziu… Erau cam de aceeaşi vârstă. Petea mai mare cu un an… În adolescenţă, cândva, într-o noapte, fata îşi trezise speriată părinţii şi le şuşotise: „Petea mă aşteaptă în grădină”. Era în vacanţa mare, era zăpuşeală… S-au dus în grădină, l-au găsit acolo pitit printre pomi şi la întrebarea ce făcea el acolo singur la miez de noapte, pe cine aştepta, a răspuns „pe nimeni” cu atâta groază, încât l-au luat la bătaie şi l-au snopit până l-au lăsat lat… Nu i-a trecut însă şi atunci l-au gonit din sat la nişte rude din Chişinău. Dar se întorcea şi de-acolo, tot aşa, noaptea, şi o aştepta tot acolo, în aceeaşi grădină… Matildei i se făces milă de el şi nu-l spunea, dar îl ruga, îl implora… S-a potolit cu greu, dar sentimentele nu s-

au stins cu totul, încât în clipa când Matilda îmi povestea toate acestea, perspectiva mea asupra acestui frate al ei se schimba, dar şi asupra Matildei. În acea zi tocmai asta să fi fost cauza pentru care nu vrusese ea să-mi dea nici cel mai mic semn de recunoaştere, că eram bărbatul ei şi că mă iubea, ca să nu sufere Petea, care era totuşi un om normal, ere căsătorit şi avea şi două fetiţe? Iar Petea de aceea mă privise de la început cu ostilitate şi mai ales de aceea sărise la mine, fiindcă eu îi spusesem Tamarei ceva la ureche făcând-o să râdă în hohote? Fiindcă însemna că n-o iubeam pe Matilda? De aceea scosese el un răcnet?… La ora când mi se făcea acea destăinuire, aceste întrebări cădeau în gol. Lucruri cu mult mai grave se petrecuseră între timp în viaţa mea cu ea, ca să mai tresar la o astfel de sugestie. Simţeam doar satisfacţie că îl mirosisem şi îl gâtuisem izbindu-l de perete pe roşcovanul de frati-său şi nu încetasem apoi s-o fac să râdă pe tăcuta Tamara cât timp durase masa şi apoi şi după aceea, când se desfăcuse damigeana cu vin.

VI.

Petea afectă că nu făcusem decât să-i stric cravata şi cu cea mai mare naturaleţe se duse la locul lui, cu aerul că un lucru foarte vesel se petrecuse:…dom' profesor, zise el, bagă de seamă şi nu fii antisovietic (şi clătină din cap îngrijorat pentru mine), noi suntem în măsură să-ţi spunem că…”. Ce eşti tu în măsură să-i spui? îl întrerupse Tasia. Ia taci din gură! Şi tu, Matilda, de ce îl îndemni! Nu oricine are chef de pupături, ţi-e bărbat, vă cunoaşteţi de doi ani, nu ştii ce fire are bărbatu-tău?” „Dar a vrut să ciocnească, se apără şi îl apără Matilda cu o voce patetică, am văzut eu că e cam posomorât şi Petea a vrut să-l facă să se simtă bine!” „Mai bine l-ai fi făcut tu!” „Dar Victor nu e un copil,” reluă Matilda cu un glas care sugera contrariul, că adică reacţia mea a fost copilărească, înţelesei însă că Tasia şi desigur şi ceilalţi băgaseră de seamă felul cum mă primise Matilda printre ai săi şi că desigur asta era pricina lipsei mele de chef de a mă pupa cu oricare dintre ei. Nu

schimbase un cuvânt cu mine şi mă hotărâi să nu schimb nici eu, iar acasă să mă prefac că toate acestea sunt atât de fireşti încât mi-au lăsat o excelentă impresie, rămânând în sinea mea la hotărârea de a nu-i mai vedea pe niciunul niciodată.

„În orice caz, îşi desveli atunci dinţii unul din zbanghii, Petea era s-o încaseze, noroc că nu s-a gândit să ridice mâna… Profesorul nu pare să fie filosof, deşi predă filosofia! o spun în sensul bun! Hai noroc, dom' profesor! ridică el paharul. Sper că nu mi-o luaţi în nume de rău! Ne cerem scuze; Matilda, sau Tasia că e gazdă, ar fi trebuit să facă prezentările. Eu sunt Vasile Lemnaru, cel mai în vârstă dintre Lemnari, şi sunt inginer agronom, conduc o fermă de stat (toate bunătăţile de-aici, arătă el masa plină cu fripturi de curcan, sunt de la ferma mea). Petrică (aveţi dreptate, ce e aia Petea, suntem români toţi, dar aşa ne-a spus mama când eram mici, cu toate că era şi ea româncă; oamenii nu prea îşi dau seama de semnificaţia unor lucruri), Petrică e contabil la (şi spuse un nume lung de direcţie, aperecea sau aşa ceva pe lângă Ministerul Minelor şi Petrolului). Tasia, adică Nastasia, continuă el, e soţia mea (Tasia de-aici înainte, spuse el cu un humor jovial, Nastasia o să-ţi spunem toţi, s-a terminat cu Tasia!), de profesiune formidabilă casnică. Are o carte despre vitamine, din când în când o anunţ: gata, Tasia (pardon, Nastasia), trei zile mâncăm numai vitamine! Şi atunci, dă-i cu morcovi, dă-i cu gulii, dă-i cu păstârnac, dă-i cu ţelină, până ne umflam de vitamine! Pe urmă gata cu vitaminele, dă-i acuma cu purcel…”

Nu ştiu de ce, tot clanul izbucni în râs. E adevărat că şeful lui, acest Vasile (fiindcă, fără să arate, avea totuşi aerul că el a fost şi a rămas şeful clanului, şi nu numai pentru că era frate cu Matilda, Artimon şi Petea, ci şi pentru calităţile lui intrinsece) avea, se pare, dintre ei toţi, simţul humorului. Rămânea de văzut dacă acest humor depăşea graniţele familiei. De pildă eu nu vedeam ce era de râs în istoria cu

vitaminele neveste-sii, fiindcă, dacă era adevărat şi el se supunea la acest regim alternativ între purcel şi păstârnac, era cam stupid… Îl simpatizai însă, fiindcă nu-i luase partea lui Petea şi acum se ocupa de mine. „Cine a mai rămas? căută apoi el parcă în jur, şi iar se râse. A! Artimon! Artimon, fratele nostru cel mai mic, zise el, e brigadier silvic prin pădurile astea, ceilalţi, adăugă cu un gest neglijent de mare şef, spre doi zbanghii mai tineri ca el şi care îi stăteau în faţă, sunt ajutoarele mele de la fermă, ingineri şi ei, ăsta e zootehnist, îl arătă el cu degetul pe unul, ăstălalt e de câmp… Iar doamna e soţia lui Petea, sfârşi el cu un semn din cap spre o cucoană incredibil de urâtă şi de bătrână, dacă te gândeai că roşcatul era mai mic decât Matilda, care încă nu împlinise treizeci. Urâta, coafată înalt, păr negru, figură plată şi obosită, părea să aibă patruzeci. Cum putuse să se însoare cu aşa ceva, el care, trebuie să recunosc, pe lângă faptul că avea trăsături frumoase şi expresive, avea în felul lui de a fi o mândrie naturală de mascul dintr-o specie reuşită, voinic fără să fie gras, cu privire insolentă şi provocatoare de cuceritor? Ce dracu cucerise? Abia mulţi ani mai târziu traiectoria vieţii lui avea să explice această căsătorie inexplicabilă. De fapt nu avea vocaţie pentru viaţa de familie şi crezuse că a te căsători era o glumă, puteai oricând să te descăsătoreşti şi se pare că, după spusele Matildei, fata asta urâtă şi care nu era nicidecum bătrână când se luaseră şi nici aşa urâtă nu era, naşterile o sluţiseră, îl iubea foarte tare pe Petea… Avea să-mi explice Matilda prin una din formulările ei lapidare şi patetice, ce era cu Petea… Fapt e că urâta pusese stăpânire pe cele două fetiţe pe care le făcuseră împreună şi le crescu împotriva lui, roasă în acelaşi timp de o gelozie fără vindecare, deşi la data aceea Petea n-o înşela cu nimeni. Dar începu s-o înşele şi atunci îl alungară din casă. De fapt el abia atunci ieşea dintr-o întârziată adolescenţă, dar tot nu ştiu să-şi găsească pe cineva cu care s-o ia de la început, schimbă vreo cinci şi toate sub o formă sau alta îl umiliră şi

îl dădură afară, luându-i lucrurile şi chiar hainele de pe el. Pe-asta din urmă, care îi luă şi hainele, o iubise cel mai tare. Am cunoscut-o eu însumi, le-am făcut o vizită la invitaţia lui insistentă, întâlnindu-ne întâmplător pe stradă. Tipesa era gen bibelou, sau mai degrabă bibilică, oricum greu de dibăcit scorpia din ea, fiindcă oricum scorpie era. Dar şi Matildei îi plăcuse, se părea că în sfârşit Petea şi-a găsit femeia care să-l iubească şi să se căsătorească cu ea, să-şi întemeieze şi el o familie a lui, cu copiii lui, care să-l iubească, nu să-l bârfească în oraş, ba chiar şi mai rău. Petea tânjea după iubire! Ei, da! asta era cheia sufletului lui Petea! Auzind-o pe Matilda exprimându-se astfel, ai fi putut crede că Petea era un suflet ales, că în timp ce noi ne bălăcăream în pasiuni urâte şi mici, el tânjea după ceva înalt, sigur, iubire, mai e vorbă? Dar ce dracu se întâmpla între el şi tipesele cu care încerca sau credea că îl vor face fericit, de îl dădeau afară porcăindu-1, aruncându-i la început lucrurile în stradă, în prada unei mari furii, saltea, pălării, cozondraci (acestea nu suportau să-l mai vadă o clipă nici pe el, nici ceva care să le mai amintească de el), pentru ca apoi Petea să aleagă altele care îi opreau tot ce avea, iar cea din urmă, bibeloul, şi hainele de pe el, căci aşa îl dăduse afară în stradă, în pijama, şi încuiase uşa pe dinăuntru şi nu mai deschisese nici la insistenţele Matildei, care veni cu un taxi şi cu un costum de-al meu să-l ia de-acolo, la un telefon al vecinilor, dar indignată vrusese totuşi să-i ia şi lucrurile… Intuiţia mea era că Petea avea un suflet iremediabil turbure şi violent, fără să ştiu ce forme exasperante îmbrăca de stârnea în partenerele lui aproape una şi aceeaşi reacţie… Până la urmă s~a întors acasă, unde, bineînţeles, a început să ducă o viaţă infernală cu urâta şi bătrâna lui soţie pe care nimeni n-o putea potoli. Fetele însă, cum se întâmplă adesea cu copiii, făcându-se mari, începură să ţină îa el şi s-o dezaprobe pe mamă… Nu ştiu dacă bătrâneţea avea să le aducă vreo alinare, fiindcă

după măritişul fetelor, cei doi aveau să rămână iar singuri faţă în faţă…

Ceva îmi spunea că odată pornit numitul Vasile avea să pună irezistibil stăpânire pe toţi cei de faţă şi că nu va înceta să vorbească până nu-l vor durea fălcile, când ne vom ridica şi pleca. Ceea ce se şi întâmplă. După ce termină cu prezentările, înfulecând, mă ignoră, spunând că de altfel el îl cunoaşte bine pe N. B., şeful meu de catedră, îi trimite din când în când peşte şi câte-un purcel, fiindcă e prieten cu… care e cel mai bun prieten cu… unul din ăştia fiind fost coleg de liceu cu el la Chişinău, prieten de nădejde, e cel mai bun internist din Ardeal după Haţeganu, e elevul lui… „Într-o zi lui Haţeganu, înlănţui el dând pe gât un pahar de vin, cât e el de mare, i-a făcut figura un ţăran, care a venit la el cu plămânul ciuruit de oftică. I s-a arătat radiografia, nu şi-a dat seama că ţăranul era acolo, alături pitit în suita lui, şi zice, moare, asta e, domnilor, moare!… După un an se întoarce ţăranul sănătos şi zice: domnu doctor, acum mi-e bine, să vă dea Dumnezeu şi dumneavoastră multă sănătate şi să trăiţi o sută de ani. Ce e cu tine? zice Haţeganu. Ce e cu ăsta? Şi doctorii îi explică, e ăla de anul trecut, care… ştiţi dumneavoastră, aşa şi-aşa şi cum arată acum radiografia? zice Haţeganu enervat (aşa sunt ăştia, dacă nu mori când zic ei că ai să mori, se enervează). Se uită el la radiografie, se enervează şi mai tare, toate cavernele se cicatrizaseră, ce-ai făcut, bă, zice, ce tratament ai urmat? Păi ce-aţi spus dumneavoastră, zice ţăranul, am băut moare! Ce e asta, moare? Zeamă de varză! zice ţăranul. Du-te în p… mă-tii, zice atunci Haţeganu şi-i aruncă radiografia în nas şi se cară, nu-i plăcea să-şi bată cineva joc de el, fiindcă el aşa credea, adică nu-i venea să creadă că… Unul tot aşa, un chirurg mare, l-a tăiat pe unul, l-a cusut, l-a aranjat, când să-l trezească, ăla dăduse ortul popii… La morgă cu el, zice. Anunţă familia să vie să-l ia… Dimineaţa…” Da, bănuiesc, gândii, dimineaţa ăla care murise înviase, la morgă, şi izbucnii în râs şi turnai vecinei

mele în pahar. Ea tresări, surprinsă. „Ai de gând să asculţi mai departe vorbăria ăstuia?” îi şoptii. Tăcerea ei deveni atentă: spui tu ceva mai interesant? parcă îmi răspundea. „Bineînţeles, zisei. Cum trăieşti tu cu gringalelul tău?” (ca să nu-i zic pe româneşte pipernicit – prudenţă cu femeile fatale!) Tăcerea ei se adânci, nu-mi răspunse. Îmi plăcea cum mânca, într-o totală absenţă, deşi poftă avea. Tot aşa îşi goli paharul. Numai când îşi aprinse a nu ştiu câta ţigare, degetele ei deveniră vag nervoase, semn că gândirea ei insondabilă era la pândă şi că masca ei cu senzuale buze trase în jos se mişca, sub presiunea unui enorm interes, unei ascuţite curiozităţi. Ce poate fi? mă întrebai. Bineînţeles, rânjii în sinea mea, cuvântul gringalet, la care adăugasem tău, adică al ei, bărbatul ei, rătăcea ca o bilă în căutarea unui înţeles care nu se desvăluia. Bărbatul ei era un gringalet?! Adică cum? Cum însă nu intra în legea care o călăuzea să se mire, se redresă, masca se reaşeză, pleoapele se lăsară greu peste pupile şi numai fumul ţigării, din care trăgea cu poftă nestăpânită, arăta că voinţa pe care o pusese ca să nu întrebe era uriaşă. Mă înşelam asupra cinismului ei, altceva era la mijloc, aveam să aflu mai târziu… Continuai: „Într-o cârciumă, doi poeţi nu aveau ce bea. Şi atunci văd prin fereastră un tip care scria şi el poezii, pe care însă nu le tipărea nimeni, care la rândul lui îi vede pe cei doi. A, pupături, ce faci măi frate, ce bem noi aicea? Lasă că bem, zice noul venit şi se duse acasă, veni cu bani, dar şi cu un caiet. Se comandă vin, fripturi, în timp ce unul din cei doi răsfoia caietul. N-are! zise el deodată. Chelnerul le destupă sticla, le puse în faţă fripturile, salata… N-are! repetă acela, n-are! şi aruncă alături caietul. Proprietarul lui înţelese şi nemaiştiind ce spune strigă necăjit: ce-are, dom`le, de n-are? Aici e aici! făcui eu filosofic, ce are de n-are! Cine poate să ştie?”

Tamara se întoarse şi îmi aruncă o lungă privire languroasă. Tot ceea ce era în posesia ei se îngrămădi în această privire, dar nu avui timp s-o descifrez. Matilda

încerca o diversiune, să-i smulgă fratelui ei dreptul de a pălăvrăgi:”. Dar nu e aşa, Vasia (deci nu Vasile!), striga ea, în realitate el vroia să caute puţină linişte, ce înseamnă agitaţia asta faţă de dorinţa omului de a fi el însuşi…” Implacabil, Vasile îi răspunse că văzuse el cum vroia acela să fie el însuşi, adică să-l dea afară pe el, directorul fermei, şi să vină el şi să dea totul de râpă… „Mai mâncam noi aici un curcan, şi mai beam o damigeana de vin, ridică el vocea brutal, dacă ne luam după…” „Dar ce mulţumire avem noi dacă el…” „Matilda, strigă Tasia, du-te, dragă, la el acasă şi…” „Partea cea mai tare e că cel care spusese că ăla n-avea, n-avea nici el, strigai eu. Şi nici celălalt. Niciunul din cei trei n-avea! Dar cei doi credeau că aveau… Ei, gringalet-ul tău are sau n-are?” „Dar dumneata ai? spuse ea rar şi-i simţii pupilele pipăindu-mă îndelung; întrebare neaşteptată, în orice caz greu să răspunzi la ea. Dacă răspundeai afirmativ, exista loc în acele pupile pentru îndoială, care îi şi licărea în ele, dacă ziceai că nu, atunci de ce râzi de alţii. „N-ai înţeles, zisei, e vorba de talent, doamnă!”

Mersesem prea departe cu sugestiile mele şi mă înfundase. Ea izbucni în hohote, îşi dădu capul pe spate. Dinţi laţi, colţi carnasieri, expresie brusc de o imbecilitate absolută şi totală. Avui, o clipă, o senzaţie de coşmar. Doamne-Dumnezeule, cum putusem, încă de la început, să-i spun ceea ce îi spusesem? Nu-mi aminteam să fi fost vreodată atât de vulgar, nu faţă de cineva, ci faţă de mine însumi, fiindcă mi se întâmplase nu o dată să gândesc: sunt vulgar cu ăsta sau cu asta, cu intenţia de a insulta, eu nu sunt ceea ce exprim, cuvintele nu mă ating, deşi eu sunt acela care le rostesc. Nu preţuiesc această persoană şi ca atare nu-i ofer despre mine decât o viziune vulgară, deoarece o părere a ei bună ar turbura sentimentele nete, prin slăbiciunea de a nu rezista la apropierea care ar urma. Nu doresc să mă apropii! O părere rea despre mine e un scut de apărare împotriva amestecului şi a compromisului

cu cei pe care îi dispreţuiesc. Le dau şansa să mă dispreţuiască şi ei. Ce făcusem însă aici? Simţii că roşesc, fiindcă îmi dădeam seama că îmi plăcuse, şi vrusesem să plac şi eu. Şi, desigur, toată lumea văzuse şi mă dispreţuise, lucru pe care nu-l mai premeditasem, fiindcă deşi hotărâsem să nu-i mai văd de-aici înainte, nu dorisem să le ofer o astfel de imagine, erau totuşi rudele Matildei, căreia nu puteam să-i cer să rupă cu ei fiindcă nu mă primiseră ei bine… Deşi până la urmă Tasia şi Vasile se străduiseră să facă să dispară acel ceva nefiresc creat de Matilda şi Petea încă din primele clipe ale apariţiei mele…

Mai întârziai un sfert de oră, timp în care rămăsei tăcut fără să-i mai acord Tamarei vreo atenţie, apoi mă ridicai de la masă şi mă adresai Matildei grav, ca între soţii care trăiesc de mult împreună şi au învăţat să-şi respecte liber şi fără vreun resentiment obiceiurile: „…dacă tu vrei să mai stai… eu trebuie să plec!” „Nu”, tresări ea şi avu pe chip o expresie neaşteptată de supunere, pe care nu i-o cunoşteam şi care o făcu să se ridice de pe scaun. Aşteptai liniştit lângă uşă să se termine pupăturile şi salamalecurile de despărţire, nu dădui mâna cu nimeni, fiindcă nici ei nu dăduseră când venisem, spusei global bună ziua şi ieşirăm.

VII.

Merserăm multă vreme pe jos. Matilda arăta mai departe supusă, avea paşi şovăielnici, paşii ei de-atunci, când o găsisem plimbându-se prin faţa casei mele. Cum ea nu spunea nimic şi nici eu n-aveam de gând să spun ceva, o lungă tăcere se aşternu între noi, nepăsătoare la mine, îngrijorată, se pare, la ea. În cele din urmă ea mă întrebă deodată cu un glas care infirma ceea ce mi se păruse mie că e supunere: gândire sigură pe ea, judecată fără apel:De ce te-ai purtat aşa de urât cu Petea?” Nu era totuşi chiar un reproş sigur, ci o nedumerire, parcă un regret ascuns sub o fermitate afişată. Vrusei să-i răspund că ea se purtase urât cu mine şi nu eu cu cineva, dar nu dădui urmare acestui impuls. Totul era mult prea grav pentru a mai face apel la

cuvinte. Ceea ce se petrecuse în acea zi, începând cu întoarcerea mea acasă, nu se mai putea drege cu nimic, nu exista o explicaţie care se putea da de ce o soţie nu schimbă un cuvânt cu soţul ei într-o vizită, nu schimbă o privire, un gest, un surâs, o exclamaţie… Nu era ceva care putea fi înţeles, trebuia doar înghiţit, iar în ceea ce priveşte urmările şi sensul, nu putem forţa nimic de pe acum. Vom vedea mai târziu. Vrusei să-i spun: „Niciodată nu mi-aşi fi putut închipui că…” dar mă oprii iarăşi. Practica pitagoricienilor de a tăcea îmi plăcuse cel mai mult la ei. Nedând expresie gândurilor care ţi se îmbulzesc la poarta vorbirii, ele se retrag de la sine şi descoperi cu o mare bucurie că exprimarea lor nu era necesară. Matilda se nelinişti: „Eşti supărat pe mine?”

Dacă eram supărat pe ea! I-auzi! Vroia să smulgă de la mine ceea ce ar fi trebuit ea să desvăluie. Ei bine, gândii, dă-i drumul, dacă poţi, spune ceea ce nu poate fi spus, explică ceea ce nu se poate explica! „Te-am aşteptat o oră să te întorci, nu ştiam ce e cu tine…” Nu ştia! Dar de ce sunasem în loc să deschid? Nu ştia, o lovise amnezia… Şi cum urcase scările uitând că trebuie să vin şi eu şi închisese bine uşa în urma ei? Explică, Matilda, curaj, încearcă imposibilul. „Bine, zise ea, Petea e un nesimţit, dar în cazul de azi nu vroia decât să…” Se poticni singură. Ei, ei, de ce te-ai oprit? Lasă-l pe Petea, mai e până acolo! „De la început, reluă ea, ai intrat cu o figură de înmormântare, m-am mirat şi eu, n-ai dat mâna cu nimeni…” Trece la atac! O fi vrut să fac înconjurul mesei în timp ce toţi stăteau ca nişte plăcinţi pe scaune, să arborez o încântare maximă, să sărut mâna la cucoane… Sunt obişnuit de la părinţi, Matilda; gândii mai departe, să mă ridic în picioare când îmi intră un musafir în casă. Iar figură de înmormântare eu nu aveam când am intrat – şi ţi-am căutat chipul şi am aşteptat de la tine un semn de recunoaştere. Oi fi avut după aceea, asta e posibil…

Simulă oboseala (fiindcă mersesem foarte puţin), se opri şi se aşează pe bordura unui mic havuz secat din mijlocul unui scuar cu un arbore foarte bătrân. Se însera. O lumină galbenă de noiembrie liniştit se zărea în depărtare, mărind parcă, lărgind bulevardul care ducea spre centru şi înecând acest centru în mister, ca şi când acolo s~ar fi petrecut cine ştie ce… îmi amintii de teritoriul meu cucerit în acea plimbare după excursia cu Petrică şi mi se făcu dor să mă plimb singur, ca atunci când o dădusem pe Matilda uitării, după ce mă făcuse toată ziua ridicol. Şi astăzi mi se întâmplase acelaşi lucru. Îi aruncai o privire. Stătea nemişcată ca o statuie, cu obrajii în palme, părul bogat, castaniu, i se revărsase peste mâini. Taiorul negru i se mula pe corp, genunchii stăteau strânşi unul lângă altul, şi privirea mea piezişă întârzie căutând frumoasele ei glezne. Ca un val care spală în câteva clipe o plajă murdară şi îi redă frumuseţea ei de la începuturi, amintirea primelor clipe când o zărisem pe Matilda prin ninsoare şterse această zi din prezent şi o dorinţă vie mi se urcă în inimă să-i văd pleoapele clipind şi surâsul înflorindu-i enigmatic în colţul gurii.

Mă aşezai alături şi îi apucai mâinile. Ea nu şi le desprinse, dar se abandonă, căută adăpost la pieptul meu. O ţinui astfel câtva timp… Dar n-o puteam ţine la infinit, îi dădui capul pe spate. Îmi arătă un chip devastat; cu ochii pe jumătate închişi, acest chip, care nu era frumos decât printr-un misterios suflu interior, era părăsit acum de armonia lui şi mi se arăta ochilor cu oribilele trăsături ale unui bărbat… Da, gândii, ce coşmar! Apucă-te să mângâi şi să săruţi un bărbat… Simţii un val de repulsie şi o lăsai din braţe. „Da, ştiu, zise ea, sunt odioasă. Dar nu mă pot stăpâni… Lumea mă admiră, colegele, toţi care mă cunosc… Matilda, mi se spune în faţă, tu eşti un om şi jumătate! Dar eu ştiu, aproape că striga ea, şi mai ales de când te iubesc pe tine, că nu e aşa, că nu sunt un om şi jumătate, fiindcă nu sunt stăpână pe mine.” „De ce ar trebui să fii stăpână pe

tine din moment ce toată lumea te admiră?” rupsei eu tăcerea. Şi nu spusei mai mult. Stăpân pe sine, gândii, trebuie să fie acela care dă la iveală fără să vrea lucruri străine firii lui. Or, Matilda, ce e străin de tine din ceea ce ai făcut tu, de pildă, azi? Nu timp de o clipă, fiindcă ne putem pomeni că săvârşim într-o clipă o enormă gafă, sau chiar timp mai îndelungat, să alunecăm pe o pantă aiurea, până ne trezim roşind, cum făcusem eu cu Tamara, dar pe tine te urmăreşte după câte înţeleg mai demult, ca un blestem, această alunecare; eşti conştientă de ea, dar nu vrei să-i spui pe nume. „Ei, râsei eu, e uşor să spui că eşti oribilă, dar ia încearcă să spui de ce, apucă şarpele de coadă…” Şi fiindcă îmi dădui seama imediat că vorbisem zadarnic, fiindcă nici un semn nu arăta că a înţeles ce aşteptam eu de la ea, adăugai cu ironie: „Cum, dar eşti firească, tu care îi înţelegi pe toţi fiindcă aşa sunt ei, nu văd de ce nu te-ai accepta şi pe tine!”, tot gândind: în fond te accepţi, plesneşti de trufie când eşti aşa cum sugerezi că n-ai fi, te-am văzut, oho, te-am văzut din plin, aşa cum nu mi-am putut închipui în doi ani de zile că o să fii la prima noastră ieşire în lume! Nu e grav, acum sunt prevenit, pe viitor când vom ieşi mă despart de tine pe timpul cât va dura vizita, apoi ne reîntâlnim ca acum îndată ce ne vom afla în stradă…

„Hai să-i punem punct, zisei, nu s-a întâmplat de fapt chiar nimic, nu văd motive suficiente să-l imiţi pe Marmeladov! Nu te înţeleg, continuai, şi te rog să mă crezi că nu e pe gustul meu să vad pe cineva turburându-se şi acuzându-se de lucruri care pentru el n-au nici chip nici formă, vreau să spun nu au nici o concreteţe.” „Da, zise ea, dar au consecinţe, o, eu ştiu, simt…” „Păi sigur că au, zisei, dar ce poţi face? Ei, da, e ca şi când am avea dreptul să cerem şi să ne cerem ca toate actele noastre să se consume într-o perfectă armonie cu ceilalţi.” (Trebuia atât de puţin, gândii, ca totul să fie în ordine! şi nici acum nu trebuie mai mult,

dar văd că nu-l faci, puţinul acesta, şi continui să-mi arăţi acest chip de bărbat care îmi stârneşte repulsie!)

Revenii însă asupra acestei gândiri. Nu, acum nu mai putea face nimic, afară, poate, de un singur lucru şi anume o transfigurare, să revină Matilda de dinainte de căsătorie! dar cine se poate transfigura când asupra lui apasă masa brutală a unei realităţi sufleteşti în stăpânirea căreia este? Doar un puternic seism poate determina să se spulbere firea, caracterul care ne ţine înlănţuiţi şi să elibereze ceea ce zace în noi încătuşat, acea simţire diafană, profundă şi pură care ne face să cădem aproape în perplexitate când învăluim cu privirea chipul iubit... Aveam o singură nedumerire: ce se întâmplase de fapt cu Matilda? Fiindcă una erau discuţiile noastre din care ieşeau scântei (nu mă nelinişteau, ba chiar mă pasionau, fiindcă nu e lipsit de interes să învingi o rezistenţă; în mod normal gândim că astfel de rezistenţe nici n-ar trebui să existe, dar uite că oamenii le au, şi anume în chestiunile cele mai puerile) şi alta această schimbare care, nu mă înşelam, venea din adâncuri. Din primul şoc rămăsesem însă cu un fir de înţelepciune şi.îmi spusei că Matilda n-are altă treabă decât arhitectura ei şi, desigur, obiceiul de a-şi contempla cu un sentiment catastrofic deplasările sufleteşti. în loc să-mi spună simplu, Victor, te iubesc, nu lua în seamă ce mi se întâmplă mie, lucrurile astea n-au importanţă faţă de ceea ce ştim noi că simţim unul pentru altul, ea continua să stea alături de mine cu chipul desfigurat, străină şi mortificată, cu toate că eu o acoperisem spunându-i că de fapt nu s-a întâmplat chiar nimic şi n-avea rost să se complacă în starea aceea. Nu, ea avea timp, îmi sugera chiar că timpul tocmai de aceea există, pentru astfel de stări. Pentru ce altceva? Ce e mai important decât asta? Aici e-aici! Restul e nerozie. „Uite ce e, îi spusei, eu am treabă, ţi-am spus de la început când mi-ai dat telefon că n-aveam chef să vin. Şi ţi-o spun şi pentru viitor, că în general am treabă, pe care însă sunt gata oricând s-o părăsesc ia chemarea ta. Da' tu acum eşti

departe de mine şi ai timp de pierdut exagerând întâmplările unei vizite nereuşite, despre care nici măcar nu vrei să vorbeşti, să-ţi explici ţie, dacă mie nu crezi că mi-eşti datoare vreo explicaţie, ce anume ţi-a făcut rău, ce s-a întâmplat de fapt. Hai să mergem!”

VIII

„Numai că această stare n-o părăsi decât după vreo săptămână, timp în care nu descoperii nimic şi văzui zilnic şi cu nelinişte chipul ei urâţit, de pe care fugise lumina de altădată. Şi dacă rămâne aşa? mă întrebai. O fi bolnavă. Dar nu era, mânca zdravăn, cu poftă, şi tot aşa făcea şi dragoste, dar fără exaltările de altădată. Se purta firesc, ca şi când nimic nu se petrecuse cu ea şi mă pomenii că un fior rece îmi strânse inima şi un gol insuportabil născu în mine întrebarea: dar dacă nu ea s-a schimbat, ci eu? Dacă ea a fost aşa totdeauna şi eu am văzut-o altfel? Câteva zile mă simţii ca şi când aşi fi avut în stomac un copil mort. Conversaţia cu ea era ternă, tăcerile între noi lungi, nu-mi mai povestea nimic despre ceea ce se mai petrecea pe la ei pe la arhitecţi, şi când încercai să fac eu acest lucru relatându-i ce se mai petrecea pe la noi, la universitari, nu-i captai interesul, deşi nu era absentă, mă asculta cu atenţie. Nu ieşirăm nicăieri, eu citeam în birou, ea vorbea îndelung la telefon cu tot felul de cunoştinţe, când nu stătea în bucătărie cu Ana şi pregătea masa. Alteori dădea drumul la radio, lua o carte şi se înfunda în fotoliu să citească, dar renunţa după un sfert de oră, se scuza că în seara aceea o să mă lase să iau masa singur, îi era somn, se simţea obosită, se ducea să se culce.

Spre sfârşitul săptămânii o văzui la un moment dat în fotoliu cu oglinda în mână (un frumos obiect din argint vechi), se cerceta cu o atenţie minuţioasă şi îndelungă, se strâmba, se uita când foarte aproape, când de la distanţă, punea mâna pe nas, belea ochii… Nu părea nici surprinsă, dar nici cu totul indiferentă, avea doar o vagă curiozitate scârbită şi reflexivă… Când aproape că aruncă oglinda, de

astă dată plictisită, şi spuse cu un soi de nepăsare care venea parcă de foarte departe: „Arăt oribil!” Dar nu mie mi se adresa, ci, ai fi zis pereţilor şi se ridică din fotoliu, îmi arătă un spate care se îndepărtă leneş spre dormitor şi dispăru lăsând uşa deschisă. Deci era adevărat, arăta aşa cum era ea, nu cum credeam eu că o văd… Adică nu eu mă schimbasem… Şi simţii cum din nou fiinţa mea respira liber, fără acel ghem din stomac. Mă pufni chiar râsul. Felul cum ea se privise în oglindă, aşi zice plictisită că era plictisită, fără vreo cutremurare, arăta, dezvăluia adică o comică stagnare a sufletului, ca şi când ar fi fost o iapă bătrână care se uită în golul cel mare al câmpiei şi nu mai vroia nimic… Mă dusei peste ea să văd ce face, cu veselia care mă năpădise reprimată, dar care nu se stingea. O găsii aşezată pe taburetul din faţa oglinzii de toaletă, cu un ruj în mână. Şi-l dădu peste buze, se contemplă, îşi supse gura… Buzele reapărură, se uită, îi plăcură sau nu, operă iar cu rujul, de astă dată desenându-şi o gură de vampă… „Cum arată o curvă, zise, tu trebuie să ştii… Ai fost la curve, nu? Să nu minţi, toţi aţi fost…” Izbucnii în râs. Vorbea tot aşa, tărăgănat, ca şi atunci când constatase că arăta oribil şi nu-i păsase, sau prea puţin. Tot aşa şi acum, puţin îi păsa dacă am fost sau nu la… „De ce râzi?!” mă întrebă cu o nedumerire amorfă, impersonală, în timp ce încerca să-şi facă o gură cum credea ea că trebuie să arate o… Se uită astfel la mine, dar numai o clipă, apoi începu să se şteargă cu vată, pe care o înmuie într-o sticluţă, reuşind să se boroşcăiască pe obraz şi pe bărbie, enervându-se, o enervare rece, flegmatică, amestecată cu nedumerire că găseam ceva de râs în toate acestea… Râdeam fiindcă o iubeam, deşi o simţeam departe de mine, dar mi se părea că se trezise totuşi ceva în ea şi cine ştie, poate…

Într-adevăr aşa se şi întâmplă, a doua zi dimineaţa când deschise ochii chipul ei se limpezi şi înflori sub un straniu sentiment de renaştere, uitându-se la mine? „Victor, ce faci tu, iubitul meu, ei, eee…” strigă, un vechi strigăt al ei, la

început de interdicţie, apoi de stupoare, la telefon, când mă căuta la facultate şi ne auzeam vocile. Mă redescoperea? Vedea că exist? Descoperea că ea însăşi exista şi nu oricum, ci alături de un bărbat pe care îl iubea şi de care era iubită? O uluia acest fapt…?

Totuşi în săptămânile următoare descoperii că întoarcerea nu era totală, ca şi când ceea ce câştigase înstrăinându-se de mine aproape îndată ce începusem să trăim în aceeaşi casă era ceva bun pentru ea, la care nu trebuia să renunţe. Referirile mele la un trecut care îmi umplea sufletul, deşi foarte prudente acum, nu-i aduceau decât o exclamaţie scurtă, a, da, sau, sigur, era foarte frumos, până când într-o zi îmi spuse chiar mirată: „Parcă ai fi un moşneag care trăieşte din amintiri. Suntem tineri, trăim în prezent… Nu pot să-i înţeleg pe cei care vorbesc mereu de trecut şi de viitor, nu mai văd clipa de faţă, care singura e viaţă; restul e iluzie care s-a dus, sau iluzie pe care ţi-o faci. Şi de trăit când trăieşti?” „Sunt trei dimensiuni componente ale conştiinţei umane, care ne deosebesc de animale, îi spusei. Ne naştem şi asfinţim odată cu ele, nu numai bătrânii se gândesc la trecut, nu numai tinerii la viitor şi nimeni nu poate trăi ca un cal jugănit, numai în prezent, viaţa noastră ar fi ca şi a lui, mâncare, ham, apă, somn, apoi iar mâncare, ham, apă şi din când în când bici, dacă l-ar vizita, trăgând căruţa şi auzind nechezatul unei iepe,- cine ştie ce reverie de pe vremea când era armăsar.” „Deci armăsarul are conştiinţă?” zise ea izbucnind în râs cu o satisfacţie stupidă, pe care o au toţi cei Ce nu pot urmări până la capăt o idee, şi care cred că te-au prins că a ta e falsă. „Calul şi tot ce există ne este egal în spirit, zisei, în sensul că totul e spirit, dar asta e altceva. Reţine numai cuvântul <jugănit>, care ţi se poate aplica, dacă chiar crezi că numai prezentul contează.” „Bine că eşti tu armăsar”, râse din nou Matilda şi părăsi brusc şi discuţia şi locul, cum nu făcea de obicei, lucru care mă bucură, fără să-mi dau seama de ce. Abia acum pot să spun că ideile erau blestemul ei, şi când reuşea

să se ferească şi să nu intre în jocul lor şi mai ales cu mine, însemna că mă iubea foarte tare în acele clipe şl se temea de ceva…

Bine, îmi spusei, haideţi aşadar să trăim acest prezent. În duminica următoare făcurăm o vizită părinţilor mei, care bineînţeles că se supărară fiindcă nu-i anunţasem din timp să ne primească şi ei cu masa pregătită. De astă dată Matilda căzu în extrema cealaltă, mă sorbea, cum se zice, din priviri, punea mâna pe mine, ba chiar la un moment dat îşi lăsă capul pe pieptul meu…

Credea că o să fiu încântat, eu sau părinţii mei? Puţin lipsi să nu mă scoată din pepeni şi scurtai vizita, crezând că din pricina asta, că ne aflam la părinţii mei, vroia ca să arate că mă iubeşte aşa tare.

Dar nu. Asta o ţinu câteva săptămâni. Încercai s-o scot din casă. Teatru, cinematograf, plimbări… Dădea din cap scurt, nu, n-am timp, deşi pe urmă se vedea că avea destul, ba chiar, după ce îmi dădea acest răspuns, se îmbrăca şi ieşea la plimbare… dar plimbare îi oferisem şi eu cu o oră înainte. Şi nu zicea vino şi tu, dacă de plimbare era vorba. Ridicai din sprâncene: omul are chef să se plimbe singur, da, singur, şi să mai tacă dracului din gură, căci ajunsesem să simt cum se strecoară în mine regretul că pierd vremea ascultându-i vorbăria. Fireşte că începui să ies şi eu singur, fără să mă obosesc s-o invit. Primeam vizita câte unui arhitect, cu soţia, fireşte. Matilda râdea cu gura până la urechi de nu ştiu ce, şi după ce aceia plecau, se uita la mine vindicativ, ca şi când eu aşi fi silit-o să râdă astfel de te miri ce idioţenie spusă de musafiri.

Fiindcă era un decembrie frumos, îi propusei o excursie, crezând că în mijlocul naturii o să dorească mai puţin să-mi arate cât mă iubeşte! Nici vorbă! Îi dădea înainte cu libia şi mi se agăţa de braţ împiedicându-mă să urc… „Ai vrut dragoste, îmi spunea (dar nu-mi spunea, nici măcar nu avea aerul), ei, iată dragoste! satură-te! Dar nu era aşa, nu era nimic demonstrativ în acest exces şi mă întrebam ce e mai

rău, înstrăinarea sau apropierea aceasta sufocantă? Devenii brutal în faţa acestei revărsări de tandreţe, încât după acea excursie vorbeam tare cu ea, sonor, impersonal, dând cuvintelor doar valoarea lor, ca să zic aşa extrinsecă… Treptat încetai să-i mai pândesc reacţiile, ba chiar erau zile când nici nu mai ştiam dacă Matilda e veselă sau tristă… nu mai observai şi ce anume stare nouă luase locul celei sufocante, care la rândul ei să dispară după un timpşi să vie alta. Se instala, adică, între noi o anume nepăsare variabilă, asemeni zilelor şi anotimpurilor, sentiment, cred, comun tuturor oamenilor, căci altfel n-am putea vieţui cu cineva în aceeaşi casă, atâţia amar de ani, cât durează o căsnicie activă (bătrâneţea e sfârşitul ei…)

Dar asta şi din pricină că la facultate începu să se întâmple ceva, evenimente senzaţionale, care mă surprinseră şi mă aruncară într-o stare extremă de tensiune lăuntrică, şi nu mai aveam timp să despic firul în patru în relaţiile mele cu Matilda.

IX.

Predasem până atunci liniştiţi, treceam şi noi, ca şi arhitecţii, printr-o stare de spirit, pe care eu am desemnat-o mai târziu ca aparţinând perioadei Matilda. Adică?

Adică, Marx spune că omenirea se desparte de trecutul ei râzând. Se referă la perioada de după revoluţia proletară, când vechii idoli şi mai ales vechii stăpâni devin obiectul de râs al maselor, înfăţişaţi ca nişte paiaţe, în artă, filme, teatru, spectacole de circ şi de estradă. A dispărut aura în care erau învăluiţi, puterea, luxul, banul, şi ne apar acum aşa cum erau de fapt în realitate, adică ridiculi, mărginiţi, caraghioşi. Numai că marii artişti făcuseră acest lucru totdeauna, dar masele, masele se distraseră prea puţin, asta vroia să spună Marx, aura persista atât timp cât condiţiile sociale rămâneau neschimbate. Perioada Matilda însă arăta contrariul, nu se râdea numai de vechii idoli, ci şi de cei noi. Cel puţin ea râdea, şi la început n-o înţelesesem,

până într-o zi când mă întorsei şi eu acasă în prada unei mari veselii.

Mă încrucişasem în dimineaţa aceea pe culoarele facultăţii cu dentistul la care mă duceam de obicei când aveam vreo carie, doctorul Vaintrub, un om simpatic, cordial, cunoscut în oraş, avea o bogată clientelă, om cu carte, iubitor de literatură şi filosofie, mă oprea adesea minute lungi în cabinetul său după ce mă plomba, să trecem în revistă noutăţile, cu toate că salonul său era plin de clienţi în suferinţă. Dar ne şi împrieteniserăm, ne făcuserăm vizite reciproce, schimbaserăm cărţi… „A, doctore, îl întâmpinai, salut…" În loc de răspuns el îmi zâmbi, mă apucă pe după umeri cu un gest hotărât şi protector şi mă strânse şi mă bătu uşor pe spinare, grăbit dar atent: „Cum merge?" mă întrebă. Se referea desigur la starea danturii mele pe care o neglijasem ani în şir şi mă pomenisem că nu mai puteam mânca într-o parte. Pierdusem o măsea şi trebuise să-mi îmbrace două ca să mi-o înlocuiască, operaţie extrem de dezagreabilă, polizorul acela sfredelindu-mi creierii. „Merge bine, îi răspunsei, acum pot să sparg şi sâmburi de măsline." El râse cu poftă şi dispăru pe uşa pe care scria decan. Nu mă mirai că se ducea acolo, deşi mi se păru nefiresc felul natural cu care o deschise, fără să ezite şi mai ales fără să bată în uşă. „Decanul nostru suferă rău de măsele, spusei în birou colegilor mei. L-a chemat urgent pe doctorul Vaintrub." Era tăcere. Nimeni nu-mi acordă atenţie şi nu ştiu de ce parcă fumau toţi ca nişte turci, deşi nu erau toţi fumători. Tăcerea se prelungi, unul se uita pe fereastră, altul îşi răsfoia nişte notiţe, ceilalţi se plimbau de colo până colo cu chipurile alterate parcă de nesomn, nu ştiu ce aşteptau de nu-şi vedeau de orarul lor… Secretara deschise uşa şi ne anunţă: „domnul decan vă aşteaptă!" Aha! Asta era deci. Ieşirăm şi ne îndreptarăm spre decanat, intrarăm… Acolo însă nici un decan, la biroul lui, întâmpinându-ne cu un surâs cordial, stătea dentistul Vaintrub.

Se ridică în picioare şi dădu mâna cu noi toţi. Ni le cam zgudui pe-ale noastre… „Domnilor, ne spuse, sunt, după cum vi s-a comunicat ieri, noul dumneavoastră decan… Luaţi loc… Sunt în măsură să vă spun că unele măsuri preced reforma învăţământului pe care partidul o pregăteşte. În iunie, când s-a produs actul naţionalizării, uzinele şi fabricile erau deja în cea mai mare parte conduse de comunişti. În învăţământ, în cadrul revoluţiei culturale, reforma învăţământului şi desigur mai ales a învăţământului superior trebuie şi ea pregătită în prealabil. Prima sarcină este introducerea marxismului în filosofie şi combaterea energică a filosofiei idealiste. Până nu de mult marxismul fusese considerat o simplă filosofie de referinţă doar pentru curioşi. De-aici înainte, marxismul, pe care se bazează concepţia despre lume materialist-dialectică a clasei muncitoare care a luat puterea, va trebui să devină filosofia de bază care se va preda în filosofie, în ştiinţele economice şi sociale. Vom începe printr-o analiză a materiei cursurilor înscrise în program în acest an şi treptat le vom schimba. Pentru început vă recomand…”

Şi ne recomandă, fără să citească de pe vreo listă, lucrări de Marx, Engels, Lenin, Stalin, Plehanov, Feuerbacbi şi alţii… „Nu notaţi, zise el, deşi nimeni nu nota, aceste titluri vor fi afişate, iar cărţile le veţi găsi fie prin biblioteci, fie direct prin librării…” Şi tăcu. Apoi adăugă: „Domnule Petrini, vreau să viu acum la orele dumitale…”

Veni şi arătă studenţilor, întrerupându-mă din când în când, că noul decan ştia filosofie. „În acest sens, spunea el, iată ce scrie Marx… sau iată ce scrie Lenin… dialectica lui Hegel, dacă o răsucim cu susul în jos, abia atunci putem restabili eficient dialectica şi putem opera cu ea. Hegel e mare numai dacă este astfel răsturnat… Continuaţi.”

Hegel răsturnat! Nu râdeam cu gura până la urechi, cum făcea Matilda, dar râdeam foarte tare în forul meu interior, văzând cum un dentist îi amenda pe marii filosofi luând drept literă de evanghelie ceea ce un geniu politic cum fusese Lenin spusese, pentru necesităţi dictate de lupta ideologică pentru cucerirea puterii, în cutare sau cutare împrejurare. Dentistul le scotea filosofilor dinţii, îi plomba şi în cele din urmă le muta şi fălcile fără măcar să clipească. Era foarte sigur de sine, dacă nu mai mult, şi asta era cu atât mai curios cu cât îl ştiam pasionat de marile sisteme de la Platon şi Aristotel, până la ontologia existenţială a lui Martin Heidegger. Această stranie şi rapidă transformare, care îl făcea în primul rând antipatic, constituia pentru mine un mister. Ce i se întâmplase? Şi când? Cum îşi înăbuşise el ardoarea gândirii sale libere, care mă făcea să-mi amintesc adesea de el cu acea bucurie pe care ne-o dă ideea că undeva în oraşul în care trăim cineva are aceleaşi preocupări ca şi noi, deşi meseria lui e alta şi că oricând te puteai duce să-l vezi, şi el să te primească cu acea sticlire în ochi pe care i-o dădea pasiunea nobilă pentru cultură? Cum de renunţase şi la meseria lui şi la această pasiune şi acceptase să vină la noi şi să… Abia acasă deschisei şi eu fălcile şi râsei cu gura până la urechi de mai multe ori: ha, ha, ha… ha, ha, ha, ha… ha, ha, ha, ha… „Ei, ce e, mă întrebă Matilda. Ce te-a apucat?” „Avem un nou decan, îi spusei, un dentist, ha, ha, ha, ha, ha… hi, hi, hi, hi, hi… N-are dreptate Marx, nu ne despărţim numai de trecut râzând, ci intrăm şi în viitor tot râzând… însă de noi înşine…” Şi îi povestii întâlnirea mea pe coridoare cu doctorul Vaintrub şi cum îi spusesem că stau bine cu dantura, pot să sparg şi sâmburi de măsline… „Se pregăteşte o reformă a învăţământului, continuai în timp ce mâncam flămând. Ce-ar putea să aducă nou această reformă. Ce putea să aducă? Elevul şi studentul trebuiau oricum să înveţe? Bineînţeles! Acest adevăr nu putea fi reformat. Atunci?!” „Cine ţi-a spus că acest adevăr nu poate

fi reformat? râse Matilda mai tare parcă decât mine. Şeful catedrei voastre de filosofie a culturii era prezent?” „Nu, lipseşte de vreo două săptămâni, are o sciatică infecţioasă, care îl ţine la pat.” „Hm! Aşa credeţi voi! De sciatica de care suferă el n-o să se mai vindece niciodată. Marele vostru filosof a fost întâmpinat într-o zi la poarta universităţii de către… nu-ţi spun cine şi i s-a spus: din clipa asta dumneavoastră n-aveţi ce mai căuta aici.” Mă posomorii, având într-o secundă sentimentul că pentru mine perioada Matilda fusese foarte scurtă. Cum, marelui poet şi filosof i se luase catedra? „Chiar e adevărat?!” spusei. „Bineînţeles! zise Matilda care continua să fie veselă, ieri am aflat, dar am uitat să-ţi spun.”

Nu-l iubeam pe marele poet nici ca filosof, nici ca profesor, deşi el mă susţinuse să fiu numit la catedra lui. Nu-mi plăcuse însă că era distant cu mine şi se complăcea să fie înconjurat de adulatori găunoşi, care în afară de opera lui, din care îi citau chiar în faţă fără nici o jenă, ştiau prea puţină filosofie. Era adevărat că în sinea mea consideram lipsită de interes pentru timpurile moderne teoria sa asupra unei cunoaşteri limitate de o cenzură transcendentă, precum şi adaptarea la spaţiul românesc a gândirii spengleriene conform căreia culturile şi civilizaţiile sunt determinate de spaţiul geografic, dar avusesem grija din politeţă pentru marele poet şi om de cultură să nu discut cu nimeni despre opera lui. Era adevărat însă că păstrasem şi tăcere când vreun adept cu privirea sticlind de ignoranţă încerca să abordeze cu mine acest subiect. Pesemne că i se transmisese tăcerea mea, dacă nu mai mult. Nu mă invita la el, cum auzisem că făcea cu ceilalţi, îmi arunca doar, din când în când, abia clipind din pleoapele lui palide şi transparente, câte-o privire rece şi vag interogativă. Scoaterea lui brutală de la catedră era însă cu totul altceva. Era clar că în locul lui vor numi un alt Vaintrub oarecare, şi nu unul dintre noi, desigur, nu pe mine sau vreun discipol al marelui poet, sau pe profesorul N., de pildă, care mai fusese

şef de catedră înainte de război şi la cursurile căruia învăţasem noi filosofie. Era un umanist blând şi cu vastă cultură, moderat om de stânga, necompromis de vreo mişcare politică, ar fi fost cât se poate de firesc să fie numit el, or, de două săptămâni, titularul lipsea şi după spusele Matildei nu din motive de boală, şi nu se auzise nimic de o eventuală numire a profesorului N. „Poate că nu e adevărat!” îi spusei Matildei prins de nelinişte şi îndoieli. „Nu-ţi spun din auzite, zise Matilda, ci direct de la sursă. Darea lui afară îşi are originea în prelegerea lui de deschidere a cursurilor, când vorbind în introducere la istoria filosofiei, pomenise pe cine vrei şi pe cine nu vrei, în afară de Marx şi marxism. Nici ăsta nu e zdravăn la cap!” râse Matilda sugerându-mi astfel că pentru ea sursele comediei erau diverse, nu râdea numai de indivizi ca de-alde Calcan. Mă retrasei în biroul meu şi în timp ce îmi beam cafeaua şi Matilda răsfoia ziarele (căci la serviciul ei unde era şefă evita să citească Scânteia în colectiv şi să comenteze articolul de fond, la orele opt dimineaţa, lăsa pe altcineva s-o facă şi dispărea presată, motiva ea, de treburi) îmi aprinsei o ţigare şi rămăsei tăcut vreme îndelungată. Era clar, îmi spuneam, ne vor aduce nu chiar un nou dentist (şi încă acesta era bun, nu era neinformat, era familiarizat cu filosofia), ci cine ştie ce obscur profesor secundar sau cine ştie ce ziarist gălăgios, cum se întâmplase la Litere, unde e drept că titularul, un celebru specialist în cercurile romaniste din străinătate şi pe deasupra om de ştiinţă agresiv, nu putuse fi gonit, dar îi fusese impus un jurnalist, un puţoi care nu se jena să-l ia peste picior şi să-l înveţe pe el, marele savant, cum e cu marxismul în lingvistică. Ignorasem aceste semne, considerându-le accidente fără importanţă. „Chestia asta mi poate să rămână aşa, îi spusei Matildei. Răspundem de soarta culturii şi a învăţământului şi dacă nu reacţionăm, vom avea ceea ce ni se cuvine, adică exact ceea ce meritătm.” „Ce vrei să faci?” mă întrebă ea de astă dată doar zâmbind sceptică, vrând parcă să spună că

de făcut, firește, se putea face orice, dar rezultatul ea îl cunoştea dinainte. „Să vorbesc cu marele poet, să-i spun că trebuie să protesteze şi că noi îl vom susţine.”

Matilda lăsă ziarele, îşi aprinse şi ea o ţigare şi între noi se aşternu o tăcere. În cele din urmă îmi spuse ca un avertisment: „Mai gândeşte-te!” „M-aşi mai gândi, îi răspunsei gândindu-mă, dar n-am la ce. Nici nu mai e timp. Dacă mâine ne vom pomeni la catedră cu cine ştie ce ginecolog sau inginer de poduri şi şosele, o să fie prea târziu.” „Treaba ta, îmi spuse, vezi să n-ai o surpriză începând chiar cu titularul pe care vrei să-l aperi.” „Ce surpriză?' „De unde să ştiu eu? Tot ce ştiu e că trăim vremea surprizelor, în orice caz, continuă ea repede, ca să nu-i cer amănunte, nu uita să-l întrebi de ce consideră el marxismul nedemn de a fi citat într-o prelegere de filosofie!” Avusese în glas tonalităţi necruţătoare, pe care i le auzeam pentru întâia oară şi tresării. „În cultură, îi răspunsei eu gânditor, dacă nu e liber, nu mai e om de cultură capabil să exprime ceva propriu, ci un simplu truditor într-o profesie ca oricare alta, care nu solicită opţiuni individuale.” „În orice profesie ca oricare alta, zise ea cu ironie (îşi amintise cum rostise ea însăşi aceste cuvinte în ziua când mă mutasem la ea?), se cer opţiuni individuale. Poţi să faci o casă urâtă sau una frumoasă, asta are o mare importanţă pentru aspectul estetic al unui oraş. De ce e frumos Parisul? Fiindcă bulevardele şi casele lui au fost resistematizate în urma unei opţiuni a baronului Ilaussmann.” „Bine, zisei, şi întrucât absenţa lui Marx într-o prelegere trebuie să determine Bucureştiul să ia catedra unui vestit poet şi filosof? Era suficient un avertisment.” „Şi de unde ştii că nu i s-a dat? Sunt patru luni de-atunci. Întreabă-l, mai zise ea de astă dată cu un glas paşnic, discută cu el…”

X.

Într-adevăr, marele poet nu suferea de nici o sciatică, îmi deschise el însuşi şi spre surpriza mea mă întâmpină cu un

reproş: „în sfârşit, zise, ai catadicsit şi dumneata să mă onorezi cu o vizită.” „N-am îndrăznit, dom'profesor, să vă deranjez neinvitat”, îi răspunsei. „Uite că ai îndrăznit, zise el, şi îmi face mare plăcere. De când am fost dat afară de la universitate, vechii mei discipoli m-au şi părăsit, de unde până atunci mă agasau zilnic cu vizitele lor. Oricât am filosofa pregătindu-ne de moarte, nu ne pregătim deloc, ideea e o pură vanitate a gândirii, care ne sugerează falsa certitudine că prin filosofie putem trece bine înarmaţi Marele Prag, ţi-o spun cu majuscule. În faţa morţii nu mai eşti nimic, nu mai eşti poet, eşti un simplu om care trebuie să dispară… Totdeauna m-am uitat cu nelinişte la tabloul lui Sandro Botticelli, în reproduceri, căci originalul e la New York, care înfăţişează împărtăşania sfântului Jerome. Cei din jur, în special preotul îi întinde agresiv linguriţa cu o expresie neascunsă de satisfacţie că el e viu, gras şi sănătos în timp ce sfântul va fi în curând mort, deja, cu paloarea pe chip, cu privirea rătăcită… nu mai e sfânt, ci un biet bătrân muribund, întru totul în ghearele morţii neîndurătoare… Desfrânaţii, prin cinismul lor, continuă marele poet în timp ce ne aşezam în fotolii, sunt mult mai bine pregătiţi, pe ei nu i-a exaltat această viaţă pe care au scuipat de-atâtea ori în toiul petrecerilor lor deşănţate, încât apariţia celei cu coasa şi cu rânjet perpetuu le provoacă cel mult un nou hohot de râs descreierat şi un ultim scuipat aruncat Aceleia drept în figură…”

Chipul marelui poet nu exprima însă nici regret, nici amărăciune şi mi se păru că niciodată nu-l văzusem atât de senin şi de spiritualizat. Rămaserăm câtva timp tăcuţi. Aşadar eu eram ultimul care aflam şi foarte târziu că i se luase catedra. În ceea ce îi privea pe discipolii lui, mă simţeam indignat. Chiar aşa, îl şi părăsiseră? Era adevărat, nu i se dăduse marelui poet şi filosof să bea, dintr-odată o cupă de cucută, ca lui Socrate, dar i se dăduse s-o bea cu încetul, să moară adică în fiecare zi, un supliciu, existenţial care şi începuse să-i atingă (acestui iubitor al luminii şi al

corolelor de minuni ale lumii) fibra lui cea mai ascunsă. Ce însemnau ultimele lui cuvinte, aducea un elogiu desfrânaţilor? „Sper, dom'profesor, zisei, că nu sunteţi, adică nu vă simţiţi în postura lui Faust, care îşi regretă o tinereţe petrecută în asceză şi studiu (gândind: v-aţi bucurat de glorie, deşi aţi avut şi detractori care însă nu v-au turburat exaltările spiritului, v-aţi bucurat de onoruri, v-aţi căsătorit şi aveţi şi o fată şi după câte am auzit soţia vă adoră şi acum…). De altfel, continuai, Faust e un personaj nesărat, absolut neinteresant, după ce redevine tânăr continuă să nu trăiască nimic, fiindcă el nu se implică în tragedia Margaretei, la sfârşit îl vedem cum se cară spre noi aventuri. Ce fel de aventuri? Nu poţi spune niciodată clipei: opreşte-te, sunt fericit, atâts timp cât Mefisto stă lângă tine, să înmoaie braţul adversarului, ca să-l răpui tu cu uşurinţă”. „Nu în asta constă mitul faustic, zise marele poet deodată înviorat. E o reînviere a mitului dionisian, a eternei întoarceri şi a trăirii în afara tragediei. Goethe iubea Grecia antică, dar în acelaşi timp ştia că vremurile se schimbaseră, apăruseri Dumnezeu şi puternicul Mefisto. S-a adresat acestuia din urmă.” («Înţeleg, am gândit, felul cum aţi fost dat afară de la catedra unde oficiaţi în numele spiritului v-a sugerat ca, după Nietzsche, să gândiţi: Dumnezeu e mort! Şi să vedeţi o mare turburare în lume.») „Nu se poate încheia nici un pact cu nimeni, dom' profesor, şi de altfel un pact faustic care ne-ar feri de primejdiile riscului, repet, ne-ar priva şi de bucuriile victoriei. Forţa stă în noi înşine: dumneavoastră aţi şi semnat un pact încă din tinereţe cu puterile spiritului, trebuie să recurgeţi la ele, să recitiţi acest pact şi să-l respectaţi. Cultura e o făclie care arde! N-o aruncaţi din mâini şi nu invidiaţi desfrânaţii…”

Marele poet surâse şi o lumină se intensifică pe chipul lui. „Aşa mi-am spus şi eu, zise, o să stau acasă şi o să-mi scriu memoriile. Nu e o îndeletnicire care încalcă pactul, cum bine ai spus. Proust a făcut acest lucru timp de un deceniu, şi a trăit încă o dată şi cu ce iluminări şi bucurii, toată viaţa

lui dinainte, oprind clipele pe loc, eternizându-le. O singură îndoială mă nelinişteşte. Voi suporta izolarea, singurătatea? Proust era un monden, avea prieteni, un anturaj pe care chiar dacă nu-l mai frecventa din pricina bolii, ca înainte, când se simţea mai bine ieşea seara târziu, îmbrăcat bine, pomădat, cu o floare la butonieră şi se întorcea în zori fericit. Nu discutăm aici unde se ducea şi ce făcea, fapt e că avea unde se duce şi că se întorcea fericit. Acest dus era la mine catedra. Nu-i acuz pe discipolii mei că m-au părăsit, poate că nici nu m-au părăsit, sunt, pesemne, desorientaţi. Or să-şi revină poate, dar eu aveam acum nevoie de ei. David ne arată în divinul său Socrate bând cucuta un bărbat înconjurat de prietenii săi, în timp ce eu sunt singur («ce curios, am gândit, iată, şi el s-a gândit la Socrate»), semnele pentru mine sunt rele. Nu încă foarte rele, dar omul, ca un animal cu instincte încă puternice, un animal social cum bine s-a zis, simte că firul gros şi esenţial care îl lega de societate, de cei tineri; fiind tăiat, viaţa i se va scurge în singurătate, nu mai poate, nu mai are cum să înnoade altul. Dacă mi s-ar da o revistă! Dar cum să mi se dea o revistă, când mi s-a luat o catedră?" „În paranteză fie spus, dom' profesor, zisei, de ce în prelegerea dumneavoastră la deschiderea cursurilor n-aţi pomenit nimic nici de Marx, nici de marxism? Se discută în oraş despre asta şi nu în favoarea dumneavoastră…"

Marele poet şi filosof nu răspunse îndată. În biroul în care ne aflam, căptuşit cu rafturi pline cu cărţi, intră fiica lui, care îi semăna, dar cum se întâmplă adesea, aceleaşi trăsături nu mai dădeau aceeaşi expresie… Chipul poetului era frumos, de o albeaţă de statuie îndelung şlefuită de impulsurile luminoase ale vieţii sale interioare, în care mărimea nasului nu mai avea importanţă, buzele subţiri nu mai exprimau ascuţimea rea a celor cu o astfel de conformaţie a gurii şi bărbiei în timp ce pe chipul fetei, deşi totul semăna fizic cu tatăl, nu apărea în expresie decât comunul: o fată oarecare, nici frumoasă, nici urâtă, pe care

însă poetul o învălui cu o privire tandră şi îi transmise şi ei din bogăţia acestei tandreţi, care îi fu întoarsă, şi tatăl şi fiica semănară cu adevărat câteva clipe, unul cu celălalt. Mă ridicasem în picioare, dar tatăl nu făcu nici un fel de prezentări. Că mama întreabă cum să-i facă diseară piureul de cartofi, cu lapte şi unt, sau numai cu lapte… Şi puţin unt, dacă e proaspăt, aha, bine, dar şniţelul, îl vrea natur, sau cu ou şi parmezan… fără ou şi parmezan, fiindcă a mâncat două ouă dimineaţa…, dar salata de andive, cu puţină maionează, sau… da, cu maionează, n-o să mor, dintr-o salată de andive cu maionează…

Fata ieşi, îmi aruncă o privire bleagă, iar eu mă aşezai la loc în fotoliu. „Iată deci, continuă marele poet, că şi dumneata te-ai exprimat în aşa fel încât să sporeşti singurătatea mea.” Rămăsei surprins. Cum mă exprimasem? Îi pusesem doar o întrebare… A, da, se discută în oraş, şi nu în favoarea lui, de ce n-a pomenit nimic de Marx la deschiderea cursurilor. „Vorbeşti ca şi când oraşul… hm! Petrini, murmură el, vin vremuri grele, pentru noi, filosofii… Am citit Das Kapital demult şi niciodată nu mi-a trecut prin cap că într-o zi va trebui să-l tratez pe Marx altfel decât ca pe un economist şi doctrinar genial al comunismului (filosofia sa e mai mult intrinsecă analizei pe care o face societăţii capitaliste decât extrinsecă, pornind de la un concept, existenţa, după el, determină conştiinţa, ceea ce, dacă ne gândim că societatea, în timpurile moderne, tinde să acapareze individul, să-l subjuge, nu e aberant să afirmi că într-o anumită măsură, uneori decisivă, dar alteori nu, îi determină conştiinţa). Determinismul nu e o noutate în filosofie. Nou la Marx este faptul că asemeni lui Rousseau el trage din analiza sa concluzii politice revoluţionare. Programul său însă e o imensă utopie. El a numit Anglia ca locul de pe pământ de unde va izbucni revoluţia proletară, ignorând, tocmai el, condiţiile istorice şi sociale în care trăieşte proletarul englez, şi anume într-un imperiu, într-o

ţară liberală, cu o mică-burghezie numeroasă, care n-are nici un chef de revoluţie şi nici nu va avea vreodată, decât dacă o va face ea însăşi. Teza lui Marx: acolo unde proletariatul e mai numeros şi mai evoluat, acolo va izbucni revoluţia, a fost infirmată de revoluţia rusă, unde proletariatul era cel mai puţin numeros şi cel mai puţin evoluat. Ce ne dovedeşte acest lucru? În primul rând că Rusia avea totuşi nevoie de o revoluţie şi a devenit proletară fiindcă în acel timp nu exista în lume o altă teorie revoluţionară mai eficace şi mai utopică pe care ruşii să şi-o însuşească. Şi-au însuşit-o pe-a lui Marx, fiindcă într-adevăr frumoasa lui utopie putea seduce masele şi le putea atrage în luptă. Acum, întrebarea care se pune unui om de cultură: poate el să pomenească numele lui Marx fără ca asta să nu însemne adeziune? Nu la marxism, ceea ce ar fi intelectualmente firesc, ci la dogma care s-a născut din el. A vorbi în mod liber de Marx şi marxism nu e posibil. Ca să justifice teoretic de ce revoluţia proletară a izbucnit tocmai în Rusia şi nu în Anglia sau Statele Unite, Lenin a creat o nouă teorie a evoluţiei capitalismului spre imperialism ca stadiu al său cel mai înalt, după care va veni descompunerea, formând deocamdată un lanţ puternic de contradicţii şi că revoluţia proletară, în aceste noi condiţii, a izbucnit acolo unde acest lanţ avea veriga cea mai slabă. Să admitem că nu se putea altfel şi că revoluţia a izbucnit acolo unde lanţul imperialismului avea el veriga cea mai moale. Dar cine ne garantează care va fi lumea viitorului, după ce capitalismul, ajuns în stadiul său cel mai înalt, va putrezi? În noile condiţii de evoluţie spectaculoasă a tehnicii, numărul muncitorilor cu psihologie clasică se va micşora, vom trăi într-o lume de tehnicieni şi ingineri cu altă psihologie şi alte moravuri. Marxismul, desigur, va dăinui, ca un excelent instrument de analiză a raporturilor sociale şi economice, concluziile politice istorice şi filosofice vor fi însă altele, conceptul.: existenţa materială determină conştiinţa, va rămâne un adevăr controversabil ca atâtea alte mari

adevăruri…” „Dom' profesor, spusei îndată fără să mai reflectez în detaliu asupra uneia sau alteia dintre opiniile emise de el, a devenit de mult evident că în cele din urmă şi soarele se va răci, va deveni întâi roşietic, apoi galben şi înainte să se producă cu el un accident final în univers, viaţa pe Terra se va fi stins de mult. La fel se va întâmpla cu generaţia dumneavoastră şi a mea până să ajungă marxismul o doctrină limitată la sociologie şi economie. Ce facem însă până atunci? Sunteţi tânăr, abia aţi trecut de cincizeci de ani. Trebuie să vă întoarceţi la facultate! Nu vă costa nimic dacă stăruiaţi în prelegerea dumneavoastră şi asupra marxismului.” „Nu era suficient, puteam s-o fac, dar mi s-a cerut şi altceva şi anume să stărui şi asupra leninismului.” „Ei bine, puteaţi să faceţi şi acest lucru!” exclamai eu. „Tot nu era suficient, trebuia să afirm că şi Stalin şi-a adus icontribuţia în filosofie, ca un demn discipol al lui Lenin!” „Bun, Stalin e un tip uriaş, se putea vorbi şi despre el. Eu l-am citit tot şi paginile în care e vorba de Troţki sunt pasionante. Nu-mi place Troţki, n-a avut curajul să atace dogma partidului unic, şi el gândea ca şi Stalin că toţi cei care aveau alte păreri decât ale lui trebuiesc suprimaţi. Măcar Stalin venea din Georgia şi pentru el dictatura era ceva firesc, natural, în timp ce Troţki colindase occidentul liberal şi Statele Unite, stătuse mult prin biblioteci, avusese deci când să se gândească ce lume nouă vroia să aducă el în Rusia şi în restul omenirii. Când spun «restul» am în vedere mărimea uriaşă a teritoriului în care revoluţia proletară trebuia declanşată şi ce influenţa va avea ea în lume. Nu e prima oară în istoria când o mare figură politică e pomenită în biserici şi şcoli. Nimeni nu v-ar fi înţeles greşit dacă o făceaţi.” „N-ar fi fost de-ajuns” răspunse, uimindu-mă, marele poet şi filosof. „Nu înţeleg, dom' profesor! Ce-ar mai fi trebuit să faceţi?” „Ar fi trebuit pur şi simplu să nu vorbesc nimic despre istoria filosofiei, ci să prelucrez discursurile lui Jdanov referitoare la împărţirea lumii în două lagăre, cel al socialismului, pe de o

parte, şi cel al imperialismului, pe de altă parte, şi discursul aceluiaşi referitor la revistele Zvezda şi Leningrad, şi să combat un manual de istoria filosofiei al unui oarecare Alexandrov, al cărui conţinut nu-l cunoaşte nimeni…”

Marele poet se opri şi se uită la mine surâzând de tăcerea fără ieşire în care mă aruncase această desvăluire.

„Mi s-au dat cele două broşuri ale lui Jdanov, continuă marele poet, chiar rectorul mi le-a înmânat şi, colega, zice, iată obiectul prelegerii cu care veţi deschide cursurile. Vă declar în mod formal şi confidenţial că prelegerea dumneavoastră va fi urmărită. Şi dacă refuz? i-am replicat. A dat din umeri, dar nu într-un fel fără sens. A închis şi ochii în timp ce îşi ridica sprâncenele şi îşi îndepărta braţele. Adică riscurile nu vor fi suportate de el, ci de mine. M-a pus să semnez că am primit cele două broşuri, încât, după cum vezi, n-a fost vorba, acolo aşa, de o simplă citare a numelui lui Marx, pe care l-aşi fi omis şi l-am omis dintr-o simplă neatenţie, trebuie să mărturisesc, dar n-avea importanţă, puteam intra în fondul chestiunii, pe larg, în prelegerile următoare, în cursul anului. Mi-am început cursul în mod normal, acceptând în sinea mea, fără vreo desbatere de conştiinţă, orice risc. Fireşte că mă aşteptam şi la o sancţiune gravă, adică să mi se ia catedra, dar nu credeam că o să fiu întâmpinat la poarta universităţii de un individ brutal, care să-mi notifice cu o duşmănie personală că n-aveam, de-aici înainte, ce mai căuta în această clădire. Ce-i făcusem eu ăstuia? Ce-avea cu mine? Nu-l văzusem în viaţa mea şi nu-mi aminteam să fi făcut cuiva rău, unui necunoscut, care nu putea fi părintele unui student trântit de mine, era prea tânăr să fi fost părintele unui copil mare. Nu era intendentul, dar semăna cu un intendent! A apărut apoi imediat Pascu, caloriferistul nostru, l-a înjurat pe-ăla într-un mod şi mai brutal decât îmi vorbise acela mie spunând: du-te în… la mâne-ta! Cine te-a trimis pe tine aici?

Şi reproducând această înjurătură privirea marelui poet sticli de satisfacţie şi se opri din povestit. Îi plăcuse

caloriferistul atât de mult încât ţinuse să-i repete populara noastră trimitere la origine? Era evident, bruta care îl întâmpinase şi îi spusese acele cuvinte fusese astfel pedepsit. Bietul filosof! Nu bănuia că acela fusese pus tot de caloriferist să formuleze exact gonirea din Universitate a poetului, adică faptul să fie clar, să nu mai intre adică acolo, să protesteze, să ceară explicaţii etc. Dar brutal, la acest nivel al paznicilor şi nu, să zicem, în biroul rectorului neputincios. „Caloriferistul, continuă marele poet, m-a poftit în biroul lui de secretar al celulei de partid, unde, cu alte cuvinte, bineînţeles, mi-a confirmat ceea ce îmi spusese celălalt, el era în măsură să-mi spună că pot ocupa postul de şef al bibliotecii municipale, unde pot foarte bine să citesc, nu-i aşa, să scriu poezii, să-mi continui studiile care mă interesează… Umfla vocabulele, parcă ar fi vrut să-mi arate că nu e aşa grav să treci dintr-un post într-altul, tot cam leafa aia o ai, asta e, se în-tâmplă, nu e nimeni bătut în cuie pe locul unde îşi face serviciul… Desigur, nu el, Pascu, a luat această hotărâre, hotărârea a venit de sus, mi-a spus el, fără să-mi precizeze de unde de sus, de la rector sau şi rectorul primise un ordin de la forurile bucureştene ale învăţământului… „Nu ştiu, dom' profesor, mi-am încheiat şi eu vizita posomorât. Trebuie să vă întoarceţi la catedră. Oricum, noi vom reacţiona”. „Care noi?” zise marele poet atent, dar fără să mă privească. „O să aflaţi!” „Bine, faceţi ce credeţi, dar dacă e să acţionaţi inutil şi în schimb să înfruntaţi doar riscurile, ar fi mai bine să nu acţionaţi.” „E bine să ştim şi noi la ce ne putem aştepta de-aici înainte, odată pentru totdeauna. Bineînţeles că pentru niciunul dintre noi n-am risca numai de dragul riscului, dar în cazul dumneavoastră n-are rost să-l calculăm.”

XI.

Mă simţeam mult mai inflamat decât arătasem. N-aşi putea să spun pe ce se baza instinctul meu, care mă îndemna să nu accept anomalia, căci aşa îmi părea situaţia care se crease la facultate în urma îndepărtării marelui

poet şi filosof. Anomalia, anormalul, nu e o fatalitate şi n-are durată, condiţia să-l facem să dispară e să nu-l acceptăm şi mai ales să nu cedăm tentaţiei de a-l justifica, prin recurgerea la principii înalte. Această din urmă gândire anticipează primul meu contact cu unul din cei pe care îi numisem noi. Era un tânăr de vârsta mea, numit la facultate odată cu mine şi cu care mă şi împrietenisem. De la el auzisem despre marele poet o formulă… mai târ-ziu, după moartea şi reintegrarea poetului în circuitul cultural, această formulă avea să constituie subterfugiul general al acelei reintegrări… Idealism? Agnosticism?… Da' de unde! Filosofia lui e tot poezie, e o metaforă poetică. E stupid să căutăm confirmarea teoriei plusvalorii într-o operă poetică inspirată de sentimentul misterului existenţial. Plin de respect pentru marele poet şi filosof, acest tânăr, marxist convins dar cu spiritul critic rămas intact, caustic, inteligent, având darul formulărilor memorabile, încerca astfel să-l ferească pe şeful catedrei noastre de loviturile pe care el parcă le ştia, deşi nu-mi spusese niciodată nimic clar în acest sens, dar eu înţelesesem din unele tăceri ale sale, din unele expresii cum ar fi un de” hm, sau bietul dom' profesor, că nu era sau nu va fi bine, de bietul dom` profesor… La el mă gândii să mă duc îndată ce marele poet închise uşa în urma mea.

Îi dădui un telefon, stătea departe de centru şi s-ar fi putut să nu-l găsesc acasă. „No, bădie, acasă eşti?” îl întrebai cu un puternic accent ardelenesc, recunoscându-i vocea la aparat. „Acasă mi-s, tu eşti, Petrini?” „Da, ce făceai?” „Citeam!” „Pot să te deranjez?” „Pentru un prieten, musai să laşi cititul, căci el este un om viu şi mişcătoriu, în timp ce cartea stă liniştită acolo unde o pui şi nu dă semne de supărare că o părăseşti. Vino! Mintenaş mă îmbrac şi ieşim la o preumblare.” Vorbea adesea astfel, persiflându-i pe ardeleni, deşi era el însuşi ardelean, încercam şi eu acest limbaj când mă întâlneam cu el, dar numai atunci, fiindcă n-aveam talentul de a-mi strecura ironia la adresa

cărturarului neaoş ardelean cum făcea el, imitându-i de fapt gândirea, şi bineînţeles că n-aveam nici un haz. Mai ştiam ceva, că Ion Micu (căci aşa îl chema, şi când se prezenta adăuga şi particula Klein iritându-i pe unii, căci ei credeau o clipă că o fi descendent al marelui Inocenţiu, şi când aflau că nu…) când folosea acest jargon era la el un semn că îşi păstra neatinsă şi ascunsă adevărata gândire, pe care n-o expunea oricui, încât mă bucuram când vedeam că îl părăseşte pentru mine şi discută normal: semn de preţuire şi prietenie. Nu ştiam de ce, dar avea asupra mea un ascendent… nu-mi dădeam seama în ce consta, dar nu numai că nu mă supăra, ci în mod bizar parcă chiar simţeam că mi-era necesar. Poate pentru că dintre toţi universitarii era singurul care îmi sugera certitudinea că putea răspunde la orice întrebare pe care i-aşi fi pus-o, în acei ani când de pretutindeni răsăreau semne de întrebare? El era singurul liniştit, destins, ironic, adesea sarcastic chiar şi cu cei bătrâni, care, foarte nervoşi, preferau să nu-i dea replica, sau poate că nici n-o aveau atunci pe loc… Era membru de partid, fost utecist în ilegalitate, n-avusese deci timp să-şi ia licenţa, fusese totuşi numit direct asistent la Litere, unde, îmi spunea el, n-avea să stea mult, pasiunea lui fiind presa literară… Lecţiile îi erau încărcate de glume pe care studenţii serioşi nu i le apreciau, în schimb râdeau ceilalţi… Vorbind de pildă de Caragea Vodă, expediase astfel analiza marxistă a acelei domnii, care s-ar fi caracterizat prin ciuma care îi poartă numele (Ciuma lui Caragea) şi prin faptul că acel domnitor ar fi pus biruri grele pe femeile uşoare (ceea ce era riguros exact.) Studenţii serioşi ridicaseră stilourile din caiete. „Să scriem asta?” întrebase unul posomorât, parcă indignat… Într-o zi venise de la Bucureşti în vizită în oraşul nostru un membru al Biroului politic, însărcinat cu învăţământul şi cultura. Că de ce nu ştim încă ruseşte? ne întrebase el sever după ce ne adunase pe toţi în aula universităţii. Ne citase la un moment dat în timpul conversaţiei libere pe care o avusese cu noi un

proverb rusesc în ruseşte, apoi văzând că nimeni nu l-a înţeles, ni-l tradusese în românească lui nu atât stricată, cât marcată dezagreabil de un dublu accent, evreiesc şi în acelaşi timp rusesc. „Dar dumneavoastră, când aveţi de gând să învăţaţi româneşte?” răspunsese atunci Ion Micu, creând cu seninătate un moment penibil de tăcere, căci liderul nu avusese în primele clipe replică: apoi se înfuriase. „Cunosc eu acest gen de intelectuali foarte mândrii de drăcuşorul mic-burghez care zace în ei şi care îşi scoate corniţele ori de câte ori e vorba de lucruri serioase.” Ion Micu îi replicase: „în orice caz văd că şi dumneavoastră, gândiţi prin sistemul de imagini care face parte din opiumul popoarelor: drăcuşor, corniţe… Or, noi, marxiştii, ştim că nu există draci şi nici fii de-ai lor, drăcuşori…” „ Dumneata eşti marxist?”' îl întrerupsese liderul, ca şi când ar fi fost convins că are în faţă un impostor. Micu surâsese candid: „Da, ca şi dumneavoastră!”

Îl găsii gata îmbrăcat să ieşim, totuşi, mai întârziarăm, nu vroia să plece, se uită de câte va ori discret la ceas şi nici de vorbit nu avea chef, sau mai bine zis se gândea la ceva, tăcut, şi pe chip cu acea expresie de iritare pe care o avem toţi la un rendez-vous, când sântern puşi să aşteptăm pe cineva care a depăşit cu mult sfertul academic. Se plimba prin birou şi mă întreba câte ceva, eu îi răspundeam, dar el nu avea aerul că m-a auzit. Întru târziu, după vreun ceas, se auzi la intrare cheia răsucindu-se în uşa apartamentului şi apăru Ivona, soţia lui, care intră în birou fără un surâs că îşi vedea soţul, fără o tresărire că avea un musafir. Lucra la cotidianul local al partidului, fusese şi ea utecistă în ilegalitate, dar fără să fi fost închisă, cum se întâmplase cu soţul ei. Femeie tăcută, fără să fie placidă, o brunetă, stătea şi asculta conversaţia fără să intervină, nu pentru că n-ar fi avut ce spune, dar parcă tot timpul se gândea la altceva, care, fără s-o obsedeze, îi acapara totuşi gândirea. Când deschidea gura, o făcea ca să-şi contrazică, în felul ei absent, soţul, sau să-i spună că are nişte telefoane de dat şi

o să treacă în hol, unde într-adevăr nu mai termina de vorbit. Când era prezentă, întâlnirea mea cu Micu era stricată. „Mi-ai dat telefon că vii, nu că întârzii”, zise Ion liniştit, fără reproş. „Am mai avut treabă”, zice ea cu un glas alb, fără să mai adauge ceva, de pildă să explice de ce a telefonat atunci că vine, sau de ce n-a telefonat că întârzie. „Ai avut necazuri?' „Nu!” „Eu ies cu Petrini să facem o plimbare.” Mai târziu am aflat că el o iubea, iar ea nu, însă o iubea mai mult decât se putea bănui, iar ea nu-l mai iubea deloc când îl cunoscusem eu şi mă întrebam dacă îl iubise vreodată. Mă întrebam chiar cum dracului o fi arătat atunci, în timpul idilei, căci dacă arătase ca şi acum, sau pe-aproape, de ce se îndrăgostise el de ea atât de tare? O pereche mai nepotrivită nici că se putea imagina (întrebarea populară „ce-o fi găsit la ea” ţi se punea îndată ce-i vedeai împreună), cu toate că Ivona nu era deloc urâtă, însă un anumit voluntarism în felul ei de a fi. vocea puţin îngroşată, care nu ascundea nimic, nu sugera nimic, poate doar un dispreţ fără adresă precisă, o făceau net antipatică: dispreţ de ce? Al unei gândiri adânci, al unei sensibilităţi deosebite? Nimic! Doar siguranţa de sine, vag stupidă, a omului comun… Şi totuşi, ea avea să-l părăsească în cele din urmă, fireşte pentru un altul, şi Ion să sufere mulţi ani, după aceea, deşi se recăsătorise el însuşi, aproape imediat, cu o studentă pasionată ca şi el de literatură, de altă rasă decât Ivona, dar… fireşte, a apărut şi un dar, însă ceva mai târziu; fapt e că alături de ea, Ion ar fi putut s-o uite atunci pe Ivona, dar n-o uitase, mai vorbeau încă la telefon, discutau chestiuni practice, cum ar fi de pildă starea timpului şi că Ion să nu iasă fără să-şi pună la gât un fular gros… într-o zi ea chiar i-a trimis acasă un peşte… Dar despre istoria cu acest peşte o să mai am, poate, timp să vorbesc…

Ion era un tip afectuos; în prietenie, când ne plimbam, de pildă, mă lua de braţ, lucru care mă jena. „Ioane, îi spusei degajându-mă, marele poet nu suferă de nici o sciatică,

acum vin de la el, a fost dat afară de la catedră fiindcă n-a acceptat să deschidă cursurile cu o prelucrare a unor discursuri ale lui Jdanov. Nu trebuie să-l părăsim!” „E prea târziu, răspunse el îndată, semn că ştia totul. E prea târziu, repetă, în locul lui a fost numit domnul Roşu Decebal, care prin numele lui a lăsat să se înţeleagă unde trebuie că e roşu şi în gândire, iar cu prenumele că e un neaoş urmaş al marelui rege dac. Naţiunea, ne învaţă Iosif Vissarionovici Stalin, deocamdată nu va dispărea, încât e nevoie încă de naţionalişti roşii ca domnul Decebal, ce-a înfrânt popoare multe, de jos şi de pe cal…”

Ăstuia îi ardea să fie el spiritual într-un asemenea moment, deşi, e adevărat, ironia lui nu infirma starea mea de spirit, ci căuta doar să-mi sugereze că inflamarea gândirii nu ne duce spre decizii raţionale. Dar înţelesei că aprobase, în sinea lui, hotărârea. Ai fi zis că, în ciuda ironiei, avea de pe acum o anume simpatie pentru profesorul Roşu Decebal. Era firesc! Făceau parte din acelaşi partid, căci nulul profesor se înscrisese prin primăvară… Totuşi continuai: „Ioane, numirea unui dentist în postul de decan nu mă deranjează. În general, orice numire de acest gen a unor personalităţi politice, dar care au totuşi o cultură, în locul, să zicem, al unor titulari nu prea străluciţi şi mai ales compromişi în vechiul regim, în orice caz reacţionari făţişi, cum era fostul decan, are un sens. Dar să dai afară un mare poet şi filosof care are dificultăţi în adaptarea sa la noul regim, mi se pare un scandal.” „Petrini, spuse el atunci sever, observând pesemne că începusem să ridic vocea, revoluţia, ea însăşi, e un scandal. Noi, care o facem, spunem că e un lucru înălţător, deşi, cei lucizi ştiu că e o maladie, dar nu suntem noi vinovaţi că am moştenit o societate bolnavă… în mod fatal, curentul care se creează împotriva mentalităţii vechii societăţi ia cu sine pe toţi cei care nu acceptă să-şi însuşească noile principii. Nu există revoluţie paşnică, chiar dacă ea, să zicem, nu e sângeroasă.” „Există valori absolute, strigai eu, de care nici o revoluţie nu

trebuie să se atingă. Filosofia e una din ele.” „Nu ne atingem de filosofie, ci de unii filosofi”, răspunse el şi nu ştiu de ce, pronunţând cuvântul unii râse. „Dar cum am putea să le cerem să se dezică de ei înşişi, de gândirea lor liberă, de opera lor şi să pună în locul a toate acestea două broşuri, ale unui oarecare Jdanov? Ţie nu-ţi pasă, predai liniştit limba şi literatura română: nu eşti pus să vorbeşti studenţilor în locul lui Eminescu despre împărţirea lumii în două lagăre…”,. Păun-Fincio”, zise el sec. Ce e cu Păun-Fincio?” „În locul lui Eminescu. Şi Neculuţă.”.,Ce e cu Neculuţă?” „Şi Cezar Bolliac”. „Adică?” „Adică toţi ăştia în locul lui Eminescu,” „Şi tu ai acceptat?” „N-am acceptat încă.” „Dar ai de gând să accepţi!” „Mda!” „De ce mda? Da sau nu! „Cred că da, dacă n-or să mă dea… afară” „Tocmai pe tine? De ce? „Parce que la republic que c'est le diable et moi je suis partisan de la republique! Donc, je suis un diable l” „Şi dacă nu te dă afară, vrei să zici că vei juca rolul diavolului predând pe Păun-Fincio, Neculuţă şi Cezar Bolliac în locul lui Eminescu? Cum? E ridicol!” „Am citat greşit: «La Republique c'est la pensee et la pensee c'est le diable». Le voi preda studenţilor pe Neculuţă, dar prin gândire îi voi determina să se ducă la Eminescu.” „Tot e ridicol! N-ar fi mai bine să pleci?” „În zilele, noastre, râse el, nimeni nu mai pleacă, eşti dat afară, dar să pleci tu singur, prin propria ta voinţă, nu se acceptă, aşa încât, reluă el după o pauză văzând că tac, nu mai spune că nu-mi pasă, că predau liniştit limba şi literatura română”. Aşadar, gândii eu, am ajuns, fără ca eu să-mi dau seama, foarte departe! În lumina acestor revelaţii gândul meu de a acţiona în apărarea marelui poet, pe lângă că era net riscant, n-avea nici cea mai mică şansă de a ralia pe cineva. Dacă până şi acest coleg care era membru de partid vedea posibilă chiar darea lui afară, înseamnă că a altora… şi mai ales cea efectuată, a marelui poet, nici nu mai intra la socoteală, nimeni n-avea să protesteze. Totuşi, spusei brusc îndârjit, eu voi protesta.”,. Dacă ai s-o faci, răspunse atunci

Ion Micu foarte grav, mă vei lipsi pe mine de posibilitatea de a te apăra când vei fi tu însuti ameninţat.” „De ce aşi fi eu însumi ameninţat? spusei deodată sumbru. Dacă vor dori să nu mai fie cultură, continuai indignat şi deodată nepăsător de soarta mea, mă voi duce să predau copiilor abecedarul, unde cred că nu voi fi silit să le vorbesc despre cele două lagăre (oribile cuvinte, cu puţin efort, de gândire se putea evita apropierea aceasta de lagărele de concentrare, dacă chiar era necesar să se declare astfel scindarea lumii în două) şi nimeni nu mă va putea împiedica să realizez ceea ce chemarea mea mă va îndemna să realizez.”

Se lăsă o tăcere. După câţiva paşi, Ion Micu exclamă: de! Ca şi când poziţia mea ar fi semănat cu a acelui moşier al lui Rebreanu care îşi creează în faţa ţăranilor în revoltă o imagine despre sine idilică, provocând acel răspuns dubitativ. Ajunsesem în centru şi paşii proaspătului meu prieten se îndreptară spre braseria Hotelului Royal, care acum purta denumirea oraşului nostru, braseria unde ne mai întâlnisem, îi plăcea lui, zicea că are cel mai bun filtru – îi plăcea cafea filtru, bea câte două sau trei la rând… Mie îmi plăcea aici berea, care era totdeauna rece şi parcă într-adevăr şi ea mai bună decât în alte părţi.

Ion Micu clipi iritat când văzu că masa la care îi plăcea lui să stea într-un colţ pe o canapea de trei persoane era ocupată. Îmi explicase şi de ce: acolo puteai discuta liniştit, erai păzit de pereţi din două părţi, nu se putea aşeza alături de tine unul cu urechile lungi… Dar ne întâmpină chelnerul care îi cunoştea preferinţele şi ne spuse că masa va fi imediat liberă, clienţii au cerut plata. Da, dar plătind mai ceruseră bere, pe care se vedea că n-aveau de gând s-o bea repede. Ion începu să-i înjure, în timp ce chelnerul ne sfătuia să ne aşezăm undeva şi îndată ce aceia vor pleca, ne putem muta acolo. Nu înţelesesem, adică nu crezusem până atunci că în timp ce clienţi ca noi îşi beau liniştiţi cafeaua sau berea, alături de ei, la masa vecină, se putea aşeza unul cu urechile lungi. „După ce îi recunoşti?” îl întrebasem pe

Ion. „Nu achită nota”, îmi răspunsese el. „Bine, dar cum îi recunoşti înainte de a achita nota?” „Au urechile lungi!” „Chiar?” „Da, deformare profesională.” Râsasem, dar aşteptând să ni se elibereze masa, în timp ce „lingeam” o bere, cum spunea prietenul meu, observai că la masa liberă de alături se şi aşezase cu spatele un individ care nu comandase nimic, dar căruia chelnerul îi şi adusese o cafea, scosese un ziar şi sta cu nasul în el, în timp ce o ureche era într-adevăr vizibil răsucită spre noi. „Ioane”, zisei şi îi făcui semn discret cu capul spre masa vecină. „Un tâmpit, zise el tare, e aşa de bou încât îşi închipuie că nu-l ia nimeni în seamă şi poate el să tragă cu urechea şi să-şi facă pe urmă liniştit raportul către şefi… N-o să afli nimic, bă, eşti aşa de prost că or să te dea afară, aşează-te şi tu lângă alţii, eu vă cunosc din ilegalitate, sunteţi aceiaşi idioţi şi fără fler, cu toate că serviţi acum altă cauză… Du-te şi mă spune că ai fost mirosit de unul şi te-a înjurat…

Trecurăm în sfârşit la masa noastră şi chelnerul ne şi aduse filtre, le pusese mai dinainte. Turnarăm în ceşti… „Ar fi prea simplu”, zise Ion. „Adică?” „Să te duci să predai copiilor abecedarul.” „Şi de ce n-ar fi simplu?' „Lucrurile sunt mai complicate”, rosti el sibilinic şi se ridică încet, ai fi zis ca un moşneag cu umerii încovoiaţi de atâta înţelepciune şi se îndepărtă şi dispăru după o perdea. Rămăsei singur câteva minute şi mă uitai să văd ce făcea individul cu ziarul. Dispăruse, lăsând în urma lui ceaşca de cafea pe care o băuse, ca o enigmă: era sau nu; era cel care o comandase un… Hm! gândii, Ion exagerează, nu poate un om să-şi bea liniştit o cafea şi să răsfoiască un ziar, fără să-l suspectezi că… I se vedea urechea răsucită spre noi, ei şi? Ce să facă la urma urmelor şi el cu urechile, să şi le taie, să bage un mototol de vată în ele, să şi le astupe cu palmele ca să ne convingă pe noi că nu era un… „Lucrurile nu sunt atât complicate, cât complexe, spune prietenul meii revenind. «L'enfer, c'est Ies autres», spune domnul Sartre şi are dreptate, uitând însă să adauge că treptele infernului încep

de sus, unde mai poţi încă respira şi, cu cât cobori, cu atât aerul e mai împuţit, pentru ca jos de tot, în infern, Ies autres să te împiedice literalmente să respiri. Te sufoci şi îţi dai duhul. Or toată chestiunea e să supravieţuieşti!” „Nu te înţeleg, zisei, dimpotrivă, faptele arată că «L'enfer ce sont Ies idâes qui viennent du haut. Les autres», cu cât cobori mai jos, cu atât sunt mai străini de ele. În fond avem un regim popular în care într-adevăr masele se simt bine. Ce-i pasă oţelarului cutare că un mare poet şi filosof a fost înlăturat de la catedră, sau că Hegel trebuie răsturnat cu fundul în sus ca să se mai poată spune că filosofia lui are oarecare valoare? După acest oţelar, Hegel poate foarte bine nici să nu mai existe, el îşi vede de oţelul lui, participă la şedinţe unde are dreptul la cuvânt, îşi iubeşte nevasta şi copiii şi când ia chenzina se duce cu prietenii la o bodegă unde se cinstesc şi discută despre ale lor. Ştiu asta de la tata, care e muncitor specializat, dar cu o psihologie care nu diferă de a altora. Ca învăţător într-o şcoală oarecare nu mă voi deosebi nici eu de ei şi mă voi simţi perfect.”

Ion sorbi din cafea şi îşi bulbucă ochii într-o parte, semn că gândirea îi aluneca rapid şi trebuia să facă un efort să-i domine toate nuanţele. „Pentru că, zise el, ne aflăm într-o fază încă idilică. Masele n-au venit încă pe deplin în contact cu ideile care guvernează regimul nostru popular, în care ele, după cum zici tu, se simt atât de bine.”

XII.

Deodată ridicarăm amândoi privirea şi văzurăm că lângă masa noastră se oprise un pitic care ţinea un chibrit în mână şi se uita la noi. Un cerşetor care da târcoale pe-aici, îl mai văzusem şi în alte dăţi. De când se oprise lângă noi şi nu-l simţisem? Şi de ce tăcea? Nu cumva ascultase ceea ce vorbisem? „Ce vrei, bă?” se răsti Ion, la el. Piticul lăsă să-i iasă din gât un fel de zumzet, era, adică, mut, nu putea articula cuvinte, nu era însă şi surd, fiindcă răspunsese prompt la întrebare şi întinsese insistent chibritul înainte. „Nu-ţi dau nimic, cară-te de-aici”, zise Ion scos din sărite, la

care presupusul mut îşi spori brusc zumzăitul în semn de protest şi o luă spre alte mese. L-am văzut în tramvai într-o dimineaţă, zise Ion, a cerut bilet cu o voce foarte sigură, a zis pardon şi a înaintat printre pasageri fără mutra cretină pe care şi-o ia aici…” „Crezi că e un…” „Bineînţeles! Ortega y Gasset a formulat în Revolta maselor (căile oarecum depăşite de consecinţele războiului) o idee foarte interesantă. Masele vor pune stăpânire pe tot, au şi pus mâna pe restaurante, pe magazinele comerciale, pe sălile de cinematograf, pe hotelurile şi staţiunile care altădată le erau interzise, pe spitalele luxoase, pe marile vapoare de pasageri transoceanice… Le mai rămâne, adaug eu, să pună mâna şi pe puterea politică şi marea putere financiară şi economică, pe care însă nu o vor folosi în mod liberal. Masele sunt sătule de liberalism, care n-are nici un haz. Ele vor puterea deplină şi adevărată, nu le interesează de pildă democraţia parlamentară, cu alegeri şi alte mofturi democratice. Sensul deplin al puterii e că dispui de soarta altora. În alegeri vei obţine 99,80 la sută şi vei fi singurul partid care candidează. Liberalii burghezi sunt nişte imbecili, masele oprimate le-au impus acest liberalism, acum însă ele nu mai sunt oprimate şi au alte apetituri, nu le mai interesează pe ele libertatea. Ce să facă, în fond, cu această libertate? Citesc în ziarele lor libere că ministrul cutare e compromis, că însuşi guvernul îşi face de cap şi că trebuie să părăsească puterea. Ei şi? Ce le iese lor din toate acestea? Ce le pasă lor de agitaţia electorală (coşmarul liderilor burghezi) care trebuie să aleagă un parlament neputincios, iar majoritatea să propună preşedintelui republicii un guvern şi mai lamentabil, care poate intra în criză la nici trei luni după votul de încredere? Să faci să se încolăcească la picioarele tale masele, cu strigăte isterice de adoraţie şi tu, ca un «părinte», să le dai pe hârtie legi extrase din viziunile utopice ale umanităţii, şi în realitate să le calci cu ajutorul unor indivizi tot din masă, dar selecţionaţi dintre cei mai primitivi, mai cruzi şi mai fanatici

şi să terorizezi aceste mase, să vii în întâmpinarea pornirilor lor obscure de autoritate şi dominaţie, iată ce înseamnă pentru unii, în timpurile moderne, puterea. Vor primi loviturile fără crâcnire, iar în faţa plutonului de execuţie cei mai puri dintre ei vor striga trăiască, adică să trăieşti tu, „părintele” lor, care ai bifat în acea zi printre numele celor care trebuie să dispară şi pe al acestor revoluţionari puri, care cât au fost şefi nu pe puţini au trimis şi ei la moarte. Discutam data trecută despre lipsa de substanţă a dorinţei lui Faust de a redeveni tânăr. Dacă ar fi fost mai evoluat, dacă ar fi intuit ceea ce e esenţial pe această lume, adică puterea, puterea deplină şi totală, Faust nu i-ar fi cerut lui Mefisto să-l ajute să cucerească pe o oarecare stupidă Margaretă, care se sperie că a rămas însărcinată şi îşi îneacă progenitura într-un râu. Iubire lamentabilă! Goethe îi spune tragedie, dar nu e tragedie nicidecum. Să-ţi vinzi sufletul pentru atâta lucru denotă neînţelegere totală a germenului care a intrat încă din perioada monocelulară a apariţiei vieţii pe pământ în faimosul lanţ de amino-acizi care trebuia să ducă la apariţia bipedului numit om: asigurarea pentru el a celor mai bune condiţii de existenţă, apoi pentru a fi sigur că nu va mai fi ameninţat, libertatea absolută faţă de ceilalţi, adică puterea deplină şi discreţionară asupra lor. Cum vei obţine aceasta? Cu ajutorul tot al lor, propunându-le un ţel măreţ, apoi biciuindu-i să-l cucerească. Hitler, de pildă, le-a propus cucerirea lumii: l-au urmat săvârşind incredibile crime. Perioadele de democraţie sunt, pentru cine studiază bine istoria, nişte accidente, oceanul uman a fost aproape tot timpul zgâlţâit de furtuni, cuceriri şi tiranie. E drept că mulţi tirani şi cuceritori au sfârşit pe eşafod, Hitler s-a împuşcat!”

Se opri şi îşi turnă cafea în ceaşcă. „Sunt contradicţii în ceea ce îmi spui, îi zisei. Întâi o remarcă: adevărata putere nu constă în faptul de a dispune de soarta altora. Odată, la o petrecere, cineva i-a aruncat unui unchi de-al meu un

pahar de vin în faţă. Pur şi simplu. Unchiul ăsta nu era nici bleg, nici îngăduitor, în plus putea pune jos un taur apucându-l de coarne. Idiotul ăla nu ştia. Ei bine, nici unchiul n-a ţinut ca acela să afle, s-a şters liniştit cu şervetul, nu i-a spus nimic ca şi când acela nici n-ar fi existat şi a continuat să petreacă liniştit şi vesel. Totuşi se făcuse o tăcere de gheaţă, toţi se aşteptau ca el să reacţioneze şi să-l gâtuie pe agresor. Puterea celui cu adevărat puternic astfel se manifestă: să ştii că poţi distruge pe cineva, să n-o faci, şi acela să nu ştie. Puterea e de origine divină, poporul naiv crede că Dumnezeu «se mânie» că «pedepseşte». Nicidecum! Asta e Dumnezeul evreilor, mânios şi cumplit, care trece prin foc şi sabie cetăţile, şi nu cruţă nici copiii. Al nostru îşi lasă fiul să fie răstignit, îl părăseşte, cu toate că acesta se rugase în grădina Ghetsemani cuprins de o spaimă atât de mare încât sudoarea care îi ţâşnise pe frunte era de sânge, dacă, zicea, ar putea să treacă de la el paharul acesta. Nici vorbă! Cum să-l treacă? Dacă el ar interveni în soarta oamenilor, chiar a celor aleşi, ce valoare ar mai avea mântuirea?” „Da, îmi reluă Micu ideea, şi în timpul calvarului Isus se întunecă şi strigă: Eli, Eli, lama sabactani…” „Un mare şef, continuai eu, primeşte şi el ceva în sensul unei scântei divine; el nici măcar nu guvernează, predă puterea primită de la popor înapoi poporului şi singura lui veghe e să nu apară cineva cu apetituri de a se folosi de libertatea pe care el le-a redăruit-o şi de a îngenunchea pe alţii. Pe aceia într-adevăr îi stârpeşte fără cruţare. Tiranii moderni, de care vorbeşti tu, nu au în ei această scânteie divină. Dacă e să continuăm analogia şi să ne întrebăm în ce consta totuşi puterea lor eu aşi afirma că sunt de acord cu tine că o primesc de la mase, dar n-o mai restituie, fiindcă…” „Ei, de ce n-o mai restituie, zise Micu văzând că ezitam… N-o să spui că au pierdut contactul iniţial cu forţele divinităţii?!” „Ba chiar asta vroiam să spun…” „Că iau apoi contact cu forţele malefice…?” continuă el fără ironie. De aceea ţineam eu la

acest om, care foarte adesea nu rezista să fie ironic cu alţii, făcându-şi duşmani: nu era ironic cu mine, chiar când mă simţeam eu însumi prins în flagrant delict de naivitate, cum se întâmplase acum; rămânea foarte grav şi reflecta profund la ceea ce îi spuneam, când ar fi putut atât de uşor să mă persifleze… „Oricum, continuai eu, acest gen de putere e un coşmar, turbură somnul tiranilor şi chinuie printr-o infernală singurătate… Oricând nişte oameni îndrăzneţi i-ar putea ucide ca pe nişte mizerabili descreieraţi ce sunt şi ei ştiu acest lucru. Iar masele sunt reprimate nu din plăcerea că au puterea, cum spui tu, ci din teama că aceste mase se pot oricând revolta. Teroarea continuă este deci necesară pentru a descuraja orice idee de demnitate şi libertate.” „Nu e convingător”, zise el ridicându-se şi dispărând iar.

În timpul unor asemenea întreruperi mă gândeam care dintre noi doi sufeream, de rinichi, el pe care consumul de bere îl scula atât de des de la masă, sau eu care nu mă ridicam deloc, deşi nu beam mai puţin. Nu eram convingător. Ba eu cred că eram, în orice caz simţeam că, în forul meu interior, se cocea o idee în legătură cu această frenetică activitate a maselor în secolul nostru, despre care scrisese Ortega y Gasset, şi a apariţiei stranii a tiranilor totalitari care infirmau orice evoluţie în conştiinţe după două mii de ani de creştinism, două milenii în care martirii umanităţii suferiseră parcă zadarnic. Aveam sentimentul, presimţirea că intrasem într-o nouă eră, dar abia mai târziu, când o apăsătoare experienţă avea să se adune în urma mea, şi după grele ameninţări, avea să ţâşnească gândul: Era ticăloşilor. În ziua aceea îmi dădea târcoale, dar nu reuşeam să exprim decât naivităţi grave şi locuri comune. „Iuliu Cezar a fost un dictator divin?' mă întrebă prietenul meu chiar înainte de a se reaşeza pe scaun în faţa mea. „Da, a fost!” „Şi totuşi a fost asasinat la idele lui marte. Da, şi eu cred că era atins de scânteia divină când se sprijinise pe masele plebee în lupta contra lui Pompei, şi

chiar şi ulterior, după ce fu învinuit că vrea să devină imperator. Dar masele? Ei bine, masele nu l-au sprijinit să nu fie asasinat de puternicii aristocraţi ai senatului, cu toate că la auzul ştirii şi-au exprimat revolta, şi asasinii au trebuit să fugă. Brutus. Şi tu, Brutus?! s-a mirat el văzând că printre cei care îl loveau cu săbiile se afla şi Marcus Junius Brutus, acest nepot al lui Caton, al cărui frumos chip, parcă de adolescent pur, îi inspirase totdeauna simpatie şi încredere… Ar fi fost avertizat de propria lui soţie şi chiar pe drum cineva a insistat să citească un mesaj şi să nu se ducă în dimineaţa aceea în senat. Ei şi? Nu s-ar fi dus atunci, s-ar fi dus a doua zi, sau în altă zi, conspiraţia nu se formase pentru o zi anume, fatală, s-ar fi pus în mişcare cu altă ocazie, deşi imprevizibilul psihologic putea să schimbe totul în favoarea sa, de pildă unul din conspiratori să trădeze, poate chiar Brutus, sau un altul, care să se fi trezit cuprins de îndoieli, căci Cassius şi Brutus au pierit şi ei de mâna lui Antoniu şi Octavian, dovedindu-se că moartea lui Cezar nu era necesară. Asta arată că puterea trebuie organizată, chiar dacă o restitui maselor care ţi-au dat-o, fiindcă scânteia divină nu rezistă fără organizare, fără un partid care să reamintească tot timpul maselor că sunt libere şi să le ţină sub stare de vigilenţă. Acest lucru îl facem noi, comuniştii, pentru prima oară în istorie. Oamenii sunt agitaţi de principiile binelui şi răului, care nu apar decât foarte rar în stare pură, nu ştii dacă prietenul de azi (Brutus) nu va ridica mâine sabia şi nu te va lovi şi, desigur, invers, duşmanul tău înverşunat te va salva când te aştepţi mai puţin. Asta nu înseamnă că omul nu aspiră la o stare de spirit de echilibru şi că odată obţinut nu doreşte această permanenţă…” „Asta în primul rând, continuai eu (în paranteză fie spus, cineva tot trebuie să plătească un tribut libertăţii, pentru a salva ideea, şi nu invers), să organizezi şi în toiul acestei organizări, ideea să se stingă: şi ce dacă moare cutare şef, lovit, să zicem, de duşmanii revoluţiei? Trebuie să institui teroarea asupra întregii ţări? se

prăbuşeşte ideea! în al doilea rând, nu sunt de acord că masele s-au săturat de liberalismul burghez şi chiar de libertate în general, neavând ce face cu ea, ele fiind în realitate, în acest secol, stăpânite de porniri obscure de autoritate şi dominaţie. Aşa te-ai exprimat…" „Da, ripostă el deodată cu o undă stranie în glas, ceva dur, net şi cinic, ştiu ce spun, şi eu fac parte din mase şi am cunoscut pe pielea mea aceste porniri obscure de autoritate şi dominaţie."

Aici discuţia se opri brusc şi urmă o tăcere grea ca un bolovan. Te uitai la el, vedeai că e mare, că ţi-a închis drumul, că nu mai puteai merge înainte şi te întrebai ce mai puteai să faci! Cum să-l urneşti, să-l dai la o parte? El rosti totuşi, dar nu ca să-l înlăture, ci să mai pună parcă încă unul deasupra: „Acum comunişti nu par necesari, zise el. Dar va veni timpul când viaţa fără ei va deveni imposibilă. Atunci vor fi căutaţi, se vor forma cozi interminabile la uşile birourilor lor, vor fi iubiţi şi respectaţi… Cine are urechi de auzit, să audă…

Eu aveam urechi de auzit, auzisem, ceea ce mi se spusese era foarte clar, mă gândeam, dar nu înţelegeam nimic, încercai zadarnic să continuu spunându-i că şi eu fac parte din mase şi am trăit destul ca să le cunosc, n-am descoperit în psihologia părinţilor şi rudelor mele, a rudelor rudelor mele şi a prietenilor tuturor acestora nici un apetit obscur de dominaţie şi autoritate, în afara unor prejudecăţi curente, moştenite prin tradiţie; să nu te vorbească de rău lumea, să nu te faci de râs, să nu te-arate cu degetul, chiar dacă e în joc ceva care ţie ţi se pare că ar fi fericirea; această fericire să fie în rândul lumii eţetera, eţctera!… Cât priveşte faptul că n-ar avea ce face cu libertatea, n-am descoperit la nimeni o suferinţă în acest sens, dimpotrivă, primii care au atentat la ea, legionarii, au fost înjuraţi, huliţi, li s-a dorit pieirea şi s-au bucurat când Antonescu i-a scăpat de ei…"

Tăcere. El exclamă, de astă dată ironic: „De!" Şi goli paharul de bere, puse mâna pe noul filtru care ni se

adusese, îşi turnă cafea, sorbi (mă întrebam cum de nu se frigea), îşi aprinse o ţigare şi dispăru iar de la masă, nu înainte de a mai adăuga, izbucnind însă într-un râs fărâmiţat, care nu ştiai când se va opri: „Să dea Marx să nu înţelegi prea târziu cuvintele mele!”

XIII.

Am rămas posomorât. Tot nu înţelegeam… A cunoscut pe pielea lui pornirile obscure de autoritate şi dominaţie a maselor. Ce-o fi cunoscut? Avusese în glas un puternic accent de om care ştie multe şi nu vrea să spună… începea, pentru întâia oară, să mă irite… Dacă ştia, de ce nu-mi spunea? Ce să înţeleg eu din această aserţiune referitoare la mase, irelevantă pentru mine? Mama, în blândeţea ei, folosea şi ea expresii dure când nu-i plăcea un om, de pildă când cineva făcea pe deşteptul… „Trebuie completat, zise Micu revenind: porniri obscure de autoritate şi dominaţie pe care le transferă…” „Cui le transferă?” spusei. „Ai să afli!” „Şi de ce nu-mi spui tu? Dacă zici că ştii?” „Am şi spus-o, dar n-ai fost atent.” Şi se uită la mine de jos în sus, fix, neclintit el însuşi, foarte scrutător, dar şi cu simpatie. „Mărturisesc că n-am reţinut…” „Multe nu se reţin”, zise el ca un avertisment şi tăcu, bâţâind însă distrat dintr-un picior şi strivind cu scârbă ţigarea în scrumieră. Ai fi zis că n-o să mai fumeze cel puţin un ceas, astfel de grimasă de silă făcu. Dar imediat scutură pachetul şi, gânditor, duse o nouă ţigare la gură, pe care o aprinse cu o expresie de noutate pe chip. „Multe nu se reţin şi un anumit timp încă nu se vor reţine”, repetă el şi văzându-i piciorul care nu înceta să tremure avui senzaţia netă că şi mintea îi bâzâia, ca un motor care fusese uitat la relanti în mijlocul drumului, în timp ce şoferul dispăruse în mă-sa, nu se ştie unde. „Ascultă, Ioane, îi spusei, tu vorbeşti ca şi când capul tău a mai fost la un cur de mătuşă.” El se gândi o clipă:;Păi a mai fost, zise, în timp ce tu îl studiai liniştit pe Hegel, mătuşa asta mă croia cu gârbaciul, să spun care sunt legăturile mele superioare, dar şi cele inferioare. Mătuşă a dracului!

Dar şi eu, copil încăpăţânat: deşi îmi arătase probele, confruntându-mă cu legătura mea superioară, care ori căzuse ori trădase (n-o să aflu asta niciodată fiindcă această legătură a dispărut şi nimeni nu poate sau nu vrea să-mi spună unde), eu continuam să neg spunând că nu ştiu nimic, nu-l cunosc pe acest om. E drept că nici el nu m-a recunoscut, lucru care complică problema… însă nu arăta nici o urmă că ar fi fost torturat, în timp ce eu arătam… In celulă mă gândeam câteodată şi la marele poet şi îmi spuneam: ce frumos sună să gândeşti, cunoaşterea luciferică; splendidă metaforă! Dar cunoaşterea mea ce fel de cunoaştere era? Dar a individului de la Siguranţă? Relaţiile mele cu el nu erau vulgare, nu vorbea cu mine în argoul lui de torţionar, nici nu asista la bătăi, era însă preocupat, posomorât. «Aşi putea să te trimit pe front, îmi spunea, adică întâi la Sărata să faci instrucţie, şi Sărata asta e infernul lui Dante, un intelectual ca tine s-ar curăţa în două săptămâni de furunculoză, cel puţin, pe urmă dacă ai scăpa, direct în foc, pe linia întâia: de-acolo n-ai mai scăpa, fiindcă şi pe linia întâia sunt locuri unde mai ai şanse să scapi, cu o rană, dar din misiunile speciale, de sacrificiu, nu mai scapă nimeni. Te ţin însă aici, dar cu o condiţie.» (era mult după Stalingrad, după bătălia de la Kursk-Orel, pe care nemţii n-o câştigaseră, se repliau strategic pe poziţii dinainte stabilite, dar oricât erau ele de stabilite şi anume dinainte, erau înapoi, nu înainte, şi omul meu se grăbea şi el: ce-o să fie? Dacă nemţii pierd războiul?) A scos o hârtie bătută la maşină şi mi-a dat-o s-o citesc. Declaram în ea că alde cutare de la Siguranţă s-a purtat bine cu mine, nu m-a bătut, nu m-a schingiuit eţetera! S-o scriu cu mâna mea şi s-o semnez. I-am spus că sunt de acord numai dacă încetează bătăile şi schingiuirile. »Bine«, zice. S-a ţinut de cuvânt şi după un timp chiar mi-a dat drumul. Ca să fiu din nou arestat şi să cad în a altuia, care nu-şi punea el problema ce-o să fie şi cum o să fie. Am fost rulat, am aflat după 23 August, că ăştia doi erau prieteni. N-a trebuit să

depun cu mărturie împotriva lor, au depus alţii… Mătuşile, le-a venit şi lor rândul s-o încaseze…”

Mă uitam la el: totuşi scăpase teafăr, şi nu era prea voinic, gând absurd, ca şi când ar fi trebuit, ca să-l cred, să arate mutilat. „Ioane, zic, aşi fi studiat mai puţin liniştit pe Hegel dacă aşi fi ştiut că un student din generaţia mea e torturat în beciurile Siguranţei şi bineînţeles dacă aşi fi aflat şi de ce, dacă, adică, experienţele noastre ar fi coincis. Cum ai ajuns tu la convingerile tale politice atât de grave e pentru mine o enigmă şi nici acum nu te pot urmări. Nu te înţeleg! Am fost tentat să-l admir pe Stalin, aveam aversiune împotriva lui Troţki, şi Stalin e convingător când argumentează că acest menşevic avea gărgăuni în cap cu teoria lui a revoluţiei permanente… Pe urmă tu mi-ai dat cărţi ceva mai puţin sumare decât opera lui Stalin şi nu numai că mi-ai temperat începutul de entuziasm pe care îl aveam pentru el, dar m-am şi trezit ca dintr-o narcoză şi l-am văzut aşa cum îl vezi tu. Totuşi tu îl admiri, simt acest lucru şi nu-ţi înţeleg avertismentele. Îţi repet, nu văd ce ar fi complicat în faptul de a părăsi facultatea şi a învăţa pe copii abecedarul. Nu spun că o s-o fac mâine, dar rămân la ideea mea că marele poet trebuie apărat, nu pentru el, ci pentru ideea că filosofia nu poate fi desfiinţată. În orice caz, eu nu voi accepta să predau, în locul lui Hegel, un discurs al unui oarecare Jdanov.” „Nu e «oarecare»„, zise Micu ridicând un deget. „Da, zic, care sunt operele lui filosofice?”' „Nu mai fi şi tu aşa de naiv! spuse el de astă dată cu un astfel de glas încât, fără să ştiu de ce, mă intimidai. Operele lui filosofice, continuă el foarte supărat (dacă nu s-ar fi uitat în jos cu un soi de mâhnire pentru mine), sunt tancurile care stau în spatele fiecărui cuvânt din discursul lui despre filosofie.” „Şi tu de ce vrei ca eu să mă supun la toate acestea?” ridicai glasul indignat. „Nu te supune, dar fii în cunoştinţă de cauză. Ştii ce spune Napoleon: «Les gros bataillons ont toujours raison». Tu ce vrei, să te pui în postura mielului lui La Fontaine (dacă nu te

conving batalioanele lui Napoleon), care încearcă să-i spună lupului că nu poate să-i turbure apa, întrucât ea curge dinspre lup şi nu invers? «la raison du plus fort est toujours la meilleure…» Revenind la marele poet… D-aia nu ţin să apăr acum cunoaşterea luciferică, prefer materialismul dialectic, care mă învaţă că nimic nu e stabil pe această lume, şi că totul se află în continuă mişcare şi transformare. Va învinge cel ce are răbdare să aştepte fără să se lase ispitit de orgoliul de a acţiona, când timpul nu e favorabil acţiunii…" „Da, dar aceste mişcări sunt largi şi durata lor nu se măsoară cu durata existenţei mele pe pământ. Trebuie să acţionez!" „Da, dar nu uita că lumea de azi e în criză, războiul a fost doar începutul ei, şi crizele n-au o durată atât de lungă, încât să nu mai ai timp să participi la ele şi să le vezi sfârşitul. În cincizeci de ani părinţii noştri au trăit două războaie mondiale, ascensiunea şi căderea lui Hitler şi a Germaniei, dispariţia imperiului britanic, apariţia pe planetă a două uriaşe puteri, Statele Unite ale Americii şi Rusia şi în curând China comunistă… Ruşii cel puţin au trăit, în afară de cele două războaie (ultimul fiind sălbatic prin crime şi distrugeri), o revoluţie, un război civil şi două catastrofe provocate de secetă. Avem multe de văzut, ce te repezi aşa să te duci să predai abecedarul? Nu e poziţia cea mai potrivită de pe care să înţelegi lumea în care trăieşti.' „De ce nu? Spinoza a şlefuit lentile, iar Jean-Jacques Rousseau a copiat note muzicale până la sfârşitul vieţii." „Spinoza a murit din pricina acelor lentile la patruzeci de ani! Şi pe urmă te-ai gândit, soţia ta e membră de partid, o să fie de acord cu tine?" „Ei na! Nu m-am născut să mă ghidez în viaţă după dorinţele unei muieri!" „Eu nu zic să te ghidezi, dar gândeşte-te totuşi! Ce te costă dacă te gândeşti! Şi gândirea nu înseamnă să-ţi spargi capul reflectând în singurătate, ci să fii atent la ceea ce se întâmplă în jurul tău…" „Asta e bună, tocmai că sunt foarte atent la ceea ce se întâmplă în jurul meu. Ce-o să-mi spun eu mie însumi…"

Mă oprii, se apropiase chelnerul. „Domnul Ionică, zise el, nu luaţi o gustare? Avem icre negre!” „Cum icre negre?! protestă parcă prietenul meu. De unde dracu le aveţi?” „Se mai găsesc! zise chelnerul ca şi când chiar se mai găseau. Nu le mănâncă bucureştenii pe toate, ne mai trimite şi nouă din când în când o cutie, două…” „O cutie, două?!” îl îngână Ion. „Da, două, trei… nu prea se mănâncă, clientul se sperie de preţ… Nici icrele roşii nu se mănâncă, se usucă în vitrină…” „Şi cât costă?” „Alea roşii zece lei suta de grame…” „Nu, alea negre!” „Alea negre douăzeci şi cinci de lei!” „Da, e cam scump, reflectă prietenul meu, preţul a patru fripturi.:” „Eu zic să luaţi, zise chelnerul, cât se mai dă la preţu-ăsta. Vă spun eu, când le-o simţi poporul gustul, să vedeţi cum se ridică la un sutar. Un leu gramul. Dacă s-or mai găsi!” mai spuse el filosofic. „De ce să nu se găsească? zise Ion curios. Or să moară nisetrii?” „Ba nisetrii or să trăiască, dar marfa asta e lux, poţi să ştii ce-or să facă ai noştri cu ea când or afla ce preţ are la Paris sau la New York? N-aţi văzut cu peştele?” „Ce e cu peştele?” „Păi înainte erau pieţele pline cu peşte proaspăt, acuma, noi ardelenii nu prea ne omorâm după el, dar, oricum, cine vrea găsea, nu era o problemă. Acuma e o problemă!” „De ce e o problemă?' „Cred că se vinde, dracu ştie, sunt ţări sărace în peşte, ne dau maşini pe el…” „Bine, dă-ne atunci icre negre”, zise Ion.

Ni se schimbă faţa de masă, murdărită de scrumul ţigărilor, ni se aduseră scrumiere curate, apoi, foarte ceremonios, chelnerul sosi cu icrele, cu pâinea prăjită, unt şi lămâie. „Doriţi şi câte-o ţuiculiţă? zise el. Merge după bere, nu prea merge invers…'„ Ne aduse ţuică şi apă minerală şi ne părăsi. „E un tip interesant, zise Ion, ştie multe. Îmi place de el că judecă regimul cu blândeţe şi nu pentru că ştie că eu sunt membru de partid. Şi l-a însuşit…”'

Mâncam, ca să zic aşa, cu respect pentru icre şi cu gândul la faptul (după prezicerea chelnerului) că se vor scumpi sau

vor dispărea… „Ce anume şi-a însuşit?” îl întrebai:”. A, domnul Jenică? Da, regimul. N-ai auzit cum zice? Ai noştri. Şi îmi place că ne vede la putere şi în viitor, în timp ce micul-burghez trage cu urechea la radio să vadă dacă nu vin anglo-americanii… Ba că vin la iarnă, ba că vin la primăvară… într-o zi l-am întrebat pe domnu Jenică… Zic: ce crezi despre chestia asta? Nu se poate, zice, e înţelegere… S-au înţeles la Yalta, aici e al meu, până aici, dincolo e al tău, cu condiţia să existe şi partidele comuniste. Dacă se încalcă înţelegerea, e război. Şi nu poate să fie? zic. Război? În nici un caz, abia s-a terminat ăsta, cine are chef de război? Poate altă generaţie, ehe, mai încolo. Trebuie timp şi pentru război, să se coacă. Păi, zic, se poate coace şi repede, n-ai auzit că lumea s-a şi împărţit în două lagăre? Ei şi? zice. Astea sunt vorbe! Credeţi că e după ei?… Un om inteligent… domn Jenică… Mai inteligent decât alţii, care îşi închipuie că dacă au citit o sută de cărţi şi au bibliotecă în casă au monopolizat ei inteligenţa”… La cine te referi?”'
„La mulţi! Chiar la rectorul nostru, care e cuprins de groază. Ne omoară, zice, suntem totalmente descoperiţi. Se referea la americani, care au bombă atomică şi noi n-o avem, adică ruşii n-o au, că noi ăştialalţi…” „Păi avea dreptate, zic chiar aşa şi e, suntem cu mâinile goale, goi puşcă. Ce mai putem face cu armamentul clasic şi cu o armată chiar puternică, în faţa unei singure bombe atomice?”

Ion Micu mâncă multă vreme fără să răspundă. Avea însă un răspuns, se vedea după expresia senină a chipului. „Nu numai puterea de care vorbeam, dar şi războiul e de origine divină, zise el aprinzându-şi o ţigare. Prin divinitate înţeleg puterile cosmosului, care veghează în general cu atenţie asupra speciei umane. Nu în sensul că şi în nişte întreucideri dintre tribul Bambu şi tribul Mambu vom descoperi voinţa divinităţii, deşi… N-ai observat, de pildă, că sexul unui copil e determinat de o lege misterioasă? Nu ştim ce lege, dar îi vedem efectele: de pildă îndată după un

război, se nasc mulţi copii de sex masculin; natura vrea să-şi recupereze pierderile. În general statistica arată că se nasc dintr-o sută (bineînţeles că pe un teritoriu mare al unei ţări) 49 de băieţi şi 51 de fete… Două fete deci rămân nemăritate, sau mai degrabă, practic, toate se aranjează între ele şi împart măritişul… Un număr de ani unele, alt număr de ani altele. Căsătoriile eşuate sunt şi ele expresia acestei legi uimitoare… Are dreptate domnul Jenică, nu e după ei, un război nu poate să se declanşeze datorită avantajului pe care una din părţi îl are sub forma unei bombe atomice. Trebuiesc milioane şi milioane de alte avantaje, cum ar spune Tolstoi, pentru ca evenimentul să se producă.” „Adică? Starea de conflict există, de ce nu ar degenera într-un război?” „Starea asta de conflict o să degenereze în ceva, nu ştim încă în ce, dar într-un război în care americanii să dea cu bomba. Să nu uităm că atunci când au făcut-o, la Hiroşima şi Nagasaki, tot poporul american purta în el furia împotriva celor care le scufundaseră flota la Pearl Harbour, fără să li se fi declarat în prealabil război. În al doilea rând, în Europa războiul încetase, Japonia însă îl continua, şi încă cum, în mod normal, mulţi americani trebuiau să mai moară ca să-i facă să capituleze. Or, americanii nu mai aveau nici un chef să mai moară, şi atunci domnul Truman, în acord cu poporul său, a gândit, de ce să nu moară ei, japonezii, dacă continuă să le placă războiul? (şi trebuie să nu uităm că le cam plăcea şi cam omorâseră o grămadă de chinezi timp de ani de zile), de ce să nu le dăm o bombă în cap să-i saturăm? Şi le-au dat, s-au săturat şi au depus armele… Or, în ce fel s-ar putea acum americanii înfuria pe ruşi şi zeii să le dea dreptate? Fiindcă împotriva ideii de cucerire a lumii abia au luptat şi n-au nici un chef să urmeze un Hitler-american, care nu există şi acum nici nu e posibil. Bineînţeles că bomba pe care o deţin ar putea să excite pe unii dintre ei, şi să apară în politica lor externă o anumită tendinţă de dominaţie asupra lumii. Asta e altceva… Cine e puternic nu

rezistă să nu te facă să simţi această putere, însă după câte ştiu eu, bomba nu are un secret propriu-zis, poate s-o facă oricine dispune de câţiva savanţi şi mijloace tehnice. Or, ruşii dispun şi de savanţi şi de mijloace tehnice, şi fabricarea bombei e la ei chestie de câţiva ani, poate chiar mai puţin. Şi atunci folosirea ei de către una dintre părţi devine şi mai improbabilă, în afara cazului când forţele divine ar vedea ca inevitabilă, din motive care ne-ar rămâne inexplicabile, dispariţia speciei umane de pe Terra. Să rămână pe ea doar câţiva troglodiţi de prin pădurile Africii sau Australiei. Dar această viziune catastrofică, apocaliptică, nu poate fi susţinută nici de forţele divine, deoarece specia umană deşi a dat în acest secol semne de degenerare, este încă şi pentru multă vreme o specie dinamică, în plin avânt şi departe de a-şi fi epuizat forţele creatoare. Era atomică abia începe şi cuceririle ştiinţei vor modifica şi politic faţa lumii. În bine, nu în rău. Stalin va muri şi el şi cele două lagăre ale lui Jdanov vor dispărea fără să se înfrunte, comunismul lui Stalin se va stinge treptat, lăsând locul unui comunism, pe care oamenii îl vor face potrivit naturii lor specifice. Într-un fel va arăta cel chinezesc (desigur cu chinezării) şi altfel cel francez, care e greu de imaginat că va părăsi cuceririle anterioare ale revoluţiei burgheze; africanul va trebui să-şi lepede repede belciugul din nas şi concepţia tribală, dacă poate fi numită concepţie, şi să cucerească ideea de naţiune şi de libertate, iar mulătrimea sud-americană să-şi tempereze carnavalurile şi să părăsească ideea că amorul singur le poate ajuta să-i alunge pe dictatori. Restul, ce va fi pe urmă, este imprevizibil… Puterea condiţiilor, care ne ţine astăzi înlănţuiţi (foamea, frigul, lipsa de locuinţe salubre), va slăbi treptat şi va face, adică e de sperat că va face absurdă represiunea unora împotriva altora. Eu nu spun că lumea veche, capitalistă, e putredă, ea va supravieţui multă vreme, atâta timp cât comunismul nostru nu va fi capabil să ofere omenirii o imagine ispititoare. Poate că aceste două

lumi, resemnându-se cu ideea că niciuna dintre ele nu e sortită pieirii, vor începe prin a se apropia şi vor sfârşi prin a depune eforturi comune pentru a feri civilizaţia noastră de pericole mult mai mari decât reprezintă pentru una capitalismul şi pentru alta comunismul?! Ăsta e însă secretul furnicarului uman şi după cum nu ştim de ce naşterile se reglează de la sine, tot aşa nu ştim care e legea coeziunii popoarelor sau legea desbinării lor şi cât de fatale sunt aceste legi şi pentru cine.” „Ioane, îi spusei, e remarcabil optimismul tău şi credinţa că forţele divine nu ne vor condamna înainte de termen. Pe mine însă mă interesează termenul renew, deşi nu sunt nepăsător faţă de cel al omenirii. Eu vreau, adică, simt chemarea spre filosofie. Or, Hegel spune, şi nu poate să te lase indiferent în forul tău interior argumentarea lui, că filosofia nu poate să existe fără libertate, adică gândirea filosofică nu e posibilă decât într-un stat în care libertatea şi legile sunt pentru toţi. Omul este liber în sine şi pentru sine şi singur acest concept este izvorul dreptului şi al creaţiei spirituale, în faţa forţelor divine, toţi oamenii trebuie să fie liberi şi egali, fiindcă fiecare, pentru sine, are din naştere dreptul la creaţie spirituală şi la o moarte a efemerei sale vieţi. De ce ar fi ei prin urmare împărţiţi în caste, ca la orientali, oameni liberi şi paria, sau acum, în burghezi şi proletari? Niciuna nici alta. Fiinţa umană care e împiedicată să ia cunoştinţă de sine rămâne doar în stadiul existenţei ei, cum rămâne şi un bou, chiar dacă e Boul Apis. Ea doarme, deşi se adaptează mediului şi construieşte ca o furnică. Cu asta n-am ajuns prea departe. O revoluţie trebuie să declare deodată liberi pe toţi oamenii, altfel ce se revoluţionează? Cunoaşterea de sine, conceptul că omul este liber prin natura sa abia câştigat de conştiinţa noastră în timpurile moderne este deodată anihilat, negat printr-un amendament de sursa hegeliană rău înţeles că libertatea ar fi necesitatea înţeleasă. În mod vulgar se va aplica deci în practică acest concept: burghezia odată răsturnată, e

necesară instituirea dictaturii proletariatului. De ce? Pentru că individul de fapt nu e liber în sine şi pentru sine, el e determinat de conştiinţa sa de clasă. În general e determinat socialmente şi determinat istoric. Prin urmare, un număr mare de fiinţe umane, adică burghezii răsturnaţi nu pot fi liberi, chiar dacă ar vrea să înţeleagă necesitatea dictaturii proletariatului. Ei da, nu mai sunt liberi chiar dacă o înţeleg, pentru că determinarea e ca o condamnare. Deci ei fatalmente se vor împotrivi. Deci fatalmente trebuiesc reprimaţi şi nu aşa în general, clasa adică, ci concret, particular: ai fost burghez, la beci, săvârşindu-se astfel o negare a înseşi idealurilor revoluţiei. Nu sunt naiv să cred că o revoluţie se poate face fără ca acea clasă socială împotriva căreia se ridică o nouă clasă să nu sufere cu nimic. Orice despuiere de privilegii poate naşte ură şi împotrivire. Dar nu răspunzi declarând ura ca principiu universal. Dimpotrivă, ar trebui să afirmăm principiul universal al armoniei umane, stârpind astfel fanatismul troglodiţilor, care îl urăsc pe filosof stăpâniţi de un instinct de patibulari. Proprietatea e un furt! Să admitem această formulare excesivă, şi consecinţele ei, o revoluţie trebuie să-i exproprieze pe expropriatori. Dar, odată actul împlinit, toţi oamenii trebuiesc consideraţi liberi de vechile determinări, chiar dacă în practica vieţii sociale cutare burghezi izolaţi ar putea turbura noua societate prin încercări de restabilire a vechilor rânduieli. E necesară pentru asta ideea de dictatură? Ar însemna că ea se va institui nu asupra burghezilor, puţin numeroşi, ci asupra poporului, asupra chiar a propriei clase care înfăptuieşte revoluţia, fiindcă burghezia singură nu poate «unelti»-practic nimic împotriva majorităţii cetăţenilor. Comuna din Paris a putut fi reprimată sălbatic de domnul Thiers pentru că era izolată de restul francezilor, nu de către trupele de la Versailles, ci de ideile neclare ale comunarzilor, care nu erau pe gustul, să zicem, al ţăranilor, ca să nu vorbesc de mica burghezie…” „Am înţeles, mă întrerupse prietenul

meu, fructul e verde, nu trebuie cules… Şi totuşi şi în 48 a fost verde, şi deşi paşoptiştii au cam eşuat, ideile au prins viaţă şi s-a născut România modernă.” „Da, dar cum? «Monstruoasa coaliţie» s-a dovedit deci a fi fost necesară, din moment ce s-a înfăptuit…” „Pe spinarea ţăranilor, care în 1907 au arătat cât de necesară a fost coaliţia în chestiune. După tine ar trebui ca proletariatul să se revolte fără un ţel precis, să fie reprimat sângeros, în genul Griviţei, să aştepte un moment istoric favorabil, să-şi câştige restul populaţiei, să-şi definească mai clar ţelul şi abia atunci să facă revoluţie şi să-i pice în gură para mălăiaţă a puterii…” „Nu, zic, să ia puterea pretimpuriu, să-şi calce propriile idei în picioare, să alunge filosofii, să suprime libertăţile anterioare în loc să le lărgească şi…”

Mă oprii. Ne enervaserăm amândoi, simţeam că discuţia va degenera dacă nu încetam. De fapt şi degenerase cum se întâmplă totdeauna când într-o discuţie se sare peste idei şi perioade istorice şi un gând intim, singurul care contează, nu mai e urmărit din aproape în aproape pentru a se ajunge la un adevăr. Al meu era că nu puteam renunţa la vocaţia mea fără a renunţa la mine ca om. Alungarea de la catedră a marelui poet însemna mai mult decât alungarea lui, un om care îşi împlinise opera, însemna, desigur, alungarea mea, care avea să se producă inevitabil la prima mea desvăluire, la prima mea fatală opoziţie… Vroiam să înţeleg de la el de ce retragerea mea din universitate nu-mi punea la adăpost vocaţia (un protest organizat pentru reintegrarea marelui poet fiind acum tardiv…), întrucât aşi fi fost ameninţat dacă m-aşi fi dus să predau copiilor abecedarul. Fiindcă una e să cunoşti ameninţările din istorie şi alta e să le cunoşti pe cele care te pândesc pe tine însuţi, în timpul unei istorii vii, -care se face sub ochii tăi şi în ţara ta. Îmi păsa prea puţin ca Buharin fusese executat, fusese implicat în lupta pentru putere într-o imensă ţară, fusese numit de către Lenin copilul răsfăţat al partidului, Lenin murise pretimpuriu, ei da, se moare şi pretimpuriu, în ecuaţia luptei pentru putere

mulţi ignoră murirea… Sentimentul meu profund era că o inexplicabilă sminteală îi stăpânea pe protagonişti. Sau un sublim sentiment de fatalitate. Lumea începea cu ei… Acolo, se fierbea, ca într-un creuzet, ideea pură, care avea să ghideze în viitor omenirea… Care ere această idee pură, pe care niciunul dintre ei nu îndrăznise s-o înfrunte, idee-balaur, care îi ucisese pe toţi, zeiţa necruţătoare cu o sprânceană albă şi una neagră, în faţa căreia toţi trebuiau să se închine, chiar dacă alături de ea se afla neantul, fiindcă nimic din ceea ce fuseseră ei nu trebuia să mai existe, ideile pentru care luptaseră şi îşi riscaseră viaţa fiind negate de ei înşişi în faţa tribunalelor şi biata lor fulgurantă existenţă asociată cu ceea ce era impur, nuizibil, scabros… Ei bine, care era această idee terifiantă pe care aceşti obsedaţi bizari nu îndrăzniseră s-o privească în faţă şi să-i sondeze adevăratul chip? Partidul unic! Unitatea partidului! Asta era zeiţa în numele căreia ci înşişi îi trimiseseră pe lumea cealaltă pe socialiştii revoluţionari (S. R.) şi pe menşevici… Asta era istoria, consumată demult, când eu, orgolios, îmi chinuiam mama fără să bănuiesc că suflul ei, al acestei istorii fabuloase, avea sa se apropie de fiinţa mea intimă şi să mă confrunte cu ideile ei, cu toate că eu nu eram şi nu vroiam să fiu nici un Buharin, nici un Troţki, nici un Zinoviev, Kamenev, Piatakov, Tuhaccvski sau Yachir. Dar în faţa mea se afla un om ca şi mine, pe care îl preţuiam, dar care nu-mi confirma decizia mea dictată de instinctul de conservare… râsese spunându-mi ceva de neînţeles…

XIV.

Se făcuse târziu şi uitasem că Matilda mă aştepta la masă. Mă scuzai şi o luai spre ieşire; acolo, într-un colţ, era un telefon public. Nu se confirmaseră spusele lui Petrică în ceea ce priveşte grija Matildei pentru casă şi pentru ora mesei. Dimpotrivă, simţeam o furie împotriva ei când îndată după masă se ridica şi dracu ştie ce făcea la bucătărie cu servitoarea, în timp ce aşi fi dorit să lase totul baltă şi să mai stăm împreună. Tot aşa mi se părea că suferă de mania

curăţeniei. O cămaşă, de pildă, pe care eu o purtam înainte cel puţin până seara, dacă ieşeam undeva după-masă mi-o arunca la coş şi îmi dădea alta, schimbându-mi ea însăşi butonii, căci observase cum mă irită faptul că pierdeam atâta timp cu îmbrăcatul în general, cu bărbieritul în fiecare dimineaţă („eşti profesor universitar, cum poţi să te duci la cursuri cu barba nerasă!”) şi cu operaţia inversă a descălţatului şi desbrăcatului şi înfăşurarea într-un halat pe care tot ea mi-l făcuse cadou în ziua venirii mele în casa ei. Lungile noastre plimbări din timpul celor doi ani cât durase divorţul, plimbări încărcate de farmec care se sfârşeau acasă la mine în îmbrăţişări pasionate, încetaseră cu totul. Acum, în timpul corespunzător al acelor ore, Matilda, obosită, căsca şi adormea cu o carte în mână după nici un minut de lectură. Această oră, nouă seara, devenise treptat ora înstrăinării ei totale de mine, parcă nici nu mai mă cunoştea, ea la ora aceea trebuia să se culce, parcă intra sub o narcoză şi nu suporta nici cea mai uşoară mângâiere, chiar ideea că aşi putea să-i spun ceva tandru o enerva dinainte; căci asemenea strigoilor, chiar de pe la ora aceea începeam eu să mă simt minunat şi asta nu pentru că în timpul zilei aşi fi fost apatic, ci pentru că seara aveam altă stare, atunci o iubeam cel mai mult şi aşi fi vrut să stau cu ea până în zori. Era amintirea fiinţei ei din cei doi ani când lucrurile se petrecuseră astfel? Vroiam să-i regăsesc privirea albită, fascinată de apropierea mea? Sărutările nesfârşite, spaimele care o cutreierau? Ele nu dispăruseră, dar apăruse încăpăţânarea de a le stăpâni, nereuşind decât să le sporească, ochii aceia albiţi începuseră să se închidă, ochii care îmi mărturiseau că eu, eu eram cel care o fascina, da, îmi şoptea cutremurată, tu, tu… Eram convins că instinctul ei născocise somnul şi în sinea mea îi dădeam dreptate. Nu datorită faptului că a doua zi trebuia să se scoale devreme (nu ca mine, care aveam cursuri la ore mai relaxate), în cei doi ani trebuise să se scoale la fel, ci, gândeam eu, pentru că în căsătorie nu se putea trăi ca într-

o iubire, fără să rişti moartea ei, şi a iubirii şi a căsătoriei. Intuiam, dar nu puteam să înţeleg cum reuşise, şi ceea ce mă neliniştea era faptul că seara Matilda era pentru mine o surpriză continuă, căci înstrăinările ei nu erau totdeauna aceleaşi, totdeauna rele, dar mereu inventive; îmi spunea, de pildă, te iubesc, noapte bună, dar nu era nici o iubire în glasul ei, alteori nu-mi spunea nimic, alteori se trezea exasperată că nu eram lângă ea şi nu ştiu ce făceam în biroul meu, alteori nu putea adormi tocmai pentru că eram şi trupul meu se lipea într-o atracţie irezistibilă de al ei. Dormeam atunci singur în birou, scos din pepeni, pentru că îmi aminteam că şi Petrică îmi povestise că o păţise la fel… încât şovăii înainte de a vârî fisa în aparat. Era trecut de zece, desigur că dormea dusă, totuşi formai numărul, îi auzii însă numaidecât glasul. „Matilda, scuză-mă, te-am trezit din somn?” „Nicidecum!” „M-ai aşteptat? E ceva grav, o să-ţi povestesc…” Tăcere. Ei da, tăcere, i-o cunoşteam, era inutil să încerci să i-o urneşti. „Te iubesc, îi şoptii, noapte bună!” Şi închisei fără regret că o lăsam astfel, deoarece aceste tăceri ale ei începuseră să-mi impună şi o invidiam şi în-cercam s-o imit: la tăcere, tăcere şi jumătate… Numai că ale ei erau naturale, în timp ce eu tăceam prin voinţă şi în realitate nici nu tăceam, fiindcă gândul nu se desprindea de ea şi continuam să mă întreb ce avea, fără să reuşesc să găsesc un răspuns…

Mă reîntorsei la masă, puţin detaşat de discuţie, aşa cum li se întâmplă tuturor bărbaţilor care în plină petrecere şi în largul lor, ai fi zis cei mai liberi şi fericiţi bărbaţi, cei mai siguri pe sine şi cei mai cinici în ceea ce priveşte femeile, primesc sau dau un telefon şi se întorc atât de schimbaţi încât nu-i mai recunoşti şi devin ţinta glumelor şi ironiilor celor în mijlocul cărora mai înainte arătaseră atât de băţoşi… Aha, va să zică, ia uite cine făcea pe viteazul, ia uite cine râdea de alţii, şi nimic nu-i mai descreţea fruntea, atât de pe altă lume arăta; şi nu mai stătea mult şi se căra… Nu era cazul meu, dar ceva pe-aproape tot era, fiindcă mă

uitam la prietenul meu cu alţi ochi şi însăşi starea dramatică în care mă aflasem înainte scădea în intensitate şi mă domina gândul: va să zică ea nu dormea, va să zică la ora nouă seara nevoia ei de a dormi nu mai apăruse în mod irezistibil… îmi trecu chiar prin minte să-mi iau la revedere de la Ion şi să plec; dar alungai acest gând, n-avea, îmi spusei, decât să mă aştepte, dacă chiar mă aştepta, şi mai bine ar fi dacă s-ar culca, e în joc destinul meu, trebuie să aflu azi, şi nu mâine, ce-o să fie cu mine, azi când simt că sunt eroul fiinţei mele conştiente, când concep că ceea ce gândesc îmi apare ca o sinteză inspirată despre ceea ce reprezintă, şi nu mâine, când s-ar putea s-o iau de la cap, cu „dar dacă", şi „dacă totuşi", şi voinţa mea, cum spune Hamlet, să înceapă din pricina gândirii de relaţie, de împrejurări, să şovăie şi să devin un laş. Astăzi pot eterniza în mine însumi curajul care m-ar feri de un lanţ de erori, suferinţe şi căderi: nemaiavând în forul meu interior suportul de astăzi al unei idei clare şi distincte (fiindcă în cursul unei aventuri cu lumea în care trăim, ideile nu mai rămân nici clare, nici distincte), aşi putea fi alterat definitiv şi aruncat de pe orbita propriului meu destin, pe o orbită unde, nefiind a mea, aşi trăi zadarnic. N-ar fi fost vorba, firește, să-mi asemui persoana mea socială cu a împăratului Chinei, cum am citit mai târziu, care din împărat a ajuns simplu cetăţean şi comunştii, în loc să-l împuşte, l-au,reeducat", făcându-l – credeau ei – să simtă că bucuria simplă de a împleti un coş sau de a confecţiona tălpi de papuci e mai mare decât aceea de a guverna China. Chestia asta o făcea şi Tolstoi, când şi când îl apuca cheful şi mai făcea o pereche de cisme, a căror valoare, spunea el, făcea mai mult decât opera lui Shakespeare. Dacă împăratul Chinei şi-ar fi făcut tălpile lui la papuci ca împărat şi nu ca simplu cetăţean, fără doar şi poate că s-ar fi găsit în Confucius un text care să atribuie acestui gest nu ştiu ce virtute. Tolstoi la arat era tot contele Tolstoi şi aratul un mod direct de a afla, ca artist mare ce era, ce simte un

mujic arând. Condiţia de mujic însă n-avea s-o simtă numai cu atât. Aratul lui rămânea un simplu sport, ca şi confecţionarea de ciubote. Ca simplu cetăţean, împăratul Chinei, aruncat de pe orbita sa, aruncat adică, nu socialmente, ci în sine, când datorită „reeducării” s-ar fi convins cu adevărat că e cu mult mai minunat să împleteşti un coş decât să fii împărat, trebuie să fi ajuns nu în starea simplă a unui simplu chinez, ci într-una de îndobitocire, dacă e să-l credem pe cel care cu un patos stupid a scris povestind despre metamorfoza împăratului. Orice metamorfoză are loc numai în libertate, concept pe care după Hegel nu-l găseşti la orientali. Filosofia lor se reduce la sfaturi morale. Prin urmare, o cădere a mea n-ar fi fost spectaculoasă socialmente, ca a împăratului Chinei (la noi în Europa s-ar fi râs dacă noi românii, lipsindu-l pe Mihai I de tron şi păstrându-l în ţară, l-am fi „reeducat” să simtă bucuria simplă de a lucra la un strung), dar ar fi fost spectaculoasă în interior, acceptând să nu mă las ghidat de idei clare şi distincte, adică să nu concep căderea mea, cum nu putem concepe, cu ceea ce e viu în noi, că într-o zi n-o să mai fim vii, dar ştim că asta e inevitabil prin idee. Astfel putem trăi. E altceva. Eu concepeam însă în seara aceea că voi cădea fatalmente. Dar nu era moartea, mă puteam salva printr-un act de voinţă călăuzit de o senină pace interioară, indestructibilă.

Rumoarea în braserie crescuse. Discuţia mea cu Ion Micu devenise parcă fum, iar lunga tăcere care se aşezase între noi risca să ne sugereze la amândoi o ruptură. Deodată însă el zâmbi: „N-ai reţinut, zise el, fixându-mă iar, cum stătea aplecat, cu o privire de sus în jos în care strălucea o intensă simpatie pentru mine, ţi-a scăpat o idee pe care eu n-o pot demonstra, dar în care cred şi anume că totul e să supravieţuieşti. De fapt nu e o idee, e un sentiment pe care ori îi ai, ori nu-l ai. Asta implică totuşi, ca o consecinţă, o idee şi anume aceea a compromisului. Eu aşi zice că după le temps du mepris al lui Malraux vine acum le temps du

compromis. Ce vream să-ţi spun? Să accepţi o tranzacţie în locul unui proces în care ai putea să pierzi.” „Ce proces?” „De conştiinţă”, răspunse el fără ironie, dar cu aerul că se adresează unui copil. „Nu înţeleg, zisei, care ar fi datele procesului şi cine ar putea să câştige împotriva mea.” „Cealaltă parte, zise, a conştiinţei tale scindate”… Conştiinţa omului, spusei eu cu trufie, nu e scindată, asta e o invenţie. Compromisul la care recurge adesea în viaţă omul are alte explicaţii. Nu voi accepta nici un fel de compromis, pentru că nu mă recunosc angajat în nici un fel de proces. Ascultă, Ioane, eu am descoperit ceva în filosofie şi vreau ca această descoperire să fie demonstrată. Nu vreau gloria, aşa cum viermele de mătase, după ce a acumulat în el însuşi substanţa aceea fină din care îşi va face gogoaşa, nu vrea nici un fel de glorie. Ciclul meu poate fi simplu şi obscur: frunza de dud de care am nevoie şi pe care nu mi-o poate lua nimeni sunt cărţile. Mai am de citit câţiva ani, apoi încep să-mi depăn firul. Nu aspir să-mi perpetuez neapărat specia, adică gospodina să mă pună deoparte, să reînviu spărgându-mi gogoaşa sub formă de, fluture, şi să depun sămânţă. Nu, eu accept să fiu aruncat într-o căldare cu apă fiartă şi cu un băţ ordinar gospodina să-mi prindă firul şi să-l depene pe o vârtelniţă. Puţin mă interesează că după aceea corpul meu fiert va fi aruncat în grădină şi cu asta procesul s-ar încheia. Nu alta e soarta a tot ceea ce e viu…” „Ai greşit doar într-un singur punct, spuse el ridicându-se iarăşi. Şi care e esenţialul…”

Şi râse din nou în timp ce se îndepărta lăsându-mă singur. Braseria începuse să se umple de ceaţa fumului de tutun, dar şi de acea ceaţă care emană parcă din rumoarea vocilor, a râsetelor, a fluidului existenţei care se intensifică într-un restaurant când ora se face târzie şi nimeni nu are încă de gând să plece. Desigur, aici se venea nu pentru a petrece în mod vulgar, pentru asta ar fi fost suficient să se treacă dincolo, în restaurant, unde erau cântăreţi şi muzică, acolo, chiar dacă ai fi vrut să discuţi ceva important, n-ai fi

putut, toba şi talgerele şi solista te-ar fi împiedicat spărgmdu-ţi urechile. Aşadar putea schimba un gând. Ce anume? Ce fel de gânduri le treceau acum prin cap acestor contemporani ai mei? mă pomenii întrebându-mă. Nu lipseau gesturile largi, mai degajate, ia cei cărora le plăcea şi aveau talentul să povestească, cei pe care dacă îi ascultai aveai la un moment dat senzaţia netă că citeşti o bună nuvelă, adesea un roman comprimat, atât de vie şi de originală era povestirea, pauzele, mimica, însuşi glasul povestitorului, subliniind cuvântul scris, sugestia adâncă a mobilurilor comportării umane, pe care scriitorul o face folosind analiza şi descripţia… Totdeauna mi-a plăcut să fiu în societatea acestui soi de oameni, cu condiţia însă să nu mă pună la un moment dat să plătesc un tribut prea mare, cum făcea Cubleş. Puteam distinge apoi şi indivizi infatuaţi care ţin, dintr-o pornire irezistibilă, să vorbească numai ei, deşi astfel nu exprimau decât marea nerozie, şi aceea nesărată, fiindcă există şi nerozii interesante, a întregii lor personalităţi, indivizi având de obicei un vocabular inacceptabil, frizând nepoliteţea, tutuind oameni pe care abia îi cunoşteau, legându-se de fizicul lor, care ar exprima că nu stăteai prea bine cu nu ştiu ce, agitându-se pe scaun, surzi la ceea ce li se spunea, puteai să-i înjuri şi de mamă fără să-i clinteşti (eu însumi procedasem astfel cu unul şi, în loc să se indigneze, afişase o politeţe afectată, spunându-mi că buna-creştere îl împiedică să-mi răspundă cu aceeaşi monedă). Ici, colo, vedeam capetele aplecate ale celor care cu adevărat vroiau să schimbe un gând. Expresiile lor erau neliniştite. Cineva încerca să explice. Doamnele stăteau liniştite în rochiile lor elegante, uitându-se doar rar în jur, cu un ochi absorbit şi cercetător. Grija, un sentiment etern la cele care îşi iubeau bărbaţii şi nu mai vedeau nimic, nici în jur şi nici în restul omenirii, era expresia discretă, difuză dar marcantă, care stăruia pe chipul lor. Tot astfel se ridicau şi plecau. Dar ce era cu Ion, de ce întârzia? În sfârşit se întoarse şi îmi spuse că a trecut prin restaurant şi

s-a întâlnit cu un prieten… Domnul Jenică se ivi şi el cu un nou filtru. „Să vă fac câte-un şniţel? zise el. Aşa subţire, cât foiţa de ceapă? a la domnul Micu?” „Eu nu mai mănânc nimic”, zisei. „Ba mie mi s-a făcut foame, zise Micu, dar aşi lua şniţel, am mâncat şi ieri… Domn Jenică, fă-mi un qenie chrislianisme!” ceru el ca şi când l-ar fi implorat, dând din cap sceptic, cu sensul că nu i se va face ceea ce cere, dar speră că omul din faţa lui îl va servi totuşi. „Gata, domnul Ionică, am înţeles, aşa înalt, cum vă place dumneavoastră…” „Într-o zi nu era el şi m-a servit un tâmpit care mi-a adus friptură de vacă tăiată în felii… Asta zicea el că e chateaubriand…”,. Nu se pricepe, zise domnul Jenică fără superioritate. Sunt de-ăştia noi şi nici bucătarul, dacă nu-i spui, uită şi el… Aşa a învăţat, să-l taie în felii…” „Punctul esenţial în care greşeşti, zise Ion Micu rezemându-se de astă dată de spătarul canapelei, cu pumnul la frunte şi ţigarea în mână, fără să se mai uite la mine, cu pleoapele plecate şi foarte atent la ceea ce spunea, este gospodina. Ea îţi aduce frunzele de dud, te ia în mână grijulie, curăţă sub tine (dacă n-ar face-o ai muri chiar şi numai dintr-atât, fiindcă fără curăţenie această simpatică gânganie ar muri) şi îţi pune pe urmă, la timpul potrivit, coceni de pe margine, sub care să te poţi retrage să-ţi depeni firul. Nu cărţile sunt frunza de dud, cărţile nu-ţi hrănesc decât spiritul, frunza de dud rămâne s-o obţii. Ei, cum s-o obţii? Gospodina, dacă e să împingem metafora ta până la ultimele consecinţe, e societatea, sunt ceilalţi… Ei pot decide că mătasea din gogoşi e un lux, şi, ca orice lux, e costisitor, daca nu chiar dăunător. Dar părăsind metafora, să zicem că te descurci singur învăţându-i pe ccpii abecedarul. încearcă! În acest sens afirm eu că există un proces pe care dacă nu-l câştigi, pierzi totul. Dacă nu vei putea să predai abecedarul? Ce-ţi va spune conştiinţa ta nescindată? Întâi ai să descoperi că e scindată, şi anume între obiectiv şi subiectiv, şi al doilea vei descoperi determinările corespunzătoare care vei vedea că pot fi greu de înfruntat de unul singur. Nu-ţi spun mai

multe, fiindcă nici eu nu ştiu. Dar nu uita că ştiu totuşi ceva… într-o zi, poate chiar în seara asta, o să-ţi dau să citeşti un studiu al meu din care o să înţelegi mai bine ce gândesc… în timp ce dacă vei rămâne la universitate… De ce te sperii tu aşa de universitate?… Să-ţi spun o anecdotă”…

Tresării. Deşi ne cunoşteam de puţină vreme, observasem că spre sfârşitul unei întâlniri Ion Micu încheia totdeauna cu anecdote, uneori chiar lăsând o discuţie suspendată. Era o sugestie jignitoare pentru mine, care mă complexa; să zic că nu înţelegea ce-i spuneam în chiar clipele acelea, nu puteam, însemna că nu-l înţelegeam eu, că discuţia mă depăşea. „Povesteşte, îi zisei sumbru, anecdota ta nesărată, fiindcă aşa suntem noi românii, chiar şi ardelenii, nu suportăm multă vreme tensiunea unei discuţii şi o dăm pe anecdote.” El râse: „Căz doară nu e o anecdotă fără aplicăţiune, ai să vezi că musai vom putea extrage din ea un înţeles practic pentru discuţia noastră. Da, acum se exprima ca Marius Chicoş Rostogan, nu-i mai eram prieten, ci un simplu interlocutor. Atacă flămând le genie du chrislianisme, care tocmai i se adusese, o bucată uriaşă de carne sângerândă, doar perpelită puţin pe deasupra, chateauhriand-ul a cărui simplă vedere îmi făcea greaţă, şi printre înghiţituri îmi povesti anecdota.

Îi plăcea mâncarea, era chiar gras pentru vârsta pe care o avea şi privirea lui căpătă, înfulecând, o fixitate de înfometat. Mânca fără pâine, ceea ce mie mi se părea ceva animalic, fiindcă numai omul îşi combină hrana, în timp ce o felină sau un câine era la o distanţă de milioane de ani de om, prin incapacitatea lor de a înghiţi, să zicem, când din una când din alta. Numai raţa ajunsese pe undeva pe aproape, fiindcă îşi vâra ciocul când în mâncare, când în apă.

Iţic primeşte ordin de chemare, începu prietenul meu carnasier… Şi îl apucă groaza şi fuga la rabi… Aoleo, rabi, ce mă fac, o să mor… De ce, Iţic? Am primit ordin să plec pe

front… (Anecdota, după cum vezi, e veche, din timpul primului război mondial, fiindcă în al doilea mareşalul le-a luat acest drept.) Ai ordinul? zice rabi. Îl am. Dă să-l văd şi eu. Rabi îl ia, îl cercetează cu atenţie, pe urmă îi spune:. Da, e un ordin de chemare, dar în el nu scrie că trebuie să te duci chiar pe front. Ce te-ai speriat aşa? Sunt mai multe posibilităţi… Să te trimită pe front, dar să rămâi şi în spate, fiindcă nu toată armata e trimisă să lupte, mai e nevoie şi de servicii la partea sedentară, pe cefere, pe la aprovizionare, la muniţii. Dar hai să zicem că te trimite pe front. Şi aici sunt mai multe posibilităţi… Să te bage chiar pe linia întâia dar să te ţină şi ceva mai în spate. Ostaşul când luptă n-are şi el nevoie de mâncare, de apă, de îmbrăcăminte? Cine găteşte, cine le aduce marmitele cu ciorbă? Cine le ţine socoteala câţi mor, câţi trăiesc? Dar hai să zicem că te vâră chiar pe linia întâia. Şi aici sunt mai multe posibilităţi, ori mori, ori scapi… Cine îţi spune ţie că n-o să scapi? Dar hai să zicem că nu scapi… Şi aici sunt două posibilităţi, i-a mai spus rabi foarte hotărât. Poţi să mori sfârtecat de o bombă, sau poţi să mori de un glonte şi să fii îngropat frumos de camarazi cu sapa şi lopata… Aşa că du-te liniştit, nu mai fi aşa de speriat, nu lua aconto pe ce-o să fie…”

Fiindcă nu râdeam, Ion Micu lăsă o clipă chateaubriand-ul înjumătăţit şi râse el de astă dată cu gura până la urechi, cum nu-l mai auzisem, şi se făcu roşu, apoi liliachiu… Era mai degrabă efectul excitaţiei cărnii roşii pe care o trimisese în stomac decât al retrăirii anecdotei pe care o povestise. „Aşa şi tu cu universitatea, reluă apoi liniştit. De ce să pleci? Până acum nu s-a întâmplat nimic. Titularul unei catedre a fost schimbat cu un altul. Asta s-a întâmplat şi o să se întâmple totdeauna. Stai acolo, fiindcă sunt mai multe posibilităţi…” „Da, zisei, şi una finală pe care rabi n-a ignorat-o!” El râse din nou, mai puţin excitat, dar mai îndelung, ca şi când ar fi vrut să spună că nici el n-o ignora pe cea care mă aştepta şi pe mine printre atâtea posibilităţi. Ce-o fi fost de râs aici?!

Plătirăm şi plecarăm. Pe drum mai făcurăm, înainte de a ne despărţi, câţiva paşi împreună. Tăceam, dar el mă ţinea afectuos de braţ. Gândeşte-te, parcă îmi spuneau paşii lui care nu se grăbeau şi strângerea de braţ prietenească, apoi îmi spuse şi prin cuvinte acelaşi lucru, adăugând: „Facultatea de a gândi nu e neapărat sursa inacţiunii, nu putem să nu ne gândim bine înainte de a întreprinde un gest care ne angajează destinul”.

XV.

Ce înseamnă însă a gândi, adică a te gândi? În actualul stadiu în care se afla gândirea umană, a te gândi înseamnă în realitate a întări de fapt un gând deja format. De aceea, de pildă, rar se întâmplă ca sfaturile să fie urmate. Individul merge orb înainte sub puterea gândului său, devenit obsesie. Iar această obsesie e o cerinţă fundamentală a fiinţei sale, chiar dacă ideea din care s-a născut îi e de fapt străină vieţii lui, adică fericirii la care năzuieşte. Dar noi nu ne-am născut ca să fim fericiţi (şi nici nu suntem!) fiindcă în legile care guvernează viaţa aceasta noţiunea nu este inclusă. Oamenii o confundă cu înflorirea. Fireşte, nu e vorba de înflorirea în natură, eu mă simţeam înflorind, un sentiment de forţă, dar nu puteam să afirm că sunt fericit, nici nu ştiam ce înseamnă acest lucru, nu-l puteam concepe. Unii spun că fericirea apare în noi după ce am pierdut-o, dar dacă mă gândesc bine nu văd de pildă întrucât pierderea Matildei şi pierderea locului meu în universitate mi-ar revela ceva care să semene cu o fericire pierdută, deşi nu puteam concepe că aşi putea iubi mai tare pe altcineva sau aşi dori un loc mai bun în ierarhia învăţământului. Desigur, concepeam că acest sentiment de forţă, această înflorire a fiinţei mele puteau diminua cu anii, şi ajungând în „toamna ideilor” n-ar fi fost exclus să mă trezesc cu grădina mea devastată („Qu'il restc en mon jardin bien peu de fruits vermeils!). Da, dar mai întâi că până atunci mai era, abia ieşeam din primăvară, şi în al doilea rând mă simţeam bine înarmat să-mi pun la adăpost

grădina de fulgere şi furtuni. Nu eram poet, să-mi expun sensibilitatea ravagiilor.

Astfel că mergând singur prin noapte spre casă, dădui din umeri la sfatul prietenului meu de a mă gândi înainte de a lua o decizie. Dimpotrivă, discuţia cu el îmi confirmase decizia deja luată, iar acum, „gândindu-mă”, mă simţeam şi mai întărit în ea. Nimeni nu ştie, în afară de noi înşine, de ce facem un anumit lucru. „Ştiu eu de ce, gândii, mi-ajunge că am conştiinţa că ştiu, nu e nevoie să mai ştie şi alţii, nici măcar Matilda.”

Încă din stradă văzui lumină în dormitorul nostru. Va să zică Matilda nu dormea! Intrai în curte şi sunai. Nu ştiu de ce repetai această glumă a noastră, să coboare ea totuşi, îmi spusei, să-mi iasă în întâmpinare şi să refacem clipele minunate ale primelor noastre întâlniri… Era ca şi când aşi fi uitat că am chei şi „să n-o fac să coboare de pomană”. Îţi arăt eu ţie pomană! N-ai s-o poţi duce! Încearcă să nu deschizi! N-o sfătuiam în gând pe Matilda să nu deschidă. Sunt momente când apare în noi un plus de decizie, momente nu prea favorabile celor cu care trăim, chiar dacă nu ne-au făcut nimic, îi provocăm să ne facă! Dacă totuşi nu ne fac, înseamnă că suntem iubiţi şi această certitudine reînnoită ne potoleşte… Dar Matilda nu deschise…

Sunai a doua şi a treia oară. Vedeam că nu vroia să vină, dar eu vroiam să vină, ştiam că e trează, vroiam să vină. Sunai din nou, lung, insistent. Nimic. Tăcere totală, a oraşului şi a casei, întuneric total. Statui câteva clipe lungi în singurătatea care mă cuprinse în faţa propriei mele porţi. Scosei cheile, intrai şi începui să urc scările. Intrai în hol. În dormitor întuneric, glasvandul era mat ca şi când casa ar fi fost pustie. Deci nu numai că nu vrusese să vină să-mi deschidă, dar stinsese şi lumina. Şi dacă, mă întrebai, aşi fi pierdut cheile? M-ar fi lăsat afară până dimineaţa? Nu, atunci mi-ar fi deschis. Se simte când… Astfel de lucruri se simt. Mai fără rost a fost stinsul luminii, nici măcar noapte bună n-a dorit să-i spun… Nu se întâmpla prima oară, e

adevărat, dar nu mă puteam obişnui, totdeauna resimţeam despărţirea aceasta a ei de mine ca pe-un şoc… încât am regret adânc, care ţinu cel puţin trei clipe, mă ţintui locului, apoi mă smulsei şi intrai în bibliotecă. Apăsai pe butonul lămpii de pe birou şi lumina care inundă suprafaţa lui încărcată de cărţi îmi alungă şocul, şi bucuria serilor mele petrecute în tovărăşia marilor spirite, care cu două mii de ani mai înainte, cu cinci sute sau chiar numai cu un secol făcuseră acelaşi lucru la lumina opaiţelor, a lumânărilor, a lămpilor cu petrol şi apoi a becului electric, îmi reveni întreagă şi plină, nealterată, mă desbrăcai rapid, revenii în hol, stinsei, închisei uşa după mine şi începui să citesc. Era târziu, dar nu pentru mine, adesea mă apucau zorile în biroul meu, dormeam două ore, cu fruntea pe cristalul curat, apoi plecam la cursuri, fără să simt cea mai mică oboseală, dimpotrivă, vedeam în privirile studenţilor, ici, colo, licăriri de admiraţie, aveam mai multă vervă, eram mai puţin încruntat, mai apropiat de ei, iar fetele mă măsurau cu o vagă surpriză, cu o imperceptibilă grimasă în colţul gurii întrebându-se poate ce mi se întâmplase că astăzi eram mai puţin antipatic ca de obicei.

Nu citii mult şi băgai mâna în buzunarul hainei de pe spătarul scaunului să scot cheile. Într-un sertar din dreapta îmi ţineam cele trei caiete groase. Într-unui îmi conspectam lecturile, în celălalt scriam la o lucrare despre gnostici, o istorie a filosofiei acestora care trebuia să preceadă lucrarea mea originală despre o nouă gnoză, iar în al treilea scriam chiar la această lucrare, rar şi fără grabă, din pricina obstacolelor: aveam lacune mari în istoria descoperirilor ştiinţifice din ultima vreme, din fizică, biologie, medicină şi astronomie, îmi lipseau cărţile noi care apăruseră după război în Occident, nu mă puteam mulţumi doar cu referiri despre ele… (La facultate tocmai despre gnostici predam, fără să-mi desvălui în vreun fel gândirea mea proprie, care totuşi începea să prindă contur în caietul meu…)

Când mă aplecai, văzui jos un ciocan şi o şurubelniţă. Le ridicai mirat. Şurubelniţa avea vârful îndoit… Mă uitai iar în jos: uşa biroului care se încuia peste sertare fusese spartă într-un fel violent, lemnul şi lustrul din jurul broaştei stricate… Deschisei uşa şi trăsei sertarul. Caietele mele erau acolo, dar aruncate în dezordine de aceeaşi mână furioasă. Cine făcuse asta? mă întrebai în timp ce simţeam cum urmele furiei celui care o făcuse năşteau în mine furia. Matilda! Ea umblase aici, cine altcineva, vrusese să vadă ce ascund eu acolo şi spărsese uşa… Deschisei caietele. Foile erau îndoite de neglijenţa cu care fuseseră răsfoite, închise şi aruncate. Îi intuii starea de spirit, lipsa de respect, desamăgirea de a nu fi găsit ceea ce căuta, dispreţul pentru ceea ce găsise. Primul impuls fu să mă ridic şi să mă duc peste ea în dormitor, dar în clipa aceea apăru chiar ea, adică apăruse mai demult, fără să facă zgomot, stătea în picioare înaintea biroului şi se uita la mine.

„Nu te înfuria, zise, nu ţi-am distrus <opera>. Cu ironie, care i se lăbărţase peste chip ca o mască hidoasă. Mă holbai la ea câteva clipe lungi, nevenindu-mi să-mi cred ochilor. Masca se întinse spre urechi şi-i desfăcu un rânjet care înţepeni sfidător, desfigurând şi mai tare ceea ce ştiam eu că e Matilda. Sării în picioare şi, fulgerător, sub arcul loviturii pe care i-o dădui, ea căzu pe covor cu o expresie de uluire totală şi cu privirea licărind de o spaimă intensă, fără nume. Începu să se ridice încet, ca în vis, cu palma pe obrazul lovit, neslăbindu-mă din priviri, se aşează pe canapea şi din nou mă privi, neînţelegând, cerându-mi parcă tot mie ajutor, să fie şters parcă ceea ce se întâmplase, să-i spun că nu era adevărat… în faţa acestei catastrofe, căci asta exprima acum chipul ei, sentimentul că se petrecuse o catastrofă, masca hidoasă pierise atât de total încât avui şi eu sentimentul că altcineva fusese în încăpere, nu Matilda… Dar îndată îmi amintii… uşa sertarului spartă, cuvintele rostite, nu ţi-am distrus „opera”, ironia, dispreţul trivial… „Crezi că eu sunt Petrică? îi spusei

liniştit şi sumbru, să-mi răsfoieşti rânjind caietele? Las la o parte spartul uşii, oi fi crezut că păstrez acolo cine ştie ce scrisori secrete, din trecut sau din prezent, nu m-am gândit, altfel nu încuiam biroul, dar după ce te-ai convins ce e, să nu-mi arunci tu Caietele cu dispreţ şi să mai şi vii să… Ai uitat ce mi-ai spus în ziua când m-am mutat aici? Răspunde! Ai uitat?! Tot cu dispreţ, că între mine şi fetele lui Calcan nu e nici o deosebire, ceea ce fac eu e o meserie ca oricare alta. Foarte bine, şi în clipa aceea am decis că nu trebuie să-ţi bagi nasul în lucrările mele şi de aceea le-am şi încuiat. Petrică îţi citea din versurile lui şi tu râdeai. Ei, eu n-o să-ţi citesc din scrierile mele, ca să-ţi satisfac vulgarul apetit de a-ţi coborî bărbatul… Petrică era un poet bun, l-ai surpat interior cât aţi trăit împreună, n-a mai putut scrie nimic… Puţin îmi pasă de el, dar bucuria noastră de a trage totul pe ceea ce e comun am simţit-o din prima zi când m-am mutat la tine… Eu nu le dispreţuiesc pe fetele lui Calcan şi pot foarte bine să compar lecţiile mele la universitate cu ale lor, profesional vorbind, dar tu ştiai de doi ani de zile că, dincolo de toate astea, urmăream un ţel care nu era străin de ceea ce predam studenţilor, fiind în acelaşi timp ceva dificil de atins, care nu e de nasul… Cu alte cuvinte, mă părăseai trudei mele în care nu credeai. Foarte bine, pot s-o iubesc şi fără asta, mi-am spus, nu fără desamăgire, fiindcă victoriile în spirit sunt turburate de singurătatea în care ne condamnă familia, odată întorşi acasă din cetate, unde suntem sărbătoriţi. Nu-i nimic! mi-am zis. Bine că ea nu e Xantipa, are, în felul ei, un suflet generos şi o filosofie intransigentă, în care conceptul de egalitate al tuturor oamenilor în faţa a tot merită să fie luat în scamă… Nu l-a citit pe Bakunin, ca să spună că l-a împrumutat de la el. E al ei, descoperire proprie, numai să-l aplice consecvent. Or, ea vine şi-mi sparge biroul şi mai îmi ia în derâdere şi «opera»-cuvânt pe care îl pune rânjind între ghilimele…”

Dar, perorând, îndoiala mi se şi infiltrase în inimă încât tăcui. Poate că ea nu pusese nimic între ghilimele, poate că

nu rânjise răsfoind caietele, poate că aceste caiete nici măcar nu fuseseră răsfoite cu dispreţ, ci doar cu grabă, gelozia, nedumerirea fiind singurele sentimente care o ghidaseră? mă întrebai privindu-i palma pe care continua s-o ţină pe obrazul lovit. Îşi plecase fruntea şi din când în când îşi strângea genunchii ca şi când i-ar fi fost frig, se încheia învelindu-şi gâtul cu reverele pijamalei, ca şi când ar fi avut un şal. Şi cu coatele pe genunchi îşi ducea palma şi-şi ascundea obrazul. Nu cumva ea fusese crispată de vinovăţie când rostise cuvintele „nu ţi-am distrus opera?" Nu cumva dorind iertare, înţelegere, vrusese „s-o dea" pe glumă? Într-o clipă efracţia săvârşită de ea îmi zbură pe dinaintea ochilor cu toate sensurile răsturnate. Mă iubea! Altfel n-ar fi pus mâna să-mi spargă biroul.

Mă ridicai şi mă aşezai jos lângă ea. Lacrimi mari îi picurau din ochi pe covor. „Venisem, îmi şopti, să-ţi spun că sunt însărcinată… Şi răspunsul tău a fost să mă trimiţi jos, la pământ… Te-am aşteptat toată seara să-ţi spun acest lucru. Astăzi vroiam să ţi-l spun, îmi intrase mie în cap să fie astăzi, în loc de asta, am stins lumina, te-am auzit cum sunai, dar n-am vrut să cobor să-ţi deschid…" „De ce n-ai vrut? De când ne-am căsătorit aşi putea să spun că chiar din acea clipă te-ai schimbat." „Nu m-am schimbat, sunt aceeaşi!" „Nu-i adevărat, nu eşti aşa, nu-ţi dai seama?" „Ba îmi dau seama, dar ce să fac, vreau să fiu ca înainte, dar parcă simt un pietroi pe inimă…".,Nu, zisei, pietroaiele le aduce o situaţie insolubilă, mai degrabă ar fi trebuit să-l simţi acest pietroi înainte, nu acum, că ai scăpat de Petrică… Ai scăpat în toate sensurile, te-ai vindecat de mila pe care o simţeai pentru el şi pe care el a purtat-o până în pânzele albe…" „Singur spui că l-am surpat pe interior cât timp am trăit cu el. E adevărat, mă simt vinovată. Aroganţa lui de sine mă făcea să-l lovesc,să nu mai fie atât de…"Ei,da şi ai făcut-o până l-ai împins spre umilinţă. Ar fi trebuit să te bucuri." „Păi mă bucuram, atunci am ţinut cel mai mult la el!" „Bine! şi ce n-a mers?

Ea nu răspunse. Nu era prima oară când îi puneam această întrebare, şi nu era prima oară când răspunsul ei era o tăcere. O singură dată spusese: „atunci ai apărut tu „. Vrusese să-mi sugereze că dacă nu apăream eu, totul ar fi fost bine între ea şi Petrică? Aiurea! Când apărusem eu, demult căsnicia lor era pe drojdie! Sau poate nu pentru ea, dar pentru Petrică în orice caz. O urmăreau încă sfărâmăturile acelei vieţi? Şi nu cumva divorţul durase atât de mult din pricina indeciziei ei? Dar nu simţeam niciodată nici cea mai mică şovăială în timpul întâlnirilor noastre. Dar ştiu eu ce făcea, ce simţea, când rămânea singură?

XVI

„În sfârşit, zisei, ce-a mers, ce n-a mers, nu mai are acum nici o importanţă. Să revenim la noi doi… Eşti sigură că ai rămas însărcinată?” (Mă avertizase cu zece zile în urmă că <s-ar putea>). „Da, sunt sigură”, spuse foarte posomorâtă. „Bine, zisei eu atunci, ai făcut în aşa fel încât această ştire să se asocieze în amintirea ta cu o palmă pe care ai dorit-o. Dacă nu ţi-aşi fi dat-o ai fi inventat altceva decât spargerea biroului şi răsfoirea caietelor mele. De ce ai spart biroul?” „M-au revoltat sertarele închise. Cu mine în casă te ascunzi de mine?”

Începui să măsor încăperea în lung şi în lat. „Ei da, îi răspunsei, venea în contradicţie cu tot ceea ce eşti tu, care nu concepi că un cuvânt rostit nu poate fi inocent. Ai rostit acele cuvinte şi n-ai bănuit că pot avea o consecinţă, mai ales că ştiai bine ce spui. Erai de partea domnişoarelor Calcan, nu a mea. Vreţi toate să vă credeţi atotputernicele acestei lumi, fiindcă aduceţi pe lume copii. Şi în ultima vreme se constată că aduceţi mulţi. Dar multă lume nu înseamnă multă conştiinţă. Tiparul se strică, specia nu e mai puternică, indivizii născuţi sunt mai slabi… Salut pe viitorul nostru copil, cu scutecele lui, dar eu pe tine te vreau, şi nu să devenim servitorii unui nou-născut… Naşte-l, să existe în sine, ca esenţă, creşte-l, dar pentru tine nu trebuie să existe nimeni în afară de mine. Altfel ţi-l iau, ca

Rousseau, şi îl dau la un leagăn… Nu spun că aşi face ca tatăl lui Oedip, care a intuit că venirea pe lume a copilului însemna înlăturarea lui, iubita devenită mamă nu l-ar fi mai iubit pe el ci pe copil. Drept care l-a luat şi l-a dat pe mâna unor slujitori să-l arunce într-o prăpastie. Cunoşti urmarea, slujitorii nu l-au aruncat, Oedip a fost crescut de nişte păstori, l-a detronat pe tat-său şi a început să trăiască cu maică-sa…”

Mă oprii. Ceea ce spuneam eu acum era ceva inocent? Bineînţeles! Dar văzui că mă ascultase cu o expresie de mare concentrare pe chip, al cărei înţeles eram atunci departe de a-l bănui, cu atât mai mult cu cât o nobleţe bizară se aşternuse peste aceste trăsături pe care le lovisem cu o atât de fulgerătoare violenţă, „Bine, zisei, şi acum să-mi spui de ce n-ai vrut să-mi deschizi şi de ce ai stins lumina. Ştiai de ce sunam! Bănuiai ce sentimente mă stăpâneau. Data trecută m-ai luat fără veste, ca pe-un adolescent, dar acum eram pregătit să ţi-o plătesc. Soneria trebuia în orice caz să fie pentru tine buzduganul smeului care îşi anunţă sosirea, intră în casă şi se aşează singur într-un cui, dacă nu era semnalul iubitului care vine acasă, a cărui inimă bate pentru tine şi e nerăbdător să te vadă, să te ia în braţe şi să te strângă ca şi când te-ar fi regăsit după luni de aşteptare. Chiar aşa şi era. De când am venit aici la tine, caut mereu să te regăsesc. Ceva s-a întâmplat cu tine… (şi coborâi în genunchi înaintea ei şi îi căutai privirea, care se întâlni cu a mea, mare, cu pupila imens dilatată, deşi camera era albă de lumina puternică a plafonierei). Ştii? S-a întâmplat ceva. M-am adaptat uşor, trebuie să recunosc, mi-am spus: aşa o fi, una e când trăieşti doar iubirea, şi cei ce se iubesc se văd numai pentru asta, chiar dacă zilnic, iar pe urmă se despart şi se întorc la casele lor şi dorm singuri, se scoală de dimineaţă singuri, îşi iau micul dejun singuri şi se duc apoi acolo unde muncesc. Şi alta e să trăieşti clipă cu clipă sub acelaşi acoperiş, între aceiaşi pereţi… Ce ore frumoase erau mai ales acele dimineţi de la

începutul toamnei, când mă urcam la catedră şi în timp ce mă gândeam la tine îmi începeam cursurile zâmbind enigmatic, aşa mi s-a transmis că ar fi zis o studentă, că am un antipatic surâs enigmatic… Bineînţeles! Fiindcă le vedeam pe toate cât erau de urâte! şi apoi la orele unsprezece, secretara care mă găsea chiar pe aproape de biroul ei: domnul Petrini, la telefon… crezi că există ceva pe lume care să te subjuge mai tare decât entuziasmul sufletului, bucuria care ţâşneşte din el liberă, fără oprelişti de nici un fel, neînsoţită de nici un gând reticent, de nici o urmă de bănuială, de gelozie sau resentiment?… Înainte de orice cuvânt sufletul tău îşi elibera brusc, la auzul glasului meu, un preaplin al inimii, glasul tău în receptor era ca un strigăt… Avea puterea de a pătrunde adânc în suflet, era de încântare extremă, de surpriză ca în faţa miracolului, uimire extremă, exista asta, un om pe care îl chema Victor, cum, continua să existe, Victor al meu, da da, exista, era el, îi recunoşteai glasul, apoi, Victor, iubitul meu, ce faci tu acolo, mi-e dor de tine! Mă feream de această agresiune a puterii tale de a iubi, apele adânci ale simţirii mele răscolite năvăleau asupra ţipătului şi îl înecau, vroiam să rămân intact în cutiuţa în care stătea puterea mea, cei trei viermi nemuritori din basme care îl făceau pe smeu de neînvins, dar de fiecare dată strigătul tău pătrundea tot mai adânc, dincolo de aceste ape, acolo unde se presupune că nu mai e decât această putere lăuntrică şi abisul, şi îi auzeam acolo ecoul, bine instalat, împrietenit cu ceea ce noi nu ştim de fapt ce e acolo, peste capul şi voinţa mea… Ne vedeam apoi la prânz, şi spre seară îţi deschideam uşa la mine… Nu mai puteam! ne culcam cu faţa unul la celălalt şi tu îmi şopteai: hai să murim! Asta se repeta de un an de zile, dar noi trăiam în mod acut acest sentiment straniu ori de câte ori ne vedeam şi noaptea se cobora în odaie, găsindu-ne tot astfel, privire în privire, halucinaţi de noi înşine şi de vecinătatea morţii care, invocată, venea lângă noi şi ne veghea parcă, prezenţă neputincioasă şi iluzorie, căci nu ne

temeam de ea… Cu atât mai însetate ne erau apoi sărutările şi îmbrăţişările… Nu le acceptai decât împotrivindu-te, chestie cu care nu mă obişnuiam şi nu m-am obişnuit nici până azi… implorându-mă… strigându-mă în şoaptă ca şi când aşi fi fost departe, undeva prin secole, prin timpuri imemoriale, călcând dealurile să viu spre tine, printre dinozauri… un milion de ani înapoi… Nici nu ştiu cum au zburat doi ani… Acuma, continuai eu desdoindu-mi genunchii şi aşezându-mă jos pe covorul moale, nici n-au trecut trei luni de când trăim împreună ca soţ şi soţie şi aşi putea aceste luni, să le povestesc zi cu zi, atât de greu au trecut… Eu veneam cu amintirile unei mari iubiri, pe care vroiam să le păstrez şi în acelaşi timp să le sporesc cu altele noi (alte priviri albite de uluire, alt chip a cărui strălucire, când îmi spuneai te iubesc, Victor, e un secret pe care nu ţi-l voi dezvălui), tu veneai doar cu încântătoarele tale povestiri din lumea în care te mişti gen Calcan, arhitecţi de toate soiurile şi nuanţele, şeii care de care mai demagogi şi efemeri, şefi noi, ieşiţi din îmbulzeala societăţii noastre care se răsturna şi printre care un om de soi era o mare minune… Bine, mi-am spus, într-o zi o să lase aceste povestiri la o parte, o mare tăcere se va aşterne între noi, ne vom culca iarăşi unul cu faţa spre celălalt şi ea îmi va şopti… hai să murim! îmi evitai privirea, ca şi când n-ai fi ştiut ce aşteptam de la tine. Ba nu, te uitai în ochii mei, dar ce bizar, erau alţi ochi. Ochii ăştia nu ştiau ce făcuseşi tu înainte, nici gura ta nu mai era aceeaşi gură care îmi şoptise atâta timp te iubesc. Am crezut că o să-mi dai ca mai înainte telefon la facultate, să-ţi aud strigătul de uimire. Nu, telefoanele au încetat, iar când te-am căutat eu zadarnic, mi s-a părut chiar mie ridicol când ţi-am imitat glasul… Matilda, ce faci tu? Ce să fac, zice, bine, uite, o să intru într-o şedinţă, aşa că dacă întârzii nu mă aştepta la masă! Pe urmă s-au instalat serile interzise, fatala oră 9 şi timpul iubirii noastre, adică ce mai rămăsese din ea, s-a mutat dimineaţa… De fapt era altă iubire, bună şi asta, mi-am zis,

bine, bine, Matilda, deşi ai mai fost căsătorită şi eu nu, nu simţi că o astfel de iubire alungă surpriza, ba chiar capeţi aversiune împotriva ei (măcar fiindcă îmi plăcea mie ar fi trebuit să vii să-mi deschizi), fantezia seacă şi într-o zi o să te uiţi la mine holbată şi o să te întrebi: cine mai e şi străinul ăsta…?". „Chiar aşa este, zise ea deodată, îmi eşti străin. Fiindcă n-ai făcut nimic ca totul să fie ca înainte."

Rămăsei tăcut. Deci eram în întârziere, cine ştie de când fusesem judecat, poate chiar de mult, şi găsit vinovat. Da, iată, de aceea desigur palma mea din astă seară nu fusese pentru ea o catastrofă, fusesem în stare să i-o dau, ea mă provocase, eu i-o dădusem şi ea căpătase confirmarea că nu se înşelase asupra mea. N-am făcut nimic ca totul să fie ca înainte! Cum, dar făcusem totul aproape în fiecare secundă a vieţii noastre în doi, în fiecare secundă îi pândisem fiecare gest, fiecare intonaţie, fiecare înţeles al cuvintelor rostite, gata pregătit să-i răspund… Şi nu trecuse zi fără să schiţez, da, să schiţez, nu să duc până la capăt un gest care însă nu mai apărea într-o oglindă. Dispariţia iubirii e ca o oglindă întoarsă, nu se mai vede nimic, te uiţi zadarnic în ea. Gestul tău nu se mai reflectă, nu-i mai răspunde nimeni. Eşti singur. Încercasem în mod ridicul să întorc cu mâna mea înapoi această oglindă, dar n-o puteam întoarce, cum nu poţi întoarce înapoi un râu al cărui curs ţi-a convenit un timp, clar pe urmă el a cotit pe unde nu vrei tu şi curge dracului în altă parte… Cotitura asta o făcuse Matilda fără să-mi spună. Mi-o spusese acum, după ce ascultase cu nepăsare târzia mea confesiune. Ce plăcut e totuşi când descoperi un adevăr!

„Ar fi o prostie, îi spusei, să-ţi reproşez ceva. Fără să ştiu de ce şi de când nu mă mai iubeşti. Îţi sunt străin, străin îţi rămân. Şi cu asta, basta. Consecinţele, ca şi în moarte, vor fi mai spectaculoase decât actul simplu al morţii. Dacă vrei, le simplificăm, ca să nu apară. Ca să nu se bucure babele care freamătă când cineva moare şi copiii să nu vină buluc în

urma cortegiului funerar… Sarcina poate fi întreruptă, ne despărţim şi eu o să găsesc alta încă şi mai minunată.”

Îmi aruncă o privire în care străluci intens iubirea, pe care căutam s-o regăsesc. Mă ridicai şi trecui în spatele biroului. „Ce-ar fi, zise ea cu această privire, să pleci chiar acum?'„

În literatură, chiar în cea mai bună, eroul aflat în situaţia mea are de ales între cuvintele care s-au rostit şi sentimentele care nu-l puteau înşela, ghicite în privirea femeii iubite. Cei fără experienţă se duc spre ea, fără să-şi dea seama că acea privire e o cursă în care trebuie să cazi, pentru a fi mai bine lovit, cei orgolioşi rămân pe loc bănuitori, bănuială care li se confirmă. Eu m-am dus spre ea şi am primit lovitura. „Nu te apropia, mi-a strigat, şi te rog să pleci. Pleacă, mi-a şoptit apoi brusc exasperată, nu pot să te mai suport, chiar acum te rog să pleci…” Deodată căzu în genunchi şi izbucni într-un plâns repede reprimat, împreunându-şi mâinile… „Mă rog de tine să pleci, ah, o să mi-o plăteşti”, şi se ridică şi se aruncă pe canapea ţipând înăbuşit…

Cum să plec? Nu pleci când eşti alungat. Trebuie să bei tot paharul şi, întărit de otrava lui înghiţită, să nu-ţi mai pese de cine ţi-a dat-o. Dar Matilda, după ce mă făcu să gust doar din el, nu dădu nici un semn că ar avea de gând să mi-l ofere, acest pahar, să-l înghit până la fund. Se ridică, străbătu holul, intră în dormitor şi după o clipă auzii cheia răsucindu-se cu hotărâre. Îşi închipuia (şi era adevărat, avusesem acest impuls) că o să vin peste ea. Mă îmbrăcai şi ieşii să mă plimb. Acum, da, aveam la ce să mă gândesc, nu era atât de simplu ca plecarea mea de la universitate.

Cred că vreo oră străbătui străzile fără să mă gândesc la nimic. Astfel se stinse treptat sentimentul apăsător pe care mi-l dădea ideea că Matilda nu mă mai iubeşte. Dar ideea rămâne, şi pe lângă ea se furişară altele. Dacă nu mă mai iubeşte şi nu mă mai poate suporta, trebuie să ne despărţim. Bine, dar de ce? Era limpede că nu mă mai iubea, că adică oglinda era întoarsă, dar ceva a făcut-o să se

întoarcă, ce anume? Nu i-a mai plăcut cel ce se oglindea în ea, din pricină că eu n-am făcut nimic ca totul să fie ca înainte? Asta e o glumă, nici înainte nu făcusem nimic, eram acelaşi om de astăzi, ba chiar făcusem mult mai mult ca înainte, o iubeam mai profund şi nu eram un ins care nu ştia să arate acest lucru, un ins, să zicem, care simţea una şi în realitate arăta altceva, să zicem meschinărie, egoism, nepăsare, dominaţie stupidă, iritare de stăpân… Nu făcusem nimic ca totul să fie ca înainte! Nu păreau cuvinte spuse la întâmplare. Erau rodul unei gândiri anterioare acestei seri; când avusese ea această revelaţie? Şi din ce se născuse? Ei bine, ce-ar fi trebuit să fac şi nu făcusem? Vrusesem s-o iubesc ca şi înainte de căsătorie. Dar chiar de-a doua zi ea tăiase punţile şi eu apoi zadarnic încercasem să ridic altele. Vrusese să trăiască „în prezent”. Dar prezentul… Iată prezentul! Prezentul nu mai era nimic, fiindcă trecutul nostru de căsătoriţi, trecutul ei, opera ei, era fad. Nu cumva a vrut să spună că eu nu trebuia să accept ca ea să taie punţile, să resping deci prezentul pe care mi-l oferea? Da, dar forţele ei în a şi-l impune fuseseră mai puternice, aşa este, îmi dau seama, m-a târât şi pe mine în această alunecare… Şi îmi veni un gând liniştit care mă eliberă de orice ispită de a mă învinui. O iubeam pe Matilda, nu voi pleca, dar voi lupta, orice-ar fi, împotriva celei ce devenise după căsătorie, cu teoria ei cu tot, că numai prezentul înseamnă viaţă. Da, îmi aduceam aminte cum ea însăşi exclamase odată: blestemate idei! Da, ideile aveau asupra ei un efect asemănător drogurilor, o puteau pierde.

Da, dar cum putem împiedica pe cineva să aibă idei? Când vin din fiinţa ta (şi era cazul Matildei), şi nu vin dinafară, au o forţă aproape indestructibilă, pentru că e orgoliul care le însoţeşte. Da, dar şi eu le aveam pe-ale mele. Nu voi mai ceda.

Şi simţii bucuria că ea era însărcinată şi că despărţirea, chiar dacă împinsă de determinări fatale care îmi scăpau, ea va dori-o, nu era nici pentru mâine şi nici pentru un

viitor apropiat: nici o femeie nu deschide un divorţ fiind borţoasă. Copilul acela nu se putea naşte ilegitim… şi Matilda, dacă ţinea să-l aducă pe lume, nu putea, cu el încă în burtă, să-i facă o asemenea figură…

PARTEA A PATRA.

I

Astăzi m-a vizitat, apărătorul meu, fostul judecător. Cum l-am cunoscut eu pe Ciceo? Într-un fel incredibil de simplu (îl chema Ştefan Pop, Ciceo, îi spusesem eu de la început că trebuia intercalat între numele şi prenumele său).

Se întâmplă rar astfel de conjuncţii cu soarele prieteniei, fiindcă oamenii ori aleargă după fericire cu o femeie şi nu mai e loc în conştiinţa lor pentru alte bucurii, ori sunt obsedaţi de probleme de existenţă, o carieră pe care o urmăresc sau lupta acerbă să nu decadă după ce şi-au atins un scop. La facultate am avut prilejul să mă împrietenesc cu doi colegi, dar repede acest început de prietenie s-a degradat din pricina unui al treilea, un ins neînsemnat… Da, neînsemnat azi, dar poţi să ştii ce devine mâine? Cine nu vede că în aceste timpuri neînsemnaţii străbat curbe uluitoare? Un neînsemnat nu e neapărat un om fără calităţi, dar aceste calităţi nu apar decât după ce e proiectat pe spirală, şi nu sunt de fapt calităţi, tot neînsemnat este dacă e luat în sine, dar tocmai această neînsemnătate era necesară pentru o poziţie însemnată. Aceşti doi virtuali prieteni ai mei au crezut că pot da şi ei lovitura petrecând mii de ore lângă un astfel de ins… Tocmai ei, care se delectau acasă cu Rimbaud, Verlaine şi Samain… De la o vreme ori de câte ori ne dădeam o întâlnire, era prezent şi omul neînsemnat, prezenţă inexplicabilă la început pentru mine… Ce dracu căuta alături de noi? Văzând că i se dă atâta atenţie, acest ins începu să prindă curaj şi să debiteze astfel de tâmpenii, încât nici măcar nu puteam să râd. Dar cei doi îl ascultau foarte senini, îl completau, îi dădeau dreptate, ridicau ideile lui şcolăreşti la rangul de sistem de gândire, cu referiri la mari personalităţi şi filosofi, şi asta

dura ceasuri întregi, încât după o astfel de întâlnire mă dureau oasele şi îmi pierea somnul, reacţie bizară a organismului chinuit. Într-o zi n-am mai putut înghiţi şi după plecarea individului i-am întrebat: „Ce găsiţi voi la idiotu`ăsta? „De ce, mi-au răspuns ei, nu e idiot deloc, are multă intuiţie. Idioţenia e o armă, a adăugat cel la care ţineam eu cel mai mult. Şi el ştie s-o folosească… Cum, a reluat celălalt, e în tradiţia poporului român, preferă să pară prost, n-are probleme! Dar nu e!… Inteligenţa afişată e orgoliul prostului, a reînceput cel pe care îl preţuiam eu cel mai mult şi aşi fi vrut să fim prieteni… Cele mai mari necazuri, a continuat el, le are cel care e inteligent, dar nu ştie că îi e propriu inteligenţei să nu se indigneze pe cel aşa-zis prost. Camil Petrescu, de pildă, face parte din această categorie de inteligenţă. Mie îmi place Sadoveanu, a cărui inteligenţă nu se expune. Şi şi-au apropiat capetele şi au început să vorbească între ei, ignorându-mă. Am avut sentimentul că totul e o înscenare, un complot împotriva mea, în realitate se depreciau pe ei înşişi, ca să se simtă bine omul neînsemnat pe care îl cultivau. „Cu voi nu mai sunt prieten, le-am spus. Nu accept să-mi cheltuiesc ore din viaţa mea, cu care am ceva mai bun de făcut, ca să măgulesc o nulă.” Şi m-am ridicat să plec. Asta nu prea le-a plăcut, dar n-au schiţat nici un gest să mă reţină. Abia după ce omul neînsemnat, universitar şi el, a devenit secretar cu agitaţia şi propaganda în comitetul judeţean de partid i-am înţeles, dar n-am înţeles ce dracu sperau ei de la el, fiindcă în loc cel puţin să-i protejeze, dimpotrivă, el i-a lăsat pe amândoi în plata şedinţelor purificatoare de mentalitate burgheză şi cosmopolitism în care au picat, şi n-a mişcat un deget când au fost daţi afară din universitate. Să-i citeşti pe Rimbaud, Verlaine şi Samain şi să afle asta chiar omul complexat că nu se putea delecta cu aceşti poeţi, asta, în acea vreme, era cu adevărat o dovadă de prostie şi nu de inteligenţă, fiindcă se pare că omul neînsemnat chiar dacă ar fi vrut să-i apere n-ar fi putut, ştia şi el că cei trei erau

nişte „cosmopoliţi”'. N-ar fi fost mai bine să nu ştie? Mi-a părut rău totdeauna că n-au dorit să formăm noi trei un grup. Ei doi au rămas prieteni, unul a fost numit obscur redactor la o revistă în limbi străine, celălalt, profesor de franceză la un liceu.

Nici prietenia mea cu Ion Micu nu rămăsese neatinsă în acel an. Nu ştiam şi nu urmărisem cum putuse el să joace rolul diavolului predând pe Păun-Pincio, Neculuţă şi Cezar Bolliac în locul lui Eminescu. Esenţial pentru mine era să ştiu-că nu făcea nici în faţa mea şi nici în lipsă elogiul omului neînsemnat, cum făcuseră cei doi colegi ai mei de la catedra de istoria filosofiei. Ion Micu, e drept, nici el nu-mi mai povestea nimic despre ceea ce se întâmpla pe la ei pe la Filologie, eram încântat şi liniştit că rămăsese acelaşi şi că totul trecea ca şi înainte prin flacăra ironiei lui necruţătoare, reviste de literatură, poeţi, romancieri, critici literari din oraşul nostru, dar şi din capitală. Ne întâlneam tot la acea braserie şi ne servea tot domnul Jenică, iar el înfuleca acelaşi chateaubriand şi sorbea acelaşi număr de filtre care îl făceau la un anumit moment să înceapă să bâţâie din picior, în ciuda faptului că noua lui soţie i le număra, acele filtre, cu reproş, că a băut nu ştiu câte şi că îi ajunge… Se făcea că n-o aude, se ridica de la masă, dispărea cu un pas greoi (se îngrăşase între timp) şi când revenea îi răspundea că un om trebuie să moară de ceva!

Până într-o zi când plimbându-mă singur prin oraş, văzui nişte afişe lipite la intrarea Casei de cultură. Pe ele scria negru pe roşu că în ziua cutare prof, univ. Ion Micu (ajunsese între timp profesor) va conferenţia despre (cu litere uriaşe): Unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicăliţului. Am rămas stupefiat, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Multe seri ne distraserăm noi pe seama acestui troglodit care scria versuri neaoşiste elogiind, ameninţându-ne parcă, un soi de ţărani primitivi care purtau cu mândrie tundre sure pe umeri şi cât erau ei de devotaţi partidului şi îi stârpeau pe contrarevoluţionarii

de prin munţi. Bineînţeles că „opera” lui poetică era mai vastă, publicase volume despre aproape toate meseriile, compuse în general din imnuri (o încurcase doar cu unul intitulat Turnătorul. Tu, turnătorule, scria el, din mâinile tale ies roţi de vagoane, te salut, turnătorule, aşa şi pe dincolo, făcându-i să râdă până şi pe cei care se temeau de el… O dăduse în bară cu acest elogiu şi trebuise să i se explice că nu era bine plasat acest cuvânt, chiar dacă se vedea clar că nu e vorba de turnătorul… ci de muncitorul care… aşa sunt oamenii, le merge gândul aiurea…). Individul însuşi îţi amintea o combinaţie stranie între hienă şi porc născută din imaginaţia unui Wells, din Insula doctorului Moreau: nas şi gură într-adevăr porcine, de râmat, ochi de hienă sub arcade de pitecantrop. „Asta, dacă i s-ar da voie, spusese Ion Micu despre el, ne-ar omorî pe toţi cu ciomagul în piaţa oraşului.” Cică ar fi ameninţat chiar pe cineva care îndrăsnise să-i spună că, din punct de vedere estetic, versurile lui… „Ah, ce-aş mai frânge eu gâtul la toţi esteticii ăştia… Sunteţi de-s neprincipialitate grasă” (vrusese să spună crasă!). Ei bine, şi iată-l pe Ion Micu pe afiş, anunţat că va ţine o conferinţă… Şi ce timidă era formularea, adică nu pur şi simplu despre opera poetică a lui Amăicăliţului, ci doar unele aspecte (nu toate!) ale prelucrării folclorului în opera…

Ce era cu el? Întâi am vrut să-i dau un telefon, dar m-am gândit că nu se mai putea face nimic, era anunţat, conferinţa se va ţine. Bun! Şi ce-o să-mi spună el mie după aceea? Cum o să mai putem sta împreună la masă?

Ne-am întâlnit totuşi şi nu mi-a fost uşor să-l întreb. Nu arăta bine şi avea pe chip o expresie de scârbă şi plictiseală, dar şi un fel de sfidare posomorâtă, supărat parcă dinainte pe cel care ar avea intenţia să-i reproşeze ceva. Ei da, dar ce mai puteam să ne spunem? încât nu l-am cruţat. „De ce ai făcut chestia asta?” i-am spus pe neaşteptate: ce te-a făcut să te înjoseşti astfel? A început să clipească des, ca şi când i s-ar fi pus un reflector în ochi şi mi-a răspuns: „Poxir

eviter le pire!” „Cum să te cred? Ce poate fi mai rău?” „Prefer să nu-ţi răspund. Ştii ce-a fost rău în viaţa mea. Rămâne, dacă mi-eşti prieten, să descoperi singur ce poate fi mai rău.”

Şaradă! Ce-a fost rău în viaţa lui! Desigur, m-am gândit, faptul că a iubit o femeie şi ea nu l-a iubit. Cine, bruneta care nu venea acasă după ce telefona că vine? Şi el o aştepta? Cu acea tipesă n-aşi fi putut face dragoste nici pe insula lui Robinson Crusoe, preferând reveria ne-împlinirii, acuplării cu o femeie care mi-era mult mai străină decât o capră sau o măgăriţă. Pentru a da peste cap repulsia, fiinţa umană ar trebui să aibă forţe gigantice. De aceea uneori preferă moartea decât să fie silită să stea în casă cu urâtul… Pentru el însă ea era, desigur, o lumină. Dar întrucât avea asta vreo legătură cu Amăicăliţului?

Pe urma deodată înţelesei: rău fusese în viaţa lui închisoarea şi mai ales torturile pe care le îndurase acolo. Bineînţeles! Fusese deci silit, ameninţat să ţină acea conferinţă? Ce vroise să spună, că l-ar fi băgat la puşcărie dacă refuza? Cum să cred o asemenea năzbâtie? „Înţeleg, îi spusei, ai fost ameninţat că o să fii dat afară din universitate.” „Pentru început”, zise el. „Da, şi pe urmă?” „Pe urmă ţi se deschid toate posibilităţile, reuşi el să râdă, dintre care cea mai ispititoare ar fi arestuirea. Sunt obligat să fac orice numai să nu fiu arestat şi bătut. Asta am putut-o suporta din partea celorlalţi, dar de la ai mei n-aşi putea şi mi-aşi pierde convingerile. Şi fără ele aşi fi un om mort.” „Două lucruri nu înţeleg, i-am spus, întâi de ce s-ar considera cineva un ora mort fiindcă şi-a pierdut convingerile? Poţi, pe baza însăşi a experienţei care te-a dus la pierderea lor, să capeţi altele, de pildă, în cazul de faţă să ajungi la convingerea că un comunism care înjoseşte omul silindu-l să ţină o conferinţă scabroasă nu e cel bun, fără ca neapărat să încetezi să mai crezi în idealurile comunismului”. „Asta e, că eu aşi înceta, din pricina bătăilor. Bătaia naşte ură, ca s-o poţi suporta, spiritul dă

naştere antidotului care e total, urăşti nu numai pe torţionari, ci întreg sistemul. Nu mai poţi raţiona liniştit când ţi se îndoaie gârbaciul pe spinarea goală. Iar ca să trec la capitalism nu mai pot din acelaşi motiv. Poate că alţii sunt mai tari, eu nu sunt." „Rămâne atunci chestiunea în sine, de ce să te consideri un om mort fiindcă nu mai ai convingeri politice. De pildă eu nu am, nu în sensul că n-am aspiraţii de om al cetăţii şi că le ignor pe cele ale concetăţenilor mei, sau n-aşi lua arma în mână împreună cu alţii dacă libertăţile ei fundamentale ar fi ameninţate. Da, dar odată pericolul trecut, aşi lăsa altora plăcerea sau pasiunea de a face politică… şi cred că formula apolitic pentru cei ca mine a fost bine găsită. Şi mai cred că într-un viitor foarte apropiat nimeni nu va mai fi blamat pentru asta, se va considera ceva firesc să nu-ţi placă nici un fel de politică. Formula de azi, cine nu e cu noi e împotriva noastră, va dispărea." „Întâi, de convingerile mele politice, sunt legate şi alte convingeri, dacă nu chiar toate, şi aşi fi un om mort fiindcă n-aşi putea fi apolitic, îmi place politica, mă pasionează. Şi ştii ce li se întâmplă unor oameni când obiectul pasiunii lor dispare sau sunt respinşi, dacă nu se sinucid, nici trăind, vorba lui Esenin, viaţa n-ar mai fi pentru ei vreo scofală mare." „Aşadar, am încheiat eu, accepţi să te umileşti din pricina acestei pasiuni, care nici măcar nu e una nobilă, şi tu ştii acest lucru, din moment ce constaţi în conştiinţa ta că nu e indestructibilă, cum să-ţi spun, faptul că poţi fi arestat pe nedrept nu te tulbură? N-ar trebui să raţionezi şi să-ţi pierzi convingerile fără să fie neapărat necesar să fii arestat? Nu e suficient să ştii că e posibil?" „Întâi că, prin definiţie, răspunse Micu, pasiunile nu sunt obligatoriu nobile. Iubeşti o femeie stricată, e o pasiune ignobilă, ei şi? Poţi şi muri pentru ea. Aşa era, îl înţelegeam bine, dar ascendentul pe care îl avea asupra mea şi care în mod ciudat stătea la originea prieteniei noastre încetă. Stătuse în închisoare pentru că luptase pentru un ideal, dar pe urmă acest ideal îşi pierduse din puritate, ca orice ideal

care e pus să se verifice în practica realizării lui cu natura umană şi timpul istoric, în cazul lui, ameninţarea venise de foarte sus, cum se află foarte repede, şi unde Amăicăliţului avea acces. Individul se plânsese că criticul literar Ion Micu (fiindcă începuse să facă critică literară) îşi bate joc de poezia revoluţionară, o ia în derâdere… Şi de-acolo de la Bucureşti din cabinetul acelui membru al Biroului politic pe care odată Ion Micu îl înfruntase la reproşul aceluia că de ce n-am învăţat încă ruseşte întrebându-l când are de gând să înveţe şi el româneşte, porni cu brutalitate ordinul telefonic cum să i se facă dreptate poetului… Putea fi şi mai rău, să-l pună pe critic să scrie un articol. Verba volant, în timp ce scrisul rămâne acolo tipărit, spre distracţia generaţiilor mai tinere, care venind din urmă caută cu plăcere punctul unde te-ai compromis. Dar ranchiuna omului politic se distilează, el preferă câteodată să te lase doar să ştii că poate veni şi asta, dacă, ei da, dacă îţi vei mai permite să-i dai replici dure, şi încă de faţă cu alţii…

II.

Era cam de o vârstă cu mine, dar nu chiar atât de în vârstă cum îl arăta o expresie parcă prea potolită în privire şi pe chipul său lat, rotund ca o pâine ţărănească. Mă plimbam prin parc şi l-am văzut de departe, după mers şi apoi şi după surâsul larg care îi lumina chipul, că e un om în primul rând comunicativ şi cu suflet încăpător, îşi permite să-şi arate bucuria care îl stăpânea, deşi privirea inteligentă dovedea că ştie că oamenii au treburile lor şi poate nu le arde de unul care părea să n-aibă niciuna şi să fie extrem de încântat şi de mulţumit de sine. Nu am decât foarte rar reacţii spontane, dar de astă dată eram sigur că nu dau greş. Mi-am încetinit paşii. El s-a uitat la mine drept şi i-a încetinit şi el. Am surâs. „Sunteţi vesel! i-am spus. A surâs şi el, confirmând, şi-a ridicat fruntea mai sus, gest care sugera că atunci când omul vorbeşte are nevoie de perspectivă să-şi pună, ca să zic aşa, interlocutorul în peisaj! (gest pe care apoi aveam să-l îndrăgesc foarte tare la el fiindcă aveam să

descopăr că în acea clipă el gândea, nu-i ieşeau cuvintele din gură doar ca să exprime ceva previzibil) şi mi-a răspuns cu o uimire de sine şi cu o sinceritate în glas, ca şi când s-ar fi întâlnit cu un vechi prieten: „Păi dacă am scăpat de belea?” „Se vede, i-am spus, că aţi scăpat prin proprie voinţă.” „Este foarte exact ceea ce spuneţi dumneavoastră!” mi-a răspuns ri-dicându-şi a uimire sprâncenele groase. „Exact! Prin proprie voinţă! Şi avu apoi un gest cu degetul, arătând aleea: vă plimbaţi?” „Da.” „Permiteţi, sunt, adică nu mai sunt judecătorul Ştefan Pop.” „Mă numesc Petrini, i-am răspuns şi sunt adică nu mai sunt asistent universitar la Filosofie.” Şi ne-am strâns scurt mâinile.

Simpatia a trecut de la unul la celălalt fără nici o prudenţă şi cred că acest lucru a fost posibil fiindcă eram amândoi, în acele clipe, doi bărbaţi liberi, eu de Matilda, el de un lucru pe care aveam să-l aflu chiar atunci, o situaţie limită care îl silea deodată să răspundă la o întrebare neaşteptată: ce era el, judecător care aplica legea, sau funcţionar subaltern, şi încă dintre cei umili, al unor şefi ai regiunii? Faptul care îl determinase să facă un act de voinţă şi să „scape de belea”, cum se exprimase el, nu era insignifiant, cum ni se întâmplă câteodată când trecem cu uşurinţă peste lucruri grave în care suntem implicaţi direct şi nu reacţionăm şi apoi dintr-odată, într-o zi, pentru un lucru cu mult mai mic, ne revoltăm, uimind pe toată lumea. Dimpotrivă, până atunci judecătorul Ştefan Pop avusese noroc numai de cazuri clare şi putuse să aplice legea nestingherit şi senin. Bineînţeles că avusese şi el de judecat chiaburi sabotori şi gestionari hoţi. Nu lua în seamă frazele lozincarde ale procurorului, lui îi trebuiau dosare din care să rezulte clar vinovăţia inculpatului. nu simple susţineri ale autorităţilor locale, preluate papagaliceşte de procuror. Or, faptele arătau că chiaburul cu pricina îşi predase toate cotele, îşi lucrase pământul, plătise impozitele… Bineînţeles, învinuirile erau politice, da, dar ăsta e alt proces care cere şi el dovezi, faptul că omul era chiabur nu însemna implicit că este prin

însăşi această clasificare delincvent politic. Poate că era un om de treabă, care nu făcuse chiar nimic, dar avea duşmani în sat care vroiau să-l înfunde. Nu ţine! Dovezi, fapte palpabile, martori nepărtinitori! Şi respingea acuzaţia şi îl achita pe inculpat, care nici el nu părea să fie o lumină, se uita posomorât la judecător şi avea aerul că nu crede că verdictul acestuia va fi respectat şi i se va da drumul să plece acasă; Ştia el ce ştia! Şi dimpotrivă, condamnase un colectivist care furase porumb de pe câmp şi îl apăra un şmecher de avocat cu Scânteia în buzunar, pe care când luase cuvântul în apărare o tot agita, spunând nu ştiu ce baliverne că are acolo dovada nevinovăţiei clientului său. Ce dovadă? Că, răspunsese pişicherul, în actul de acuzare se spune că furtul a avut loc pe data de şapte octombrie, or iată ce scrie în Scânteia pe data de întâi, aceeaşi lună, deci cu şapte zile înainte de comiterea infracţiunii în regiunea… (adică regiunea în care locuia inculpatul) strânsul recoltei de porumb s-a încheiat pe toată suprafaţa însămânţată, în toate satele şi comunele. „Cum putuse, onorată instanţă, să fure clientul meu porumb de pe câmp, argumentase avocatul triumfător, când practic demult se încheiase strângerea lui?” Şi depusese foarte mândru proba la dosar, Scânteia… „Să vă spun eu cum, îi replicase judecătorul, cu căruţa îl furase, cum declară paznicii care l-au prins şi cum stă mărturie la sfatul popular chiar căruţa încărcată. Sper că n-o să cereţi să fie adusă aici căruţa asta!” Uneori trebuia să condamne un om pentru o sticlă de bere sustrasă. Ce putea face? În orice caz nu-l condamna ca pe Jean Valjean la ocnă, îi dădea trei săptămâni, fiindcă se mai uita şi la om, nu totdeauna înfăţişarea cuiva e irelevantă… Un unic caz senzaţional îi picase în relativ scurta lui carieră de judecător, dar cuvântul senzaţional nu e cel potrivit, fiindcă ar fi trebuit ca acest caz să producă acea senzaţie, să fie adică adus sub toate aspectele la cunoştinţa publicului, ca să-şi merite numele. Or, nu se întâmplase nimic! Victima rămăsese şi victimă şi anonimă fiindcă, dacă

n-ar fi rămas anonimă, n-ar mai fi fost victimă. Adică nu, apăruse o notiţă în ziarul regional, dar ce notiţă!… Cu asta însă se terminase şi cariera sa de judecător…

Felul cum se practică o profesiune nu constituie un secret desăvârşit, auzise şi el de intervenţii brutale în mersul justiţiei, dar nu crezuse. Se spun tot felul de lucruri şi despre medici, cum îşi omoară pacienţii cu nepăsare, fiindcă bolnavul n-a ştiut ce să facă să fie bine îngrijit. Asta înseamnă că sunt şi adevărate aceste istorii? Sau dacă se găseşte un medic venal care nu-ţi face la timp injecţia salvatoare, asta înseamnă că trebuie să aruncăm blamul pe tot corpul medical? Un locotenent de miliţie a descoperit într-o uzină incredibile matrapazlâcuri, le-a prins firul, a luat declaraţii zdrobitoare, a împins ancheta până în pânzele albe şi a trimis dosarul tribunalului. Nu trece mult şi e chemat în acea clădire unde sunt strânse într-o mână sigură toate firele puterii. Şeful care îl convocase avea pe birou dosarul la care el, locotenent de miliţie, fireşte, cu avizul şefilor săi, maiori şi colonei, lucrase mai bine de un an de zile ca să-l întocmească şi să-l facă inatacabil. „Ascultă, mă boule, îi spuse acest şef, ăsta e dosarul pe care l-ai întocmit tu?” „Da, ăsta e!” „Uite ce fac eu cu dosarul tău, mai zisese acel ştab şi începuse să smulgă din el filă cu filă şi să-l rupă astfel în bucăţi, până nu mai rămăsese nimic din preţioasele lui mărturii autorizate, din capetele lui de acuzare minuţios dovedite. Şi acum, încheiase marele ştab, o să ţi se facă şi ţie un dosar…” Şi i se făcuse, fusese trimis în judecată şi condamnat… Cică ieşise după câţiva ani din închisoare, dar cam sonat… Povestea mereu, prin restaurante, o chestie aiurită cu o uzină. „Basme populare, răspunsese judecătorul când i se povestise acest caz… Şi eu lucrez în justiţie, dar n-am auzit să dispară de la noi un dosar odată intrat… Sau să fie condamnat un ofiţer de miliţie pe baza unui dosar fabricat… Spune-mi judecătorii care s-au ocupat de acest caz şi o să-ţi dovedesc că nu există astfel de judecători fără conştiinţă.”

Ceea ce i se întâmplă însă lui însuşi era atât de simplu, de clar şi de brutal, încât scutură bine din cap ca să-şi vie în fire. Îi pică pe rol un caz banal de prostituţie. O femeie, de altfel măritată şi mama a trei copii, se dusese într-o noapte la miliţie şi declarase că fusese violată de doi indivizi care o prinseseră în acea noapte pe stradă, opriseră un taxi, o împinseseră cu sila în el şi, deşi ea ţipase, nepăsător, şoferul întrebase de adresă, în timp ce unul din răpitori îi dădea douăzeci şi cinci de lei bacşiş. O duseseră undeva într-un bloc şi o violaseră. Răpitorii fură aduşi la miliţie, dar ei se mirară, n-o luase nimeni cu forţa, petrecuseră împreună la restaurant, băuseră şi ea fusese de acord să meargă cu ei. Dovadă chelnerul care îi servise toată seara şi responsabilul care de altfel o cunoştea bine pe femeie, era o veche clientă desmăţată a restaurantului. Fu convocat şoferul, care se miră şi el: cum, dar mergeau la braţ, femeia era veselă, glumea cu ei… Chelnerul şi responsabilul dădură şi ei declaraţii scrise că nu fusese vorba de nici o răpire… Anchetatorul întocmi dosarul şi îi dădu curs. Judecătorul însă nu avu timp să-l judece. Se pomeni cu un telefon în care o voce dură îl întrebă ce se aude cu cei doi răpitori? „Condamnaţi-i de urgenţă, daţi-le pedepse grele, să-i mai stârpim pe aceşti paraziţi care se ţin numai de chestii de-astea şi nu vor să muncească”, rosti vocea imperios. „Da, răspunse judecătorul, numai că nu sunt vinovaţi, dimpotrivă, reclamanta poate fi învinuită de prostituţie…” „Nu sunt vinovaţi?” îl întrerupse vocea sarcastic. „Nu, nu sunt!” „Să fie făcuţi vinovaţi!” „Pe ce temei?” „Pentru dumneata, tovarăşe judecător, parazitismul ar trebui încurajat?” „Nicidecum, dar nu pentru parazitism sunt ei trimişi în justiţie!” La care i se trânti telefonul.

Judecătorul dădu din umeri. Cine o fi fost şi ăsta care credea el că aşa se face justiţie în ţara românească? Nu avu însă timp să fie multă vreme nedumerit. În aceeaşi zi apăru în ziarul regional un mic reportaj, de fapt o notiţă, intitulată: „Pentru 25 de lei bacşiş. Şi începea astfel: „O

femeie fuge în noapte. Doi huligani o urmăresc. Este prinsă, apucată de păr. Un taxi opreşte. Femeia este împinsă înăuntru, şi în ciuda strigătelor ei, şoferul, impasibil, pentru 25 de lei bacşiş, porneşte maşina şi în loc să oprească la primul post de miliţie, îi ajută pe huligani şi-i duce la destinaţie, unde femeia este târâtă şi violată…" Şi încă două-trei fraze care anunţau că huliganii! au fost prinşi şi îşi vor primi urgent pedeapsa meritată, care, se spera, va fi cât mai severă, dar… să se termine şi cu obiceiul care îl poate face pe un şofer să fie părtaş la astfel de fapte odioase, numai să primească el un bacşiş gras…

Judecătorul tresări; ca om al legii el ştia ce însemna într-un articol de presă cuvântul părtaş. Era o asmuţire sa fie pedepsit şi şoferul. Şi într-adevăr aşa se şi întâmplă. Dar raportul anchetatorului nu-l implica şi nu-l implica nici reclamanta, aceeaşi miliţie viră rapid, îl arestă şi îl puse sub acuzare, pentru complicitate la „viol în grup", deşi dosarul care se afla sub privirea judecătorului sugera concluzia că din faptele prezentate reclamanta se dusese cu pârâţii de bunăvoie, rămânând ca tribunalul să judece şi să stabilească adevărul. Vă arăt eu vouă, gândi judecătorul, ca să stârpiţi bacşişul vreţi să condamnaţi un om pentru complicitate la un viol, şi acela inexistent!" Notiţa din ziar era semnată. Se gândi să-i dea ziaristului un telefon şi să-i atragă atenţia că mersul justiţiei nu trebuie turburat, că după pronunţarea verdictului şi bineînţeles în cunoştinţă de cauză asupra dosarului, se putea scrie şi semnala opiniei publice că s-a făcut o nedreptate, o eroare şi să se ceară revizuirea procesului. Dar nu înainte! Se răzgândi însă, individul nu era, bineînţeles, un inocent, sau poate era un tâmpit execrabil în cel mai bun caz, un umil executant al aceleiaşi voci care îi dăduse şi lui un ordin telefonic. Numai că iarăşi nu avu prilejul „să le arate el lor" ce însemna să fii judecător: i se luă procesul şi i se dădu altuia, care fără să ezite condamnă la ani grei, şapte şi zece celor doi şi cinci şoferului. „Bine, îi spuse el colegului său, dar pe ce dovezi

de vinovăţie aţi putut să daţi un asemenea verdict?” „Sunt la dosar, răspunse acesta neturburat, dacă vreţi, aruncaţi-vă un ochi.” Şi-l aruncă; dispăruseră din el declaraţiile chelnerului şi ale responsabilului restaurantului, care îi disculpau pe cei doi şi scoteau din cauză şi pe şofer. Iar documentul anchetatorului de la miliţie fusese schimbat cu un altul. Şi toate acestea foarte rapid, în câteva săptămâni şi sub starea de arest a acuzaţilor, cărora li se respinse cererea de a fi aduşi în instanţă martorii, chelnerul şi responsabilul.

Judecătorul, deşi tânăr, înţelese un lucru mai profund, că nu convenea adică nimănui în România să existe o lege care să-i silească pe paraziţi să muncească. Îi silea în felul acesta. Probabil că nu vor face atâţia ani, o să li se dea drumul înainte chiar să apară vreo amnistie. Dar întâi că procedeul era aberant, ce se întâmpla cu ceilalţi paraziţi care nu făceau prostia să se încurce cu vreo prostituată? O măsură restrictivă sau privativă de libertate nu poate trăsni doar pe unii, în timp ce alţii, vinovaţi de acelaşi mod de viaţă, îşi văd mai departe de parazitismul lor şi în pedepsirea altora nu învaţă decât cum să se ferească mai bine. Şi pe urmă de ce să recurgi pentru asta la justiţie, al cărei simbol e cumpăna dreaptă şi nepărtinirea ochilor ei legaţi de jurământul de a respecta legile scrise? Şi al doilea, ce vină reală avea şoferul? Cinci ani fiindcă ai luat douăzeci şi cinci de lei bacşiş? Ce făcea acum soţia lui cu cei doi copii mici rămasă fără bărbat şi acoperită de ruşine? Judecătorul se indignă şi îşi dădu demisia. Şi-o dăduse chiar atunci în ziua când îl întâlnii eu în parc, unde îmi povesti mult mai pe larg toate acestea.

Se înscrise în barou şi începu să practice avocatura. Nu se ştie pe ce căi (fiindcă o atitudine demnă din fericire se află la fel de rapid şi pe căi la fel de uimitoare ca şi una nedemnă), soţia şoferului îl căută şi îi spuse că ştie totul, cum a refuzat el să asculte de un ordin superior, cum i s-a luat dosarul şi cum în urma verdictului el şi-a dat demisia; îl

ruga s-o ajute să-şi scoată bărbatul din închisoare, care a fost lovit rău, fusese exclus din partid înainte de a fi arestat, într-o şedinţă în care organizaţia n-a votat pentru excludere, totuşi l-au exclus din ordin de sus şi el săracu nici n-a fost chemat să fie de faţă, l-au judecat în lipsă şi că s-a interesat de femeia aceea… Tot cartierul o cunoaşte, bărbatul ei e un beţiv care în seara cu violul a trimis-o după băutură, dar fără să-i dea bani, ea s-a încurcat cu cei doi neisprăviţi pentru suma de două sute de lei, pe care aceştia după ce s-au distrat cu ea nu i-au mai dat fiindcă n-aveau şi atunci asta, ca să justifice acasă de ce a lipsit atâta, dar să se şi răzbune pe cei doi şi mai ales de ce n-a adus băutură, i-a spus bărbatului ei că a fost violată. Violată?! a urlat el. Atunci hai la miliţie…!

Ştefan Pop ceru revizuirea procesului, dar nu obţinu după doi ani de insistenţe decât un recurs extraordinar, fiindcă nu i se admise teza că dosarul fusese trucat, procesul se judecă tot după vechiul dosar. Noile probe nu fură admise. Totuşi instanţa micşoră şoferului pedeapsa la jumătate. Cum doi ani îi şi făcuse, peste câteva luni el fu eliberat şi repus în drepturi doar ca şofer, îl vizită de îndată pe fostul judecător, să-şi exprime recunoştinţa. Era un ins voinic, liniştit şi cu o expresie de o cinste ireproşabilă pe chipul lui pătrat, negricios. Nu purta ranchiună nimănui, dar aflase că poţi fi trăsnit fără să fi făcut nimic şi era acum puternic înarmat împotriva unor astfel de fatalităţi: adică să le consideri de-aici înainte ca făcând parte din viaţă, aşa cum sunt bolile şi moartea, oamenii jucând în chestia asta doar un rol de manechine, pe care le învârteşti cum vrei… avea doar mulţumirea că nu pierduse stima colegilor lui şi că organizaţia de partid votase cu îndrăzneală împotriva excluderii, nu ca înainte, când toată lumea ridica mâiniie şi era de acord cu tot felul de abuzuri…

III.

După întâlnirea din parc începui să mă văd cu fostul judecător regulat, şi anume sâmbătă seara, şi totdeauna la

el acasă, unde în faţa televizorului şi la un pahar de vin precedat de sendviciuri, pe care ni le servea soţia lui, vedeam seriale englezeşti sau americane, ca ne distrau cum nu se mai poate, şi apoi începeam să trecem în revistă viaţa oraşului şi a persoanelor şi personalităţilor care constituie totdeauna pentru oameni – şi constituia şi pentru noi – subiect inepuizabil de uimire, surpriză şi reflecţie… Sunt ca spuma mării. Le-am uitat. Dar nu şi serialele. Îmi amintesc de Simon Templar. Sfântul", cum i se spunea, care prin tradiţie englezească, nu folosea pistolul, ci doar pumnul şi inteligenţa, de un altul cu o tipesă care ştia carate şi îşi culca cu repeziciune şi fără greş adversarii… Acum nu mai ştiu ce urmează… Şi aud aievea glasurile copiilor lui Ciceo care scoteau ţipete înalte ori de câte ori Saimon sau tipesa care ştia carate trimitea nu unul, ci câte doi-trei „bandiţi" la pământ. Ei erau încă mici, nu ştiau să citească subtitlurile, dar înţelegeau aşa, în linii mari, că ceea ce se mişca pe ecran era împărţit în două, pe de o parte Saimon sau această femeie şi prietenul ei şi restul bandiţi.

Dacă n-ar exista fericirea altora, nu ne-am sinchisi de nefericirea noastră. Amintirile, bombardate zilnic şi sistematic de către cea pe care am iubit-o altădată, sfârşesc prin a se şterge. Dar apare regretul sfâşietor când îi vedem pe alţii trăind în armonie şi sufletul parcă ni se sbate ca într-un sac tolstoian în care e vârât Ivan Ilici înainte de a muri. Nu mai aveam familie, totul era pierdut pentru mine, fiindcă bucuria de a avea copii e atât de indestructibil legată şi de mama care i-a făcut încât vederea lor, a copiilor, devine intolerabilă prin gândul eşecului de care ei îţi amintesc, prin inocenţa lor, mai rău decât prezenţa mamei, însuşi eşecul… Nu numai opera marilor oameni constituie pentru noi un stâlp de susţinere, ci şi întreaga lor viaţă, şi mai ales atunci când această viaţă nu e fadă sau exemplară. Socrate a avut parte de o Xantipa, certăreaţă femeie de talie, cu umoare neagră, care a intrat în istorie. Victor Hugo şi-a trăit copilăria numai cu maică-sa. Tatăl său, funcţionar

superior, era departe, o vreme în Spania, ca diplomat, apoi s-a stabilit undeva în sudul Franţei. Trăia cu o altă femeie, nu pentru că nu-şi iubise soţia, ci dimpotrivă, o iubise prea mult, dar în cele din urmă se săturase şi se scârbise de refuzurile ei pline de fumuri şi dispreţ şi, în ciuda faptului că aveau împreună copii încă mici, îi părăsise pe toţi şi aproape că nu-i mai revăzuse decât în cazuri de boală şi de moarte. Le trimitea doar bani. Îl iubeam pe acest francez pasionat şi dur din a cărui natură ieşiseră şi copii slăbănogi, unul chiar înnebunise (ăsta trebuie să fi semănat cu frigida de maică-sa), dar şi furtunosul Victor, puternic geniu nepăsător la trădarea soţiei, căci şi el nimerise peste una ca maică-sa, cu oroare pentru îmbrăţişarea şi iubirea care ţâşnesc direct şi pasionat, sensibilă doar la asiduităţile ipocrite, mărunţele, delicate şi plăpânde ale unui Sainte-Beuve, cu care îşi dăduse multă vreme întâlniri la biserică, după ce în casa lui Victor Hugo nu mai fusese posibil. Nu există mărturii revelatoare că această trădare l-ar fi zguduit foarte tare pe poet, care venise cast şi aproape încă adolescent în căsătorie. Ca şi tatăl său însă, găsi şi fu găsit şi el de alta, care îl iubi până la moarte… Şi eu am fost găsit de alta, dar…

IV

— Ciceo! strigai când îl văzui intrând în celula mea, ai venit?

— Da, zise, şi îţi aduc veşti bune…

— Veşti bune, zisei eu dibuind, bineînţeles în limitele destinului meu…

Ciceo nu răspunse, dar îşi păstră o expresie care parcă vroia să spună că nu chiar. Se apropie, se aşeză alături de mine pe pat şi îmi puse mâna pe spinare. Îi simţii palma care mi se urcă fără grabă spre umeri, pe care mi-i strânse îndelung, în mâna stângă ţinea o sacoşă.

— Ţi-am adus de toate, zise, nevastă-mea îţi urează poftă bună.

Îi spusei că îi mulţumesc şi scosei eu însumi ce era înăuntru, friptură rece de vacă, ouă fierte, şuncă, plăcinte cu brânză încă fierbinţi, din care şi începui să mănânc cu poftă mare, cârnaţi afumaţi, care n-aveau nevoie să fie prăjiţi şi franzele albe şi moi. Friptura şi şunca erau tăiate în tranşe subţiri, nu puteam să păstrez un cuţit în celulă.

— Arăţi bine, zise Ciceo, ai instincte bune, coincid cu opinia pe care şi-au formulat-o majoritatea colegilor mei despre cazul tău.

— Adică? îl întrebai fără să tresar şi nu prea curios. Trăiam sub stăpânirea bucuriei pe care mi-o dădea scrisul. Nu mă gândeam şi nu făceam altceva dccât să scriu, bucurie care se prelungea şi când mă opream ca să mănânc şi să dorm. Niciodată în viaţă nu mă angajasem într-o acţiune în care spiritul să fie solicitat atât de total. Poate, gândeam, m-am născut să trăiesc ceea ce am trăit şi să scriu o carte. De mult conştiinţa colectivă s-a angajat atât de tare în cultură şi creaţie, încât aceste două forme de viaţă au intrat în legile statistice. E tot atât de fatal să scrii o carte cum sunt şi celelalte fenomene ale existenţei, naşterile, morţile, accidentele şi pe un plan mai mare, desigur, seismele sociale. Oamenii au nevoie să ia cunoştinţă de faptele lor, e o lege a timpurilor moderne, care a apărut întâi la vechii greci. Şi adesea această lege sacrifică pe unul care să le spună. Un italian, spirit înzestrat, a trăit şaizeci de ani fără să scrie nimic, apoi deodată s-a aşezat la masă, a început să scrie, în trei luni a terminat cartea (admirabilă!) şi îndată după aceea a murit. De ce m-aşi speria eu? Gândul morţii era înghesuit undeva la periferia conştiinţei şi, când mi se întâmpla să urce mai aproape, îmi venea în minte reflexia lui Hamlet: dacă va fi acum, nu va mai fi altă dată. Mi-era egal. Judecătorul nu se grăbea nici el, ştiam de ce, din pricina sentinţei pe care urma s-o dea, ar fi trebuit să mă sperii, căci orice element de sugestie este pentru condamnat un element de şoc, cu toate că acest element nu aduce nimic nou.

— Nu se bazează pe nimic concret, zise Ciceo, ci pe intuiţia pe care o au ei, foarte experimentaţi cum sunt, că judecătorul va fi sfătuit să accepte legitima apărare. Ceva le spune că aşa va fi, şi am întrebat avocaţi foarte diferiţi, care nu se cunosc între ei.

— Astfel se formează o opinie de care toată lumea începe să fie sigură, ca să fie desminţită apoi de faptul brutal al legii, nu legea înscrisă în coduri, altă lege, mai misterioasă, îi răspunsei. Nu-mi fac iluzii. Ciceo, tot ce te rog e să mă ajuţi să-mi termin cartea.

— Bine, zise Ciceo, pe data de treisprezece septembrie fă-te grav bolnav, netransportabil, voi obţine o nouă amânare. O să vorbesc cu medicul închisorii. Am un prieten care îl cunoaşte. Vrei cumva să te bage în spital?

— Nu, zisei hotărât, acolo nu e linişte, n-aşi putea să scriu. E bine cum ai aranjat tu aici, să fiu lăsat în pace. Ia manuscrisul, bate-l la maşină şi adu-mi-l îndărăt. Îmi place să-l răsfoiesc, să-mi văd scrisul. Ai făcut rost de… Ştii tu! Un băiat bun, numit Nozinan…

— Da, îl am la mine, uitasem, zise Ciceo. Dar nu-ţi-l dau!

— De ce?! spusei mirat.

— Poate că legea aceea la care te referi tu îţi va fi favorabilă. Şi atunci n-o să mai ai nevoie de el.

— Ciceo, îi spusei, un erou al lui Hans Fallada întârzie până în ultimul moment să-şi spargă fiola ascunsă în gingie, zicând că o să mai aibă timp s-o facă. Or, văzând eşafodul, cu infamul miros de sânge care umplea aerul, începe să vomite şi fiola îi scapă. Nu vreau să mi se întâmple un astfel de accident, mi-e cu neputinţă să accept să trăiesc douăzeci de ani în închisoare. Speram că te-am convins. Nu mă întreba mai mult! E bine să-l am la mine din timp şi îţi promit că nu-l voi folosi dacă nu va fi cazul.

Ciceo făcu un efort ca să nu-i apară pe chip o intensă nelinişte, pe care însă i-o ghicii din indecizia cu care vârî mâna în buzunar, o scoase, apoi repetă gestul. Îi spusei că

mă simt perfect liniştit şi echilibrat, dorm bine, nu am coşmaruri, mănânc, după cum a văzut, cu poftă.

— Ai încredere, Ciceo!

— Bine, se hotărî el.

Şi îmi întinse flaconul, pe care îl vârâi sub pătura peticită şi aspră.

— Sper să nu mă percheziţioneze, mai spusei, deşi directorul închisorii mi-a făcut într-o zi o vizită şi s-a uitat foarte neîncrezător la manuscrisul meu. Era gata să mi-l confişte, sau cel puţin aşa mi s-a părut, dar a renunţat după ce l-a răsfoit vreun sfert de oră. „Eşti scriitor? m-a întrebat. „Da", i-am răspuns. „Ai mai publicat ceva?" „Bineînţeles" i-am răspuns, ştiind că n-o să se apuce să controleze. Ce-i păsa lui? Ciceo, reluai după câteva clipe, ştii, acum poţi să-mi povesteşti totul despre ea. Ştii la ce mă refer!

— Nu, zise el hotărât, altă dată.

Credea că n-o să pot suporta, că o să fiu turburat.

— Nu, confirmă el, stai liniştit.

— Poate că realitatea să fie mai uşor de suportat decât imaginaţia. Te-ai gândit?

— Da, până la un punct realitatea e mai puţin rea decât imaginaiţia. Dar de la punctul acela încolo, un detaliu real, un gest, o privire sunt mai rele tocmai pentru că ea e prima,ceea ce imaginaţia nu poate inventa.

— Aşa deci! exclamai, au existat acel detaliu, acel gest, acea privire… Nu mă mai iubeşte? Chiar?! Vreau detalii despre acest lucru teribil.

— Nu, e mai bine să nu ştii. Nu te mai gândi!

— Dă-mi măcar o sugestie, spune-mi cam despre ce gen de detaliu e vorba.

— Nici măcar, zise Ciceo, aprinzându-şi liniştit o ţigare. Tot ce pot să spun e că sunt detalii de viaţă. Le vei amplifica şi n-are rost. Tu trebuie să gândeşti doar un singur lucru: că o să scapi, că viaţa ta nu se va termina aici…

— Bine, Ciceo, hai du-te, ştiu că timpul tău e foarte măsurat. Am eu alte formule, adică mă gândesc la mama,

dacă ar fi trăit… Or, ea s-a dus cu gândul că fiul ei e încă tânăr şi o să se descurce el în viaţă.

Ciceo luă manuscrisul şi îl vârî în nelipsita servietă a oricărui avocat cu procese multe, care chiar dacă se duce să bea şi el o bere, deschide servieta şi tot nu se lasă până nu studiază un caz… Mă cuprinse un regret că rămmeam fără manuscrisul meu. I-l dădui şi oprii ultimul capitol. Aveam sentimentul că fără el mi-ar fi fost foarte greu să-mi continui povestirea.

V.

Gândul meu liniştitor că sarcina Matildei mă punea la adăpost vreme îndelungată de o eventuală despărţire fu ghicit parcă de ea, fiindcă a doua zi dimineaţa, la ceai, se uită la mine cu chipul ci de altădată – şi eu tresării recunoscând-o, era de o stranie frumuseţe şi tot ceea ce se petrecuse aseară mi se păru că pierise din sufletul ei fără să lase vreo urmă – şi îmi spuse: „Ei, când pleci? Nu vei fi tatăl acestui copil. Nu e copilul tău!”

Într-o fracţiune de secundă se prăbuşi planul meu de a o recuceri, de a mă opune acestei Matilde şi de a o trezi pe cea anterioară la dragostea pe care o avusese pentru mine. În cealaltă fracţiune mintea mi se întunecă, mă aplecai peste masă şi o apucai de fălci şi îi desfăcui gura: „Cum îndrăzneşti? şuierai. Cum îndrăzneşti? spusei iarăşi şi îi dădui drumul înspăimântat, căci simţeam în mine o astfel de ură şi de violenţă încât instinctul îmi şopti că o puteam omorî în clipa aceea dacă nu mă stăpâneam.

Primejdia în care se află un bărbat care iubeşte total o femeie seamănă cu aceea a unui om care a atins un fir de înaltă tensiune şi care dacă nu se zbate, dacă instinctul nu l-a ajutat să se smulgă în chiar clipa când a fost zgâlţâit, moare agăţat acolo fără scăpare. Astfel simţeam eu în acele clipe, că nu sunt în stare să mă uit liniştit la Matilda şi să-i spun: Bine, voi pleca chiar azi! şi să şi plec, fără să mă mai întreb de ce. Era un fapt brutal, ce importanţă avea că era pentru mine inexplicabil? Ce-o să mai fie pe urmă o să

vedem, acum se impunea să mă desprind. În loc de asta, mă pomenii spunând: „Bagă de seamă, cuvintele pot omorî. La un pahar, un idiot, ca să-şi bată joc de prietenul său, îi spune că fetiţa aceea pe care i-o făcuse nevastă-sa nu era făcută cu el. Acela a văzut negru, s-a dus-acasă şi şi-a omorât şi nevasta şi fetiţa băgându-le nisip pe gât.”

Mă uitai la ea. Nici o reacţie. Mai bună fusese prima reacţie, violenţa, apoi fusese bine că mă stăpânisem totuşi, ar fi trebuit, apoi, dacă nu puteam să plec chiar imediat, să rup cu ea în mine însumi, să nu-i mai vorbesc, să mă mut în birou, să nu mai dorm cu ea şi să aştept să vad ce se mai întâmplă, până când voi căpăta convingerea că totul se sfârşise între noi şi într-adevăr să plec apoi definitiv, îi vorbisem, şi anume îi vorbisem raţional, când ceea ce se întâmpla era iraţional.

Făcu însă ea ceea ce ar fi trebuit să fac eu, adică nu-mi mai vorbi câteva săptămâni. Iar mie mi se păru că dacă mă prefac că nu acord nici o importanţă scenei care avusese loc, cuvintelor spuse de ea, tăcerii ei care urmă, însemna că nici n-o aveau şi că până la urmă totul va reintra în normal. Care normal? În cel anterior istoriei cu spargerea biroului, care de bine, de rău era o existenţă în doi, nici mai bună, nici mai rea ca a altora? Cel anterior căsătoriei, cu cei doi ani de dragoste, nici vorbă, îmi dădui eu seama, acela era definitiv îngropat…

Şi într-adevăr, ea rupse într-o zi tăcerea şi viaţa noastră reintră în cel de-al doilea normal, dar iată cum. Stătea în fotoliu după masă şi foarte absorbită îşi dădea pasenţe. Trebuie să spun că în tot acel timp când tăcuse era, de la o zi la alta, tot mai frumoasă, aşi zice chiar mai frumoasă decât în cei doi ani în a căror revenire nici eu nu mai credeam. O linişte armonioasă ca scurgerea unei ape i se aşternuse peste chip, pe care n-o avusese niciodată. Nici exaltări fascinante, dar nici chip răvăşit, care îmi stârnise repulsie în acea zi când ne întorseserăm de la Tasia şi când semăna cu un oribil bărbat. Desigur, mă vedea, dar nu se

mai uita la mine şi nu pentru că nu vroia, ci pentru că eu nu mai existam. Îi eram străin. Dar accepta gândul că trăia cu un străin, n-o deranja… Aşa credeam, şi începui s-o iubesc aşa cum arăta, părându-mi-se că am o revelaţie: trebuie iubită aşa cum e, şi anume aşa cum e în prezent, şi nu cum fusese în trecut. Poate că la asta a vrut să mă aducă, îmi spuneam şi uitai cu adevărat scenele rele care avuseseră loc între noi. Da, ceea ce trăisem înainte de căsătorie fusese minunat, dar cât putea să dureze?

Îşi strânse cărţile şi începu o nouă pasenţă. Stăteam alături şi citeam presa literară, când o auzii spunând, în timp ce mâinile ei mari mânuiau, cu ezitări, micile cartoane colorate cu însemne pe ele. „Ei, te-ai mai gândit?” Tresării. Avea o voce tandră, învăluitoare, dar presimţii ceva şi inima îmi bătu mai tare. „La ce să mă gândesc?” „Cum la ce?! Când ai de gând să pleci?” „După ce naşti!” îi răspunsei continuând să răsfoiesc reviste, întru totul liniştit, ca şi când de mult aşi fi luat această hotărâre.

Fiasco! Nu luasem o asemenea hotărâre şi în loc să-mi reamintesc de pitagoricieni şi să tac, în orice caz să nu cedez impulsului de a-i răspunde şi să mă gândesc înainte de a vorbi, s-o ascult încă, să văd ce mai urmează, spusesem ceea ce nu gândisem, dându-i ei avantajul de a tăcea îndelung şi de a-şi continua pasenţa cu o expresie impenetrabilă. „Mai gândeşte-te”, o auzii într-un târziu şi se ridică şi începu să se îmbrace de oraş.

Să mă gândesc la ce? Dacă mai era cazul să mai aştept până atunci sau dacă fusese cazul să-i spun că va fi atunci? Enigmă! Totuşi reintrarăm în normal, începurăm să dormim iarăşi împreună, ba chiar să ne iubim ca în prima zi când mă mutasem la ea. Totuşi asta era parcă un lucru străin de ea, deşi pasionant, apăruse această revenire rapidă la ea însăşi îndată ce braţele mele o părăseau, făcea parcă în sufletul ei o baie, ca şi când ar fi vrut să se spele de ceea ce săvârşise împotriva voinţei ei. Totuşi după un timp mă întrebă iarăşi: „Va să zică nu vrei să pleci!”, „Bineînţeles că

nu, răspunsei. Şi scuteşte-mă de prostia asta!” „Bine, zise ea liniştită (era tot la o pasenţă, scena se repeta), atunci o să plec eu.” „N-ai decât!”, „Sper că n-ai să stai mai departe în casa mea, n-o să vrei, zise ea cu ironie, ca Petrică, să ţi-o fac cadou. Să te înzestrez.” „Nu, îndată ce pleci, plec şi eu. Şi nu te hazarda în ironii pe presupunerea unei asemănări a mea cu Petrică, fiindcă te poţi trezi că n-o să fac joc de ironii cu tine, ci cu totul altceva, chiar dacă te crezi intangibilă fiindcă eşti însărcinată.'

Avu un surâs misterios care parcă vroia să spună că prevăzuse replica, n-o interesa, eram departe de puterile secrete ale unui adevărat bărbat, pe care ea le cunoştea şi, în comparaţie, ale mele erau stupide şi jalnice. Avui intuiţia fundamentală că n-o să realizez nimic în viaţă dacă voi continua să urmăresc holbat starea de spirit a soţiei mele şi că în viaţa comună asta acapara forţele vitale ale tuturor, o veşnică pândă, ori a bărbatului, ori a femeii, a fiecărui gest, fiecărui cuvânt, fiecărui ceas petrecut de celălalt în absenţă, dar şi în prezenţă, în societate, la petreceri şi chiar când erau nas în nas, de ce te-ai uitat în lături, de ce ai trântit uşa, de ce ţi-ai ferit privirile când m-ai sărutat, de ce nu mi-ai dat telefon când… Nu fusesem în această ridicolă situaţie eu însumi, din chiar primele zile de când venisem în casa ei? Şi bineînţeles numai în direcţie unică, fiindcă pânda reciprocă mai aduce a dragoste, în timp ce pânda doar a unuia din parteneri e cea mai demnă de dispreţ şi, iată, gândii, de ce Matilda putea să mă dispreţuiască şi să surâdă misterios. De astă dată însă mă gândii îndelung înainte de a răspunde acestui surâs. Eram de acord să-i spun ceea ce simţeam, asumându-mi toate riscurile. Împăturii revistele, mă ridicai şi îndreptându-mă spre birou îi spusei fără să mai fiu curios să-i văd reacţia: „Şi mai du-te şi în… cu pasenţele tale cu tot. Ai ajuns să mă plictiseşti de moarte cu stările tale sufleteşti abisale, fii fără grijă, n-o să te bat decât dacă ai să mă provoci, trebuie să ştii că eu sunt un om bun şi blând, dar răspund la provocări, deşi în marea

tactică, în lupta pentru cucerirea puterii a clasei muncitoare, adăugai eu divagând ironic, s-a lansat şi lozinca: tovarăşi, nu răspundeţi la provocări. E valabil şi între bărbat şi femeie, dar uite, eu o să răspund, fiindcă nu este angajată decât viaţa a doi inşi, dar nu-mi pasă, n-o să sufăr decât eu. Nu mă mai iubeşti, n-ai decât să pleci şi să te duci să te spânzuri. O să vină după aceea aici în frumosul tău apartament ori marele Petea, ori o să-şi fâlfâie fustele prin el fatala Tamara cea loială, care e iubită fiindcă nu e iubită. Lua-v-ar dracu pe toţi!”

Închisei uşa biroului şi mă regăsii printre cărţile şi lucrările mele. Foarte bizar, bucuria eliberării de pândă parcă intensifică chiar atunci dragostea pe care o simţeam pentru ea. Era un sentiment pur, curăţit de tot, şi de trecut şi de prezent, şi numai viitorul rămânea neatins: cândva, cine ştie când, gândeam, va trece această criză şi Matilda va renaşte. Cine a putut iubi doi ani, aşa cum mă iubise ea, poate uita o vreme fericirea de atunci, dar ea va înflori din nou, cu alt chip, din acelaşi izvor, fiindcă un om nu poate avea două suflete şi mai ales nu poate trăi fără iubire. O să fie pentru un altul? N-are nici o importanţă, principiul să rămână, voi iubi şi eu pe alta şi sufletele noastre nu se vor chirci. Dimpotrivă, ne vom îmbogăţi. Gândire naivă de bărbat în înflorire, care nu bănuieşte ce îl aşteaptă…

VI.

Strania bucurie a acestei gândiri nu mă părăsi câteva luni. Şi nu vedeam de ce m-aşi abţine s-o afirm. Veneam vesel acasă, îi povesteam cu vervă întâmplări din facultate, ultimele anecdote, îi descriam tipuri care făceau hazul mediului nostru universitar… Ea tresări şi într-o zi nu se putu abţine şi izbucni în râs. Reîncepu şi ea să-mi povestească aşa cum făcuse înainte şi descoperii că se putea trăi plăcut şi fără iubire, ba chiar mi se păru că era chiar mai bine, lucram liniştit şi în timpul lucrului nu-mi mai apărea, trăsnindu-mă parcă, gândul unui eşec al meu cu

Matilda, un cuţit care mi se înfigea în inimă: de ce mi-a spus ceea ce mi-a spus, cum a putut s-o facă?

De două ori numai această pace fu turburată. Într-o zi nu veni la masă şi avu chef să nu-mi explice de ce şi îi spusei pe un ton ameninţător că orice s-ar întâmpla între noi, masa e sfântă şi că dacă are de gând să repete istoria cu Petrică, n-o să fie bine. Datoria e una şi dragostea e alta, datoria e neclintită, în timp ce dragostea poate să-şi facă de cap, depinde de norocul omului… Aşa borţoasă cum era, dacă se mai întâmpla o dată, a doua zi introduc acţiune de divorţ şi m-am cărat. Foloseam voit un limbaj popular, la gradul zero la care se aflau şi sentimentele noastre, sugerându-i că aceste adevăruri pe care le invocam erau moştenite din popor, din generaţie în generaţie şi nerespectarea lor nu cerea un limbaj mai elevat. Da, asta da, era pentru mine motiv de divorţ, şi nu faptul atât de nesigur, instabil şi capricios al iubirii sau chiar al lipsei ei totale. Nu-mi răspunse, dar nici nu mă interesă să-i aud răspunsul.

Într-o noapte, şi această întâmplare mi-a rămas vie în memorie, părăsii biroul unde dormeam, intrai pe la ea şi o luai în braţe. Ea se împotrivi cu adevărat (nu era vorba de împotrivirile ei obişnuite care-i veneau dintr-o idee a ei intuită doar de mine că intra într-un tărâm în care o altă Matilda ar fi putut să învingă în viaţa ei, acel abandon, acea părăsire care dacă ar fi biruit ar fi robit-o fără scăpare şi nu mai ştia ce-ar deveni, ci o împotrivire totală, însoţită de o forţă fizică neobişnuită. Aprinsei veioza, îi luai capul în mâini şi îi spusei vorbindu-i aproape de gură, copleşit de o dorinţă care îmi cerea să fac orice ca s-o înduplec: „Matilda, eu te iubesc pe tine, vezi că nu te chinuiesc cu sentimentele mele, dar te iubesc din tot sufletul, cum n-am iubit şi n-o să mai iubesc pe nimeni niciodată. Te las să faci ce vrei, dar să te îndoieşti de iubirea mea eţetera, eţetera…” şi începui s-o sărut cu patimă şi simţind că nu mai era atât de rigidă îmi făcui din ce în ce mai blânde, mai tandre sărutările şi şoaptele şi astfel o luai fără veste, împins de o violenţă mare

şi se şi trezi cu mine în fiinţa ei… „Ahhh!” strigă în prada unei imense surprize şi începu să se zbată, dar era prea târziu, zbaterile, ştiam asta, îi topeau voinţa ca prin farmec, căci astfel era ea făcută, cedând la doi demoni, ideile care aveau asupra ei efectul unui drog şi îmbrăţişările mele care o împingeau spre tărâmul abandonului, în care celălalt demon, pe care ea de fapt îl iubea, căci o făcea să fie admirată de lume, deşi ştia că devenea odioasă, o lua la goană schelălăind…

Încercai s-o aduc mai încoace, s-o fac să deschidă ochii, să ne uităm unul la altul, să-mi răspundă la mângâieri şi sărutări, dar nu reuşii… Ce viziuni avea ea în acel tărâm în care intra şi din care nu se putea sau nu vroia să se mai smulgă? De obicei nu revenea din el cel puţin o zi, când se întâmpla ca trecând pe lângă ea să-şi întoarcă privirea după mine şi să-i întâlnesc minunaţii ei ochi în care licărea ceva fără nume indefinitul, privire pe care i-o descoperisem numai trăind împreună… de fapt te iubesc, parcă îmi spunea, asta e ceva care nici eu nu ştiu ce e, vezi? îţi dai seama? mai ai îndoieli? Să nu uiţi asta niciodată, să mă iubeşti… Pentru ca în clipele următoare, lumina acestei priviri să se schimbe, sub puterea unui ghid contrariu, la fel de greu de descifrat, pe care tot trăind împreună îl descoperisem… Crezi că dacă suntem căsătoriţi nu mai ai nici o grijă? Atenţie, nimic nu e sigur, orice se poate întâmpla, gândul deja îmi zboară, n-o să ştii niciodată la ce… Bine, îi răspundeam prin tăcere, n-o să uit divina ta privire şi nici întunecatul ei revers, chiar dacă nu înţeleg niciuna, nici alta.

De astă dată însă îşi reveni imediat, se acoperi cu mişcări sigure şi mă întrebă: „Zici că mă iubeşti?” „Bineînţeles!' răspunsei. „Bineînţeles? Ce mincinos! Spuse cu o indignare resemnată în glas şi sigură pe ea, semn că nu exista răspuns la revelaţia pe care o avusese şi n-avea chef să audă şi de la mine cuvinte. Nici nu le pronunţai. Mă dădui jos din pat şi mă retrasei în biroul meu, neliniştit că nici

când o iubeam din tot sufletul nu mai puteam s-o spun. Mincinos? Ei bine, gândii, vom despuia viaţa noastră de orice farmec al comunicării, prin cuvinte sau orice altceva. Dacă totul poate fi numit minciună, ne vom strădui ca totul să nu mai însemne nimic, chiar dacă un adevăr ne-ar năuci cu lumina lui orbitoare…

VII.

Veni în sfârşit într-o zi şi aşteptata reformă a învăţământului. Catedra de filosofia culturii al cărei şef fusese atâţia ani marele poet şi filosof se desfiinţa şi toţi care predau la ea fură daţi afară. Roşu Decebal fu numit prodecan în locul unuia de la Estetică, care fu pensionat. De la Litere, facultatea (care căpătă altă denumire, de filologie) aproape că se goli, rămaseră doar renumitul romanist şi Ion Micu, care devenise profesor şi fu numit şef de catedră în locul celui pensionat. La istoria filosofiei rămase şeful catedrei şi cu mine, cei doi cu care vrusesem să mă împrietenesc şi care cultivaseră pe omul neînsemnat fură daţi şi ei afară, dar, aşa cum am spus, cu cântec, prin demascare în şedinţă pentru mentalitate burgheză şi cosmopolitism, demascare condusă cu senzaţional apetit inchizitorial de către decanul nostru, Vaintrub, titularul catedrei de marxism. Cei doi puşi pe liber erau eminenţi tineri, dar, cum spune Ion Micu despre ei, „ştiau prea multe”. Mă trezii râzând de această cinică remarcă (râserăm amândoi vârtos şi îndelung, eu făcând hă, hă, hă, el sgâltâindu-şi burta), fără să-mi dau scama cât de adânc operase în conştiinţa mea marea discuţie pe care o avusesem cu el în acea zi memorabilă: mă bucurai că aceia o păţiseră şi mă bucuram că eu am rămas, uitând de hotărârea mea de atunci de a părăsi universitatea şi de a preda copiilor abecedarul… Nu fusese cazul întâi că la catedra noastră se făcea totuşi filosofie, chiar dacă era împărţită în două mari categorii, materialistă şi idealistă. Cea materialistă era cea adevărată, iar cea idealistă, o eroare care trebuia combătută, trebuia luptat împotriva ei.

Da, dar până să lupţi întâi o învăţai, ceea ce era esenţial. Studentul inteligent putea să-şi dea singur seama dacă era cazul sau nu s-o combată, să lupte împotriva ei, dacă era propriu filosofiei în general şi celei idealiste în special să fie considerată una justă şi alta o primejdie. Desigur, unii mari filosofi materialişti au putut fi ignoraţi şi chiar interzişi sub presiunea bisericii. Casa lui Rousseau a fost lovită cu pietre şi numai fuga l-a salvat de une letire de cachet. Dar şi Socrate a băut cucuta, fără să fie un materialist, deşi a fost acuzat că neagă existenţa zeilor. Giordano Bruno a fost ars pe rug, e adevărat, dar enciclopediştii au dus o viaţă aproape mondenă.

Cutare tiran grec se irita de un filosof silindu-l să fugă, dar pentru că era tiran şi nu pentru orientarea lui filosofică. Studenţii aflau toate acestea şi puteau judeca – şi aici urmam exemplul lui Ion Micu, jucând rolul diavolului între mici materialişti ca Feuerbach şi mari idealişti ca Spinoza. Şi apoi, chiar dacă trebuia să zici că dialectica hegeliană trebuia răsturnată cu capul în jos ca să devină o adevărată dialectică, era o mare desfătare că totuşi putea fi predat fără să lupţi împotriva lui. Faptul că trebuia „răsturnat cu capul în jos'„ era o vorbă goală. Cum să-l răstorni?! Ascendentul lui Ion Micu asupra mea reveni. Cum era de prevăzut, în locul celor daţi afara fură numiţi inşi fără pregătire, un adevărat dezastru. Nu citiseră decât Anti-Duhring (dar nu şi pe Duhring), Revoluţia proletară şi renegatul Kautsky (dar nu şi pe Kautsky) etc. Unul singur era mai informat, fost puericultor cu o experienţă interesantă în psihologia copiilor, dar şi a părinţilor, şi cu care mă împrietenii. Era un marxist conştient de limitele lui, dornic să şi le înlăture şi îl invitam pe la mine şi îi împrumutam cărţi. Discret, încercă să mă determine să intru în partid (era păcat, zise el, ca un om ai cărui părinţi sunt muncitori să aibă ezitări şi îndoieli; nu aveam nici ezitări şi nici îndoieli, astea mi le inventă el); evitai cu grijă să-i spun de ce nu, îl ascultai însă multă vreme în tăcere, cu

interes, fiindcă descopeream în el un inocent şi un om curat, pasionat de ideea de revoluţie prin care treceam. Fusese utecist în ilegalitate, dar nu fusese prins; în cele din urmă îi răspunsei că nu sunt de acord politiceşte vorbind cu ideea că libertatea e necesitatea înţeleasă. E un concept filosofic hegelian, care trebuie să rămână ceea ce este, adică o descoperire a propriei noastre determinări, şi nu un concept politic, care poate incita la îngrădirea libertăţilor cetăţeneşti. Orice abuz poate fi justificat invocând această idee. Bineînţeles că există necesitate care trebuie înţeleasă, dar mai întâi trebuie s-o înţelegi în mod liber şi, al doilea, dacă n-o înţeleg nu înseamnă că mi-am pierdut libertatea. După părerea mea naţionalizarea fabricilor şi uzinelor, minelor şi petrolului, pădurilor şi a mijloacelor de transport mari asigură construirea socialismului. De ce să împiedici un ţăran să circule liber cu câţiva saci de cereale? „Pentru că, zise Ben Alexandru, căci aşa îl chema pe colegul meu, toate acestea nasc capitalism, zi de zi, ceas de ceas şi în proporţie de masă…” „Nu fi naiv cu lozincile astea! Şi ce dacă nasc?” „Mulţi vor fugi în direcţia asta, atraşi de un câştig mai mare decât al unui muncitor sau funcţionar”, zise el. „Ei şi? întâi că astăzi câştigurile pot fi controlate şi echilibrate prin impozite. Pieţele pot avea un mercurial, restaurantele preţuri controlate de stat. Astea sunt fleacuri, inconveniente mici faţă de avantaje mari. Nu văd necesitatea etatizării acestor mici activităţi individuale, când dispunem de enormele bogăţii produse de marile uzine… Acest unic capital care ar circula liber e o glumă într-o sticlă, încât, vezi… Şi mai sunt şi altele…”

Dar nu i le-am mai spus care…

VIII.

În ziua când avură loc schimbările în Universitate mă dusei cu Ion Micu la braseria noastră să luăm masa împreună şi să trecem în revistă evenimentul. Uitasem ceea ce îi spusesem eu însumi Matildei, că orice s-ar întâmpla între noi, masa e sfântă. Eram atât de bucuros că

rămăsesem la catedra mea, încât uitai şi să-i dau măcar un telefon.

Dar când venii acasă ea nu zise nimic, ascultă doar cu puţin interes relatarea mea şi seara puse masa cu grijă. „Sunt bucuroasă, zise, că n-ai păţit nimic. Dar trebuia să mă chemi şi pe mine să iau masa cu tine şi cu prietenul tău. De ce nu mi-l prezinţi? Invită-l duminică, sau în altă zi, cu nevasta, la noi la masă să-l cunosc şi eu. Văd că ţii la ei", adăugă cu o ironie care mi se păru afectuoasă, adică înţelegea să ai un prieten, dar chiar să uiţi din pricina lui că ai şi o nevastă şi să nu-i dai măcar un telefon?

Aşa deci? Ca să devină afectuoasă o femeie trebuie prin urmare neglijată? Da, dar nu premeditat, ci exact cum mi se întâmplase mie în ziua aceea, pur şi simplu uitasem de ea şi îmi plăcuse mai mult să stau de vorbă cu un prieten. Acum vroia să-l cunoască, să vadă pentru cine o făcusem. Îl invitai deci pe Ion Micu şi pe nevastă-sa la noi. El lăsă să se scurgă câteva clipe înainte de a-mi răspunde, şi zise: „cu plăcere". Nu era ezitare, mai degrabă o uimire ascunsă: de ce n-o făcusem până acum? Fiindcă eu fusesem invitat la el după ce se recăsătorise, de cel puţin trei ori. E drept că nu-mi spusese „veniţi", adică eu şi Matilda, ci vino. Dar tot atât de adevărat era şi faptul că, fără să-mi dau seama de ce, nu-i vorbisem niciodată de Matilda, în timp ce el venea totdeauna la braserie cu Clara, soţia lui încă studentă. De ce deci nu veneam şi eu cu Matilda sau să-i invit la noi? Şi de ce o făceam tocmai acum?

Veniră îmbrăcaţi de vizită (deşi Ion Micu era în general neglijent îmbrăcat). Şi cu flori. Matilda deschise ochii mari când o văzu pe Clara „Vai, ce duduie drăguţă!" exclamă în toiul unei mari încântări care nu ştiu cât era de sinceră, avea însă aerul că ea e o matură doamnă, nu mai era, în orice caz, de mult o duduie. Şi o mângâie pe obraz cu un gest ai fi zis nostalgic, dacă n-ar fi fost cei puţin deplasat. „Nu e duduie, e nevastă-mea", zise Ion Micu între ironie şi naivitate simulată în timp ce Clara roşea. „Dar ce

importanţă are? exclamă Matilda cu o uimire exagerată. Duduie e un cuvânt moldovinesc, adăugă ea cu un puternic accent basarabenesc, şi care se evită să se spună unei fete care nu e foarte drăguţă şi nu e aşa de tinerică. Nu poţi să-i spui unei cucoane, aşa grasă şi bătrână, duduie. La noi se mai spune şi domniţă!”

Ion Micu clipea des, un semn la el de indecizie: să-i placă sau să nu-i placă ceea ce auzea? Şi cum indecizia era la el rară, mă simţii jenat. Ne aşezarăm în fotolii şi acest sentiment se accentua în cele câteva minute cât mai stătu cu noi Matilda, înainte de a se scuza ca să pregătească masa: încântarea, care n-o părăsea (şi care acum nu mai avea o justificare precisă), aveam impresia că îi împiedica pe cei doi să se simtă în largul lor.

Ion Micu se ridică şi o luă spre biroul meu, care avea uşile larg deschise; înţelesei: vroia să-mi vadă cărţile. Se uită îndelung cercetând fiecare raft, se aplecă şi se uită şi la cel de jos: nu zise nimic, doar la urmă scoase Etica, de Spinoza, şi mă întrebă: „Mi-o împrumuţi şi mie? E în româneşte, cum de-ai făcut rost de ea? Am avut-o şi eu, e o excelentă traducere dar mi-a pierit din casă, deşi o dădusem la legat… Şi râse, adăugând: n-a pierit cât am stat la puşcărie, a avut grijă mama să-mi găsesc cărţile aşa cum le-am lăsat, dar a dispărut îndată ce Ivona a venit la mine în casă şi părinţii mei s-au mutat.” „Cunosc şi eu, zisei, un caz al unui fost prieten, a cărui nevastă a făcut harcea-parcea din biblioteca lui.” „Cu femeile astea e o chestie, zise Micu după ce revenirăm în hol. Cine o fi inventat că ele pot fi un sprijin pentru un intelectual? Dacă nu eşti în stare să vâri cu mâna ta un vagon de lemne în pivniţă, nu eşti mare lucru în ochii lor, deşi din cărţile alea din bibliotecă, pe care nici măcar nu catadixesc să le şteargă de praf din când în când, trăiesc şi îşi mai cumpără şi rochii”. „Ce vorbiţi acolo? zise Matilda din sufragerie, cu acel fals protest al femeilor când aud că sunt vorbite de rău (consideră că nu sunt adevăruri cele auzite, ci simplu subiect monden de conversaţie). Ei,

domnule Micu, cu o soţie atât de fermecătoare eşti aşa misogin?

Ion Micu nu era misogin, ci îi purta doar o ranchiună Ivonei şi nu pentru că îi făcuse să-i dispară din bibliotecă Etica. Dar Matilda n-avea de unde să ştie, fiindcă nu-i povestisem nimic despre prietenul meu. Totuşi, vedea singură că misoginul era căsătorit, în orice caz nu putea fi aşa de misogin la simpla vedere. Cu toată acestea la masă mi se păru că ea avea dreptate: nu se vorbeşte într-o primă vizită nimic rău despre femei, din politeţe pentru stăpâna casei. Mai târziu, când relaţiile devin familiare şi dacă gazda are destul spirit să facă la rândul ei consideraţii nu prea măgulitoare pentru bărbaţi, subiectul poate distra pe toată lumea.

Matilda ne servi pentru început foarte gustoase ciuperci, făcute nu ştiu cum, în orice caz atât de bune încât Clara avu un fel de privire pe care Matilda o descifra imediat:Cine mai doreşte, să spună", zise ea. „Eu", zisei. „Eu nu", zise Micu cu o lipsă de ostentaţie simulată. „Lui nu-i plac ciupercile, îi e frică să nu se otrăvească şi să moară", se sesiză Clara sugerând că bărbatul ei mai are şi alte ciudăţenii, dar care n-o împiedică să-l iubească, ba chiar o înveselesc, o amuză. „Dar dumneata mai vrei"? zise Matilda. „Eu mor după ele", răspunse Clara. „Nu de moarte mă cutremur, ci de veşnicia ei „, zise Micu. „Nu există moarte neveşnică, zise Matilda, care după felul cum replică se vedea ca nu cunoştea ridicola gândire a lui Vlahuţă. Pe urmă fiţi liniştit, mai adăugă în timp ce se îndepărta spre bucătărie, ciupercile au fost gătite de dimineaţă, am mâncat eu din ele şi n-am murit." „I-am explicat şi eu că există proba furculiţei de argint, zise Clara, dar nu l-am convins." „Cu toată proba furculiţei, zise Micu, mulţi au murit. Cunosc un caz, reluă el când Matilda se întoarse, erau doi prieteni şi unul îl invită pe celălalt la masă. După câteva ore, cel care fusese invitat intră în agonie. Prietenul vine la patul lui şi agonicul, simţind că moare, îi zise «… Scumpul meu prieten, eu mă

duc, dar am sufletul încărcat… Ştii, atunci când ţi-a ars casa… eu i-am dat foc… Şi când ai primit lovitura aceea la bursă de ai dat faliment şi ai rămas sărac… eu ţi-am dat-o… Şi, ştii… ştii o scumpe prieten, cât de greu mi-e încărcată conştiinţa… Da, da, spune, zice celălalt, descarcă-ţi-o, nu te sfii… Da, e să-ţi spun. Şi fetiţa aceea pe care o ai şi o iubeşti atât de mult… făcută… e făcută cu mine… Ei bine, prietene, îi zice atunci celălalt, mori liniştit, şi îl bate uşor pe umeri, eu ţi-am servit ciuperci otrăvite la masă…»„ Şi Micu nu mai aşteptă să râdem noi, râse el în hohote, ceea ce, desigur, ne împiedică pe noi să mai râdem. Dar cine ştie? Dacă noi n-am fi râs? „Bravo, domnule Micu, zise Matilda. aşa, va să zică, v-aţi gândit că o să vă otrăvesc!” „Mai ştii? îşi continuă Micu ideea, terminându-şi totuşi ciupercile, odată un frizer în timp ce rădea un client, a întors briciul şi harşti! i-a tăiat ăluia beregata.” Aici Matilda izbucni în râs, în timp ce de astă dată Ion Micu nu schiţă nici măcar un surâs. Arăta foarte grav şi chiar sumbru. „Şi în Şeherezada, continuă el, există o frumoasă scenă cu un călător care cere într-o casă găzduire. Este bine primit, se pune masa, se serveşte peşte, dar în timp ce mâncau, stăpâna casei, ce-i vine, se apleacă spre musafir, îl apucă de ceafă şi începe să-i îndese la peşti pe gât. Am crezut că e un intermezzo epopeic, ia uite, mi-am zis, povestitorul are chef de glume… Când colo, nu era vorba de nici o glumă, i-a îndesat la peşti pe beregată până l-a omorât. Şi nu era vorba de ucidere ca să-1 jefuiască, călătorul era un biet prăpădit”. „Formidabil, zise Matilda şi eu tot peşte am pregătit pentru felul următor. Ia vedeţi, domnule Micu! Fiţi atent!”

Şi într-adevăr aduse un uriaş crap, rumenit şi cu un sos galben şi garnisit cu ciuperci şi legume. „E foarte bun, zise Micu uimit, înfulecând cu poftă. Nu-i mai păsa de ciupercile, pe care le mesteca preocupat, savurându-le de data asta. Ne daţi şi nouă reţeta?” „Reţeta e ce se vede, zise Matilda cu o modestie simplă: crap mare, sos de legume şi untdelemn, legume şi ciuperci şi… la cuptor… Cine vă ţine

menajul, mai zise ea, duduia ştie să gătească?” „Ştie şi ea ce ştiu şi eu, zise Micu, un ceai, o omletă… Noroc că şi maică-sa şi mama au ele grijă, o săptămână una, o săptămână alta…” spuse cu o calmă simpatie. Înţelesei: nu-i făcea nici un reproş, ai fi zis, dimpotrivă, că ţinea la ea tocmai pentru asta, că nu ştia… O proteja… „O să înveţe, zise Matilda. nimeni nu s-a născut învăţat.” „Nu cred că o să aibă timp, zise Micu cu o gravitate liniştită aplecat asupra peştelui. Învaţă sanscrita. Or, asta o să dureze până la adânci bătrâneţe.” „Nu i se pare verosimil să înveţe cineva sanscrita,” zise Clara cu un surâs fermecător.

Şi nu mai adăugă nimic, nu era o vorbăreaţă, dar simţii un adânc regret că între mine şi Matilda nu se ţesuseră aceste fire nevăzute, sensibile şi luminoase ca nişte raze, cum se ţesuseră între cei doi. Ei comunicau prin aceste fire, mai bine decât prin cuvinte. Erau firele înţelegerii, care sporesc forţa morală a unui bărbat, şi care între mine şi Matilda se destrămau îndată ce prindeau consistenţă. Devenii tăcut, în timp ce, după prăjitură, la cafea, începu o discuţie între Matilda şi prietenul meu. „Şi de ce credeţi dumneavoastră, doamnă, zise el, că e aşa de rău să fii misogin?” Matilda nu răspunse îndată, iar eu gândii: femeile pot fi urâte, dar nu dispreţuite… „Domnule Micu, zise Matilda, bărbaţii n-au inventat, la adresa femeilor, un cuvânt asemănător.” „Ba da,răspunse Micu, se zice misandră”, dar Matilda nu auzi, surzenie care eu ştiam ce înseamnă.: încordare a gândirii, pentru a domina discuţia! „Fiindcă noi nu ne facem din bărbaţi un ideal, ca pe urmă să fim desamăgite şi să devenim… ceea ce înţelegeţi dumneavoastră prin misoginism…” „De aceea, zise Micu, aţi devenit feministe?” Matilda iarăşi nu răspunse îndată, ceea ce era uimitor la ea, a cărei spontaneitate făcea orice discuţie liniştită de idei aproape imposibilă, alunecând rapid spre ciocnire, îmi plăcu această a doua pauză de gândire pe care şi-o luă, era semnul că se stăpânea cu putere să nu răspundă chiar cu primul gând care i-ar fi venit în minte. Iar eu reflectai

paralel: fiindcă de-atâtea milenii am obosit să vă tot iubim noi cele dintâi şi să întreţinem apoi flacăra! Trebuie să devenim cu adevărat egali. „Feminismul e o prostie, zise Matilda, de mult nu mai există inegalitate între bărbat şi femeie, cel puţin de pe vremea reginei Elisabeta sau a Ecaterinei a doua a Rusiei.” „Va să zică la nivel de regine şi împărătese?!” se prefăcu Micu mirat. „Ba nu, zise ea, chiar de pe vremea lui Napoleon.” „Dar Napoleon, doamnă, dispreţuia tocmai femeile evoluate, ca Madame de Stael.” „Da, zise Matilda, dar o iubea umil, în loc să-i taie capul sau s-o bage într-o mânăstire, pe Josephine, deşi ştia că ea îl înşeală, tocmai pe el, marele împărat. Sclavia femeii a încetat în clipa când o femeie poate să-i facă unui bărbat toate acele lucruri pe care el i le face.” „Adică?” zise Micu. Adică să-l părăsească, să iubească pe altul sau să-l omoare fără să fie mai grav pedepsită decât un bărbat!” „Aoleo!” se sperie Micu. Sau să nu depindă materialmente de el, continuă Matilda fără să mai reflecteze. În privinţa asta, de când o femeie poate să-şi câştige şi singură existenţa, chiar că ultima dependenţă a dispărut.” „A dispărut, zic zău lui Dumnezeu”, răspunse Micu în stilul lui Marius Chicoş Rostogan, de unde înţelesei că Micu vorbea numai ca s-o audă pe Matilda vorbind, împins de o curiozitate abia ascunsă, pe care ea n-o sesiză. „Şi totuşi, continuă el, de ce ne facem noi dintr-o femeie un ideal, ca pe urmă să devenim misogini, şi femeile nu-şi fac, cum pretindeţi? Trebuie să vă spun ca nu devenim misogini din pricina surioarei dumneavoastră, George Sand, cette terrible vache î ecrire, cum îi spunea Nietszche, marea feministă a secolului trecut. Cu o feministă lucrurile sunt măcar clare, din motive biologice, nu poţi să te culci cu ea, pentru că ai tot timpul sentimentul că e indignată că trebuie să desfacă picioarele şi să stea cu faţa în sus… Devenim misogini din pricina celor cărora, dimpotrivă, le place prea mult să facă acest lucru, fără să fie curve. Ele sunt cele periculoase şi tocmai despre ele ne facem un ideal. Puteţi să-mi explicaţi

cum reuşesc ele să ne determine să le dăruim ce-avem mai bun, ele să ne încurajeze şi apoi, hop, nu le mai interesează nimic?” „Aşa, zise Matilda, pentru că un bărbat nu are farmec, în timp ce femeia e plină, şi farmecele ei îl zăpăcesc, pentru că ea poate să le şi joace, iubeşte, să zicem, puţin, dar dă ochii peste cap ca şi când ar muri de iubire, şi atunci când ea nu mai vrea să joace comedia, gata, le monsiour' începe să dispreţuiască femeile.” „Aşa deci, gândii, cei doi ani cât m-ai vrăjit cu farmecele tale au fost o comedie? Şi comedia a încetat chiar a doua zi după ce ne-am căsătorit?” „Da, zise Micu, destăinuirile dumneavoastră, venind de la o femeie, au toate şansele să fie foarte adevărate, vreau să spun să conţină în ele mult adevăr. Dar tot nu văd în ce ar consta superioritatea! Noi n-avem farmec, suntem nişte pari care nu ne însufleţim decât în clipa când o femeie, cum aţi spus, dă ochii peste cap şi rămânem năuciţi când vă retrageţi armele de seducţie. Dar asta nu se numeşte înşelătorie? În asta ar consta deci superioritatea, că faceţi doar jocul naturii pentru a atrage masculul şi a avea copii? Or, după mine, omul trebuie să fie superior altfel decât înşelând să-şi depăşească natura, fie şi pentru simplul motiv că odată copiii făcuţi, viaţa devine cam searbădă, pentru că creşterea lor nu poate suplini ceea ce Eminescu numea «acel farmec simţ», care poate suplini absenţa copiilor chiar dacă suferinţa de a nu-i avea n-ar lipsi, însă copii poţi vedea la tot pasul şi să-i şi iubeşti, şi suferinţa să se sublimeze, în timp ce dragostea altora nu e transmisibilă.” „Înşelătoria nu e conştientă”, zise deodată Matilda. „Cum adică, se miră Ion Micu, datul ochilor peste cap nu e ceva conştient?” „Nu, zise Matilda, aşa e ea, o face în mod natural.” „Da, şi când nu-i mai dă, când comedia încetează, tot nu e ceva conştient? Măcar atunci?” „Nu, nici atunci.” Piciorul lui Micu începu să bâţâie, stingea ţigare de la ţigare. Palmele Matildei dădeau semne că se vor strânge.

Alarmă!”Matilda, zisei, musafirul nostru e mare iubitor de cafea. Am uitat să-ţi spun, mai fă-i lui una…” „Da, confirmă

el, tot aşa, cu foarte puţin zahăr. Vă mulţumesc, sărut mâna.” Matilda se ridică brusc contrariată de intervenţia mea, totuşi zise: „Mai vrea cineva?” „Eu, nu”, spusei, Clara clătină din cap, nici ea nu vroia. Uitasem de vin, turnai în pahare. „Frumos apartament, zise Clara, câtă chirie plătiţi?” „Nu plătim, e proprietatea Matildei.” „Şi n-a fost naţionalizată casa?” „Nu, zisei, s-a considerat că parterul e un demisol.” „Şi este?” „Cam este!” „Şi nu v-a băgat pe nimeni?” Râsei: „încă nu! Dar Matilda o să nască peste trei luni şi vom fi trei, sperăm să ne lase în pace.” „La noi a trimis spaţiul locativ pe unul… Ion l-a dat afară şi noroc că socrii mei au acceptat să se întoarcă îndărăt; stăm înghesuiţi, dar cel puţin nu trăim cu cine ştie ce beţiv în casă, ţi-nchipui ce dezastru! „Chiar şi ţie, Ioane, au vrut să-ţi bage pe cineva?”' zisei. „Bineînţeles! Am fost la primul-secretar şi i-am explicat că n-am decât două camere şi un hol şi că am nevoie să stau în birou singur, biroul e locul meu de muncă, al cărei specific e s-o efectuezi în singurătate; s-a scărpinat la ceafă: înţeleg, zice, dar ce e de făcut? Până punem pe picioare o industrie de construcţii de locuinţe, n-avem încotro, trebuie să limităm spaţiul locativ. Dar înainte, zic,! cum de putea lumea trăi cu cât spaţiu vroia? Au năvălit ţăranii, zice. E un fenomen mondial. Şi în fenomenul ăsta mondial, zic, nu se poate face o excepţie? Ba da, dar ce fac cu ţăranul care a fost chemat în uzine, în fabrici! De ce l-aţi chemat, zic, acolo la ţară e tot atât de important, dacă n-avem de mâncare, n-o să roadem, în loc de carne, fontă la grătar. A început să râdă. O justă linie între agricultură şi industrie e aşa de greu de urmat? Industria e mai rentabilă, zice, şi la chestia asta n-am mai avut ce să-i răspund. Şi, zic, ar cântări aşa de mult în acest uriaş proces o biată cameră pentru un profesor universitar? Câţi suntem noi, ăştia, oamenii de cultură! Câteva sute. Sunt mai mulţi, zice. Vin pe urmă şi medicii, şi profesorii secundari, şi arhitecţii, şi inginerii… Toţi ăştia, zic, nu lucrează acasă… Mai lucrează, zice… Dar n-aveţi şi

dumneavoastră vreo rudă, vreo soră? Am părinţi, zic, atunci, zice, băgaţi părinţii… E tot ce-a putut face pentru mine.”

Matilda adusese demult cafeaua, dar îi sticleau ochii să continue discuţia întreruptă, nu auzea ceea ce relata musafirul, care în mod evident nu mai avea chef s-o reia. Nici eu s-o ascult, căci nu prevedeam nimic bun într-o astfel de situaţie când unul singur acaparează atenţia celorlalţi, siliţi la tăcere. Cât lipsise ea putuse şi Clara să spună câteva fraze. Era o fată odihnitoare, care ştia să asculte şi era plină de farmec când te gândeai că, deşi frumoasă (o frumuseţe îndelung şlefuită şi conştientă că între oameni superiori cochetăria şi credinţa femeii frumoase că ar fi irezistibilă nu ţineau), nici un gest, nici un cuvânt nu trădau că trebuia crezută pe cuvânt sau pe temperament. Asculta, dar gândea. Şi când vorbea, era, în mod nesilit, foarte prudentă. Nu puteam să-mi dau seama ce ştia ea despre bărbatu-său, dar simţeam că un gând al lui, când vorbea, îi era adresat şi ei, neînţeles pentru ceilalţi, ca doi oameni care ştiu mai multe decât cei care îi ascultă. Nu i-am văzut de pildă niciodată dând semne că se iubesc, nici cel mai mic, dar gândul acela secret pe care el i-l adresa şi modestia cu care ea îl primea fără să fie tentată să-l desvăluie erau semnul superior unei mângâieri, care n-ar fi avut nimic nenatural, unei tandreţi în voce, unei priviri revelatoare, adesea neştiute de cei ce se iubesc. Un mister dulce învăluia trăsăturile ei în care atât întregul cât şi detaliul n-aveau nici un cusur. Trăsături de statuetă, care te făceau să presupui că bătrâneţea nu le va strica, ci doar le va da o uşoară patimă. Fiind vie şi nu rece, atât de delicat făcută, mă trezeam în mine cu o dorinţă pură de a o mângâia şi era pentru mine o mare bucurie când îmi vorbea direct, chiar dacă nu făcea decât să mă întrebe de chirie sau de alte lucruri obişnuite, cum făcuse mai înainte.

Tocmai vroia să spună ceva, dar Matilda, ca să-şi mascheze brutalitatea dorinţei de a continua discuţia întreruptă,

începu deodată să cânte şi cu o tandreţe grea îşi puse mâna pe umărul meu şi îl strânse: Ţi-biaaa, davai, nu ştiu cum, începu ea cu o veselie care era adevărată, dar şi mândră că era… Moi muj, stârlei, cacoi, ocin karaşo! Cu sugestia că iubirea e singura noastră şansă pe pământ şi ea se afla în posesia acestei şanse ultime.

Fiasco total! De mult nu mai auzisem acest tibia, care odinioară, în cei doi ani, sunase altfel pentru mine: când ţi ceea ce e net ridicol în ceea ce face fiinţa iubită se învăluie în lumina tandreţii şi surâzi de copilăriile ei. Dar acum mâna ei pe umărul meu şi acest cântec erau o amintire târzie… aşi fi acceptat orbit ridicolul cântecului dacă această mână s-ar fi pus de-atunci pe umărul meu şi când eram singuri.

Clara renunţă la ceea ce ar fi vrut să spună şi expresia chipului ei se instală cu timiditate în aşteptare ca şi când ar fi plouat, iar Micu începu să clipească cu un efort de adaptare. Dar Matilda se opri deodată şi atacă” Şi de ce credeţi dumneavoastră, domnule Micu, că totul e conştient şi că conştientul nu e amestecat cu subconştientul? Chiar aşa, tot ce faceţi dumneavoastră e conştient şi mai ales e mai bine ce faceţi conştient decât ceea ce e dictat de subconştient?” „Doamnă, zise Micu, recunosc… subconştientul e mai bătrân şi că îi datorăm marile noastre intuiţii, dar dumneavoastră uitaţi că numai conştientul, mai precis, inteligenţa lucidă este aceea care poate să recunoască meritul marilor intuiţii…” Avântul Matildei se opri ca în faţa unui obstacol de netrecut. Rămase câteva clipe perplexă (în loc să fi urmat, ca la început, calea reflecţiei), apoi se decise şi, în loc să învingă obstacolul, se supuse riscului de a-l ocoli „e perfidia inteligenţei, de a-şi atribui un merit, zise ea cu o extremă încântare. Şi oamenii nu-şi dau seama că inteligenţa, gândirea lor conştientă, e mereu în goană să construiască, din pricina fricii lor de viaţă, tot felul de sisteme filosofice, religii, ostreţe de apărare…” „Ostreţe, reflecta Micu fără mirare. Şi de ce nu,

doamnă? Viaţa nu e blânda cu noi! De ce am avea încredere în ea? Ostreţele astea ne îngăduie clipe de răgaz, până ce măreaţa viaţa nu vine să ne dea un brânci în mormânt, să facem loc la alţii. Ostreţele astea sunt o mare cucerire a fiinţei umane. „Ba nu, strigă Matilda, aceste ostreţe te împiedică să vezi cerul, zarea îndepărtată, acolo unde sufletul se poate pierde în armonie cu tot ce există… norii de pe cer, apele, pădurile, păsările pământului, oamenii… sufletul oamenilor aşa cum sunt ei cu adevărat, nu speriaţi, ispitiţi de iluzia pe care le-o oferă inteligenţa… Sufletul omului mult mai larg, dacă l-ar deschide, ceea ce ne face astăzi să suferim l-ar pierde în lărgimea asta, ar deveni meschin, stupid, am râde toţi de ceea ce ne-a făcut odată să fim atât de crispaţi şi atât de laşi…”

Şi tam-ta, rara, tam-ta rara pe aceeaşi temă, cu un partis-pris din ce în ce în ce mai accentuat şi mai fastidios. Reieşea, oricum, că interlocutorul ei era un ins speriat de viaţă, un laş, dacă se încredea în valorile inteligenţei. Şi nu cuvintele propriu-zise sugerau acest lucru, ci tonul cu care erau spuse, trufaş şi intolerant.

Până la urmă se lăsă o tăcere, după ce Matilda, fără a fi obosit, observă la celălalt că n-avea de gând să mai răspundă. Între soţ şi soţie circulă atunci gândul comun şi secret, „Mergem?” zise Clara. Nu, ghicii din tăcerea prietenului meu. Nu chiar acum, în clipa asta. Ea însă insistă, semn că nu ţinea să respecte convenienţele, când de la început până la sfârşit fusese rău primită: „Ştii, îi zise hotărâtă, că ai de scris articolul pentru…” Şi spuse numele unei cunoscute reviste literare din Bucureşti. Atunci el stinse ţigarea şi se ridică având aerul că, deşi ar mai fi dorit să stea… Se scuză cu o ironie de care nu-i era teamă că va jigni (avea în faţă pe cineva rezistent, superior jignirilor): „Doamnă, zise, ştiţi, ostreţele… N-aveam încotro!”'

Şi numai râsul sincer, spontan şi într-adevăr fără urme de resentiment, puternic şi nepăsător al Matildei, mai salvă această despărţire care ar fi putut deveni penibilă…

IX

„Crezi că nu se observă că îţi place bleaga aia?” zise Matilda după ce rămaserăm singuri. „Văd, zisei că nu vrei să infirmi ce se spune, că abia pleacă musafirii şi gazdele şi încep să-i bârfească.” „N-ai nici o grijă, şi ei fac la fel, zise ea. Sunt sigură că te căinează şi se întreabă ce-i fi găsit la mine!” „Ai dreptate, şi eu mă întrebam ce-o fi găsit el la prima lui nevastă, pe care o iubeşte şi acum.” „Şi asta suportă aşa ceva?” „Se înţeleg, zisei, şi când cineva e discret, floare rară, nu înseamnă că e bleg.” „Discretă deci, înseamnă că eu am fost indiscretă!” „În orice caz, zisei, cel mai bun prieten al meu o să ezite când o să-l mai invit a doua oară pe la noi.” „N-are decât! El e un om interesant şi nu mi se pare că greşeşti acordându-i atâta credit, dar ea e o sclifosită, vedeam că mă judecă, dar nu-mi păsa!” „De ce să-ţi pese, dacă ar fi să fie condamnaţi politicoşii tu ai fi prima care ar scăpa.”

Râse în hohote: „E prima oară în viaţă când mi se spun astfel de lucruri, indiscretă, nepoliticoasă… Eu sunt cum vreau eu, dacă e să vorbim sincer. De la uşă am văzut-o că se uită la mine cu o privire lacomă. Asta ce e, discreţie, politeţe?” „Păi dacă ai apucat-o de bărbie, cred şi eu!” „No, no, asta a fost după.” „Există o artă de a cultiva o prietenie, dar ce mă mir, tu nu ştii să cultivi nici dragostea propriului tău bărbat. Nici măcar să-l respecţi; pentru tine, nu pentru el, fiindcă ţi-e bărbat. Mă chemi la rudele tale şi timp de câteva ceasuri nu-mi spui un cuvânt, ca şi când n-aşi fi fost în viaţa ta decât un simplu decor, o mobilă, un scaun. Ce să-i spui unui scaun? „Puteai tu s-o faci, să vii la mine, să-mi săruţi mâna… Aşa se obişnuieşte.” „Am vrut s-o fac de două ori, o dată când am intrat, dar m-am reţinut fiindcă aveai aerul că nici nu mă cunoşti, şi a doua oară când ai formulat tu celebra idee că Artimon o iubeşte pe Tamara fiindcă n-o iubeşte. Am vrut să-ţi spun că înţeleg ce vrei să spui, dar mi-ai aruncat în treacăt o privire, aşa… parcă ai fi vrut să-mi spui că nu sunt de nasul meu astfel de idei abisale şi pe

urmă te-ai uitat aiurea…” „Da, fiindcă după ochii tăi am avut impresia că o să mă ironizezi, exact cum ai făcut semn, deformându-mi spusele şi n-aveam nici un chef să se râdă de mine.” „Interesantă explicaţie! Dar ţi s-a întâmplat vreodată să te ironizez şi să fac pe alţii să râdă de tine?” „Nu, n-ai avut ocazia.” „Poate Petrică a făcut-o, sau mai degrabă primul tău bărbat? Mă confunzi cu ei?” „E o plăcere pentru orice bărbat să-şi ironizeze, şi încă într-un fel grosolan, nevasta în societate. Nu sunt dintre cele care acceptă, ca pe urmă să-i dea lacrimile şi să se smiorcăie chiar acolo, unde sunt invitaţi. „Da, zic, tu joci tare, bărbatul să fie jignit, şi dacă nu-i place, n-are decât. Astăzi ne-ai jignit pe toţi şi pot să fac supoziţia că ai făcut-o cu încântare.” „Da, fiindcă prietenul tău e cam laş şi nu suport să văd un bărbat laş, iar bărbatul meu să-l admire.”

Aşa deci. Le ştia ea pe toate, avusese această intuiţie, că Ion Micu e cam laş. „Nu ştiu, zic, cum un bărbat care a stat la închisoare şi a fost torturat fără să-şi divulge legăturile poate fi numit un laş.” „O fi fost atunci curajos, dar acum curajul ăsta i-a cam pierit. Nimeni nu putea să-l silească să ţină o conferinţă despre un poet de care se râde până şi la noi, la arhitecţi. Şi totuşi a ţinut-o…” A fost, zisei, o slăbiciune, nu o laşitate.” Şi îi explicai cum şi de ce acceptase Ion Micu să ţină acea penibilă conferinţă, relatându-i scena care avusese loc în aula universităţii, între el şi acel puternic lider. „Ba, zise Matiida, a vrut să facă pe isteţul, dar pe urmă a clacat. Trebuia să refuze. N-avea ce să-i facă… Şi pe urmă chestia asta, cu fosta nevastă… Te-ai despărţit de cineva, înţeleg s-o mai iubeşti totuşi şi după, dar după ce te căsătoreşti cu alta trebuie să încetezi. Aşa că vezi… Rezultă că ea l-a păcălit pe el – ei, ce fel de bărbat eşti tu, n-ai puţină mândrie, puţin orgoliu s-o bagi în aia mă-sii? Înseamnă că nici asta, «discreta», nu e mai brează, în loc să înveţe sanscrita, mai bine s-ar ocupa puţin de sentimentele bărbatului ei: „Pentru cealaltă.” „Aşa e, zisei cu ironie pe exclamaţie, joci tare! Ca şi când n-aşi şti că şi tu

mai ţii încă la Petrică. „Lasă-l pe Petrică, zise ea pe gânduri. Petrică e din ce în ce mai bolnav, crizele lui sunt din ce în ce mai dese şi mai rele.” Mă uitai la ea nedumerit. „Ce crize?!” o întrebai. Petrică, îmi răspunse ea, are maladia lui Parkinson. O avea demult, chiar de când ne-am căsătorit noi, dar crizele erau rare şi benigne. Acum nu e bine deloc, mă apucă şi groaza când mă gândesc.” „Cum se manifestă această boală?” „Tremurături ale întregului corp şi o mare încordare nervoasă… Şi boala e incurabilă şi îl duce pe bolnav la exasperare pe măsură ce se înrăutăţeşte. Nu credeam că o să se agraveze atât de curând, fiindcă se poate trăi cu ea mulţi ani…” „Şi de ce nu mi-ai spus şi mie atunci?”,. Pentru că, vezi, discreţia aia, care zici că n-o am, m-a împiedicat. Ce rost ar fi avut?” „Şi acuma de unde ştii că îi e mai rău?” „Nu mai rău, foarte rău. Şi a ajuns la o susceptibilitate care o chinuie fără scăpare pe nenorocita de nevastă-sa (de la ea ştiu), totul îl roade şi îl macină între o criză şi alta, totul ia proporţii monstruoase, cea mai mică jignire, cea mai inofensivă aluzie…” „Păi, zic, asta avea el şi înainte!” „Nu ca acum! Iar pe atunci trebuie să ştii că ţinea foarte mult la tine de a putut să suporte atât de uşor lovitura pe care i-ai dat-o prin acele scrisori!… „Aşa este, îmi pare rău.” „Iar eu, continuă Matilda, îţi tot spuneam că ţine foarte tare la tine şi tu îl înjurai. Ţi-nchipui şi cât de tare ţineam şi eu la tine de acceptam brutalitatea cu care ai procedat.” „Îmi pare rău, mai bine îmi spuneai că e bolnav şi brutalitatea asta ar fi încetat.” „Îţi spun, nu era aşa de grav.” „Şi eu ţineam la el şi mai ţin şi acum, continuai, dar gândul la tine mă orbea.” „Da, şi orbirea asta mi s-a transmis şi mie, cu toate că ştiam despre mine că stau cu picioarele pe pământ. Dacă zici că mai ţii şi acum la el, fă-i o vizită. „Tu i-ai făcut?” „Bineînţeles! „Şi cum arată?” „Crispat, îndârjit, dar nu ştiu împotriva cui.” „Are telefon?”Are.” „Se mai duce, vreau să spun, mai fuge la taică-său?” „Nevastă-sa zice că nu.” „Îi dau chiar acum un telefon…”

În felul acesta neaşteptat se termină discuţia noastră, de altfel paşnică, lucru de mirare la Matilda, probabil şi din pricină că aflase că îmi plăcea Clara. Dar asta o gândesc acum, dacă aşi fi ştiut atunci că ăsta e un remediu sigur şi eficace împotriva nepăsării unei femei, nu eu i-aşi mai fi urmărit stările ei schimbătoare care nu încetau să mă ia fără veste, ci ea s-ar fi neliniştit de-ale mele, gustând din această papară numită nesiguranţă.

Cu Petrică nu ieşi nimic. Răspundea sec şi înţepat la întrebările mele, ce mai faci, cum îţi mai merge şi când îi făcui propunerea să ne vedem îmi răspunse cu iritare: „Nu pot, sunt ocupat.” „Bolnavii incurabili, ca şi nebunii, îi spusei Matildei, sunt departe de a fi simpatici.” „Ce zice?” „Numai că nu m-a înjurat.” „E explicabil, zise Matilda, să nu poţi suporta sănătatea altuia.” „O fi, dar…”

X.

Matilda îşi reveni însă repede din această stare paşnică. Tocmai îmi spuneam că sarcina şi apoi naşterea care se apropia de termen şi apoi grija pentru noul cetăţean al lumii or s-o împiedice să mai aibă drept unic ţel persoana mea (afectând în acelaşi timp contrariul) şi, cine ştie, concretul unei noi existenţe în viaţa noastră s-o readucă la starea anterioară căsătoriei, pe care n-o puteam uita şi era unica mea speranţă într-o viaţă în care să domnească pacea şi armonia. Îl doream pe acest copil şi mai ales îi doream să-l iubească foarte tare şi să mă neglijeze, nu cum îi spusesem în seara aceea că naşterea lui nu trebuie s-o determine să se înstrăineze de mine. Acum doream chiar acest lucru, să-şi vadă de copil ca şi când eu nici n-aşi mai exista.

Într-o zi ieşii brusc din birou s-o văd şi să mai stăm de vorbă. În timp ce lucram, şi mai ales dacă lucram bine, mi se făcea dor de ea, nu mai aveam nimic în minte, siguranţa se restabilea în mine, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat între noi, reveneau cu putere scene din primele noastre întâlniri şi, prins de o puternică iluzie că o s-o regăsesc şi stăpânit de o jubilaţiune interioară care era o expresie a certitudinii că visul meu se realizează (ceea ce scriam era filosofie proprie, nu simple însăilări datorită contactului cu marile sisteme, examinam textul şi îmi dădeam seama că atât ideea cât şi exprimarea erau armonioase), mă făceau să plasez pe undeva pe planul cinci conflictul surd dintre mine şi Matilda şi să cred că simpla mea bucurie de a o vedea era suficientă ca ea să cedeze. Uitam că ea nu ceda câtuşi de puţin şi că de fiecare dată un cuvânt al ei, o privire erau mai puternice decât euforia mea, care se stingea încetul cu încetul şi mă trezeam iarăşi singur. Cum, mă întrebam, de ce nu ghiceşte că am lucrat bine şi măcar în asemenea clipe să renunţe la ea însăşi, să fie alături de mine şi să nu caşte cu nepăsare, sau să-mi spună în cel mai fericit caz o prostie, cum ar fi, ce e cu tine, ai băut ceva? Nu ştia deci că nu cunosc plăcerea de a bea? Nu ştie nimic despre mine, gândeam cu uimire, mă crede că pot fi oricum şi nici măcar nu se miră. Nu s-aş mira nici dacă ar afla că o înşel, că aşi putea veni seara târziu beat acasă şi să fac scandal sau să nu vin decât în zori! Nu astfel sunt bărbaţii? Alteori însă era şi mai rău, îi citeam ia priviri o vie surpriză, cu ochii larg deschişi asupra mea, în care citeam pietrificat că mă vede cu uluire: cine e omul ăsta? Ce e între mine şi el de stă aici în casă? E bărbatul meu? Cum de m-am trezit cu el aici? „Bine, îi spuneam şi eu, abătut, plictisit brusc, ridicându-mi privirea peste creştetul ei, undeva departe, spre zarea speranţei, simţind în acelaşi timp cu nelinişte cum se scurge din mine puterea de a iubi, deşi o iubeam… văd că te-am deranjat, te rog sa mă scuzi!” Şi reintram în biroul meu, crezând că ea va veni după mine să-mi spună că

n-am deranjat-o deloc şi să s-o mire ce m-a apucat. Nu venea, şi asta îmi dădea certitudinea să nu despic firul în patru, interpretând o privire care putea să însemne altceva. Dar apele sufletului, despicate astfel, se uneau repede la loc şi uitam ceea ce simţisem. Nu putem fi tot timpul gata de a primi afecţiunea celuilalt, gândeam, există şi aceste stări de absenţă sau de oboseală, când nu trebuie să aşteptăm nimic de la cineva care ne iubeşte. Dimpotrivă, trebuie să dăm noi… Dădeam, că surâdea, dar îmi spunea în acelaşi timp: „. Sunt sigură că vrei ceva de la mine! Nici vorbă…” Or, aluzia ei n-avea nici un rost, ştia bine că îmbrăţişările noastre, din fericire, erau singura parte din teritoriul p-a care îl locuiam împreună, care rămânea neatinsă de ambiguitate. Dincolo de orice şi fără să ştim de la cine, apărea dorinţa năprasnică, de la mine care mă trezeam copleşit de ea, de la ea care fără să dea vreun semn fie el şi obscur, după o împotrivire se lăsa învinsă, şi ne trezeam în alt tărâm, în care trăiam cel puţin două zile, timp în care aveam adesea parte de privirea ei divină… Alte reacţii erau însă mai salutare, deşi foarte rele. Se uita la mine şi se strâmba:” Nu te mai preface că mă iubeşti, mi-e scârbă!” „Hai, sictir”, îi răspundeam perfect linşitit. Şi chiar mă simţeam perfect liber, fiindcă brutalitatea reacţiei ei înlătura din mine strângerea de inimă, neliniştea, în timp ce puterea de a iubi nu se mai scurgea, fiindcă în acele clipe n-o mai iubeam deloc. Asta îmi amintea de o pereche de la noi din cartier, nişte vecini cu care tata se avea bine, în timp ce mama, care nu cunoştea ura, să nu-i vadă în ochi. El era şef de echipă la ecarisaj, un ins gras dar şi umflat, cu privire porcină, beţiv fără scăpare, bătăuş din cauza siguranţei pe care i-o dădea statura lui uriaşă, dar şi laş, fiindcă înaintea unuia fără frică, tăcea mâlc, chiar dacă îi era înjurată muierea, care se afla de faţă… Trăise cu vreo două care ţinuseră la el, a treia însă îi venise de hac, semăna eu el, şi pe ea o iubea mai mult. Se îmbăta el, se îmbăta şi ea. O înşela el, îl înşela şi ea. Dădea în ea, asta îl pocnea şi ea cu ce nimerea, în moalele

capului… M-a trimis tata să împrumut de la ei o teslă sau nişte holţşuruburi. I-am găsit la masă şi m-a surprins seninătatea de pe chipurile lor, mulţumirea împăcată, aşi fi putut zice chiar mai mult. El ciugulea nişte struguri, ea stătea alături şi era veselă, căci uriaşul îi povestea ceva cu glasul lui bâlbâit, în care bucuria de a trăi era atât de îmbulzită în gândurile lui înecate de băutură, încât numai dacă erai foarte atent înţelegeai ce spune. „Bună ziua nene, i-am spus, molipsit de veselia lui, m-a trimis tata…” „Te-o fi trimis, zice, stai şi tu jos şi bea un pahar de vin.” Eram mirat că îi vedeam pe amândoi mulţumiţi de ei înşişi, nu puteam să conciliez în mintea mea de adolescent urletele care se auzeau adesea din casa lor şi pacea şi tihnă în care îi găsisem… „Astăzi, spuse el visător, mi-am f… nevasta… Tu, se bâlbâi el, ai f… până acum?” Nevastă-sa râse şi îi spuse să lase copilul în pace. „De ce, zise el nostalgic, ce, e ruşine? „E adevărat, nene Acojocăriţei (demult vroiam să ştiu ce e cu svonul ăsta), că la cutremur, când ai auzit că un prieten de-al dumitale, un instalator de la blocul Karlton, a murit în cutremurul de la Bucureşti, dumneata l-ai înjurat?” „Bă,…muma în… de oameni, zise el, l-am înjurat, i-am spus du-te-n… mă-tii, dar de necaz, era cel mai bun prieten al meu…” „Păi cum să-l înjuri, nene Acojocăriţei? am spus eu cu superioritatea vârstei tinere care nu înţelege. Dar el nu mă luă în seamă, se aplecă şi-şi luă cu tandreţe nevasta de gât. Ea se lipi de el şi rămaseră astfel melancolici şi ai fi zis ca doi amanţi uniţi până la moarte. „Ia uite, am gândit, formidabil, cei doi ticăloşi se simt bine unul cu altul, aşi putea zice chiar fericiţi…” Spre o astfel de ticăloşie alunecam şi eu cu Matilda, îmi spusese că îi e scârbă de mine şi în loc să plec de îndată şi pentru totdeauna din casa ei, o înjurasem şi eu cu satisfacţia grasă a unei eliberări. Urma să ne împăcăm şi să ne proptim capetele într-o dulce tandreţe.

De astă dată şi în numai câteva clipe avui o dublă revelaţie. Matilda vorbea la telefon, dar cu o expresie care

mă făcu să-mi bată inima. Chipul ei era inundat de o fericire pe care o credeam îngropată în sufletul ei, vocea îi era tainică şi şoptită, corpul îi era aplecat înainte în fotoliu ca şi când ar fi fost ţintuită, fascinată de ceea ce i se spunea. Stătea cu spatele la mine, dar deodată ea simţi că era privită şi ascultată, mai spuse un cuvânt şi închise imediat. Se întoarse spre mine şi totul pieri de pe chipul ei, îmi arătă într-o clipă unul de gorgonă… „Ce vrei?” spuse cu sfidare şi cu o furie abia stăpânite. Şi inima îmi bătu iarăşi, simţind că mă întunec. „Cu cine vorbeai la telefon?” o întrebai totuşi flegmatic, ţinându-mi bine hăţurile în mâini, căci furia ei de a se fi simţit surprinsă şi nestăpânita ură a acelui „ce vrei” mi se transmiseseră şi mie, îmi venea s-o calc în picioare şi aşa s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi fost însărcinată. „Nu te priveşte!” zise. Bineînţeles că nu mă priveşte, spusei eu cu dispreţ, şi mă mir că ai întrerupt brusc convorbirea, ca şi când m-ar fi interesat pe mine cu cine pălăvrăgeşti tu la telefon… (în mare şoaptă şi atât de fericită cum ai fost şi cu mine odaia, gândii eu mai departe, mohorât, restul frazei)… Şi continuai: Sufletul tău nu poate rămâne inactiv, dacă nu mai iubeşti, începi să urăşti! Da, ură iraţională, nu credeam că în nici un an de la căsătorie o să începi să mă urăşti. Da, ura ţi-a ţâşnit din gură şi ţi-a apărut pe chip. Formidabil! Parcă te-aşi fi tăiat.”

Şi tăcui, continuând să mă plimb, observând-o fără s-o privesc. Dar nu se lumină, continuă să stea încordată şi cu chipul urâţit, nu devastat ca în seara aceea după ce plecasem de la Tasia. Nu, încordat, străin, duşmănos. O hotărâre fără întoarcere părea să se coacă în ea în acele clipe, dar revelaţia mea ultimă mă puse şi pe mine la adăpost de neliniştile începutului. Bine! Mă urăşte, gândii, şi acest lucru e atât de evident încât nu mai e nevoie de nici o explicaţie. Astfel de revelaţii sunt suficiente în sine. Tăcerea ei hidoasă chiar mă bucura, era, dacă mai era nevoie, o confirmare în plus că nu puteam să mă înşel. „Te sfătuiesc, îi mai spusei, să-ţi porţi ura liniştită, să nu crezi că

sarcina e o pavăză, n-am să te calc în picioare, dar găsesc eu ac de cojocul tău fără să dăunăm copilului.'

Şi mă îmbrăcai şi ieşii în oraş. Seara îmi spuse cu un glas neutru: „Poftim la masă”, dar cu o nuanţă perceptibilă: n-am chef să te servesc, dar o fac din obligaţie. Fă-o, gândii, şi eu o să am grijă de tine tot din obligaţie. Ne înviorarăm mâncând, dar fiecare pe cont propriu. Era bine aşa, gândii, decât să alunecăm spre ticăloşia şi fericirea celor doi vecini ai părinţilor mei. Ura curată, adică ura pură, e mai demnă de respect decât fericirea amestecată cu josnicii. Mă hotărâi (şi avui o clipă impulsul să i-o şi spun, dar mă abţinui din instinct în ultima clipă) să mă port ireproşabil cu ea, orice mi-ar face.

Într-o zi vrui să dau un telefon, dar telefonul nu mai era la locul lui, pe un taburet lângă fotoliu, şi văzui un fir pe sub uşa dormitorului. Îl luase cu ea, să n-o mai stingheresc în convorbirea ei al cărei interlocutor o făcea să arate atât de transfiguratră. Dormeam împreună ca doi duşmani… Ziua se retrăgea lângă telefon şi nu ştiu dacă vorbea ore întregi, dar nu-şi mai petrecea după-amiezile în hol cu mine… O singură dată intrai peste ea (aveam şi eu nevoie de telefon, dar nu mă gândii să bat la uşa propriei mele neveste, care ar avea secrete pe care eu nu trebuia să le aud, asta ar fi fost culmea, să-i mai respect şi secretele) şi într-adevăr o găsii întinsă în pat, foarte veselă de astă dată şi nu închise când eu intrai. „Vreau telefonul”, îi spusei. Ea se făcu că nu aude, dar spuse ceva pe ruseşte, guleaiu, Tasia, sau ceva în genul ăsta şi abia după aceea întrerupse. Se stinse şi veselia, odată receptorul aşezat în furcă, dar nu aşa de spectaculos ca prima dată.

Începui să am îndoieli. Şi dacă în ziua aceea vorbise tot aşa, cu Tasia sau cu Petea, sau cine ştie cu cine şi ceea ce îi citisem eu pe chip era doar proiecţia speranţei mele refulate? Da, dar ura ţâşnise din cuvintele ei şi, pe urmă, dacă ar fi fost Tasia sau Vasia, dracu să-i ia, de ce închisese

brusc şi se făcuse ca şi când ar fi avut pe cap, în loc de păr, şerpi?

Se mai înseninã, dar telefonul continuă să-l ţină în dormitor câteva săptămâni, până într-o zi… Dar trebuie să spun că înseninarea ei nu mă făcu să uit, apele despicate nu se mai împreunau să arunce în uitare scena care se petrecuse în ziua aceea. Pentru întâia oară dorinţa nu ne mai apropie cu forţa ei care ne dădea iluzia, cel puţin câteva zile de fiecare dată, că luăm viaţa de la început. Mă instalasem confortabil în convingerea că nu mai era nimic de făcut şi o apropiere era imposibilă cât timp ura ei nu înceta. Şi cum putea să înceteze când abia câştigase teren? Această buruiană e mai puternică decât floarea atât de fragilă şi delicată a iubirii… O spun acum, dragostea este supusă adesea asalturilor chinuitoare ale geloziei care o poate veşteji, intrigilor celor care nu ne simpatizează şi, nu o dată, ba chiar foarte adesea, lipsurilor, sărăciei, dorinţelor care nu se pot împlini… în timp ce ura e suverană, n-o poţi smulge până nu creşte, înfloreşte şi piere singură, uneori după ce a reuşit să nimicească în prealabil viaţa unui cuplu. Eram hotărât s-o ignor şi să n-o alimentez, poate că avea viaţă scurtă. Nu vroiam să mă despart de Matilda. Cui îi e uşor să accepte un eşec? Fiindcă legătura mea cu Nineta nu mersese prea departe, iar cu Căprioara n-ar fi mers chiar dacă lepăda copilul şi scăpa. Amintirea legăturii ei cu eminentul chirurg m-ar fi urmărit şi ne-am fi despărţit fără să consider acest lucru un eşec al meu. Cu Matilda însă, da, ar fi fost un grav eşec, greu de consecinţe, mai ales din pricina copilului care urma să vină. Cine nu m-ar fi blamat că am părăsit o femeie însărcinată, sau cu copil mic? Ce femeie şi-ar mai fi legat viaţa de-a mea, fără o gravă nelinişte şi perpetuă nesiguranţă? Dacă şi ea va fi la rândul ei părăsită? Trebuie să răspunzi foarte exact şi pe scurt la întrebarea: de ce nu v-aţi înţeles? Şi răspunsul să conţină în el în acelaşi timp şi răspunsul la a doua întrebare inevitabilă: Dacă e aşa, atunci de ce v-aţi mai luat? Ei, că nu

ţi-ai dat seama de la început… aia e, basme arabe, trebuie să-ţi dai seama, eşti vinovat, şi cine îmi spune mie că acum îţi dai? Şi femeia fuge, de altfel ca şi bărbatul şi numai dacă apare între tine şi ea o convingere nezdruncinată, aproape mistică, oarbă, că acum va fi bine, poţi să-ţi mai refaci viaţa. Dar cine te poate asigura că vei găsi sau te va găsi o astfel de pasăre rară? În zilele noastre astfel de păsări fie că sunt deja înlănţuite în căsătorii nefericite ca şi a ta, fie că nu au răbdare să mai aştepte ca Şolveig, patruzeci de ani, să se întoarcă un Peer Gynt rătăcitor şi se mărita cu primul imbecil care li se pare mai acătării. Timpuri grele pentru iubire în acest secol! Cine spune că psihologia şi mentalitatea asta o au numai femeile se înşeală grosolan. Faptul că bărbatul e mai nepăsător şi mai sigur pe sine nu înseamnă că nu are aceeaşi soartă: singurătatea, care atrage viciile, beţia, petrecerile şi curvăsăriile ruinătoare ale voinţei, gustul bizar al ratării, filosofia adecvată şi ranchiuna nedomolită împotriva celor care realizează ceva. În acest sens noi românii ştim multe. Geniul e persiflat fiindcă aşa-zisele personalităţi care promiseseră mari creaţii nu mai credeau în nimic… Forţa de a înfrunta singurătatea, renunţare la tot, familie, soţie, copii, prietenia cu alte familii, soţii şi copii, o au puţini, iar eu nu ştiam încă dacă o aveam, oricum, chiar dacă o aveam (şi simţeam că aşi putea-o avea), nu-mi puteam îngădui să sfidez toate acestea şi înainte de a mă vedea constrâns să renunţ la ele, să mă învălui în trufia unei singurătăţi orgolioase. Fără să ajung să semăn cu Acojocăriţei, trebuia să învăţ să duc un trai dur cu Matilda, până la marginea posibilului. Eram însă departe de a avea sentimentul că totul ar fi pierdut. La urma urmei, gândeam, această labilitate a stărilor sufleteşti ale Matildei semăna cu natura şi avea forţa ei: dacă era nor, asta însemna nor, era zadarnic să mai cauţi în astfel de zile soarele. Dacă îmi spărsese biroul cu violenţă, asta însemna furtună în inima ei, gelozie furioasă, nu trebuia s-o lovesc (nenorocire, tocmai în ziua când vroise să-mi spună că e

însărcinată!) şi dacă apăruse în sufletul ei ura, ei bine, ce putea să însemne? Trebuia descifrat…

Astfel, scena petrecută nu mi se mai păru suficientă în sine, îmi dădu însă ea răspunsul. Într-o zi, după ce ne ridicarăm de la masă, o văzui că se duce gânditoare spre uriaşul dulap stil florentin din dormitor, îi deschise larg toate uşile, se întoarse în hol şi reveni şi deschise un alt dulap din antreu, dulap de haine groase căptuşit cu alamă împotriva moliilor şi o văzui că se întoarce cu două mari geamantane, cu care reintră în dormitor. Curios, mă apropiai să văd ce face ea acolo. Liniştită, punea în ele lucruri. Era prin iulie, şi mă gândii că vrea să plece în concediu fără mine. „N-are decât”, gândii, deşi mă întrebai cum poate ca pleca în concediu aşa singură spre sfârşitul lunii a opta? Putea sa păţească ceva. Observai însă că îşi vâra în ele prea multe lucruri şi prea groase pentru luna iulie. De pildă fulare, căciulite, pulovere de lână, mantouri… Stăteam rezemat de tocul uşii şi mă uitam, încercând să înţeleg. Rufărie intimă, dar multă, bluze, sutiene, ciorapi groşi de iarnă, mănuşi, un costum de schi, feluri de fuste, rochii multicolore… Uneori se apleca şi bâjbâia prin sertare de jos… Batiste, baticuri… Le mai alegea, le ridica în aer, le scutura, le contempla, apei le arunca înapoi. Astfel se zorii câtva timp când scoase tot de-acolo de sub ultimul sertar pantofi, cismuliţe (astfel le numii în mintea mea, cismuliţe, nu cisme…). Mişcarea aceasta îndelungată a gesturilor ei, pauzele, aplecările, alegerea veştmintelor pe un înţeles inexplicabil îmi dădură parcă o halucinaţie. Vedeam ce se întâmplă, dar înţelesul nu se ivea. O anumită mişcare, chiar cu înţeles şi nu atât de variată, dar înscriindu-se unui unic sens monoton, privită îndelung, poate deveni halucinatorie. „Poate vrea să le dea la curăţat”, gândii scuturând din cap, dar cum să dai la curăţat cisme, pantofi, rufărie intimă? Astea le spală Ana… Mă trezii din contemplarea paralizantă în care căzusem şi o-întrebai: „Ce faci tu acolo?” Ea nu-mi răspunse îndată, dar în cele din urmă, după ce trecu cel

puţin un minut şi fără să mă privească, văzându-şi de treabă, îmi răspunse cu gândul absent: „Plec, ţi-am spus, dacă nu pleci tu, plec eu!” Auzind-o inima bătu ori un svâcnet care mă făcu, ca odinioară când venise prima dată la mine, să simt un fulger prin şale în zig-zag, care îmi tăie răsuflarea. Da, neîndoielnic, pleacă, gândii. Avui apoi un surâs, reflex bizar şi nefericit al mici gândiri paşnice, mă apropiai de ea şi îi pusei mâna pe umăr, vrând să-i spun că asta e o prostie şi să renunţe la ea. Ea sări în lături ca muşcată de şarpe şi îmi şuieră cu o ură sălbatică: „Să nu te atingi de mine”, şi cu o astfel de voce încât pe lângă ură distinsei ameninţarea. Ne privirăm în ochi câteva clipe, intens, două priviri fără iluzie şi fără împăcare. Nu mă apucasem să-i descifrez ura, şi acum ea îmi oferea să reflectez la primejdia care m-ar pândi dacă mai încercam s-o ating, chiar cu intenţia de a-i declara că o iubesc. Ei, ce primejdie? Îndârjită, se aplecă iar să cotrobăiască în dulap, având aerul sfidător, să încerc adică de-aici înainte să-i mai fac ceva dacă mai îmi dă mâna. Mă aplecai atunci şi îmi deslănţuii furia asupra geamantanelor: le răsturnai, lovii cu picioarele în ele, împrăştiai lucrurile prin odaie şi în cele din urmă luai geamantanele şi le dusei înapoi în dulapul din antreu, pe care îl încuiai şi băgai cheile în buzunar. Revenii calm în dormitor.

„Aştept să naşti, îi spusei, şi pe urmă te învăţ eu minte. Se urcase în pat şi începuse foarte liniştită să răsfoiască o revistă. Se aşezase cu fundul la uşă. „Iată deci, gândii, cum gestul care altădată mă făcuse să râd, când fusese vorba de Petrică, revenea, chiar dacă faţă de alt bărbat care nu semăna câtuşi de puţin cu acela. Iar ea nu ştia ce eu ştiu… „Şi felul cum stai tu acuma când bărbatu-tău îţi vorbeşte, continuai, o să confirme zicala; capul face, fundul trage!”

Iar în birou nu-mi dădui seama că trebui să treacă cel puţin un ceas până să redevin senin. Şi totuşi mă hotărâsem mai înainte să mă port cu ea ireproşabil, orice mi-ar face! Ei bine, cum ar fi trebuit să mă port? Desigur, s-o las să plece!

Ar fi plecat oare? Bineînţeles! Violenţa reacţiei ei şi ameninţarea care se adăugase urii arătau că n-ar fi suportat o înfrângere şi ar fi mers foarte departe… avem ca un plan şi pentru varianta în care lăsând-o să plece sconta pe venirea mea după ea (şi cred că avea şi un alt plan în care eu nevenind ea ar fi stat plecată până ce ar fi trimis emisari prin rudele ei să plec eu, şi încă unul în care dacă n-aşi fi plecat, ar fi născut copilul în spital fără să mă anunţe) … Nu mai ştiu ce-ar fi făcut după aceea, dar ştiu ce-aşi fi făcut eu, aşi fi aşteptat-o la ieşire şi aşi fi adus-o acasă cu povara tuturor acestor variante în spinare, dintre care pentru ultima, că am lăsat-o să nască singură, nu m-ar fi cruţat şi mi-ar fi reproşat-o în eternitate. Cui i-aşi fi putut spune şi cine m-ar fi crezut că nu eu am silit-o să fugă? Dacă amintirea lui Acojocăriţei n-ar fi rămas atât de vie în memoria mea, aşi fi lăsat-o să plece. Dar nu suportasem, în clipele când o contemplam făcându-şi bagajele, să devin subiect de comedie umană.

Şi toate acestea nu erau justificate a posteriori, pentru că nu exista în mine curajul s-o las să plece, chiar dacă aşi fi fost gata să accept în sinea mea că nu avusesem atunci pe loc chiar intuiţia tuturor acelor variante; simţisem însă că nu era bine s-o abandonez pe Matilda pe un drum de ale cărei consecinţe nu era conştientă în pornirea ei… începea, oricum, o istorie de care n-aveam nici un chef. Era adevărat, mă umilise, dar cel puţin n-o ştiam decât noi doi, în timp ce altfel ar fi aflat Artimon pricăjitul, gringalet-ul, Tasia, Masia, dracu, Tamara (în faţa căreia făcusem pe grozavul), fără să mai vorbesc de părinţii mei, de Ion Micu, de Vaintrub, care continua să aibă pentru mine aceeaşi consideraţie, ca înainte de a deveni şef de catedră şi decan… Şi încă eu eram oarecum la adăpost, continuai să reacţionez în singurătatea biroului meu, mai tânăr ca ea puteam fi înţeles că nu ştiu încă să mă port cu o femeie, dar ea, care era la a treia căsătorie, de ce nu ştia să se poarte cu un bărbat? Nu se fuge de-acasă în luna a opta…

Nu bănuiam atunci, simţindu-mă chiar pe deplin liniştit, că o protejasem pe Matilda, că puţin îi păsa ei de toate acestea. Aveam s-o aflu curând, după două luni de la naşterea copilului, când credeam că ameninţările mele anterioare o vor face, cum îi spusesem, să-şi poarte ura liniştită, dacă acest eveniment biologic, etern şi fundamental, care marchează aproape totdeauna în bine viaţa unui cuplu, cum e naşterea unui copil, n-o să-i schimbe starea de spirit. Mai bine o lăsam să plece atunci, ar fi fost un risc infinit mai mic în consecinţe decât ceea ce mă făcu ea să trăiesc în ziua aceea…

XI.

Nimic deosebit nu mai apăru între noi până la acea sărbătoare de botez (căci la o astfel de sărbătoare se petrecu totul), dacă iluzia mea care mă purtă două luni pe apele ei ar fi fost ceva nou în viaţa mea cu Matilda. Trebuie să spun însă că n-ar mai fi apărut această iluzie dacă în tot acest timp, adică începând după scena cu fugitul ei de-acasă şi până la acea sărbătoare de botez, cu Matilda nu s-ar fi petrecut totuşi ceva, şi anume apariţia unei stări de calm, de tandreţe şi chiar de fericire, sentimente care e adevărat că nu-mi erau adresate, dar pe care nu şi le mai reprima ca înainte, când mă bucuram că le avea.

Ana strânse a doua zi dimineaţa fără să se mire lucrurile împrăştiate prin dormitor, ca şi când ar fi fost normal să le găsească astfel (servitoare de mare tradiţie, care nu trăncănea şi n-avea curiozităţi care n-o priveau), iar Matilda mă privi la ceai cu un vag interes, ba chiar îmi turnă ea în ceaşcă, lucru pe care alteori nu-l făcea… Totuşi o vreme tăcerea se instala între noi, dar nu când era vorba de lucruri practice. „Mănâncă şi tu cu prietenul tău la braseria voastră, azi n-am gătit nimic, n-am găsit carne… Vorba lui Bacovia (mă surprindeau asemenea referiri neaşteptate)… iar lucrurile au început să dispară… Unii spun că bine le-a făcut, sau că un geniu se va naşte. Până să se nască geniul, vad că bine ne-a făcut nouă, că nu mai avem ce mânca.” Iar

alteori: „De ce nu-mi spui că ţi-a căzut un nasture de la pantalon? Nu ţi-l cos eu, n-ai nici o grijă, ţi-l coase Ana, care nu se jeneză la gândul că vreo studentă s-o fi gândit cu nostalgie la ceea ce ar putea să iasă pe-acolo pentru ea.” Rostită sec, această vulgaritate, cu armonie totuşi, dispreţuitoare şi rece. Alteori însă cu o grijă nepăsătoare: „Lucrezi prea mult, ai slăbit, o să zică lumea că te ţin nemâncat.” Sau, impenetrabilă, simulând o gelozie care nu spunea nimic: „Ce mai face doamna Clara (eu îi spusesem astfel odată), de ce nu te duci la ea să te consoleze? Bărbatu-său n-ar avea nimic contra, e mai filosof decât tine!”

Toate acestea tot tăcere însemnau, nici măcar n-aveam nevoie să-mi reprim vreun răspuns. Tandreţea era pentru sine şi pentru cel care se hrănea din sângele.ei. O vreme am auzit-o râzând singură în dormitor. Chicotea, urma o tăcere, apoi izbucnea deodată într-un râs stăpânit de o mare veselie. Ce-o fi? mă întrebam. Intrai peste ea. Mă primi cu o tandreţe totală şi firească, aşi fi zis de o extraordinară forţă de sugestie: s-a întâmplat vreodată ceva rău între noi? Dar şi în treacăt, aşa cum merita un lucru atât de neînsemnat faţă de irepresibila veselie care o stăpânea. Îşi duse mâna la gură cu un gest simplu de ţărancă şi chicoti iar. „Vrei să vezi? zise. Şi îşi ridică sus rochia şi îmi arătă o burtă ca o superbă boltă albă, boltă pe care începu s-o pipăie. Fii atent, zise iar cu o expresie de aşteptare şi pândă şi într-adevăr văzui cum pe această boltă mătăsoasă apăru un gurgui care se mişca. Matilda îl prinse cu mâna şi trase de el. Gurguiul dispăru fulgerător şi ea râse cu gura până la urechi. „Ştii ce puternic e? zise. Îi ţin tare de lăbuţa piciorului, dar ştii cum trage? E furios, trebuie să fie băiat! Dar e uituc, ai să vezi cum împinge iar cu piciorul, cu toate că îl ciupesc tare... Fii atent, zise iar şi scena se repetă şi ea izbucni din nou în hohote. Dar deodată parcă îşi aminti de ceva, se înveli cu un gest brusc şi deveni străină, nu întru totul, dar absentă şi gânditoare,

luă în mână o carte. Ştiam ce e, îşi amintise că nu mă mai iubea şi în orice caz nu meritam scena la care asistasem.; Foarte bine, gândii, văd că îţi place să te joci cu el încă de pe acum, înseamnă că n-o să mai ai timp de mine, o să pot să mă ocup liniştit de filosofie.

Într-o zi primirăm un purcel de la Vasile, alarmat de Matilda că de două săptămâni nu se mai găsea carne, sau se găsea puţină, şi până să-ţi vie rândul la coadă, apoi, spunea Ana furioasă, carnea se găta, închide el oblonul, mân-ce-l în pântec şi no, întoarce-te, Ana, şi spune la doamna, care nu crede la tine, că n-ai găsit nimica. Purcelul însă era destul de mare şi cum Ana tocmai lipsea (nu la vreun bărbat se ducea, zicea ea, apăcă nu-i trebe ei o astfel da pacoste la viaţa ei, ci la nu ştiu ce frate Fodor, sau Ferenc, de care o apuca fără veste un dor vinovat), încât se ocupă Matilda de purcel, care era viu şi amuzant. Ridica râtul în sus şi făcea: groh, groh, ce crezi că vreau de la tine? Crezi că vreo relaţie de simpatie? Mi-e foame, dă-mi să mănânc!

Îl ţinurăm aşteptând-o pe Ana, care nu veni decât după o săptămână, când era prea târziu: o găsii pe Matilda în bucătărie cu purcelul întins pe grătarul de lemn de la baie îl măcelărise cel care îl tăiase, un gunoier, după cum îmi spuse. Făcea cârnaţi din carnea pentru cârnaţi. Stătea pe un scăunel, cu burta mare, şi învârtea la maşina de tocat, care mergea ca vai de lume. O întrebai dacă pot s-o ajut. „Vezi-ţi de treabă”, îmi răspunse… Mă chemă totuşi după un ceas şi îmi spuse, în timp ce arunca într-o tigaie bucăţi de carne. „Poftim, zise, mănâncă pomana porcului. Şi se întoarse la cârnaţi, care mai puteau suferi o amânare, până venea Ana, dar pe ea o apucase să-i facă atunci şi o prinse acolo miezul nopţii… în sfârşit se culcă, după ce îmi arătă nişte maţe pe jumătate goale, cu întreruperi, care numai a cârnaţi nu semănau. Nu apucasem să adorm, când îi auzii în întunericul dormitorului strigătul. Aprinsei lumina: „Ce este?” „Am avut un junghi, zise, dar foarte dureros.” „Sigur,

zisei, stai tu să faci cârnaţi ore întregi, că o să-ţi fie bine. Toate sunt la dispoziţia ta.” Şi stinsei veioza; îndată ea strigă: „Ah, Doamne!”' Aprinsei din nou: „Ce este?” „Doamne-Dumnezeule, şopti, pierd copilul. La şapte luni e mai bine decât la opt luni… Şi iar strigă: O, prostuţule, nu e timpul tău, ce vrei tu, stai liniştit…” Dar eu sării din pat şi pusei mâna pe telefon. „Maternitatea, vă rog, doctorul Salanţiu e de serviciu?” „Da, aşteptaţi un moment.” „Doctore, soţia mea are dureri mari” „Cine e la telefon?” „Petrini!” „A, da! Să vie doamna imediat la maternitate.” „Îmbracă-te imediat”, îi spusei Matildei. Ea se sperie, dar un nou strigăt îi alungă spaima, se dădu jos şi în câteva minute eram în stradă. Un taxi se ivi, îl oprirăm şi intrarăm în el.

La maternitate doctorul Salantiu se arătă grăbit şi supărat. „Ce-aţi făcut? zise. Ce e cu contracţiile astea? „Nu ştiu, doctore, înălţă Matilda din umeri. N-am făcut nimic.” „Întindeţi-vă pe canapea cu faţa în jos”, spuse acesta deodată calm şi parcă edificat, în timp ce rupea o fiolă şi o sugea cu seringa. Şi se apropie, îi desveli fesele şi îi înfipse acul, pe care îl scoase, strigând unei infirmiere: „Rezerva patru şi orice pălăvrăgeală cu gravida strict interzisă. O să adoarmă şi totul o să fie bine. Poftiţi!” „Doctore, îl întrebai, pot să stau şi eu până adoarme?” „Bineînţeles”. Dar aşteptai o vreme pe coridor. Infirmiera însă nu se putu stăpâni să nu-mi spună ce era cu această rezervă patru. Acolo fusese adusă cu o zi înainte, la reanimare, una care născuse greu şi murise, era bolnavă de inimă şi nu ştia, avea ceva congenital. Copilul trăia… Aici, ca şi la agonici, în alte spitale, înţelesei eu, moartea pândea pe-aproape naşterile care vroiau s-o sfideze. Neliniştit, mă uitai la ceas. Intrai în rezerva Matildei, sperând s-o găsesc liniştită şi adormită. Intrai cu sfială. Matilda nu mă văzu, deşi tocmai când lipeam uşa, ea, cu perna în braţe, se muta de la un capăt la celălalt al patului. Rămăsei tăcut, în aşteptare. Ea nu se simţea bine, luă iar perna în braţe şi se mută la loc, îşi

vârî faţa în ea… Da, adoarme, gândii, dar în aceeaşi clipă ea îmbrăţişa perna şi se mută iar la celălalt capăt… Mă apropiai… „Matilda, îi şoptii, cum te simţi…?” „O, mi-e somn”', răspunse ea cu un glas chinuit, şi avu un gest, o fluturare a mâinii de îndepărtare, de buimăceală… „Ieşiţi, zise infirmiera, injecţiile astea sunt foarte rele, dar fac bine, potolesc contracţiile înainte de termen… Fiţi liniştit, mâine se întoarce acasă…”

Toată noaptea a mutat perna de la un capăt la altul, îmi povesti aceeaşi infirmieră care o asistă la naştere, o lună mai târziu. Săraca doamna, era să piardă copilul, de-aia nu putea ea să doarmă liniştită. Altele cad în nesimţire ca nişte vaci şi se trezesc râzând… Da' zdravănă fetiţă! Doamna când a auzit, a întors capul: dă-o-ncolo, a zis, credeam că e băiat. Dar pe urmă nu mai putea de dorul s-o vadă, când o duceam cu căruciorul în rezervă unde e, zicea, vreau s-o văd. Să nu mi-o încurcaţi cu alţii… Au, unele, frica asta, să nu le amestecăm copiii, nu ştiu că le punem un număr de mânuţă, cum să-i încurci…?

Când am adus-o acasă după două săptămâni, în poarta maternităţii, i-a desvelit copilului chipul şi mi-a spus fără vreo tandreţe patetică: „Uite, fi-ta, şi a învelit-o la loc, adăugând: Sper să-ţi semene, nu e nevoie de o a doua Matildă în viaţa asta, ajunge una.”

Eram prevenit că pruncii nu arată grozav la naştere, totuşi mă uitai din nou la fetiţă, pe care o botezasem ca pe mama, Silvia. Arăta foarte bine, dar bineînţeles că nu se putea şti de pe acum cu cine o să semene. De ce îmi spusese ea că speră să-mi semene mie şi nu ei? Îmi înapoie florile ca să poată urca în taxi. Maşina luă viteză. De ce e bronzata? o întrebai. Te pomeneşti că e brunetă?” „Nu, are icter! zise ea, dar deloc îngrijorată. Icter fiziologic, aproape toţi au, e o reacţie fără importanţă. Trece în zece zile.”

În timpul lehuziei vorbisem zilnic împreună la telefon, deşi prindeam foarte greu maternitatea, suna veşnic ocupat şi tot din aceeaşi pricină nici ea nu putea să mă cheme,

telefonul era pe coridor şi nu putea să aştepte în picioare să-i vie rândul şi nici să vorbim mult. Se internase într-o dimineaţă pe la orele patru, tot aşa, prinsă brusc de aşa-numitele contracţii. Ştiam că totuşi naşterea părea să vină abia peste câteva zile, dar e adevărat că putea surveni şi peste câteva ore sau chiar imediat. Întors acasă pusesem ceasul să mă scoale după două ore şi telefonul alături, să mă sune aceeaşi infirmieră, dacă se întâmplă ceva. Mă trezii şi dădui un telefon… Aveţi o fetiţă de trei kilograme, strigă infirmiera, să vă trăiască.” „Când a născut? „Chiar acum!” „Pot să viu şi eu?” „Interzis!” „Păi data trecută n-a fost interzis.” „Era altă situaţie, în alt salon…” „Fetiţa e normală?” „Da, a făcut gălăgie mare, a ţipat de ne-a spart urechile! O să iasă o muieruşcă…!” „Dar mama?”. Mama, staţi puţin că tocmai iese, dar nu vorbiţi mult, că doarme…”

Vrusei să-i spun că, dacă doarme, s-o lase în pace, dar ea părăsi receptorul şi după câtva timp auzii vocea Matildei, care nu ştia ce vorbeşte, nu-mi auzea glasul…da, da… am văzut-o… mi-au luat-o, mi-e somn…” Apoi vocea infirmierei: „Vă spun, i se împiedică limba, dar e sănătoasă, totul a mers bine…”

Încât acasă, câteva zile se distra povestindu-mi tot felul de istorii din spital, al căror haz nu pătrundea deloc în starea mea de spirit şi mi se păreau stupide sau tragice, nu se potriveau cu ideea pe care mi-o făcusem eu despre acest loc al naşterilor, care era o maternitate, locul de unde porneau în viaţă, printr-un orăcăit de surpriză extremă, dar şi de bucurie şi spaimă amestecate, urmaşii, ca să ne ia locul după ce noi vom ajunge la staţia terminus. Că un ţigan şi-a trimis şi el nevasta să nască la maternitate (s-au boierit ţiganii! dacă e pe gratis?!) şi că asta, când doctorul Salanţiu a vrut să-i desvelească burta, a început să ţipe şi s-a vârât sub pat. „Ieşi, fă, de-acolo, zicea ginecologul. Cum o să te ajut să naşti dacă nu mă laşi sa te examinez?!” „Nu ies, dom'doctor!” „Dar de ce, eşti nebună, de ce ai mai venit aici? „Nu ies, dom'doctor. Dacă aude al meu că ai pus mâna

pe mine mă omoară!”' Gelozie primitivă şi cretină, gândii şi nici măcar nu mai fusei atent să aud cum s-a sfârşit toată chestia… „Acolo, reîncepu Matilda cu un glas şoptit, semn că trebuia să fiu atent, că o să mor de râs, fiecare gravidă îşi alege un ginecolog s-o asiste, să aibă adică mai multă grijă de ea să nască uşor, să nu se chinuie mult. Îl alege de-acasă, ori, după reputaţia aceluia, ori la recomandarea cuiva. Îi dă două mii (în banii de azi vreo cinci sute de lei). Şi uneia i se recomandă unul tânăr, abia ieşit din facultate. Şi ăsta, când a venit sorocul, a încălicat, pe burta femeii şi dă-i, împinge, da' cum!… De, să-şi merite banii. Idiotul, mi-a povestit doctorul Salanţiu, n-a aşteptat să vadă dacă femeia nu putea să nască doar cu un minim ajutor sau chiar fără el, mai ales că mai născuse… El nu, împingea de nădejde, până ce, odată, sbang, copilul ţâşneşle ca din puşcă din burta femeii şi o face praf…” „Cum adică praf, tresării eu, a murit?” „Nu, n-a murit, dar i s-au făcut ferfeniţă toate alea şi a izbucnit o hemoragie care nu se mai oprea. A fost chemat şeful, doctorul Salanţiu, care, înecată în sânge cum era femeia, a început s-o coasă. Când a terminat, s-a şters pe frunte cu cotul, s-a uitat la ăla şi i-a spus numai atât (căci, infirmiera îl informase ce făcuse): «Tâmpitule!»„, „Şi copilul?” „Copilul a murit… Femeia n-a făcut caz, era o ţărancă, mai avea doi acasă… Şi chiar dacă ar fi făcut, Salanţiu, mi-a spus chiar el, l-ar fi acoperit, fiindcă el era furios şi pe femeie, cine a pus-o să dea bani… Dar vai de ea cum o să se mai iubească de-aci înainte cu bărbatul…” „De ce?” „Pai îţi spusei, şapte rupturi a avut – dar mari! nu vorbesc de una până la anus (o pufni râsul), i se vedea anusul când o cosea, anusul dinăuntru, nu cel pe din afară, în toate părţile a fost sfâşiată… Una, continuă Matilda cu altă expresie, era la al treilea avort la şase luni şi ceva, nu-l mai putea ţine, am văzut cu ochii mei, îi ieşea capul afară, i se vedea creştetul şi el săracu nu vroia nici el şi, cât da de aer, repede se trăgea îndărăt. El nu vrea, mă-sa nu vrea, dar ceva din burta ei nu-l mai putea suporta şi iar i se vedea

creştetul. Până la urmă a ieşit în aerul otrăvit de afară, l-au luat repede, l-au pus sub oxigen, a trăit trei zile, pe urmă l-au aruncat la crematoriu…

Abia atunci am înţeles de ce îmi povestea Matilda toate acestea: putea să i se întâmple şi ei una din aceste istorii şi nu i se întâmplase. Se bucura! Dacă numai în două săptămâni cât stătuse acolo aflase atâtea, asta însemna că într-un an se întâmplau zeci de drăcovenii şi nenorociri. Gravida nu era cruţată de ginecologi în momentul naşterii… împinge, i se striga, nu sta ca oaia, în timp ce pe femeie o treceau sudori reci. Lasă urletele, opinteşte-te, că mori şi n-am ce să-ţi fac. Da, da, nu nasc eu, tu naşti, pune mâna şi lucrează, apucă-te cu mâinile de pat, trage-ţi răsuflarea şi adu pe lume un nou deştept, care să facă pe urmă pe nebunul cu tine şi să uite cine s-a chinuit cu el… „Chiar aşa le vorbea, spuse Matilda uluită, nici dumneata, nici dumneavoastră, oricine ar fi fost, ţărancă simplă sau nevastă de ştab! Dar cine îşi mai aducea aminte când îl vedea pe urmă pe ăla micu orăcăind, când acelaşi medic i-l arăta triumfător, jalnic de îţi venea să plângi când îi vedeai guriţa disperată răcnind că fusese alungat de-acolo de unde îi era atât de bine. Cât am ajuns la spital, povesti Matilda mai departe, am lăsat apă… ştii, femeile lasă apă ca şi animalele, adică în clipele acelea copilul sparge învelişul în care trăieşte în burta mamei, înseamnă că nu mai poate fi nici hrănit şi nici de respirat nu mai poate, trebuie să iasă afară să respire aer, chiar dacă el n-are chef să iasă. N-are încotro. De ce sparge atunci învelişul? Nu se ştie. Când nu se întâmplă chestia asta, moare înăuntru şi după vreo zece zile iese, îl alungă femeia în pragul morţii, un copil mort… (Vezi, sunt extreme, unul vrea sau e alungat să iasă prea devreme, alţii nu vor sau nu pot fi alungaţi la termen, şi mor şi ei şi le ameninţă şi pe mame; am impresia că legea asta ne urmăreşte şi în viaţă… prea devreme… prea târziu… tata a murit la o petrecere, după ce se întorsese de la nişte analize, toate perfecte… A ridicat sus paharul să ureze

triumfător nu ştiu ce şi i-a picat paharul din mână… în schimb mama ne-a chinuit doi ani de zile, paralizată, cerându-ne să-i aducem ba nişte peşti de la Bobotează, pe care îi mâncase cine ştie când, ba să-i punem războiul de ţesut să-mi facă ea mie nu ştiu ce covoare de zestre… Sufletul îi era tânăr, dar nu şi vasele din creier care o damblagiseră…) Salanţiu a fost mai reţinut cu mine, datorită prestigiului tău. E prieten cu Vaintrub, care i-a spus că eşti cel mai serios universitar de la Filosofie. (Vaintrub, când îi spusesem că nevastă-mea e însărcinată, se arătase afectuos şi mă asigurase să n-am nici o grijă să mă adresez lui Salanţiu, cu care el era prieten, avea să-i vorbească). O să naşteţi uşor, mi-a spus, şi dumneavoastră şi copilul aveţi forţă vitală. De unde ştiţi? Avem noi indiciile noastre. Îl credeam, cu toate că simţeam junghiuri adânci, se opreau totuşi câteva secunde şi puteam să respir. Cum e cu naşterea fără dureri? l-am întrebat printre ţipete, dar eram încă vitează, mai aveam timpul să-l ironizez. O să vedeţi şi singură cum e, zice. Uite, chiar acuma e momentul. Nu era momentul. Totul se oprise, mi se părea că trebuie să mă dau jos şi să nasc poimâine. Chiar am schiţat gestul să mă ridic. Stai acolo, a strigat el atunci scos din pepeni. Copilul e pe drum şi ei îi arde să plece la plimbare. Atunci am simţit că mor, dar că şi scap… Cred că am urlat ca o vită… Nu ştiu cât a durat şi pe urmă, oaea, oaea… cu sughiţuri, se îneca… ca un broscoi… Când mi-a arătat-o”… Matilda avu un gest, mai departe nu putea să spună ce-a simţit în clipa aceea. Se posomorî, era secretul ei…

Şi nu-l desvălui şi începu să se identifice cu acest secret chiar din primele săptămâni, care urmară. Mă dădea la o parte de lângă pătuţ, se apleca, lua fetiţa în braţe, nu ştiu ce-i făcea, o desbrăca, o îmbrăca, o înfăşura, îşi scotea sânul, se întorcea cu fundul la mine întinsă pe pat ca şi când ar fi vrut să se ferească de nu ştiu ce forţe malefice şi îi dădea să sugă din sânul ei bogat, în deplină singurătate şi complicitate cu noua-născută, care n-avea nevoie de mine…

XII.

Vasile ne trimise tot ce trebuie pentru botez, care avu loc la biserică, după ritual, spre bucuria mamei, deşi Matilda, fiind membră de partid, înfrunta o interdicţie. Preotul o vârî pe Silvia în apă (şi fetiţa se arătă cuminte, spre deosebire de alţii care urlau ca din gură de şarpe), îşi făcu slujba şi ne eliberă un inutil certificat de botez, altădată menit să-ţi dovedească religia. Pe vremuri semnătura preotului pe carnetul elevilor în vacanţă era obligatorie alături de a tatălui şi putea influenţa nota la purtare. Mă uitam la preot şi mă întrebam ce-i mai rămăsese lui din aceste prerogative? Nici măcar să ne îngroape, fiindcă am văzut înmormântări fără el, cu camioane, sinistre apariţii… Oricum ceremonia religioasă ne sugerează că o divinitate există (şi nu există? chiar aşa, suntem părăsiţi în marele cosmos? nimeni nu mai veghează asupra noastră?). Curios, mă luasem odată după un astfel de camion să văd ce se întâmplă. Murise subit o oarecare Mariţa, responsabilă de stradă. A luat cuvântul în faţa gropii căscate viitorul responsabil, s-o elogieze. „Eroinica ţaţa Mariţa”, zicea el, a făcut şi a dres. Eroinica ţaţa Mariţa a activat cu multă cinste, c-o fi c-o păţi… Prezenţa unui preot, om cu carte şi cu har, l-ar fi inhibat pe grotescul personaj, păstrând neatinsă solemnitatea în faţa morţii. Auzisem că undeva într-o comună, Săpânţa, din nordul provinciei noastre, apăruse un bizar individ care, la cerere, scria pe cruci versuri de un cinism hilar, care luau în deriziune viaţa mortului şi care în mod straniu plăceau cetăţenilor acelei comune, iar la noi în oraş se spunea că sunt „geniale”. Reţinusem şi eu o însemnare pentru concizia finalului unei existenţe: Aici zace şi se face Nicolae Pârvu praf…

Cimitirul era, cică, plin de astfel de inscripţii, dar mult mai rele, pentru cel ce în viaţă fusese iubitor al paharului, care n-avea să mai bea acum decât apă de ploaie, curvar, să mai iubească acum şi el pe vecina de mormânt, palavragiu sau certăreţ, să se certe de-aici înainte cu viermii, mâncău,

acum avea să-l mănânce şi pe el pământul, să-i intre în gură. Se spunea că aceste inscripţii individul le compunea amatorilor pe când aceştia mai trăiau şi râdeau auzindu-şi viaţa rezumată în patru versuri într-un fel atât de neaşteptat… Şi să se mai spună că magia artei nu atinge straturile cele mai de jos… Totul e să nu fie convenţia prea sofisticată…

Biserica nu era nici în interior şi nici pe dinafară într-o stare prea bună şi nici odăjdiile preotului prea noi. Schimbarăm câteva cuvinte în acest sens şi preotul dădu din umeri. Nici înainte bisericile nu se făceau şi nu se îngrijeau de către stat, ci tot de către credincioşi, dar autoritatea preotului fusese zdruncinată şi oamenii nu prea mai dădeau bani şi nici biserica nu mai poseda ca altădată moşii, iar preotul avea totuşi un bun salariu, fiindcă el, pe lângă slujba religioasă, mai preda şi religia în şcoală, însăşi expresia acestui preot era umilă, ca şi când odată cu pierderea parţială a vechilor privilegii materiale îşi pierduse şi o parte din har, sau aşa îl vedeam eu?

Ne întoarserăm acasă şi pe la ora trei începură să sosească musafirii, veni marele şef al clanului Lemnarilor, Vasile (Tasia luase parte la botez ca şi părinţii mei), Tamara cu gringalet-ul, Petea cu posomorâta de nevastă-sa, câţiva colegi de la arhitectură ai Matildei, Ion Micu şi Clara, Vaintrub, Ben Alexandru, noul meu prieten, fost puericuitor, Salanţiu, ginecologul, şi bunicii mei după mamă, cei după tată muriseră în anii din urmă acolo în satul lor. Deşi eram puţini, vreo douăzeci şi doi, musafirii noştri, înainte să se aşeze la masă, se şi grupară inevitabil: rudele Matildei şi cei doi arhitecţi în jurul ei, prietenii mei cu mine, în bibliotecă, şi numai mama, tata şi bunicii mei rămaseră stingheri. Mă dusei la ei.

E uimitor să-ţi vezi părinţii încă tineri, în timp ce ai devenit tu însuţi un bărbat care s-a însurat şi are şi un copil. Bunici încă vânjoşi, dintre care tata, bunic al Silviei la cincizeci de ani, trăia cu o muiere şi n-avea nici un viciu care să-i

ruineze mintea şi trupul şi să-l facă să-şi expună cu neruşinare acea muiere cum făceau cei beţivi sau stricaţi, muiere pe care n-o cunoştea nimeni. Se spunea, adică se ştia de existenţa ei, dar nimeni în cartierul lui nu descoperise cine e… Mama îmi aruncă, o clipă, o privire pierdută, pe care tot într-o clipă o trimisei în adâncul sufletului, căci atunci eram prea tânăr şi în plină înflorire, ca să-i surprind înţelesul. Abia azi iese la suprafaţă. „Eşti tu, maică, fericit? parcă mă întreba, cu intuiţia extraordinară a mamelor, care au avut destul timp în viaţă să mediteze, mai ales ea, care se detaşase de propriul ei bărbat, prin voinţa de a rămâne curată după ce adusese pe lume un copil. Sau poate o îndoială: făcuse bine că îl alungase când vedea acum cu ochii ei că totul se învârtea pe această linie în jurul iubirii şi ceea ce înţelegeau oamenii prin asta, posesiune şi nu dăruire? Citea în bucuria mea o adâncă supunere în faţa acestei aşa-zise iubiri? Citea în sufletul Matildei că strălucirea chipului ei nu era pentru mine, în timp ce eu, chiar dacă nu mă uitam într-acolo, spre grupul ei, mi-era gândul numai la ea?

Întinse, mâna şi mă mângâie, iar eu îmi ferii obrazul, având în clipa aceea intuiţia dorinţei ei de a mă proteja. Dacă gândul mi-ar fi fost clar ar fi trebuit să-i răspund:Nu mă cunoşti, mamă? Sunt fericit în nefericirea mea.”

Şi râsei: „Uite la mama, în loc să-şi mângâie nepoţica, ea tot pe mine vrea să…” „Maică, zise ea, eşti tu vesel, dar parcă nu mai eşti cum te ştiu eu.” „Păi cum să mai fiu? îi răspunsei. Am mai îmbătrânit” „Munceşti prea mult, zise, mai lasă cartea.” „Asta e meseria, mamă, ce-ai vrea să fac, să tai frunză la câini?” „Fii şi tu ca alţii, nu le mai pune pe toate la inimă! Nu-i vezi? Sunt graşi şi frumoşi!” „Vrei să spui că eu sunt slab şi urât?” Şi mă dădui pe spate de râs. „Nu că eşti urât, dar ai cam slăbit…” „Şi de unde ştii tu, mamă, că le pun chiar pe toate la inimă?”

Nu-mi răspunse. Cum să nu ştie? Scapă cineva de intuiţiile mamei, care ştie cum trăieşti fără să fi aflat nimic de la

nimeni? Sau prea puţin, de pildă ce vedea acum, veselia Matildei care nu-mi era adresată? O femeie trebuie să stea lângă bărbatul ei şi lângă părinţii acestuia, nu cum făcea ea acum, că i se auzea râsul printre străini şi la ei nu venea să-i întrebe măcar de sănătate... Mă uitai la Matilda insistent, privirile ni se încrucişară, ea înţelese, se scuză şi veni la noi. Dar veselia i se stinsese, „Mama vrea să-şi vadă nepoţica" îi spusei. Matilda îşi trase mai aproape scaunul. „Adoarme greu, zise ea, are colici, o doare burta după alăptat şi abia a adormit. Când se trezeşte, vă spun eu... Apoi către mine: Victor, am uitat să te întreb, să-i servim, acum cu ţuică sau când ne aşezăm la masă?" „Dacă mai durează, desigur..." „Mai durează puţin, credeam că Tasia o să ne ajute, dar văd că s-a aşezat la taclale cu Tamara, că văd că şi ăsteia i s-a descleştat gura şi o ţine de vorbă." De ce nu-i spui? zisei, gândind: şi tu de ce nu te duci s-o ajuţi pe Ana? Tata se uită sugestiv alături, adică să se ducă mama, dar chipul ei blând deveni sever şi tata se mişcă jenat de prostia pe care era gata s-o facă deschizând gura.

Matilda se ridică şi îi auzii glasul invitându-le pe Tasia şi Tamara să vină cu ea, şi ele săriră fără codeală. Băurăm ţuici, aduse de Ana în mici păhărele de baccara. Marele Vasile se strâmbă şi aruncă pe gât puţinătatea aceea de lichid, punând apoi mâna pe sticlă şi înghiţind alte trei la rând. „Astea sunt pentru cucoane, zise el cu înţelegere, te pomeneşti că şi la vin o să bem tot din de-astea, niţel mai mari! Eu o să trec drept beţiv." „Apăcă eu ştiu că domnul Vasile nu este la el beţivu", zise Ana. „Ştii tu, dar ce-o să zică lumea asta?" Avea dreptate, şi eu băui unul şi păstrai un al doilea să mai stau de vorbă cu ai mei. „Ce mai faci, bunicule, zisei, cum mai merge?" „Cum să meargă, zise el, aşi mai trăi mult dacă n-ar fi bătrâna asta!

Adică bunica. „Păi dar, zise ea, senină, dacă n-aşi fi eu, te-ar mânca câinii. Aoleo mă doare ici, aoleo stomacul, aoleo ficatul... Nici un pahar nu ştie unde e. Odată i-am zis şi eu: du-te şi ia-1 singur. Da' unde e, zice; în dulap, unde să fie.

Da' unde e un dulap, îl aud că zice şi m-am închinat singură.” „Păi în casa asta sunt douăzeci şi patru de dulapuri, zise bunicul cu humor, că şi-a făcut toată viaţa numai dulapuri, era un colţişor liber, chema tâmplarul şi, zice, să-mi faci aicea un dulap…” „Da, parcă ai ştiut tu ce e aia să creşti o casă plină de fete, zise bunica. Toate am fost la dispoziţia ta, şi acum ai rămas singur şi nu ştii unde e un dulap.” „Şi tu ce treabă ai? o întrebă el cu un humor înteţit. Ce învârteşti, ai vrea să te servesc eu pe tine?” „Nu, da' zici că ai mai trăi mult dacă n-aşi fi eu…” îl prinsese, mă uitai la el să văd ce mai zice. „Păi da, răspunse el de îndată, aşi lua şi eu una mai tânără, nu o hoaşcă ca tine.” Până şi mama surâse. „Tu să iei una mai tânără?”, îl întrebă bunica uitându-se la el cu acelaşi humor senin al bătrânilor care au trăit şi s-au înţeles binecât au fost în putere şi a căror singură distracţie în doi era acum să-şi spună unul altuia cât de bătrâni au ajuns încât nu mai fac amândoi nici cât o ceapă degerată. Măsuram, privindu-i pe toţi, cu jubilaţiune, treptele vârstelor; bunicii bătrâni, părinţii mei, pe lângă ei, în plină putere matură, eu un copil faţă de toţi (şi mă simţeam chiar astfel), aveam totuşi la rândul meu o fetiţă, sărisem deci şi eu prima treaptă. Bunicule, zisei, sunt fete care mor după bătrâni! Le place lor, ce să le faci!” „Păi cum, făcu bunicul, în timp ce n-am auzit că unui tinerel să-i placă o babă căptuşită.”' „Şi dacă l-ai vedea cum îi cad nădragii”, mai spuse bunica şi schimbă vorba, începu să spună noutăţi despre celelalte fete ale ei, surorile mamei, că una a făcut, alta a dres. Mama rămase mai departe tăcută, dar asculta cu interes, în timp ce tata se enerva, că el ştia demult că… şi că el le spusese, dar…

Mă ridicai şi revenii în bibliotecă. Vaintrub tocmai vorbea şi tăcu în clipa când intrai eu, dar nu pentru că se ferea de mine. Stăteau toţi în picioare cu ţuicile în mână, în afară de Micu şi Clara, care se aşezaseră pe canapea. „Totuşi, doctore, zise Micu, dumneavoastră puteţi să ne spuneţi de ce ar fi necesară.” Vaintrub dădu din umeri: „Nu ştiu

absolut nimic”. „Dar nişte presupuneri puteţi să faceţi.” „Nu mai multe decât le poţi face şi dumneata.” Adică”, insistă Micu. „Adică, de pildă, să se adopte sistemul sovietic actual, în care să se desfiinţeze vechiul bacalaureat, şi cursul primar obligatoriu de patru ani să fie de şapte, iar cursul universitar să fie de cinci ani.” „Şi numai atât? clipi Micu des, iritat şi plictisit. O a doua reformă a învăţământului, la o distanţă aşa de mică de prima, nu cred eu că se va rezuma numai la atât.” „Şi eu cred, zise Vaintrub. A venit la noi în inspecţie un individ de la minister şi a asistat chiar la cursul meu. Pe urmă mi-a spus în birou: «Sunteţi cam rupt de viaţă, tovarăşe decan. Ce ne interesează pe noi scolastica dumitale?> «-Nu te interesează pe dumneata, ne interesează pe noi, i-am răspuns indignat. Filosofia…» «Acum nu facem filosofie, m-a întrerupt el, facem tractorie!» «Du-te dumneata la tractorie, i-am spus, n-ai ce căuta prin universităţi…» «Dumneata», îl auz că îmi zice… «Dumneavoastră, i-am tăiat-o, aşa trebuie să te adresezi unui profesor universitar şi decan, cu dumneavoastră, că n-am păzit porcii împreună…» îl văd că se face roşu şi se încordează în gât. «Dumneavoastră, zice, aţi auzit de îmbunătăţirea compoziţiei sociale în cultură şi învăţământ?» «Da, dar nu cu troglodiţi ca dumneata.» «Atitudinea dumneavoastră de ciocoism nu e compatibilă cu postul pe care îl ocupaţi. O să raportez tovarăşului ministru.» «Ieşi afară! i-am spus. O să va raportez eu, pe dumneata şi pe ministru, acolo unde trebuie.» Aveam impresia netă că acest ministru, un imbecil cocoţat acolo pentru lustrul lui de intelectual burghez cu vederi de stânga, o nulitate, pur şi simplu îşi bătea joc cu cinism de învăţământ, dacă aşa înţelesese el să-şi îmbunătăţească compoziţia socială a cadrelor din minister, angajând astfel de pitecantropi. A doua zi telefon de la cabinetul tovarăşului I. C. (era acelaşi personaj cu care Ion Micu avusese o altercaţie în aula universităţii şi care apoi îl umilise pe Ion punându-l să ţină o conferinţă despre Amăicăliţului). Pe I. C. îl cunosc din 44,

când mi-a propus să primesc funcţia de secretar al comitetului judeţean de partid. Situaţia era însă complexă, ştiţi de ce, şi i-am spus că mă simt capabil să-i fac faţă în cultură, da, în asemenea funcţie, nu. Şi nu m-a uitat şi când mi-a propus catedra şi decanatul, am acceptat. Şi mă ia tare la telefon. <Dumneata vrei să zbori de-acolo?> I-am spus: «N-am cerşit nimănui o favoare de care să-mi fie frică să nu zbor. Vă adresaţi poate ministrului învăţământului, căruia lui îi e frică să nu zboare? Eu nu zbor, plec imediat dacă mă mai ameninţaţi astfel.» S-a înfuriat. <Da' carnet de partid ai?> «Am!» «Vezi să nu rămâi fără el.» <Sunt medic,> i-am răspuns. Pot să-mi îngrijesc pacienţii şi fără carnet, n-cm intrat în partid să mă agăţ de un carnet. Pot să am convingeri şi fără el, astea nu poate să mi le ia nimeni!» -«Ia uite, a râs el de astă dată, cum îşi scoate corniţele drăcuşorul mic-burghez!»„ „Are şi el o idee, zise Micu, una singură, dar fixă. Celelalte flotează, le bate vântul. Parcă îl vad că într-o zi se întoarce la tipografie, de unde a plecat şi unde n-a citit nimic…” „Aşa este, continuă Vaintrub, când a văzut că nu mă sperii, a dat-o pe râs. Că e adevărat că l-am înjurat pe ministru? <N-am înjurat pe nimeni, i-am, răspuns. A trimis în inspecţie un individ dubios, pe care l-am dat afară> «-Trebuie să ajutăm cadrele noi să intre în problemă, nu să le dăm afară când vin în biroul nostru.» «Se poate şi asta, dar să nu vină la noi să ne spună că azi nu mai facem filosofie, ci tractorie.» <Aşa a spus?!> «Da, aşa a spus»- «Atunci e un idiot, care nu ştie nici măcar că clasa muncitoare se ghidează după filosofia marxist-dialectică, şi că practica, fără teorie, e oarbă… Dacă e aşa, atunci ai avut dreptate. Linia partidului e justă, dar uite ce ajunge în practică.»' „E un simptom totuşi”, zise Ion Micu. „Bineînţeles că e un simptom, confirmă Vaintrub cu o voce, ai fi zis, materialist-dialectică, parcă ar fi studiat un fenomen obiectiv, în care nu era implicat. Ideea în sine e falsă: ce e aia să îmbunătăţeşti compoziţia socială a cadrelor? O faci dacă ai cu cine, iar dacă n-ai?! Pregăteşte-

le şi pe urmă, acolo unde e cazul, schimbă dar nu aşa, gata, să îmbunătăţim compoziţia… Lozinca se aplică, dar nu îmbunătăţeşte nimic, dimpotrivă, devine extrem de dăunătoare, cu consecinţe incalculabile la nivel naţional. Degeabazicea J. C. că am avut dreptate, mi-a zis mie, că m-am revoltat, dar acolo unde nu se revoltă nimeni, ce se întâmplă?" „Ce să se întâmple? zise Micu, îl ascultă pe troglodit, zice da, tovarăşe, şi scoate din program cursul despre scolastici." „Ai dreptate, zise Vaintrub cu acelaşi glas ştiinţific. M-a chemat rectorul şi deloc jenat mi-a spus că ar fi bine să-i dăm dracului de scolastici şi să ne mulţumim cu grecii vechi şi cu marxismul. Asta a doua zi după ce mă chemase la telefon I. C. Nici vorbă, i-am spus. L-am întrebat de ce? Că a primit, în acest sens, un telefon de la minister, chiar ministerul a dat această dispoziţie. L-am întrebat când a vorbit cu el? Chiar atunci, mi-a spus. Simptomatic! Asta însemna că I. C. nu-l chemase la ordine pe ministru, îl lăsase în pace, şi asta, ridică,vocea Vaintrub cu o indignare mai puţin dialectică, chiar după ce vorbise cu mine şi îi explicasem şi recunoscuse el însuşi că avusesem dreptate. Avusesem eu, dar asta nu schimbă nimic, adică nu schimba lozinca, dispoziţia, care venea chiar de la el, de la I. C. şi care pesemne că era generală. Ce fel de lozincă?" Vaintrub ridică din umeri. Nu putea să-şi dea seama… „Acuma ştiu de ce e necesară o a doua reformă a învăţământului!" exclamă atunci Ion Micu şi în mod bizar începu să râdă în felul său sacadat şi excitat de idei pe care nu vroia să le comunice, râs de triumf greu de descifrat şi care nu se mai termina… El ghicise şi extrem, de curios şi turburat aşteptam să-şi termine râsul acela care mi se părea cam neghiob în prelungirea lui exagerată şi să-i întreb, dar intră Matilda şi ne invită la masă…

XIII.

Sufrageria noastră era alături de hol, de care era despărţită nu de uşi sau de glasvanduri, ci de două arcade pe două coloane, ceea ce dădea apartamentului o oarecare

somptuozitate şi mai ales mult aer în casă. Cele trei odăi ale copilăriei şi adolescenţei mele erau mai mici luate împreună, decât holul casei Matildei. În sufragerie, un geam cu vitralii care dădea în curte, rămânea veşnic închis. Culorile lui, albastru viu şi roşu intens, ingenios combinate, împreună cu cele două coloane, te trimiteau în evul mediu, senzaţie care se destrăma dacă îl deschideai. Arcadele se meschinizau, apartamentul devenea un simplu spaţiu ale cărui perdele groase de la ferestre îţi aminteau de ceva văzut şi la alţii, în orice caz ceva cu care te obişnuiai repede şi nu-ţi mai spunea nimic, în afară de confortul de a simţi că nu te apasă pereţii. Geamul acela însă, culorile lui aveau ceva magic, nu păreau culori care se concentrau liber undeva în realitate şi să capteze atâta lumină misterioasă, în plimbările mele prin hol, mă atrăgeau irezistibil, şi când bătea soarele în ele pe la amiază erau mirifice, mai ales că dincolo de ele, în doi arbori stufoşi, ciripeau pasările. Timpul parcă se dilata, cădeam în visare şi gândeam: ia uite, bătrânii meşteri, nişte necunoscuţi, dar atât de apropiaţi de mine, au prins aceste minunate culori şi le-au lăsat aici pe acest geam să le ghicim sufletul. Or fi murit, or mai fi trăind, cine ştie?

Musafirii mei simţiră şi ei ceva şi auzii exclamaţii: frumoasă sufragerie… da, da, frumoasă casă… da, plăcută, odihnitoare… Nu e nevoie să stai într-un palat ca să te simţi bine… Da, dimpotrivă, eu aşi avea senzaţia, oricum neplăcută, că din camerele goale ar putea să intre peste mine nişte fantome… adică nu fantome, dar golul din ele, vidul… Ba da, şi un palat, dar mic, fără camere multe şi fără etaj, cum e Mon plaisir al lui Petru Cel Mare, de lângă Leningrad… Aţi fost la Leningrad? Da, într-o delegaţie, să vedem şi noi cum se poate naşte fără dureri… Şi se poate? După părerea mea nu se poate decât prin excepţie, printr-o gimnastică asemănătoare cu a yoginilor, dar gravidele noastre mi-au râs în nas, decât să mă trudesc atâta, urlu şi eu câteva ceasuri şi am scăpat… Râsete… Vocea Matildei,

Vasile, stai în capul mesei, Victor, tu stai în celălalt capăt, Tamara, tu stai lângă mine, uite aici, domnul Vaintrub, alături (lângă fratele ei), domnul Micu, poftiţi aici (în stângă Tamarei), doamnă Clara (lângă părinţii mei), Petea (lângă Ben Alexandru).

Eu mă trezii în stânga cu bunicii şi în dreapta cu urâta nevastă a lui Petea. Ni se servi întâi salată de boeuf, de care nu se atinsese nimeni dintre ai mei, urâta lui Petea şi Vaintrub o mâncară toată parcă hămesiţi amândoi, părinţii şi bunicii mei se uitau în farfurie ca şi când li s-ar fi pus în faţă mâncare pentru pisici… „Bunicule”, şoptii, dar el ridică demn şi discret o mână şi se uită suveran peste toată adunarea, să nu facem adică altfel decât ceilalţi… Eu însumi nu mă aşteptam să văd în faţa mea această eternă salată de boeuf care mi se servise drept antreu la toate mesele la care fusesem invitat… înghiţii totuşi din ea şi de ce mi-era frică se şi întâmplă: dădui peste o bucată de carne moale, care îmi făcu greaţă. Nu ezitai şi o pusei alături în farfurie. Am observat un lucru curios, ce poftă de mâncare ai acasă şi cum e cu această poftă când eşti invitat: o foame neaşteptată te apucă la alţii, în timp ce acasă, cu musafirii, totul ţi se pare desapetisant. Clara mâncă totul, ca şi ceilalţi, în afară de Micu, care răscoli salata ca şi când ar fi căutat ceva în ea şi, în fapt, o lăsă aşa, fără măcar s-o guste. Apoi Ana şi Tasia ne aduseră un bulion cu un ou crud în el. „Victore, dar o ciorbă n-a gătit cumva ne-vastă-ta?” îmi şopti totuşi bunicul. „Nu ştiu, zisei, cred că nu”. Îmi sorbii bulionul, care mi se păru sălciu, şi în sfârşit ni se aduse purcel la cuptor cu piure de cartofi şi salată verde. Piureul era bun, dar purcelul n-avea frăgezimea pe care o ştiam eu, iar când gustai din curcan, zadarnic îl mestecai insistent, era aţos, bătrân, nu se lăsa tăiat de măsele. Totuşi musafirii noştri nu lăsară nimic în farfurii, ba chiar Vaintrub, întrebat, repetă purcelul. Se angajase într-o discuţie cu marele Vasile despre Hotărârea din iunie 48 a plenarei CC. cu privire la înfiinţarea primelor cincizeci de gospodării agricole

colective pe ţară. Vorbea cu aceeaşi pasiune intelectuală ca şi despre Platon. „După părerea mea, zise el, sunt premature, dacă nu chiar ideea în sine e greşită.” „Ideea în sine nu e greşită, zise marele Vasile, randamentul în agricultură e strâns legat de o mecanizare a acesteia. Să vă dau un exemplu: toamna trecută a fost cam secetă, pământul era tare şi ţăranii au aşteptat o ploaie care n-a venit. Până la urmă au arat, dar ce brazdă pot să scoată doi cai sau chiar doi boi? Grâul a ieşit slab cu spicul mic, producţie sub o mie de chile la hectar. Ce-am făcut noi la gospodăria noastră de stat? A plouat, n-a plouat, am băgat tractoarele adânc şi am spart crusta groasă, am semănat normal. Bobul a stat liniştit în pământ şi când a venit ploaia l-a găsit acolo şi a răsărit normal şi des. Rezultatul: patru mii de chile la hectar; acelaşi pământ, aceeaşi sămânţă, aceleaşi condiţii climaterice. O singură deosebire, tractorul! „E evident că nimeni nu se gândeşte, aşa cred cel puţin, că ţăranul o să-şi îndemne boii sa se repeadă cu coarnele în tractor, zise Vaintrub. Numai că tractorul, divinizat, o să treacă precum tăvălugul peste o întreagă civilizaţie ţărănească şi întrebarea e dacă o să aducă una mai bună, dacă e însoţit de ideea unei agriculturi colectiviste. E obligatorie această idee?” „E obligatorie, strigă Vasile. Tractorul nu poate lucra decât pe întinderi mari.” „Ei, cât de mari pot fi, într-o ţară cu un relief atât de variat? Asta e valabil pentru Rusia, pentru Statele Unite, pentru Canada, ţări cu întinderi uriaşe de pământ, dar la noi, pe lângă faptul că nu avem astfel de întinderi, cel puţin o treime din teritoriu, e compus din dealuri şi munţi. În această treime colectivizarea şi tractorul n-au ce căuta. Rănim cele două treimi. De ce ar fi absurd să li se vândă ţăranilor tractoare şi să-şi muncească mai departe pământul cu ele? Cum e în Franţa şi Olanda? Olandezul, fără să fie colectivizat, produce cantităţi considerabile de lapte, brânză şi carne, în timp ce e îndoielnic că ar produce mai mult, dimpotrivă, ar intra într-o depresiune şi penurie cronică dacă s-ar

colectiviza şi iată de ce: iniţiativa pentru sine când trebuie să produci lucruri atât de variate şi care cer atâta grijă, cum ar fi verdeţurile, legumele, carnea de toate soiurile, toată gama de produse care dacă sunt de calitate ne fac viaţa atât de plăcută, în etapa actuală a civilizaţiei noastre, iniţiativa pentru sine e mai productivă decât iniţiativa pentru toţi. E fatal, dispare cointeresarea, fără să mai vorbim că eşecul unei iniţiative pentru sine e mic, neînsemnat, în timp ce eşecul tuturor, dispărând grija individuală pentru vite de pildă, dar şi pentru rest, e catastrofal. Legea unirii forţelor, în mod paradoxal, n-ar mai funcţiona, fiindcă oamenii răspund la chemare şi se unesc doar în faţa primejdiilor, inundaţii (chiar cazul Olandei, care şi-a construit cunoscutele diguri în faţa mării), foc, secetă generalizată, război, dar după ce toate acestea trec se întorc în ei înşişi şi doresc să trăiască aşa cum le place, să se spetească muncind, dacă asta îi pasionează, în vederea unui câştig care ar fi măsura efortului depus şi nu să depună un efort în pagubă, fiindcă, să fim atenţi, degeaba ar munci ei din toate puterile în colectiv, dacă alţii ar sta şi ar munci prost: gospodăria colectivă ar fi săracă sau mediocră şi valoarea zilei de muncă ar fi scăzută. Cu alte cuvinte, cel sârguincios va trebui să cedeze fatalmente o parte din munca lui celui puturos, care prin puturoşenia lui ar lovi în întreaga colectivitate. Cu alte cuvinte, am ieşi din domeniul implacabil al necesităţii, care sileşte un om liber să muncească dacă nu vrea să piară, în cel al grămezii umane în care această ameninţare ar dispărea; rezultatul: sărăcie generalizată, demoralizarea pentru cei vrednici, care în cele din urmă vor părăsi gospodăria colectivă căutându-şi alte rosturi, şi bunurile pământului vor zăcea neculese pe câmp… Nu pot să prevăd mai mult consecinţele care ar decurge: economie în dezordine, măsuri menite să cârpească ici, în timp ce ar plesni dincoace, fiindcă unica măsură, aceea de a se recunoaşte un eşec şi a se reda oamenilor iniţiativa individuală, nu s-ar lua. O să spuneţi că

producţia pe care o dă pământul ar ajunge cu timpul la fel de sigură şi automatizată ca şi aceea a unei uzine şi că doar un număr foarte mic de oameni ar mai fi necesari în agricultură, restul vor fi absorbiţi în construcţii şi în noi uzine… recunosc, ar fi maximum de progres şi chestiunea ţărănească s-ar închide. Dar până atunci câteva generaţii vor suferi şi cine ne dă dreptul să le facem să sufere, când totul s-ar putea foarte bine realiza printr-un progres lent?” „Deci recunoaşteţi că ideea e bună, dar aplicarea ei e prematură?!” zise Vasile. „Domnule inginer, răspunse Vaintrub, ţin să vă răspund printr-o comparaţie. Se căsătoresc doi inşi, se culcă împreună şi bărbatul zice nevestei: hai, naşti! Dragă, răspunde femeia, trebuie să treacă nouă luni! Şi bărbatul se înfurie: ce nouă luni? Mie să-mi naşti acuma, n-am timp să aştept. După cum vedeţi şi aici ideea de a concepe un copil e bună, dar pretenţia ca el să se nască imediat e absurdă. Orice-ai face, copilul tot la nouă luni trebuie să se nască. Tot astfel cu colectivizarea agriculturii: ea nu va da roade decât după ce va trece un anumit timp. Atunci ce rost are s-o forţezi? Procesele sociale se coc şi ele urmând de aproape, după legi specifice, legile biologice, fiindcă sunt implicaţi în ele oameni vii, cu contradicţiile lor, nu automate pe care le poţi programa şi ele să-ţi dea rezultatul scontat.” „Aţi trăit la ţară.?” zise Vasile. „Niciodată! zise Vaintrub. „Fiindcă văd că ştiţi multe despre ţărani!' reflectă marele Vasile… „Ţăranul e un om ca oricare altul, zise Vaintrub, îl judec în esenţa, nu în mentalitatea lui specifică, la fel de specifică oricărei profesiuni.” „În fond, asta e chestiunea, zise Vasile, se pot sau nu se pot arde etapele?” „Uneori se pot, reflectă Vaintrub, şi poate fi chiar urgent necesar cum e cazul în industrie. Industria noastră uşoară dădea produse suficiente şi de calitate înainte de război, dar erau foarte scumpe. Noi le-am ieftinit, dar se pune întrebarea din ce resurse vom finanţa o industrie metalurgică şi o industrie grea?”

Marele Vasile, învăţat să pălăvrăgească, obosise sub tensiunea la care îl supusese Vaintrub. „Eeeei, făcu el tare, părăsind dialogul, dar pe cine sărbătorim noi aicea? Unde e nepoţica? Ia s-o vedem şi noi, şi să bem în cinstea ei un pahar? Matilda!” „Acuşi, zise Matilda şi se ridică, trecu pe lângă mine şi îmi şopti: toarnă vin în pahare.” Îmi lăsă timp să le umplu pe toate şi se întoarse cu copilul în braţe. Ben Alexandru sări de la locul lui şi se apropie. Scoase un clopoţel mic din buzunar şi sună din el uşor sub ochii fetiţei, care avu o zvâcnitură de surpriză şi încântare: râdea cu gura ei ştirbă, în timp ce toată lumea se uita la ea. Apoi Matilda o duse înapoi. Şeful clanului se ridică şi începu să cânte: mulţi ani trăiască! Ne luarăm după el şi ridicarăm paharele. Numai ai mei nu cântau, bunicul supărat pesemne că nu i se dăduse o ciorbă, mama tăcută şi bunica supărată, poate, că nu neamul nostru (mai bine zis eu) strălucea la această sărbătoare. Totuşi, când ne oprirăm din cântat, i se auzi glasul: „să vă trăiască, maică, să fiţi sănătoşi şi fericiţi şi să vă bucuraţi de ea”. Ciocnirăm paharele şi băurăm. Matilda se pupă cu rudele ei, eu mă îmbrăţişai cu ale mele. „Victor, zise Clara, de la locul ei, să faci şi un băiat.” Ion Micu.: „Victor, îngerul păzitoriu să vegheze asupra ei!” Mama părea copleşită de o tristeţe inexplicabilă, mă îngrijorai, mi-apropiai obrazul de-al ei şi îi şoptii: „Mamă, ce e cu tine? Te doare ceva? Spune-mi mamă, suferi de ceva?” Nu-mi răspunse, dar lacrimi mari se rostogoliră pe chipul ei şi făcu un efort să surâdă. „Ce e cu tine, îi şoptii mai departe râzând, crezi că sunt fată care s-a măritat fără voia ei? Crezi că m-a silit tata şi îmi plângi de milă? Ea mă mângâie drept orice răspuns, şi de astă dată o lăsai şi îi sărutai mâna. „N-arăţi tu, mamă, aşa cum te ştiu eu, repetă ea această idee, când veneam la tine acasă şi îţi făceam mâncare. Erai mai vesel, mai copil.” „Păi ce să fac, acum sunt tată, am şi eu griji…” „Nu le pune la inimă!” repetă ea iar şi această dorinţă şi această temere, că nu-mi feream inima… Matilda veni şi îşi băgă faţa între noi (avui o

clipă de ameţeală, era atât de frumos acest chip pe care îl iubisem atât de tare şi care nu mai era al meu, cu toate că vedeam fără să mă înşel că tot ceea ce făcea ea, cel mai mic gest, veselia ei, privirea rece şi strălucitoare erau pentru mine). „Ce vorbiţi voi aicea? zise, mamă soacră, n-ai mâncat nimic şi nici bunicul, ce să vă dau, e vina mea că nu v-am întrebat ce vă place…” „Lasă, mamă, zise mama, am mâncat destul, suntem şi noi bucuroşi că aveţi un copil, să aveţi grijă de el, că un copil…”. Şi tăcu…

Avui o bănuială. Mama văzuse că nici eu nu mâncasem, dar cum să-i explic că mă îngrijorase râsul absurd al lui Ion Micu, când spusese că acum el înţelegea de ce era nevoie de o a doua reformă a învăţământului? Că nu-mi ardea de mâncare şi că toate felurile îmi făceau greaţă? Ion Micu putea râde de o neghiobie (şi atunci şi râsul lui era cam neghiob), dar dacă nu de-o neghiobie râsese? Iar Matilda îl aşezase departe de mine şi nu puteam să-l întreb, să-i cer explicaţii. Îmi pusese alături pe ciuma de nevastă a lui Petea, pe care îmi venea s-o omor.

„Dom' profesor, strigă şeful clanului după ce ne reluarăm locurile, am şi eu o întrebare: ce se petrece în învăţământul universitar? Aici la noi, totul e în ordine? „Aici la noi da, fiindcă suntem o universitate de mare tradiţie, zise Vaintrub, şi nu acceptăm să ne abatem de la ea.” „Dar… zise Vasile, şi pronunţă numele marelui poet şi filosof, de ce a fost dat afară?” Avea aerul că abia acum aflase această ştire. Şi deodată toată lumea reacţiona, copleşindu-l pe Vaintrub cu întrebări, care nu erau de fapt întrebări, ci învinuiri. „Dumneavoastră, care judecaţi foarte bine în problemele ţărăneşti, zise Matilda cu obişnuitul ei glas triumfător înainte de a triumfa, cum de aţi acceptat să fie scos din universitate tocmai un atât de mare om? Nu zic de ceilalţi, care poate erau bătrâni reacţionari, foşti membri ai unor partide care…” „El n-a fost membru al nici unui partid politic”, zise peremptoriu unul din arhitecţi…” „Cel mai mare filosof român”, zise şi celălalt arhitect… Cum Vaintrub

nu se grăbea să răspundă… „Aţi citit ceva de el?” zise Ion Micu cu un glas inocent, adresându-se celor doi. „N-are importanţă, sări Matilda pe care inocenţa lui Micu n-o înşela. Sigur că toată lumea, cel puţin în facultate, a citit cel puţin poeziile lui, care sunt atât de frumoase… Filosofia e mai grea, eu n-am citit nimic, dar faptul rămâne.” „Care fapt?” zise Micu. „Că nimeni n-a sărit să-l apere.” „De unde ştiţi? Aţi făcut dumneavoastră vreo anchetă?” Tot cu inocenţă, ceea ce o făcu pe Matilda să râdă: „Domnule Micu, toată lumea ştie că n-a reacţionat nimeni la darea lui afară.” „Dumneavoastră aţi reacţionat când marelui arhitect Gociman i s-a dat un picior în josul spinării?” „Vorbea prea multe! zise Matilda. Şi noi mai vorbim, dar Gociman a venit la cursuri, a doua zi după detronarea lui Mihai I, şi a cerut studenţilor să se ridice în picioare şi să păstreze un minut de reculegere. Mă mir că n-a păţit-o! Dimpotrivă, a fost chemat şi i s-a explicat cu răbdare de ce era necesară abolirea monarhiei. Aiurea. Degeaba i s-a vorbit nebunului… Fiindcă e cam nebun…”.,Un nebun care a construit ce e mai frumos în oraşul nostru, aşi vrea să avem mulţi astfel de nebuni”, zise Micu. „Construieşte şi azi, dar contactul lui cu studenţii nu mai era tolerabil”, zise Matilda. „Cine cunoaşte bine are dreptul să judece, dar nu şi ceilalţi, zise Micu. Sunt de acord cu dumneavoastră în ceea ce îl priveşte pe Gociman.” Matilda rămase descumpănită, dar nu convinsă. „Nu se compară Gociman cu marele filosof, sări atunci roşcatul de Petea, care ăsta, era mai mult decât evident că nu citise nimic. El e o valoare naţională, în timp ce ca Gociman mai sunt o sută.” „Stimată doamnă, zise Ben Alexandru, Gociman e un mare arhitect, care nu numai în oraşul nostru a introdus… împreună cu alţii, arhitectura modernă. Dar marele filosof era un profesor insuportabil. Nu se înţelegea nimic de la un curs al lui, nu ştia să vorbească, nu i se auzea glasul, era, să mă iertaţi, un bâlbâit, nici din primele rânduri nu pricepeam ce spune. Dar nu pentru asta, totuşi, i s-a desfiinţat catedra.

Prezenţa lui în universitate era o chestiune de prestigiu pentru ideea de cultură şi nu trebuia să fie scos, dar ei n-a vrut să facă nici o concesie…” „Ba da, zise Vaintrub, a făcut sau mai bine zis ar fi putut face, dacă se proceda cu ei cu mai mult tact, de pildă, cum s-a procedat cu Gociman. Dar nici el, doamna trebuie să ştie, cred că Petrini i-a povestit, n-a procedat cu mai mult tact.” „Nu soţul meu mi-a povestit, ea i-am povestit lui, zise Matilda, da, ştiu, a deschis cursurile cu aerul că n-a auzit în viaţa lui de un oarecare Marx.”Doamnă, râse Vaintrub, permiteţi-mi să vă spun o mică poveste. Unui băiat, un evreu din Amsterdam, i se cere, ca să poată să se căsătorească, de către părinţii fetei, să renunţe la religia lui. Băiatul s-a gândit aşa, dacă religia mă împiedică să mă căsătoresc cu fata iubită, atunci nu e bună. Şi a renunţat. Nu mai spun că în urma acestui act a fost izgonit de comunitatea sa şi blestemat. Acest blestem numai dacă îl citeşti şi ţi se face frig, dar să-l mai şi auzi fiind în cauză, înconjurat de mai-marii comunităţii în sinagogă. Totuşi băiatul nu s-a speriat şi s-a dus şi i-a spus fetei şi părinţilor ei: sunt un om liber, putem să ne căsătorim. Dar părinţii i-au spus: da, foarte bine, dar acum trebuie să treci la creştinism. Cum o să intre fata noastră cu tine în biserică, dacă tu eşti păgân? Ascultaţi, le-a răspuns băiatul, eu n-am renunţat la religia mea ca sa trec la alta. Eu am renunţat la orice fel de religie, fără să încetez prin asta să cred în Dumnezeu. Atunci i s-a răspuns că altfel nu se poate. Şi căsătoria n-a mai avut loc. Băiatul s-a retras atunci într-un sat de la marginea oraşului, a început să şlefuiască lentile să aibă din ce trăi şi a renunţat şi la gândul de a fi fericit cu o fată. A început să scrie şi a ajuns unul din cei mai mari filosofi ai lumii. A murit pe la patruzeci şi ceva de ani din pricina prafului de la lentile. Ce vreau să spun? Că noi, comuniştii, n-am renunţat la religie şi la ideea de Dumnezeu, ca sa ne facem din Marx un alt Dumnezeu. Ar fi lamentabil! Marx e pentru noi un simplu filosof ale cărui descoperiri au pentru clasa muncitoare un

caracter aproape ştiinţific. Lumea pe care o propune el e realizabilă şi poate fi o lume mai bună, pentru că demonstrează că imensa majoritate a oamenilor este exploatată azi de clasa burgheză, o minoritate care dispune de forţa de muncă a oamenilor şi realizează profituri incalculabile. Aceste idei ne ghidează, fiindcă filosofia lui e activă şi n-are un caracter abstract sau utopic. Din nefericire se întâmplă că dacă numele lui nu e pronunţat într-un curs de filosofie, faptul capătă un caracter de vină politică, şi vinovatul e reprimat. Da, dar, pe de altă parte, nu e prima oară în istorie când gândirea unui om, sau cuceririle lui, de pildă ale unui Napoleon, produc astfel de fanatisme printre oameni. Monarhiile absolute au fost intangibile atâtea secole. Nesupuşii erau spânzuraţi. Poetului nostru i s-a luat catedra. Ar fi lamentabil dacă i se va interzice, ca poet, să publice. Ca filosof e clar că se va întâmpla, fiindcă el nu poate să-şi renege ideile. E un idealist. Dar sunt convins că mai târziu va reintra firesc în circuitul Culturii, fiindcă idealismul lui nu e agresiv, e strâns legat de viziunea lui de poet, nu serveşte o cauză politică reacţionară.”

Vasile ascultase toate acestea puţin absent, el avea altceva de spus. „Fiindcă, zise el, la Bucureşti situaţia e mult mai gravă în universitate decât aici. Am un prieten al cărui nepot, un băiat eminent, pe ultimul an la Istorie, şi-a permis să-i pună unui profesor o întrebare. Profesorul ăsta a intrat o dată la curs spunând încă de la uşă: Să vedem azi dacă Ştefan cel Mare a fost chiar mare şi dacă Mihai Viteazul a fost chiar viteaz. Şi băiatul ăsta s-a ridicat în picioare. Ce doreşti? l-a întrebat profesorul de la catedra,” Vreau să vă atrag atenţia, a zis băiatul, că românii nu şi-au creat false mituri, cel puţin în ceea ce îi priveşte pe cei doi domnitori, ca să fiţi dumneavoastră îndreptăţit să încercaţi să le dărâmaţi!” Profesorul n-a avut replică, dar în aceeaşi zi au apărut în facultate doi securişti care l-au arestat pe băiat şi sunt trei luni de-atunci şi nimeni nu ştie ce e cu el. Acest

domn i-a zdrobit cariera şi cine ştie câţi ani o să stea la puşcărie. Dar mai rău, continuă şeful clanului Lemnarilor, cică se studiază cum să fie scoasă din cursuri istoria naţională, deocamdată domnul în cauză pregăteşte terenul. Ştefan cel Mare n-a fost mare, Mihai Viteazul n-a fost viteaz, halal istorie, n-am fost şi nu suntem nimic, mult mai bine ar fi să ne alipim…”

O tăcere de gheaţă se aşternu, pe care o rupse ginecologul: „Eu l-aşi împuşca!” „Reacţia ta e firească! zise Vaintrub. În condiţii de război civil asta ar păţi acest domn şi poate şi tu, Salanţiu, ai păţi la fel dacă te-ar prinde tabăra adversă. Sentimentul patriotic e o realitate metafizică, iar absenţa lui o fatalitate generatoare de nenorociri, fiindcă nu-mi imaginez că acest domn e atât de imbecil; măcar pe cale raţională ar fi trebuit să-şi dea seama că nimeni nu va renunţa la miturile ţării lui de dragul altei ţări. E, probabil, un individ fanatic…” „În ce ar consta fanatismul său, dom' profesor?”' rupsei şi eu tăcerea. „Ne-a dat de înţeles domnul inginer”', zise Vaintrub. „Eu sunt mai realist, zise Ion Micu, cred mai degrabă că trebuie să fie un lingător de cisme. N-ar îndrăzni el să acţioneze pe cont propriu în astfel de chestiuni. Ideile sunt ale lui I. C.” „Şi ale Anei Pauker”, zise Salanţiu. „Da, ale acestui grup, ai dreptate'„, zise Vaintrub.

Micu izbucni în râsul său sincopat, interminabil, stârnind nedumerire. „De ce râdeţi?” zise Matilda. El însă nu-i răspunse, se ridică, se apropie de mine şi îmi şopti să-i spun unde e baia. Între timp se strânsese totul de pe masă şi Ana aduse farfurii pentru tort şi fructe. Nu mâncă nimeni fructe, în afară deVasile, care spuse că dulciurile sărăcesc organismul de vitamine. (Obsesia lui cu vitaminele.) Nu-i imită nimeni, deşi merele şi mai ales perele bergamote te-ar fi putut face să eziţi între ele şi tort. „Eu mai vreau o felie”, zise Clara. „Şi eu, zise şi soţul ei. E foarte bun! Mie nu-mi plac torturile, prăjiturile; sunt numai pâine, ăsta e chiar tort…” „E extraordinar, zise Clara, ce-aţi pus ca reţetă…”

„Nuci, zahăr, cremă de ciocolată”, zise Matilda. „Nucile date prin maşină?” „Bineînţeles!” Şi mie mi se păru atât de bun încât făcui la fel, mai luai o felie. Iar paharul de vin alb acrişor pe care îl băurăm după aceea mă uimi: putea deci fi vinul astfel? „N-am decât câţiva araci din ăsta! zise Vasile uitându-se la mine pentru întâia oară cu o privire în care simţii o apropiere de rudenie, o căldură protectoare şi afabilă. Dacă mai bei un pahar, Victore, o să vezi lucrurile altfel”, zise el cu un astfel de glas că toată lumea râse, iar eu înţelesei că fusesem tot timpul observat: nu arătasem prea vesel şi acum şeful clanului doar îmi recomanda remediul.

„Tot n-am înţeles de ce-aţi râs”, reluă Matilda întrebarea ei după ce Micu reveni de la baie. „Eu râd când e rău, fiindcă o să fie bine şi nu râd deloc când e bine pentru că ştiu că o să fie rău', zise Micu şi spre uluirea mea toată lumea izbucni în hohote, „Sunteţi cam sucit! zise nevasta lui Petea. Ei na! A vorbit şi nea Ion că şi el e om! „Totuşi, insistă Matilda, nu înţeleg…” „Dar e foarte clar, interveni soţia unui arhitect, o femeie cu un chip plăcut şi privirea plină de vioiciune, semn că urmărise discuţia cu atenţie. Domnul profesor e convins că lucrurile astea rele care s-au discutat vor duce la căderea celor care le comit. Şi atunci va fi bine. Până aici mi se pare logic. Dar nu înţeleg de ce atunci când va fi bine n-o să mai râdă deloc. Nu e obligatoriu să fie iarăşi rău.” „Ba da, doamnă, zise Micu. Se prepară!” „Ce anume?” „Înlăuntrul binelui, zise Micu, se prepară răul şi viţăvercea, îşi aduse el aminte de Marius Chicoş Rostogan. E dialectic! Nu e aşa, doctore?” adăugă el clipind des ca să-şi ascundă ironia, dar Salanţiu înţelese că i se adresa lui şi răspunse: „Aşa este, şi eu mă gândesc câteodată când scot afară un nou-născut: ia uite-l, a ieşit, îşi începe acum drumul spre moarte, de-aia orăcăie aşa de tare, săracu`…” „Nu e dialectic deloc ce spui dumneata, colega, zise Vaintrub adresându-se lui Ion Micu. Are dreptate doamna, această alternare a binelui cu răul nu se produce fără un

proces adesea violent şi adesea cu rezultate imprevizibile: după rău să fie şi mai rău, iar apoi să nu vie un bine prea grozav sau de o durată prea lungă. Fără să mai spun că înlăuntrul răului şi binelui nu se prepară în mod fatalist contrariul… Uneori în plin bine, vine ca un uragan, şi deloc «preparat», ceea ce noi numim rău… apariţia pe un cer senin a unei furtuni are cauze primordiale în altă parte, cine ştie în ce adâncuri îndepărtate ale proceselor. Astfel a venit Hitler şi a găsit nu numai Europa, ci întreaga omenire nepregătită. A urmat o teribilă hemoragie care a umplut civilizaţia de sânge, era s-o păţim…” „Ar fi trebuit să urmeze binele”, zise marele Vasile. „Aveţi dreptate, zise Vaintrub, n-a urmat! Întreaga omenire a intrat în criză, cu amestec şi de bine şi de rău, şi viitorul, adică sfârşitul acestei crize, nu e previzibil.”

Dar Ion Micu nu mersese atât de departe. înţelegeam că gândul lui se oprise la I. C. a cărui cădere o prevedea şi se bucura şi de aceea râsese. (Nu ştiu dacă o să mai am timp să revin cronologic şi să spun că această speranţă a lui n-avea să se realizeze: grupul deviatorilor din conducerea partidului avea să fie lichidat doi ani mai târziu, dar I. C. avea să scape trădându-i pe ceilalţi; abia prin 57 sau 58 avea să fie şi el trimis simplu director într-o tipografie; încât Ion Micu mai avusese de îndurat, râsese prea devreme.) Dar de ce râsese mai înainte când Vaintrub dăduse din umeri că nu ştie de ce ar fi necesară o a doua reformă a învăţământului? După explicaţia lui de acum ar reieşi că… Ei, ce dracu ar reieşi? Ceva bun? Dimpotrivă, râsul lui mă neliniştise…

„Cafeaua o servim în hol şi în bibliotecă”, zise Matilda şi toată lumea se ridică şi se împrăştie prin apartament. Ana mă chemă în bucătărie să-mi spună ceva. Îmi arătă câteva sticle ascunse într-un dulap: „Eu păstrat pentru dumneavoastră vin care plăcut mult la domnul, nu mai este supărat.,.”,. Bravo, Ana, ia să vedem, e tot din acela? Matilda, strigai eu vesel deschizând uşa oficiului. Soţia mea

tresări; stătea de vorbă cu Ben Alexandru, care, însufleţit, îi spunea ceva. Ben Alexandru, îl chemai şi pe el şi ramaserăm toţi trei în oficiu. „Tocmai îmi spunea, zise Matilda, că fetiţa e foarte reuşită…” „Da, îmi pare bine, el se pricepe”, zisei cu sticla în mână. Ana aduse pahare şi turnai. Ciocnirăm şi eu îl golii pe-al meu dintr-odată. Pusei paharul jos şi n-o mai văzui decât pe Matilda. Îi luai capul în palme şi mă pierdui în apele verzi ale ochilor ei fascinanţi. Şi ea îmi înlănţui grumazul şi ne sărutarăm, ah, ea îmi răspunse ca altădată şi mă desprinsei turburat. Aşadar ea ştie cum a fost, dar păstrează în ea totul… şi acum… adesea… câteodată… „Să fiţi foarte atenţi, zise Ben Alexandru, mai ales dumneavoastră, doamnă, să nu acaparaţi copilul prin poziţia privilegiată pe care o aveţi, că îl alăptaţi şi îl îngrijiţi… Drămuiţi-vă tandreţea, sunteţi doi, altfel o să aveţi mari necazuri şi nici copilului n-o să-i fie bine. Nu acum, bineînţeles, când el nu face decât să sugă şi să doarmă, dar curând o să descoperiţi cât de şireată o să se facă numai să vă aibă tot timpul alături. Arma ei va fi plânsul. Să n-o luaţi în seamă, altfel… Vă spun, e foarte reuşită şi o să vă fie foarte uşor s-o creşteţi dacă o creşteţi împreună. Experienţa mea ştie multe în acest sens, toate conflictele din familii au la bază această tendinţă irezistibilă a mamei de a acapara copilul numai pentru ea şi care se observă chiar şi la mamele aşa-zis mai evoluate.” Mă uitai la Matilda şi văzui în privirea ei ironie şi neîncredere. Ea chiar râse: „Domnule, numai mamele ştiu ce simte un copil. Teoriile dumneavoastră sunt pe toate drumurile, dar nici o mamă nu le pune în practică.” „Din păcate, doamnă. Dar noi ştim ce aberaţii se produc şi pe urmă suntem chemaţi în faţa unei mame devenită neputincioasă şi în culmea exasperării.” Matilda râse iarăşi, ha, ha, ha, cu simpatie, dar şi cu îngăduinţă suverană. Şi intră în bucătărie să se ocupe de cafele. „Ben, îi spusei colegului meu, ce zici tu, ce-o să se întâmple cu chestia asta? cu o nouă reformă a învăţământului?” „Tot ce pot să spun, zise el, e că eu voi

pleca!” „De ce?” „Am auzit că psihologia se va suprima din învăţământ. Catedra mea deci, unde sunt asistent, se va desfiinţa.' „Şi alte catedre ce soartă vor avea? N-ai auzit nimic?” „Atât am auzit. Mă întorc la meseria mea, care mi-e dragă!” „Dar ce fac eu cu filosofia, care mi-e foarte dragă. Logica, pe care am predat-o la şcoala normală, nu se mai predă. Logica a devenit invizibilă, nu trebuie să mai gândim logic, ci prin sofisme…” Ben Alexandru se arătă foarte încurcat. „Unul din ele ne guvernează, continuai eu. Cu cât cresc succesele noastre, cu atât lupta de clasă se ascute şi mai tare. Îţi dai seama de sofism? E menit să justifice represiunea, dar nu împotriva celor care sunt deja învinşi, ci împotriva învingătorilor. Dimpotrivă, conflictul se stinge când unul din parteneri a învins. Sau poate n-a învins? Sau poate nu trebuie să învingă şi totuşi trebuie? Tu, care eşti partizanul necesităţii înţelese, spune-mi şi mie, ce trebuie să înţeleg ca să devin şi eu liber?” „Că au apărut excesele şi că trebuie să fii prudent ca să nu-ţi pierzi inutil libertatea fizică. Ştii bine că o revoluţie îi poate nimici chiar pe toţi cei care au fost în fruntea ei, cu atât mai mult pe cei care nu-şi păstrează gândirea logică numai pentru ei înşişi, în clipe când logica însăşi e abolită.” „Ai dreptate, hai să vedem ce zice Ion Micu.”

Numai că nu reuşii să vorbesc cu el, intrase într-o discuţie interminabilă cu Vaintrub, şi se arătă vag iritat când mă văzu că mă apropii. Parcă ar fi înţeles ce vroiam de la el şi se ferea de mine. Clara se lipise de el şi părea şi ea foarte prinsă de ceea ce spunea Vaintrub. Ce le putea spune? Desigur, tot ceva în legătură cu reforma învăţământului. Or, tocmai asta mă interesa şi pe mine.

Fără să ştiu cum şi de ce, pierdusem puterea şi trufia gândului de a pleca de la universitate şi de a preda undeva într-o şcoală primară abecedarul. De fapt ştiam de ce, avusesem timp să măsor prăpastia, consecinţele unui asemenea gest. Eu nu eram Spinoza, să mă retrag într-un sat şi să şlefuiesc lentile! Iubeam o femeie, aveam un copil

şi nici o fatalitate socială şi religioasă nu mă împiedicase să mă căsătoresc. Ce-ar fi zis Matilda? Nu ce-ar fi zis, ci ce-ar fi putut zice? Femeia română n-are intuiţii mari, dacă bărbatul nu-şi desvăluie, fie şi prin martori exteriori, viitorul strălucit care îl aşteaptă şi pentru realizarea căruia ar merita să te sacrifici. Şi nici măcar atunci… Nici măcar după ce ai descoperit că o mare idee care te-a călăuzit triumfă. Timpul prea îndelungat de sacrificiu îi insinuează neîncrederea, teama de noi sacrificii care i-ar mânca toată viaţa. Or această viaţă era a ei, vroia să şi-o trăiască fiindcă nimeni n-avea să moară în locul ei. Se povestea despre Gheorghiu-Dej că nevastă-sa îl părăsise tocmai atunci când învinsese, când luase puterea. Da, spusese ea, azi eşti, mâine nu eşti, iar te bagă la puşcărie. Am fost cu tine cât ai fost închis, acum eşti liber, dar eu nu mai am încredere şi m-am săturat. Şi n-a vrut în nici un chip să trăiască împreună cu el. Femeie mărginită? Nicidecum! Femeie simplă, da, dar cu intuiţii fundamentale. După, ani de nelinişte, vroia puţină linişte. Acum că el era liber, nu vroia să-i mai împărtăşească soarta, nici în bine, nici în rău. Matilda, simţeam, ar fi gândit la fel, dar fără să-şi facă datoria în prima etapă, cea a dificultăţilor. Astfel, ajunsesem să gândesc despre ea ce era mai rău, cu atât mai mult forţa mea morală fusese surpată. Dar nu era numai atât. Peste asta se putea trece. Bucuria singurătăţii în care gândirea ta rămâne activă şi jubilatoare putea să-ţi ajungă, rămâneai fiu al soarelui şi a tot ce există. Dar fusesem adânc implicat… Survenise bucuria de a apărea în faţa studenţilor, în faţa acelor zeci de priviri care se ridicau spre mine cu încredere că vor afla secretul gândirii marilor oameni, floarea de preţ a spiritului uman, în a cărei posesie mă aflam şi, cine ştie dacă nu şi eu însumi puteam descifra pe feţele lor adevărurile acestor timpuri? Cine altul, dacă nu un contemporan, îi putea ghida? Nici Platon şi nici Hegel nu mai erau vii, ca să le vorbească despre timpul existenţei lor. Şi când spuneam: tovarăşi studenţi! o tăcere absolută se

aşternea până în ultimele rânduri ale amfiteatrului. Domnii mei! li se adresase Hegel prin 1816, la Heidelberg, şi cursul său devenise filosofie şi spiritul său fusese stimulat de aceşti tineri domni care îi sorbeau avizi cuvintele. Cu ce poftă mă întorceam eu însumi acasă şi făceam după notiţele mele capitole la cartea despre gnostici, care creştea de la o zi la alta! Cum să-i părăsesc? Nu mai vroiam nicidecum. Măsurăm concesiile pe care trebuie să le fac (şi eram gata să le fac!) numai să pot apărea în faţa lor şi să comunicăm împreună, chiar micşorând până aproape de stingere lumina opaiţului. Dar de ce râsese Ion Micu? Ce viziune avusese?

XIV.

Nici nu mai eram atent la ceea ce se vorbea. După cafele Vaintrub şi Ion Micu se ridicară, se duseră la Matilda, care stătea şi tăifăsuia cu Tamara şi Tasia, îi sărutară mâna spunând că totul a fost foarte plăcut, salutară pe ceilalţi, fără să mai dea sau să sărute alte mâini, îşi luară la revedere şi de la mine şi se îndreptară spre uşă. Îi condusei, dar nu numai până în stradă, ci continuai să-i însoţesc. Vaintrub ghici că aveam ceva de discutat cu Ion Micu, se scuză şi o luă grăbit înainte.

„Ioane, începui fără ocoluri, poţi să-mi spui şi mie: ai zis că înţelegi de ce e necesară o a doua reformă a învăţământului. Ei, de ce? Şi de ce ai râs?” „Plec din universitate, zise el, dar nu acum. Aştept belirea lui I. C., ca să intru pe urmă în presa literară şi să-i belesc şi eu pe toţi troglodiţii, în frunte cu Amăicăliţului. Sper să mi se încredinţeze funcţia de redactor-şef la Luceafărul literar. De-aia am râs, fiindcă nici troglodiţii din Bucureşti oploşiţi sub pulpana lui I. C. nu vor scăpa. De-aici, din mijlocul Transilvaniei o să trimit spre ei săgeţi cu bătaie lungă cât mai otrăvite, să scoată urlete şi să se întoarcă prin pădurile de unde au ieşit.”

Deci nici lui nu-i pasă, gândii, ca şi Ben Alexandru şi Vaintrub, mai are o meserie, se întoarce la ea. Dar eu unde

să mă întorc? „Nu mi-ai răspuns la prima întrebare.'„ „Reforma învăţământului, zise el mergând agale şi privind drept înainte, e necesară ca să mai desfiinţeze nişte catedre, başca ce spunea Vaintrub, adică să se adopte schema de învăţământ după cea sovietică.” Era evident că se ferea, nu râsese de perspectivele căderii Iui I. C. şi de ce-o să le facă el după aceea tuturor Amăicăliţilor care ieşiseră din pădure. Acest gând îi venise, poate, la masă, dar în biroul meu râsese de ceea ce îi spunea Vaintrub: a doua reformă a învăţământului îi stârnise acel straniu râs. Dar nu mai insistai… „Şi crezi că filosofia va fi atinsă?” Nu-mi răspunse câţiva paşi. Ai fi zis că se gândea, dar nu sunt sigur dacă la întrebarea pe care i-o pusesem. „Cred că da, zise. Şi cred că şi decanul nostru va fi schimbat după ce pică I. C.” „Nu înţeleg, ce legătură are Vaintrub cu I. C.?” „N-ai fost atent la discuţie. Aşa cum e el, foarte bine pregătit, un marxist convins şi cu un caracter ferm, e omul lui I. C. El l-a pus acolo. Fără să mai vorbim că se vor găsi destui turnători care să-l demaşte (dacă nu l-au şi demascat) că nu aplică linia partidului în învăţământ, că e contra colectivizării agriculturii şi alte erezii contrarevoluţionare.” „Doar n-o să crezi că o să-l toarne vreunul din musafirii mei?” „De!” zise el, repetând dubitativul rebrenist. „Adică cine? Părinţii mei, nevastă-mea?” „Mai erau şi alţii. Nu zic de ginecolog, dar era o tipa acolo care se uita la noi ca la nişte râme. Vampa aceea flegmatică cu buzele groase şi ai fi zis cu ochii adormiţi. Ei, prin crăpătura pleoapelor ne studia şi, cu urechile la pândă, auzea tot.” Începui să râd… „Fugi de-aici, altele sunt isprăvile ei, nu să toarne.” „Am văzut eu multe din astea, nu mă întreba, că spun. Şi nici tipul ăla pricăjit, care n-a scos un cuvânt, nu-mi inspiră încredere.” „Acuma, zisei eu batjocoritor, n-o să mai mergem în vizite de teamă că…” „Poţi să mergi oriunde, dar depinde ce vorbeşti…” „Cum adică, ce să vorbim atunci? Despre papesa Ioana? Cred că suferi de spionită…” „Lasă să sufăr eu de spionită şi fă tu pe

viteazul în saloane, şi o să vezi ce e mai deranjant, spionită sau arestuita…” Şi râse. „Dar n-am scos un cuvânt”, protestai… „Nu mă refer, în cazul ăsta, la tine, era vorba de Vaintrub. Sunt sigur că nu numai la voi şi-a exprimat el ideile sale antipartinice.” „Tu glumeşti, sau…” „De! exclamă iarăşi. Să dea Marx să n-am dreptate.” „Bine, zisei, o să fiu atent. La urma urmei, Vaintrub îşi redeschide cabinetul, dar ce fac eu dacă mă dau afară…” „Nu cred, zise el, deşi nu eşti membru de partid, ai origine sănătoasă, taică-tău e muncitor.” „Da, dar dacă se desfiinţează catedra mea?” „Atunci nu mai ştiu, zise. Parcă ziceai că abecedarul…” „Una e să pleci tu, şi alta când eşti dat afară…” „Vezi? Ţi-am spus atunci, în ziua aia, că nu pleci tu, eşti dat afară. Ai făcut bine că n-ai plecat, dar acum nu mai ştiu ce să-ţi spun. Ai putea pleca, dar dacă nu e nimic, n-o să-ţi pară rău? Adică ce să-ţi pară rău, ar fi o catastrofă. Pe de altă parte, dacă nu pleci s-ar putea totuşi să vi se desfiinţeze catedra. Părerea mea e că e mai bine să nu pleci, desfiinţarea unei catedre ar fi un fapt obiectiv, nu te-ar putea învinui nimeni de ceva, n-ai fi în situaţia marelui filosof, căruia i s-a desfiinţat catedra numai ca să-l dea pe el afară”… Bine, Ioane, mai spusei şi îmi luai la revedere şi mă întorsei spre casă. Dar revenii după câţiva paşi: şi totuşi nu mi-ai spus de ce e necesară această a doua reformă a învăţământului? Îţi spun eu, zise, ne vedem mâine la braserie…” „Are dreptate, gândii în timp ce făceam drumul înapoi, desfiinţarea unei catedre nu înseamnă un blam pentru cei care ţin cursuri la ea, e o măsură generală… Şi apoi nu se ştie dacă se desfiinţează… Oricum pot preda de pildă istoria la orice liceu, ba chiar şi matematicile şi geometria, care îmi plăcuseră totdeauna şi nu le uitasem, ca şi fizica. Sau latina… Da, latina, franceza… Mai degrabă…” Pe urmă îmi amintii că şi latina fusese scoasă din învăţământ, iar franceza redusă la o oră pe lună sau ceva în genul ăsta. Oricum, fizica va rămâne… O adâncă tristeţe însă îmi spunea, gândind toate acestea, că niciodată n-o să mai intru

într-un amfiteatru şi să predau studenţilor mei pe care începusem să-i cunosc şi să ţin la ei. Diferenţa de vârstă între noi era mică, dar inocenţa lor era mai mare. În cursurile mele despre gnostici strecurasem ideea mea că abia atunci va fi posibilă o nouă gnoză, care ar putea deveni o religie, ai cărei preoţi – şi asta n-ar avea nimic de-a face cu o nouă biserică – ar fi savanţii. „Bătrânul", cum îi spunea Einstein lui Dumnezeu, va trebui să suporte trufia unor fiinţe care i-au smuls multe secrete şi care astăzi (în posesia mijloacelor de a explora atât atomul, considerat, ultima particulă şi ultimul dintre secrete, cât şi marele cosmos) pot să-şi permită să gândească nu numai pe plan existenţial, ca domnul Sartre, că angajarea mea angajează totul, dar numai pe planul unei conştiinţe doar în relaţii cu o alta, nu şi cu cea a unui câine sau a unui cal, ci pur ştiinţific, că sunt angajat la nivel cosmic. Descartes gândea: Cogito, ergo sum! Dar unde? Într-un univers determinabil, în care există gândire, dacă eu gândesc. Asta e mai greu de respins (sau nu e de respins), decât paralelele lui Euclid, despre care Gauss se întreba dacă pot fi verificate prin măsurări astronautice. Asta ar însemna că dacă există gândire în univers, trebuie să ne abţinem s-o opunem materiei, să nu mai credem în această dualitate, ce presupune o natură scizionată, care ar face de neînvins postulatul: gândesc în cosmos, pentru că eu gândesc, postulat de nerespins… Reacţia studenţilor mei a venit ora următoare, cu o grămadă de întrebări şi cu priviri ce ardeau de curiozitate. Care ar fi atunci raportul dintre spirit şi materie? Totul e spirit, le-am răspuns. Asta înseamnă că spiritul creează materia? Îşi creează o aparenţă, le-am răspuns. Universul în ansamblul său este conştient de sine. Atunci ce este spiritul? Este conştiinţa cosmică. Ce este o conştiinţă? Şi întrucât o nouă gnoză ar putea deveni religie? Orice religie, le-am răspuns, îşi propune o mântuire a omului. O nouă gnoză, pornind de la descoperirile ştiinţifice, ar elibera omul de teama, de neliniştea cosmică, într-o lume în care

Dumnezeul îmbătrânit nu-i mai poate alunga singurătatea sa înspăimântătoare în faţa unui univers de catran, care pare absurd, înţelegând că universul suntem noi înşine, putem, prin inteligenţă, înţelege că nu murim niciodată. Gândind cosmic, ne salvam chiar prin el, prin univers, care ne-ar deveni familiar şi eternitatea lui ni s-ar transmite, deşi ştim că într-o zi vom muri totuşi… Apoi am întrerupt întrebările, spunându-le că vom mai avea ocazia să vorbim despre asta pe toată durata cursului. Îmi notam întrebările, pentru a răspunde la ele acasă, în al doilea caiet al meu, pe larg… Cine îmi va mai pune de-aici înainte aceste întrebări stimulatoare? Niciunul dintre ei nu se gândea să-mi opună postulatul marxist că spiritul e materia care ia cunoştinţă de sine şi care lasă în întuneric şi fără răspuns întrebarea ce este atunci materia? Ceva mort? O simplă combinaţie de molecule, de atomi şi electroni? Şi niciunul dintre ei nu s-a găsit să divulge cuiva.”erezia” mea, cum avea să se întâmple mai târziu, când prin selecţie, în fruntea organizaţiei lor de tineret. U. T. M.-ul, aveau să fie puşi cei „vigilenţi”, cărora n-avea să le mai scape…nimic…

XV.

Când ajunsei acasă, arhitecţii şi ginecologul Salanţiu plecaseră şi ei, rămăseseră rudele. Dar ce era tăcerea asta? Tăceau mai demult sau picasem eu pe un moment de tăcere? Da, probabil! Mă aşezai într-un fotoliu şi aşteptai să-şi continue conversaţia, dar clipele treceau şi nimeni nu deschidea gura. Mă uitai la Matilda, dar nu înţelesei: cine era urâta aia? Da, chiar Matilda, dar chipul ei era strâmbat, ca şi când ar fi fost făcut din două chipuri suprapuse şi acum o puternică zgâlţâitură interioară i-ar fi stricat secreta armonie. Exorbitaţi, ochii ei îşi pierduseră culoarea, verdele devenise albastru întunecat… Marele Vasile părea să rumege ceva în sensul că nu era bine ce se întâmplă, dar nici n-avea ce să facă. Oricum, nu era treaba lui. Tamara îşi deschisese pleoapele lăsate şi se uita la mine cu o curiozitate lacomă şi neascunsă, aproape sfidătoare.

Părinţii şi bunicii mei se uitau şi ei la mine parcă mi-ar fi spus: dă-i afară pe toţi, sunt contra ta şi a noastră. Tasia rupse tăcerea. „Matilda, hai, gata!” Gata ce? „Lasă-mă Tasia”, zise ea cu o voce care se debarasa de Tasia şi de oricine ar fi încercat să-i dea sfaturi; Petea se arătă şi el concesiv, ba chiar cunoscător al unor realităţi… „Vezi că pe urmă tu rămâi aici singură cu el, cu noi…” zise el. „Dar ce s-a întâmplat?!' murmurai eu nedumerit „Mai întrebi ce s-a întâmplat? zise Matilda. Mai întrebi ce s-a întâmplat? repetă ea cu voce crescută. Mai întrebi ce s-a întâmplat?”' reluă paroxistic. „Da confirmai eu senin, ce s-a întâmplat?” şi vrusei să-i întreb pe-ai mei ce dracu` se întâmplase, dar nu mai avui timp, Matilda sări din fotoliu şi se apropie de mine. „Unde-ai fost? Şi nu aşteptă răspunsul: unde ai fost, strigă şi îşi înfipse mâna în părul meu şi îmi smuci capul de astă dată ţipând neîncetat: Spune unde-ai fost, unde-ai pierit, spune…” într-o fracţiune de secundă gândii că mâna ei în părul meu e un simplu gest nestăpânit care putea să însemne şi dragoste furioasă şi care se va opri, puteam apoi să râd, dar ea continuă să mă zgâlţâie cu violenţă şi atunci o plesnii peste faţă şi ea bătu aerul şi căzu pe-o parte, întâi peste masa din mijlocul celor patru fotolii, apoi se rostogoli pe jos; dar nu stătu nici o clipă acolo, se ridică în genunchi, puse mâna pe vaza încărcată cu flori aduse de musafiri şi în clipa următoare această vază trecu ca un proiectil pe lângă capul meu şi se sparse în curte prin frumosul vitraliu… Resimţit şocul violenţei neînfrânate, ţipătul geamului spart, apoi bufnitura şi explozia, ca un semn de sinistru, a vasului de sticlă. „Să nu mai îndrăzneşti, gâfâi ea revenind în fotoliu. Niciodată să nu mai îndrăzneşti…” Şi arăta extrem de satisfăcută de ceea ce făcuse şi de aceea glasul ei era acum perfect liniştit. Iar eu gândii: Asta e mai rău decât ceea ce ai făcut, această oarbă satisfacţie de a fi ridicat mâna asupra bărbatului tău. Din clipa asta nu-l mai ai, acest bărbat, să-ţi cauţi altul. În acelaşi timp simţii cum o picătură de sudoare mi se prelinge pe gât. Mă ştersei, nu era

sudoare, ci sânge. Mă ridicai şi mă dusei în baie fiindcă simţeam că mă ustură faţa. Când mă uitai în oglindă văzui trei dâre de sânge pe obrazul drept, amestecate cu zdrenţe de piele ruptă. Când avusese timp să mă gheruiască astfel? Probabil că fulgerător, în chiar clipa când o lovisem şi abia după aceea căzuse. Mă spălai, dar sângele reveni mai ales în câteva locuri unde ghearele intraseră adânc. O furie rece mă năpădi, dar pe urmă mă liniştii. Din moment ce hotărârea mea era luată, trebuia să-mi retrag şi furia, nu mai avea nici un rost.”.

Mă întorsei în hol şi foarte liniştit le spusei rudelor: „Vă rog să plecaţi.” „De ce să plece? zise Matilda. Nu pleacă nimeni, sunt rudele mele, la mine acasă. Vasia, Artlraon, Peţia, staţi, de ce să plecaţi, fiindcă vrea el?” De altfel, nimeni nu schiţase vreun gest că ar avea de gând să se ridice, „Bine, zisei, staţi…” gândind, ce-o să faceţi acuma, o să vă apucaţi să jucaţi leapşa pe furate? Spectacolul s-a încheiat şi odată cu el şi istoria unei iubiri moderne, foarte moderne chiar, dintre un universitar şi o arhitectă, nu mai aveţi ce vedea. Aşa credeam…

„Ei, reluă Matilda triumfătoare de astă dată, în sfârşit după ce triumfase, nu înainte ca până acum, tot nu vrei să-mi spui unde ai fost? Laşi musafirii singuri şi pleci şi tu, tot ca un musafir. Păi musafir eşti tu în casa asta? Ăsta e musafir la el în casă, constată ea cu un humor de care n-avea nici un chef. Da, că să ajute şi el ca alţi bărbaţi, de unde, şi când se aşează la masă şi e servit se strâmbă că nu-i place mâncarea şi nici măcar nu se fereşte, scuipă alături. Lasă, nu te mai şterge, o să sufere Clara câteva zile că n-o mai poţi vedea până îţi trece şi pe urmă n-ai decât să pleci cu ea în Israel… Ai fi în stare să treci la jidanism şi să vă duceţi amândoi acolo să lucraţi într-un chibuţ…”

Asta era formidabil! gândii. Ea care se măritase cu un evreu, care îi cumpărase acest apartament şi ei,cum spuseese adineauri, vorbea ca şi când în viaţa ei n-ar fi iubit tocmai un jidan… Mă uitai într-o parte, ca să nu i-o spun şi

să nu râd sardonic… I-o spuse însă Tasia: „Tu în ce casă stai? Ce era bărbatu-tău care ţi-a făcut-o cadou?”' „Ehe! Era un om cu un cap mai presus decât alţii, să nu te legi tu de el! Inimă de aur!” „O fi fost, zise Tasia, da` tot jidan era! Nu-ţi stă ţie bine să-i vorbeşti de rău!”Oa” nu-i vorbesc de rău, Tasia! Spun numai că drumul e liber, să se ducă cu ea unde vrea!” „Dar aia e măritată, dragă, ce tot vorbeşti tu acolo? zise Tasia. Şi îşi iubeşte bărbatul” „ Fleacuri! exclamă Matilda, bărbatu-său îşi iubeşte prima nevastă, nici nu se uită la asta… Aşa că… Eu îmi cresc copilul meu! (nu mă mai mărit, mi-ajunge!), iar el poate să plece cu ea şi în Patagonia, dacă în chibuţ n-o să-i placă. Parcă îi pasă lui de copil! Când i-am spus că sunt însărcinată, ştiţi ce-a zis, dragă?! exclamă ea uluită. Că o să mi-l lase mie! Aşa fac cei care se iubesc, aveţi un copil, trebuie să vă înţelegeţi, mai lasă unul, mai închide ochii altul, sunteţi tineri, aveţi sângele fierbinte, n-aveţi minte deloc… Făcui bunicului un semn să tacă. Eram acum fascinat să aflu ce nu ştiuse Matilda că zace în mine. „Spui dumneata, bunicule, că n-am fost o fetişcană. Ba am fost! strigă Matilda. Pentru că înainte am avut de-a face cu doi bărbaţi care s-au purtat cu mine civilizat, niciunul nu numai că n-a îndrăznit, dar nici nu s-a gândit vreodată că ar putea să mă lovească. Şi când l-am cunoscut pe el, mi-a luat minţile! Era prieten cu ultimul meu bărbat, care a făcut prostia să-i povestească aproape tot ce se întâmpla la noi în casă, nu ne prea înţelegeam, recunosc, dar a venit el şi a început să-l îndemne, zilnic îl îndemna, el mi-a povestit, divorţează, desparte-te, îţi ratezi viaţa, tu eşti poet, te împiedică să scrii. Venea la noi în casă şi se uita la mine crunt, distant, rece, stăpân pe el, indiferent, nepăsător. Recunosc şi faţă de el, bărbatu-meu de-atunci parcă era încă în scutece. Asta bărbat, mi-am zis, şi mi-a sucit capul aşa de tare că am început să fac numai ce-mi spunea el, îmi scria scrisori din şcoala militară, furios ca şi când ar fi avut vreun drept asupra mea, că de ce n-am intentat divorţul? Ce mai aştept?

Şi vorbe urâte la adresa fostului meu soţ, care, oricum îi era prieten şi ţinea foarte tare la el şi nu era vinovat de nimic, nu-i făcuse nici un rău. Da, vroiam să divorţez, dar nu aşa! Am încercat să-l potolesc, am plecat într-o excursie împreună, i-am lăsat să stea de vorbă unul cu altul, fostul meu bărbat i-a vorbit frumos, i-a spus că e adevărat că el şi cu mine nu mai putem trăi împreună, dar că să ne gândim bine dacă noi ne potrivim. Atât i-a spus! Rămân în urmă cu el (şi mă arată cu degetul, nu mai aveam nume) şi îl întreb: ei, ce-a zis? A început să-l înjure! Pe urmă ne-am aşezat la masă pe iarba verde şi l-a luat peste picior, că e timpul să răspundem la o întrebare a unui mare filosof bulgar. Îşi bătea joc de el! Şi ăla, săracul, ce putea să facă! Era el înalt, dar n-avea puterea să sară la bătaie şi l-a adus în stare să se urce şi să urle prin copaci!… Da, dragă, am crezut c-a înnebunit! îşi desfăcu ea braţele înspăimântată retrospectiv. Să stai alături de nevasta ta legitimă şi să te vezi luat peste picior de… un străin, cum să nu-ţi vie să te urci prin copaci şi să urli? Mai bine se băteau, era mai bărbăteşte, dar nu să-l umilească în sensibilitatea lui de om, nu de câine, să-i dai un picior după ce i-ai fost prieten şi i-ai luat minţile nevesti-sii." Deci i-ar fi făcut mare plăcere ca eu şi cu Petrieă să ne batem! gândii şi eventual Petrică să iasă învingător sau, în orice caz, să încasez eu ceva…chiar dacă Petrică ar fi încasat mai multe. Sau şi mai bine, Petrică să-mi fi dat o serie de pumni în cap, şi eu, „generos", să nu-i fi răspuns. Poate că aşa aşi fi făcut, dar lui Petrică nu i-a venit ideea, a preferat să insinueze că nu pe Matilda o iubeam eu, ci frumoasa ei casă, cum încercase să-i sugereze şi lui taică-său.

„De copil a spus că o să-l bage într-o traistă pe băţ şi o să se ducă şi o să-l arunce într-o prăpastie. Întrebaţi-l! E adevărat că aşa mi-ai spus? mi se adresă cu aerul că n-o să am curajul să spun că nu. Îndrăzneşte să spui că nu e adevărat! Ai fi în stare să negi! Vedeţi?! Tace, n-are nici curajul să nege şi nici să se apere." „Dar cine eşti tu, fă, să-l

judeci? zise bunicul indignat. Se vede că nu te-a bătut la timp!” „Nici o grijă, bunicule, că m-a bătut chiar în ziua când i-am spus că o să avem un copil, strigă Matilda. E adevărat? Spune-i bunicului, eşti om, încearcă să minţi”, mi se adresă iarăşi. „Înseamnă că nu te-a bătut bine”, răspunse bunicul care ştia el adevăruri fundamentale, că numai un beţiv şi un stricat îşi bate nevasta degeaba şi n-avea el nevoie să mă audă pe mine negând ca să se convingă că nu eram dintre aceştia şi că deci n-am bătut-o eu fără motiv.

Tata nu zicea nimic, îşi plecase fruntea confuz, în mod ciudat mama avea chipul senin. „Cum poţi să spui tu, maică, vorbele astea, zise ea, că a vrut să-ţi ia copilul şi să-l arunce într-o prăpastie. Asta n-am mai auzit de când mama m-a făcut!” „Ei, zise Matilda, eu am auzit cu urechile mele. Întâi a zis că o să mi-l ia şi să-l dea la un leagăn, la copii abandonaţi, pe urmă a zis nu, mai bine îl arunc într-o prăpastie. Întrebaţi-l!”' Ceea ce mă uimea mereu era humorul ei, din tonalităţi imposibil de descris! Un humor popular, compus din uluiri, nedumeriri, invitaţii să contemple şi alţii ceea ce i-a fost dat ei să-şi audă urechilor… „O fi glumit, v-oţi fi certat”, zise Tasia simplu. „O fi băut şi el un pahar mai mult!” zise şi şeful clanului împăciuitor. „Staţi că vă spun, se hotărî atunci Matilda să închidă gura părinţilor şi bunicilor mei. E adevărat, mamă soacră (dumneata n-o să te dai îndărăt şi o să recunoşti), e adevărat că la optsprezece ani a trăit cu o stricată şi a vrut să se însoare cu ea? Auzi, să se însoare cu ea…”

Sării în picioare, dar în aceeaşi clipă sări şi Matilda şi se adăposti în spatele fratelui ei mai mare. „Te omor, îi spusei în şoaptă cumplită. Mie poţi să-mi spui orice, dar nu mamei! Dacă nu fugi în seara asta de-acasă te strâng de gât până o să-ţi dai răsuflarea”… Îl auziţi, strigă Matilda fără teamă, în fotoliu. Nici nu mă miră! A mai omorât el pe cineva, o fată cu care a trăit, o studentă, a lăsat-o însărcinată şi în loc să se însoare cu ea, a dus-a la un doctor, un criminal, că altul

n-a mai găsit şi aşa a scăpat de ea. Nici azi nu se şti-e ce-a făcut ăla cu moarta!” „De ce nu spui tu, zise tata, că a vrut să ne omoare şi pe noi?” „Lasă, că ştiu eu cum s-a purtat şi cu dumneavoastră! De la el ştiu. El mi-a spus, el gura lui: am chinuit-o pe mama! Bine c-a recunoscut, dar acuma nu vrea să recunoască…” „Atunci de ce l-ai luat! zise bunicul liniştit, şi el cu humor. Ai avut la dispoziţie doi ani ca să-l cunoşti şi două măritişuri în urmă, nu poţi să spui că ai fost o fetişcană fără minte. Eşti mai bătrână decât el!” adăugă cu brutalitatea simplă a oamenilor în vârstă care merg direct şi fără nuanţe spre realităţile elementare.,. De unde să ştiu eu ce zace în el”, răspunse Matilda, al cărei chip se transfigurase brusc, urâţenia pieri de pe chipul ei şi văzută fără să fie auzită ai fi zis că povesteşte ceva pasionant şi cei din jur o ascultă subjugaţi atât de ceea ce spunea, cât şi de frumuseţea strălucitoare a acelui chip straniu.

Şi era adevărat, eu o ascultam astfel, pentru că, desigur, forţa ei de mistificare era pentru mine o revelaţie stupefiantă. Vroiam s-o mai ascult, mi-era chiar frică să nu înceteze, să treacă la sentimente mai bune, şi rudele, care sunt setoase de spectacol ca toţi oamenii, să nu încerce apoi, văzând că gluma se îngroaşă, să micşoreze proporţiile catastrofei, să ne îndemne la împăcare, nu s-a întâmplat nimic.

„Uite-l, râde, strigă Matilda (poate că fără să vreau, avusesem un surâs?), lui i se par toate astea ceva, aşa, de râs, de călcat în picioare. Asta e ceva, aşa, nemaivăzut… Ei, află că te-ai înşelat, domnule! Mî-a venit mintea la cap!” „Păi atunci e bine, zise bunicul cu humorul lui de care apoi, mai târziu, de câte ori îmi aduceam aminte râdeam în hohote singur, chiar şi pe stradă. E bine, repetă el dând şi dintr-un umăr şi aplecându-şi capul spre acel umăr, ca o expresie a evidenţei. Vă despărţiţi, băiatul e tânăr şi de fete e plină lumea. Copii, dacă a făcut, înseamnă că o să mai facă.” „Să vedem cine îl ia, strigă Matilda. El – frumos nu ştie să se poarte, de iubit aşa să-i bată şi lui inima pentru o

femeie nu e în stare, la rude nu ţine şi asta n-ar fi nimic, că nu ţine, dar le batjocoreşte… îl invită şi pe el Tasia la o petrecere. Na, că nu vine. Cum să nu vii, dragă?! exclamă ea indignată, o indignare înaltă. Sunt rudele soţiei tale. Până la urmă îi explic eu că n-o să stăm mult, în fine intră pe uşă cu o falcă în cer şi una în pământ, nu dă mâna cu nimeni, la mine se uită de sus parcă ar fi sosit marele senior, pe urmă începe să-i spună Tamarei porcării de care în viaţa mea n-am auzit că o rudă poate să-i spună altei rude. Asta e ceva, aşa, nemaipomenit! (şi deschise un braţ şi făcu prin aer o elipsă, ai fi zis cosmică!). Că cică dacă pe Tamara o păzeşte un drac, unul care a văzut odată la gârlă o muiere goală şi el a zis că e un om cu… alea în piept şi s-a dus la Scaraoschi să-i spună. Că dacă nu cumva dracu-ăsta i l-a trimis ei, Tamarei, ca s-o servească…” „Păi aşa şi e, zise bunicul. Orice muiere are un drac!”

Bunicul începu să mă irite cu intervenţiile lui: mă uitai la Matilda crunt, simulând că aşi fi copleşit şi furios ca să-mi dea adică noi lovituri, să nu se oprească acum, la mijloc când tocmai aflam că infama Tamara îi povestise totul, nu numai scena de la Tasia, ci şi în mod sigur, cum aveam să aflu, o oră mai târziu, şi istoria cu Nineta Romulus şi cu Căprioara; se interesase, făcuse, cum se zice, investigaţii şi trebuie să recunosc că tot ceea ce aflase era exact, în afară de câteva lucruri esenţiale în ceea ce o privea pe Căprioara şi venise şi-i spusese Matildei; o făcuse din proprie iniţiativă? asta era neîndoielnic: o crezusem-femeie fatală, când colo era o poamă vanitoasă care ţinea la cinstea bărbatului pe care îl înşela pe toate drumurile, da… dar îl înşela ea, noi trebuie să continuăm să-l respectăm, şi pe ea în primul rând, să nu-i spunem la masă ce nu trebuie. Mare doamnă ea, acum soţie de brigadier silvic. „Pe urmă, zice, îi spune, Tamarei adică, continuă Matilda, ai de gând să asculţi mai departe vorbăria ăstuia? Adică a lui Vasia. Fratele meu e pentru el ăsta şi ce spune el e vorbărie! Poftim! Şi-i spune Tamarei: Cum trăieşti tu, cu gringalet-ul

tău? Tamara nu ştia că e un cuvânt franţuzesc, care înseamnă aşa, pricăjit, prăpădit şi n-a ştiut ce să-i răspundă. Adică, Artimon nu era pentru el o rudă, ci un străin de care să-ţi baţi joc. Şi-i spune: gringalet-ul tău are sau n-are? Auziţi, dacă se poate imagina o astfel de neruşinare mai desmăţată. Ce-o fi crezut el că e biata Tamara? Formidabil! Să-i spui unei doamne, pe care abia o cunoşti şi care e şi rudă a soţiei tale, dacă a ta n-o consideri. Şi măcar dacă ar fi fost beat (nu, că nu bea, protestă, eliminând o scuză pe care Vasile, de pildă, mi-o acordase). Îi merge mintea aşa foarte treaz şi diabolic, şi când am auzit asta, când mi-a povestit Tamara, mi-a fost ruşine, dragă, de bărbatul meu… Auziţi, un intelectual, un universitar cu înalte studii, să-i spună unei doamne ca un birjar, bărbatu-tău are sau n-are? Colosal…!" „Ce să aibă, zise bunicul, băţ? Dacă e traistă, e şi băţ." Bunica îl înghioldi, Vasile făcu ha, ha, Tasiei îi conveni această interpretare şi râse şi ea. Tamara rămase cu masca ei care nu ascundea nimic, ţeapănă, ca şi când nu ea ar fi alimentat indignarea aceasta acumulată de-atâta vreme şi care izbucnise acum cu violenţă. De ce tocmai acum? Din pricina Clarei? Disproporţie! De unde răsărise această nouă Matilda cu care nu mai vedeam posibilă o convieţuire? Dacă ţintea mai bine îmi spărgea capul, îmi scotea un ochi, mă desfigura pe toată viaţa… Cât despre Petea şi gringalet-ul însuşi, arătau în mod ciudat foarte bine dispuşi… „Pe urmă, continuă Matilda, tot el m-a făcut să nu dorm două săptămâni, că de ce nu m-am uitat la el, că de ce am închis uşa nu ştiu cum, că am fost odioasă, mă urâţisem, îmbătrânisem cu cinci ani de câte mi-a făcut…"

Fascinaţia mea slăbi. Dispărui din nou în baie, mă spălai iarăşi şi cum sângele nu mai apăru mă gândii cu ce să dau să nu se mai vadă dârele, căci se vedeau acum mai rău în spirale frumos trase, ca o pictură suprarealistă pe faţa unui borfaş, de sus de la colţul arcadei, până jos sub falcă. Iată deci ce-am crezut că e şi ce-a ieşit, gândii. Hm! Şi în ultimele două luni, dar ce zic eu două luni, chiar astăzi, în

oficiu, băuserăm împreună un pahar şi ne sărutaserăm ca altădată. Imposibil să mă duc aşa la cursuri! Îmi veni o idee…să dau cu pudră. Intrai în dormitor şi luai de pe masa ei de toaletă o cutie şi dădui cu perniţa aceea mică. La început mi se păru că ţine, dar pudra se deslipi la prima grimasă, arătam şi mai rău, ca o fantomă, sau ca un vampir. Pe urmă îmi veni altă idee: ceva care se putea lipi foarte bine era fondul de ten. Desfăcui o sticluţă şi începui să dau cu lopăţica aceea înşurubată în dop. Era perfect. Nu se mai cunoştea nimic. Puteam să merg şi la cursuri şi să mă întâlnesc după aceea şi cu Ion Micu.

Revenii în hol foarte vesel şi spusei: „Ei, domnilor, spectacolul s-a încheiat, a fost foarte reuşit, biletele au fost pe gratis, ieşirea prin Sărindar, cum se spune la Bucureşti, Matilda, tu mai ai ceva de spus?”,. Da, plec şi eu…” „Da, liber, luaţi-o”', spusei cu nepăsare, aşezându-mă în fotoliu picior peste picior. Dar chestia asta cu luatul nu conveni la nimeni, Matilda însă se ridică şi dispăru, să se pregătească adică de plecare, dar eu o văzui că intrase în dormitorul fetiţei, de unde însă reveni îndată, se aşeză şi-mi spuse: „Iau şi copilul”. „Bineînţeles, zisei, dar să-mi spui unde te duci, ca să pot veni să-l văd, cu toate că am vrut să-l arunc într-o prăpastie. M-am răzgândit. Şi încă un lucru, vreau să-l spun întâi pentru mama, deşi n-ar fi fost nevoie, ea îmi cunoaşte viaţa, apoi pentru Vasile badei, cum se zice pe le noi, şi pentru cine mai e amator: fata aia cu care am trăit eu la optsprezece ani nu era stricată, s-a căsătorit la Bucureşti cu un maior, pe urmă s-au despărţit şi s-a recăsătorit la Iaşi cu un mare negustor, cu care a avut şi doi copii. Am cunoscut eu alte stricate care spun de altele că sunt stricate (şi mă uitai insistent la Tamara), nu vreau să dau nume, nu mă interesează, dar fata asta nu era. A doua fată, studenta în chestiune, nu cu mine rămăsese însărcinată, ci cu doctorul Ygrec, are adresă, toată lumea le cunoştea legătura. Cât despre tot ce-aţi auzit aici recunosc, am greşit fundamental: oamenii iau totul în serios, sau le plescăie

limba în gură de plăcere să-ţi înţeleagă cum vor ei unele cuvinte. N-au decât! Să le ia cum vor, n-o să mă apuc eu acuma şi să nu mai gândesc ce-mi place, bineînţeles însă că o să fiu mai atent la omul din faţa mea.”

Şi tăcui şi începui să mă uit pe tavan. Pe urmă mă uitai îndărăt. A! Vitraliul! Mă ridicai şi îl cercetai atent. Da, se putea drege, vaza-proiectil îi făcuse doar o gaură, restul rămăsese întreg. Se putea combina cu geam obişnuit şi tot rămânea el frumos. Sigur că eu ştiam ce păţise, dar nu strica un martor în aceasta casă…

Tasia se ridică prima. „Victore, zise, eu n-am auzit nimic. Cred că nici bărbatu-meu. Nu lua seama la vorbe. Dacă aţi fi mici sau aşa mai la început, aşi şti ce să vă spun. Dar tu zici că ai mai avut de-a face cu două fete, ea cu doi bărbaţi, nu ştiu ce să vă spun. Gringalet-ul îmi bâlbâi ceva negând energic cu degetul: „Să ştii că nu sunt supărat! Aşa m-a făcut mama, cam pricăjit.” Cu un humor care mă surprinse. Şi îmi şopti la ureche. „Şi să ştii că oamenii mici au… mari.” Izbucni în râs. Tamara se răsti la ei: „Hai, odată!” El însă nu se grăbi, o înjură de mamă, iar ea, în ciuda efortului de a nu arăta ce simte, rămase o clipa trăsnită şi masca i se strica. „Bine, zise, atunci eu am plecat.' El, în treacăt, o trimise la origine, în timp ce se aplecă iar şi-mi şopti: „Nu lua în seamă, Matilda te iubeşte, îţi spun eu, se făcea foc când venea pe la tanti Tasia şi cineva spunea aşa vreo vorbă despre tine,”. Bine, bine, îi spusei, noapte bună!” „Tasia, strigă Matilda, stai că vin şi eu uite-acum îmi iau fetiţa şi vin…

Rămăsei nepăsător la acest strigăt, la această chemare. Petea trecu pe lângă mine cu urâciunea de nevastă-sa fără să-mi spună nimic, iar şeful clanului se opri. Făcu un gest energic în aer, semn de cruce: „Ai înţeles? zise foarte tare, asta e!” Adică să îngrop totul şi să pun cruce.

Le ascultai paşii pe trotuar. Ai mei erau şi ei în picioare, după ce, ca nişte stăpâni ai casei, îi conduseseră până la uşă pe ceilalţi. îşi dăduseră mâna, îşi spuseseră La revedere. La

revedere? Hm? Nu va mai fi nici o revedere! Gata! Adio! „Matilda, strigai, vino şi ia-ţi rămas bun de la mama”… La revedere”, strigă şi ea fără să lasă din dormitor, unde nu ştiu ce făcea. „Mai mamă, zise mama uitându-se în sus la mine, tu nu te înţelegi cu muierea asta, Nu-ţi pierde vremea, n-are nici un rost…'„ „Hai. mamă, nu-mi spune lucruri pe care le ştiu şi eu, chiar că n-are nici un rost…”

Matilda ieşi totuşi…în rochie de oraş (o schimbase pe cea violetă, încheiată la gât, cu care îşi primise musafirii), îşi luă la revedere şi rămaserăm singuri. În hol zăceau pe jos paharele sparte peste care ce căzuse pe masă, ceşti de cafea cu mucuri de ţigări înfipte în zaţ (ăsta era nesimţitul de Ion Micu, care nu văzuse sau nu-i păsase că scrumiere se aflau peste tot), sticle de vin goale pe şemineu, pahare cu vin nebăut sau pe jumătate băut… Şi Matilda în mijlocul holului cu mâna la gură şi capul în jos. Intrigat, mă apropiai. Îşi înăbuşea râsul. Se uită la mine lung, cu o uluitoare naivitate şi perversitate în frumoşii ei ochi verzi. Pufni iar în râs, chicoti… „Bunicul tău m-a salvat, zise, altfel ne despărţeam… Mi-a zis fă şi am înţeles că tot muiere neisprăvită sunt şi eu, ca şi altele şi că pe el nu-l impresionau cuvintele mele…” Mă pomenii cu gâtul înlănţuit. „Nebună mai sunt şi eu, zise,şi râse iar; dacă nu te-aşi iubi, aşi fi stat cuminte ca o curcă! zise ea chicotind mereu, şi te-ai fi plictisit…” Mirosea însă puternic a vin şi corpul ei parcă frigea. Îi pusei mâna la gât. Avea febră mare. „Şi Tasia, ce ţi-a zis? Dar Artimon?” Chicoti iar, apoi izbucni de-a binelea în râs, ţinându-şi mereu mâna la gură. Parcă ar fi spus: ce vesel a fost, nici n-am văzut ce figuri au făcut, poţi să-mi spui tu? „Vino cu mine, îi spusei, vesel şi eu, dar resemnat ca în faţa morţii. Ce zici de vitraliul ăla?” „Îmi pare rău, nu ştiu ce m-a apucat”, zise cu o frăţească sinceritate. „Un meşter bun o să-l repare, îi spusei. Dar nici un meşter, oricât de priceput, n-o sa poate drege ceea ce mi-ai făcut tu mie astăzi!”

Şi măsurai pe deplin conştient singurătatea care năvăli asupra mea după ce rostii aceste cuvinte. Chiar sub anestezia deciziei, căci o decizie alungă câinii suferinţei, simţii totuşi o smulgere, o sfâşiere greu de suportat dinlăuntrul fiinţei mele, cum povestesc cei operaţi, că o durere surdă îi face să urle când organul bolnav este tăiat. Intrai în bucătărie şi deschisei dulapul în care Ana pusese deoparte câteva sticle pentru mine. Nu vroiam sa văd totul altfel, cum spusese şeful clanului că o să se întâmple după acest vin. ci, dimpotrivă, să amplific ceea ce trăisem, ca să văd apoi mai clar ceea ce o să vie după. „Dar şi eu vreau”, zise Matilda surprinsă când mă văzu reapărând în hol cu sticla şi numai cu un pahar în mână. Îi făcui semn cu degetul gros înapoi spre bucătărie: să se ducă acolo şi să-şi ia singură un pahar curat.

XVI

„Un han mongol (urmaş al marelui Genghiz), urmaş demn al tatălui sau, dar căruia îi plăcea vinul, a salvat poporul român de o primejdie mortală, începui eu turnând în pahare. În mijlocul Europei, cu hoardele sale, a murit, pe acest pământ străin, cu prea mulţi munţi şi cu populaţii pestriţe şi şefii hoardei au hotărât să se întoarcă înapoi în Mongolia visurilor lor şi acolo să-şi aleagă un nou han. În drum, ca o simplă mişcare de deget a destinului, au trecut pe la noi şi au nimicit statul cuman, care se instalase demult pe câmpiile noastre şi părea bine consolidat, poate pentru totdeauna. Să vedem ce poate face vinul pentru doi inşi pe care destinul se pare că nu vrea să-i protejeze.” „Te crezi mare han!” râse ea. „De ce nu? Abia voi împlini, curând douăzeci şi cinci de ani, totul e în faţă.” „Ai ratat începutul, trebuia atunci, imediat, în 44… să te înscrii în partid.” „Nu se ştie”, zisei.

Ridicai paharul şi ciocnirăm. Îl băui dintr-odată şi îl umplui la loc. Îmi aprinsei o ţigare. Matilda ceru şi ea una pe care i-o aprinsei şi ea îşi apropie capul. Mă simţeam vesel şi al doilea pahar îmi spori această stare. „Vezi ce bine e? zisei.

Eşti mulţumită, nu?! Tu te simţi bine! Spune-mi, te rog, de istoria cu cele două fete cine ţi-a povestit?” „Tamara, cine să-mi povestească.” „Şi când ţi-a povestit? „Chiar azi, în timp ce voi eraţi în bibliotecă.” „Tu ai pus-o să scormonească?” „Cum o s-o pun…?” „Şi tu ai relatat exact sau ai născocit pe loc istoria cu copilul, că ar fi fost al meu?! „Nu, aşa a aflat ea!”' Ciocnirăm, din nou şi îi şoptii: „Vezi ce bine e? Şi ticăloşii se simt bine, aşa, mulţumiţi, cum stau ei şi beau vin împreună, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat.”'

Şi îi povestii vizita mea la vecinul din cartier, şeful de echipă de la ecarisaj, Acojocăriţei. Nu? E bine, semănăm cu ei! începutul a fost greu,pe urmă vine de la sine…”

Ea tresări. „Sună cineva, zise, cine poate fi la ora-asta?” şi curioasă se ridică să vadă cine e. Auzii aproape imediat bocănituri de încălţăminte grea urcând scările. Cine dracu putea să fie? Sării în picioare. Uşa fu dată de perete şi în hol apărură trei ofiţeri; în urma lor, Matilda, care îmi arunca o privire neliniştită. Rămase acolo la uşă, de care se rezema şi îşi încrucişa braţele la piept, gravă, cu chipul cutreierat de presimţiri rele. „Domnul Petrini, nu? spuse unul din ei, care nu era şeful lor, avea mai puţine însemne pe epoleţi. „Da, eu sunt, ce s-a întâmplat?” „Găina a ouat”, zise şeful lor, un căpitan de rangul doi şi mă apucă brutal de braţ şi mă împinse spre perete. „Mâinile în sus pe perete, haide, apropie-te, mâinile în sus!” „Da' de ce mă pui dumneata pe mine, în casa mea, cu mâinile în sus? mă revoltai eu brusc şi revenii să mă aşez în fotoliu. Dacă aveţi ceva de discutat cu mine, luaţi loc şi faceţi-vă datoria. Dar mai întâi cine sunteţi?” Ăsta se uita la mine cu un dispreţ plictisit şi ameninţător, se întreba dacă să-mi cârpească sau nu una, ca sa văd imediat cine sunt. „Eşti arestat, urlă el deodată scos din pepeni, la perete şi mâinile sus!” Şi cei doi mă apucară de braţe şi mă duseră, în timp ce unul cu puternic accent unguresc mă sfătui binevoitor: ridică mâinile pentru percheziţie. Le ridicai, dar nu la perete, mă percheziţionară,îmi reţinură actele, biroul populaţiei şi

carnetul de universitar, şi după ce se uitară bine în portofel, îl aruncară pe masă. Ungurul rămase lângă mine, iar ceilalţi doi începură să se plimbe prin hol… Uite cum stau boierii ăştia în vaste apartamente,. în timp ce muncitorii se înghesuie câte trei familii în trei odăi”, rânji căpitanul. La acest subiect începură să şuşotească.,. Da, da, sigur”, dădea militarul din cap şi porniră prin odăi. Fluierau parcă a pustiu. Când să intre în dormitorul fetiţei, Matilda se înspăimântă şi strigă: „Nu intraţi acolo, să-mi speriaţi copilul.” „Lăsaţi, doamnă, că n-avem nimic nici cu dumneavoastră, nici cu copilul, spuse căpitanul cu acelaşi dispreţ, mai au şi alţii copii, dar dorm cu părinţii, n-au dormitor special”… Vă pun în vedere că sunt membră de partid şi o să-i spun chiar mâine tovarăşului prim-secretar cum aţi dat busna aici'„, relua Matilda păzind uşa… Da, sigur, ne pasă nouă de primul-secretar'„, zise căpitanul şi o dădu la o parte şi deschise uşa, dar nu intră. Îşi aruncă doar o privire circulară şi apoi o luă spre bibliotecă. Probabil caută o casă pentru el sau pentru cine ştie ce şef al lui mare, gândii. Mai auzisem de astfel de cazuri, te arestau, îţi goleau casa şi transportau totul într-alor şi apoi se instalau ei cu acte în regulă. Adio casă după aceea, chiar dacă şi mai ales se întâmpla să fii proprietar.

Intrai şi eu în bibliotecă, urmărindu-l pe ofiţer neliniştit, căci se şi instalase la biroul meu şi începuse să tragă sertarele. Scoase totul din ele, manuscrise, note de prelegeri şi cele trei caiete ale mele. Luă unul şi îl deschise la prima filă. Aveam un scris foarte citeţ şi se înfundă în lectură. „Hm! făcea! Ce sunt astea?' îi răspunsei că sunt caietele mele de curs. „Fă un pachet din toate astea!” se adresă el celuilalt şi se ridică şi începu să-mi răscolească biblioteca. Trântea cărţile pe jos, după ce le răsfoia, se mişca într-o parte, în alta, călca pe ele. „Ce nevoie aveţi de caietele mele de cursuri?” zisei, cu un glas din care indignarea şi revolta pieriseră, fiindcă simţisem primejdia mortală. Dacă le lua şi le citea pe-acolo un specialist de-al

lor, în universitate n-aveam să mai pun piciorul niciodată, chiar dacă avea să mi se dea drumul imediat sau mai târziu… Repetai rugămintea cu oarecare nepăsare, ca să nu-i dau de bănuit că m-aşi teme de ceva. „Se pot pierde pe-acolo şi eu vreau să public ce-am scris în ele, nu am nici o copie… (De ce nu-mi făcusem eu nişte copii, pe care să le fi ascuns bine, cum putusem să fiu atât de imprudent? Căci dacă mă arestaseră pentru felul cum îmi ţineam prelegerile, aceste caiete, mai ales cel de-al doilea, nu erau o dovadă zdrobitoare că turnătorul nu inventase nimic?) „La noi nu se pierde nimic, zise căpitanul absent, vi se vor restitui după ce vi se va da drumul.” „Dar care e acuzaţia care mi se aduce?' „O să aflaţi… îmi răspunse el. Gata, mergem…”

Ungurul îmi şopti: „Luaţi-vă palton şi căciulă, şi bani, o să aveţi nevoie…” Mă înfiorai. Eram în septembrie, deci voi petrece iarna în închisoare. Mă uitai la Matilda, auzise şi ea. „Vorbeşte cu un avocat, îi spusei, caută unul la barou.” „Da, da, zise căpitanul, să vorbească, o să facă mare brânză domnul avocat.'„ Se potolise, îşi permitea chiar, grijuliu, să ne spulbere orice iluzie, să ştim de pe acum că nimic nu-mi va ajuta, să nu mai cheltuim degeaba şi bani cu avocatul… Mă lăsă să-mi fac chiar un geamantan, în care Matilda vârî rufărie, pulovere, o pereche de bocanci… „Nu te nelinişti, îmi şopti ea, o să mă zbat să te scot cât mai repede… Nu se poate, doar n-ai făcut nimic…

Ne îmbrăţişarăm, intrai în dormitorul fetiţei, o sărutai şi ieşii fără să mă mai uit înapoi, să văd iar paloarea care se aşternuse pe chipul Matildei şi care îmi făcea rău… Afară ne aştepta o maşină, ne urcarăm şi în câteva minute oprirăm în faţa unei clădiri cu sentinelă. Mai erau de-astea prin oraş, dar niciodată nu mă întrebasem ce e înăuntru.

În clădire se petrecu o scenă bizară. Urcarăm trei etaje cu un lift mititel, numai eu şi căpitanul, trecurăm prin numeroase coridoare la fel de strâmte şi aveam senzaţia că clădirea era pustie, în afară de câţiva miliţieni pe care îi zării de departe, nu întâlnirăm pe nimeni. Eram deci la

Miliţie. Aşadar, o chestie penală… Şi dacă se desgropase istoria cu moartea Căprioarei? gândii. Fusesem scos din cauză şi ginecologul acela era demult liber. L-or fi arestat din nou? Miliţia judiciară, preluând dosarele fostei poliţii, şi-o fi vârât nasul în această istorie şi… Da, dar atunci de ce mă arestase Securitatea? Ce căuta căpitanul ăsta cu petliţe albastre lângă mine?

În sfârşit intrarăm într-un uriaş birou. Căpitanul se apropie, salută un colonel de miliţie, căruia îi dădu actele mele (dar unde dispăruse pachetul cu manuscrise?) şi securistul se retrase. Colonelul luă actele şi mormăind ceva ieşi şi el din vastul birou şi rămăsei singur. Mă apropiai de o fereastră deschisă şi începui să mă uit în întunericul de afară. Iată deci destinul de care începusem să vorbesc cu Matilda. Ce-o să se aleagă de viaţa mea dacă nu mi se dă drumul imediat? Ce-o fi? De ce m-or fi acuzând? Căpitanul securist nu avusese aerul că a primit un ordin precis să-mi ia manuscrisele, le luase fiindcă erau scrise de mâna mea şi aşa ceva trebuia confiscat fără ordin special. Atunci ce putea fi? Ei bine, vor să mă condamne nevinovat, numai dacă dintre iubirii mei studenţi nu se găsise vreunul care să raporteze că asistentul Petrini le vorbise odată despre o religie care s-ar putea naşte. Dar asta fusese demult, acum doi ani, ori acum doi ani asemenea lucruri nu aveau nici o gravitate, starea noastră de spirit a tuturor era alta. Rămâneau caietele… Aici puteam să răspund că sunt caiete vechi, de pe vremea când eram student, deci în celălalt regim, când se gândea altfel… Chinuit de incertitudine şi de tensiunea întregii zile, mă cuprinse o oboseală, o somnolenţă şi o nepăsare pe care nu le mai simţisem niciodată şi revenii de la geam şi începui să-mi târâi picioarele prin imensul birou. Simţeam o dorinţă să mă întind pe jos şi să dorm, atât de vie, încât îmi trebui un mare efort de voinţă să n-o fac. Observai că din birou, la dreapta, ieşea un mic coridor care era luminat. Uimit, o luai într-acolo. Mă pomenii într-un alt birou, şi ăsta mare şi, în el, în

fund, văzui un ofiţer securist, care stătea liniştit pe scaunul lui şi lucra la lumina lămpii de pe masă.

Ridică fruntea şi auzii un glas şăgalnic, foarte jovial, aproape frăţesc. „Ce faci, Victore?” zise. Dădui din umeri. Era şi ăsta un ungur, dar din cei al căror glas e aşa, parcă uns cu miere, pentru el viaţa e un mare prilej de petrecere, să stai la un pahar şi să cânţi chiar şi pe româneşte, dacă eşti cu români, şi de ce să nu fii, nu avem o singură ţară?… Cine a pus cârciuma în drum, ăla n-a fost om nebun… „Ei! exclamă el exuberant. Avem acuma alt caz, un universitar, altă viaţă, mai filosofică!… Victore, dă-te mai aproape, ia loc. Ştii tu unde te afli acuma?” „Am avut impresia, îi răspunsei, că la miliţie.” „Nu e la miliţie, spuse el cu glasul lui dulceag. E la securitate!” „Tot un drac!” răspunsei eu cu nepăsare. Dar el mă corectă extrem de surprins, dar tot plin de căldură umană: „Nu e tot un drac! Pe urmă deodată îşi ridică mâinile în sus: Ia te uită la el, e cu paltonul…!” „Şi cu geamantanul…” zisei.”O, o, o, se vaită el, şi cu geamantanul… Ce te-ai speriat, dragă, dai o declaraţie şi no, că meri acasă, călca-te-ar vaca neagră… Spune, dragă”, şi îmi întinse şi un stilou, cu gesturi gospodăreşti, ei fi-ar să fie, stăm de vorbă când omul poate că n-are chef şi şi-a lăsat-o pe doamna speriată…” „Ce să spun?” „Apoi spune, dragă, acolo, cum a fost cu activitatea ta în Sumanele negre, spune-i pe toţi pe care îi cunoşti, că asta ne interesează, poate că ai bătut şi tu acolo vreun ticălos de ungur care nici el nu s-o fi purtat bine când Hitler a dictat la Viena să fie sfâşiat Ardealul în care Doja s-a răsculat cu români şi maghiari împreună împotriva grofilor care ne sugeau sângele…” Mă uitai la el neîncrezător. Îşi bătea joc de mine? Era mare, ajunsese colonel, sărind, probabil, toate gradele, se vedea încă de pe chipul lui originea umilă, o fi fost muncitor, sau chelner, sau mic funcţionar? „Dacă spui tot, continuă el, nu-ţi facem nimic, că ştim că tu n-ai fost şef şi n-ai spânzurat pe nimeni, dar trebe să-i fi văzut pe alţii… Musai!”'

Simţii o mare uşurare, era o greşeală. De Sumanele negre nu ştiam mai mult decât ştia toată lumea, citind ziarele, că adică îndată după eliberarea Ardealului o bandă numită astfel începuse să opereze mai ales prin sate şi să se răzbune pe unguri făcând ei singuri judecata şi omorând pe loc… Puseseră în mare primejdie întreaga provincie, căci ruşii văzând că nu e linişte în spatele frontului preluaseră ei administraţia. Dar ce să fi căutat eu la Sumanele negre? Ce era cu istoria asta? Îi spusei că niciodată n-am părăsit oraşul în acel an, am fost profesor la şcoala normală şi pot să dovedesc acest lucru cu martori şi de la şcoală şi de la gazda mea… „Iar noi putem să-ţi dovedim cu documente scrise că ai făcut parte din organizaţia teroristă Sumanele negre, Victore!” zise el. Trebuie să fie o greşeală!” „Nu-i greşeală, dragă, scrie negru pe alb…” „Unde scrie?” „O să afli în instanţă, dar o să fie prea târziu, or, tu dacă ne faci serviciul ăsta, clasăm dosarul tău, uite-l aici (şi bătu cu palma pe el) şi nu te mai dăm în judecată…” „Acuma dumneavoastră ce vreţi, dacă nu ştiu nimic”… Nu vrei, conchise el. Mai gândeşte-te! Du-te în celulă, dormi, şi mâine dimineaţă o să-ţi aduci aminte de toţi”… Totuşi, insistai, nu se poate să-mi spuneţi şi mie despre ce document e vorba?”,. Ba cum să nu se poată?!

Şi deschise dosarul, căuta în el şi îmi dădu o scrisoare în fotocopie. Îngheţai văzând semnătura. Era a unui coleg de facultate, care se refugiase în 1940 şi care aflase că tatăl său, învăţător în sat, fusese omorât de unguri cam la vreun an de la refugiu, într-adevăr, îndată ce trupele române trecură graniţa pe pământul Ungariei, plecase în sat şi nu se mai întorsese. Îl chema Iustin Comănescu. Eram prieteni de studenţie, adică de plimbări, de cinema, de serate, de cofetărie (eu îl tratam, fiindcă o ducea foarte greu). Era un băiat senin, cu simţul humorului, dar cu toată seninătatea lui, sau chiar cu această seninătate, când frontul începuse, după Stalingrad, să înainteze spre noi, spunea parcă visător:” îi prind eu pe ungurii care l-au omorât pe tata. Pe

butucul de crăpat lemne le tai gâtul.” Nu ştiu ce făcuse, dar mă pomenii după încheierea păcii că îmi scrie din Paris. N-o ducea prea bine, dar se înscrisese la nişte cursuri. Avea o prăpădită de bursă…

Şi acum, după atâţia ani, îmi scrisese din nou, scrisoare însă care fusese reţinută. „Citeşte, dragă, zise ofiţerul, ce-ai rămas aşa pe gânduri?” începui să parcurg rândurile. Nimic; că îi era dor de oraşul nostru, că s-a căsătorit tot cu o româncă, lucrează la Radio, a început să câştige bine, dar ce bune erau prăjiturile alea şi ce plăcut era când mergeam noi la cinema. Şi se încheia astfel: „Scrie-mi! Eu aştept ordonanţele dumneavoastră”. Iustin Comănescu.

„Am citit, zic, nu văd nimic!” „Cum, se miră ofiţerul, dar scrie negru pe alb: aştept ordinele dumneavoastră.' „Nu ordinele,am zis, şi am început să râd, ordonanţele… Tovarăşe colonel, să vă explic. Când eram studenţi a venit odată o echipă de estradă din Bucureşti la noi în oraş şi am fost şi eu cu acest Iustin să vedem spectacolul. Era foarte reuşit şi am râs de ne-am prăpădit de o scenă cu un majur şi un soldat… Majurul îl beştelea şi soldatul stătea drepţi cu mâna la capelă şi repeta ca un papagal: să trăiţi, aştept ordonanţele dumneavoastră… Pe urmă, săptămâni în şir, eu şi cu Iustin când ne despărţeam nu mai ziceam la revedere, ci repetam şi noi, ca nişte papagali chestia asta cretină: aştept ordonanţele dumneavoastră…” „Dar ştii că a omorât unguri nevinovaţi acolo la el în sat… A venit cu Sumanele negre. Ei, cine erau ăia? Tu, dragă, trebuie să ştii…” Îmi ştersei sudoarea de pe gât şi de pe frunte. Simţii mişcarea de deget a unei absurde fatalităţi. Spusei: „De unde să ştiu, tovarăşe colonel? V-am spus tot ce ştiam”. „Asta e scrisoare cu cifru, strigă colonelul şi mă uitai uluit la expresia chipului său pe care apăruse o liniştită convingere: aştept ordinele dumneavoastră!” „Ordonanţele”, repetai şi eu liniştit şi ferm. „Tot aia e!” zise. „Nu e tot aia! V-am explicat!” Nu înţelegea! Poate că nu ştia bine româneşte? „Gândeşte-te!” „Pot să vorbesc cu un colonel român? Nu vă supăraţi!” „Poţi

să vorbeşti şi cu un general” zise el, cine crezi că mi-a dat acest document? Un general român! „Totuşi!” „Totuşi ce?”.”Insist să mă interogheze un ofiţer român.” „Se acceptă! Dar nu-ţi fă nici o speranţă! Nu e nimeni tâmpit aicea să creadă istoria ta cu estrada.”

Şi mă trimise jos în celulă, unde căzui într-un somn greu.

SFÂRŞIT